Scripta Slavica · Band 4

(eBook - Digi20-Retro)

Andrej N. Sobolev

Sprachatlas Ostserbiens und Westbulgariens (III)

Texte

Verlag Otto Sagner München · Berlin · Washington D.C.

Digitalisiert im Rahmen der Kooperation mit dem DFG-Projekt „Digi20“
der Bayerischen Staatsbibliothek, München. OCR-Bearbeitung und Erstellung des
eBooks durch den Verlag Otto Sagner:

http://verlag.kubon-sagner.de

Scripta Slavica

Herausgegeben von

Wolfgang Gesemann, Helmut Schaller und Gabriella Schubert

Band - 4

Biblion Verlag

Marburg/Lahn

Andrej N. Sobolev

Sprachatlas Ostserbiens und Westbulgariens (III)

Texte

Herausgegeben
von
Wolfgang Putschke, Helmut Schaller und Klaus Steinke

Biblion Verlag • Marburg/Lahn

1998

Die Deutsche Bibliothek - CIP-Einheitsaufnahme

Sobolev, Andrej N.:
Sprachatlas Ostserbiens und Westbulgariens / Andrej N. Sobolev.
Hrsg. von Wolfgang Putschke ... - Marburg/Lahn : Biblion-Verl.
Zugl.: Marburg, Univ., Habil., 1997

3. Texte. - 1998
(Scripta Slavica ; Bd. 4)
ISBN 3-932331-10-9

Gedruckt mit Unterstützung der Alexander von Humboldt-Stiftung

ISBN 3-932331-10-9

Druck: Görich & Weiershäuser GmbH, Marburg/Lahn

Printed in Germany

INHALTSVERZEICHNIS

A. Texte

184. Goročevci

a) Daca Arsova Zlatanova, geb. 1908.

1.1. Goročéfci se... nášeto seló, Goročéfci. Dáca Ársova Zlatánova, osə́mdése i sédə̂m.

1.1.2. Kó me najdé méne, mílo.

Áma səgá ostaréla sə́m, kážem, krák me, ne mé bolí, áma némam íč opóra. I trúdno. É pa, rabótimo. A kój če žíf čovék, móže li da gléda. Pá^{ə} se təká ovíje, ta da lí ^{j}e ta^{ə} trébe li da rabótim, sṛcéto li tá ka^{ə} ódim íli ne mógu, čé mi púkne žlə́čka, təká da se.

1.6.1. Zímata dvá vúka utepáha lofcíte. Utepáše ǵi, donéše túka u seló. Golémi vəlci. Éma, vídimo ǵi góre. Ká se zamá^{j}u decá, onó, decá pasú stádoto, i se zamáu néšto, ón rípne u stádoto, dokáči ofcú i bútne, i si pobégne, i odnesé, i udávi.

Pa béju, viǯuváli i méčke túka, síne. Predí tája godína ednó momčénce kəsno se pribirálo ot sélo, é túka od góre, i oná išlá odnekudé, onó se ukačílo u krúšu, i oná čučnúla pot krúšutu. Pa^{ə} béše célu nóč visélo u krúšutu, i oná ká se zazorílo, pomeríla se i onó... É túka u ^{j}ednú maalú blízo do nás. A oní u Pérnig živé^{j}u, áma ón túka béše pri bábu mu, pri dédu mu. Tá preštráčkuju i méčke túka. Preódu təká tíja pə́t, pa kážemo preštráčkuju. Nesə́m ǵi já viǯuvála.

2.1.1. A baštá mi došə́l ot túrskata vojná ká e bilá səs Túrcite i proletá umrél. Tá səm siráče i májka mi se poženíla i təká sam.

Mójata májća je ostála siročé bez májću. Baštá

voj se iselíl u Šúmen, u Plévensko. Tá pri číčove túka je oǯivéla, očuváli u číčove. Pa baštá voj doodíl dá ju vódi [?] da óti imál i drúǵe, tri čétiriʲa sína. Áma číčata ne dál, ta túka su ʲu očuváli, otúka se je oženíla. I páj u tová seló. Áma ón došə́l od dóle da sí ju vódi, nelí, čédo.

2.2.1. Í səm si prəživéla mnógo úbavo. Trí dečíca, trí sína ímam. Iščuvámo ǵi, oženímo ǵi, zadomímo ǵi. Otidóše ko sví i nášite po béli svét. Staracə́t mi umré evé trináese gódine, já səm samíčka. I rabotí tám, i sí mnógo úbavo si preživeʲámo. Dobré, áma váti ga rakə́t i umré. Pa tíja sín se vŗnu, ta nápravi túo vílu tám. Tá ga té túka pókraj méne. Éte təká se živélo, síne.

Níʲe si səs mójət čovék, ón béše sakát s édnu rúku. Ne imálo tekvíja leglá, no názemi su ležáli. I stárcite izlézli da vŗšə́t, da vŗšə́d žíto, da iskáraʲu. A tóa biló deté málko i se pritŗkoļílo, tá u ogńíšteto tám, kudé oǯákə́t. Ta sí izgorélo ručíčkata, ta béše sakát. Í su me sakáli zdrávi čovéci, obáče [səbə́] trébe da íma néšto. Se oženímo. Pa túka smo si ot selóto í se sə́bíramo na sedéńḱe na tə́kóva, na príkasḱe, na óra, na návečer na práznik. I túka smo sí se zapoznalí.

3.2.1. A tə́ká se oženíla. Odvél ju, odvedé devójću, gŗmú púšḱe, zbéru se hóra na čestíto. I pósle ka dójde vréme za svádbutu, ídu za dréhite. Se zbéru stári tᵊ ídu na predávuška ju kážemo. Predávuška. É pa, iznesú rúbutu, štó ʲe nagotvíla rúbutu. I go očeís štó imála, iznesú ga na konópəc, pa ga narédu, pa ga bróju. Í voj da... i ga dadú na čovécite. Onó otídu čovéci, čovéci ídu, tə́kvéje zbéru se kompániʲe. I teká.

3.3. Éma, já si otído tə́ká, nesmó, pobégo si demék, otidó si tə́ká i pósle... Ká smo beg..., nesə́m voj kazála, si otidó.

3.5. I pósle ka dójde réǯ za svádbutu, ídu za

00055361

čeízete u rodítelete, se zbéru čovéci vəzrasni, təká vamílija, kompánija. Ídu na cŗkvu, vénčaju ǵi, pópət četí, četí, četí. Vŗnemo se, naprávimo svádbu. Óknu təká, donesú pókloñe, pogáče, bánice. Sedú večérau, edú, píʲu do kudé dvanáese, pa se raskáraju.

4.1. Níʲe nesmó imáli golemó, síne, štó smo bédni hóra bilí.

4.2.2. Istŗsu, te rábotu i naprávu okólište təká golémo, okólište təká otŗsət í pobíjat na sredútu kól golém. I pósle istŗsu ga i káto naslágaʲu voj dŗvoto, snópje təkóvo. Od žítoto. I uvedət koñívi. Snópje ǵi víkat, štóto se žəne i se vᵊŗzva, vᵊŗzva na kupčíñke. I pósle túru ǵi okól dŗvoto, uvedú koñí. Pa pósle pa koñí béše, pokesértaʲu volóve. Pó némaše koñí, kój néma koñí, pa volóvete uvedé, kára, kára, kára, oní gázu, gázu, gázu, ta naprávu slámu i žítoto se isčúka. Tó se kázvaše gúvno. Tová okólišteto štó ʲe. Vŗšídba béše tová. Təká se vŗšéše. A žítoto dúvalo se, təká s lopátu vŗļau, vŗļau, ta sé odbéru zŗncata, klétkete [otíduja] natám. I pósle səbéru səs čuvaļé, tá se hránu səs tová žíto. I teká se je živejálo. Éseno vréme vŗšú, vŗšú, vŗšú do kəsno. Po godínu páj ka dójde, protŗsu dŗvoļákət, isčístu ga, izmetú i nasádu. I təká se je prekrájuvalo. Né imálo čuvaļé brášno, no ídu na vodenícutu, méļu. É pa, kudé íma, po sélata íma si vodeničaré. Ímaše i vodá ǵi káraše i onáka na mašínu. Íma óšte si u selóto túka. Dóle na spírkutu ímaše vodeníca.

4.3. Odíli sme. É, pa Kúrovica nagóre, Kozlóv rít. Kúrovica, Kozlóv rit, Mále padíne, Vratánica. Tám smo ǵi pásli. Má, biló i košárku, i na obéd ǵi dokáruemo ǵi po trí putí na... Muzémo ǵi nájutro, pa na obéd ǵi dokáruemo kudé dvanáese, ta pág ǵi muzémo, i na večertú. Tá po trí-puti ǵi muzémo. Pa kató momíče təká bé, a vəzrasna véče. Á, tó je dóma si se, pri nás nesmó spaváli, koí.

00055361

4.3.1. É ma, práveše se tŗlá, nekói si právu, póvečko ímaju, i tám na ńívete zagrádu od lése tákóvo, i tám ležú ofcéte, i jedán čovék si leží pri ńí. Tŗlá se kázva. Leží po dvé véčeri, i poméstí ju pá na drúgo mésto. Pa óna tám če tam ńívata da se natóri, tá da ródi žíto. Muzé gi ʲedən i séka súbota nabíje máslo, síri i nósi u Tŗn da prodáva. Edən sédnu na tóva na prágát na tŗlútu i ʲedən gi kára oʒáda i namuzé mnógo mlekó, póvečko óvce. I izbíju máslo, síreńe natováru na, nósu u Tŗn da prodávaju. A koí pomálko ímau túku za ńí si ímau, dóma si ga sáberu.

4.4.4.1 ...postoí ta stáše, i pósle ga naprávimo na pogáču, təká na pítke goléme. Na pogáče goléme i gi zavíʲemo u tákóva si íma specijálno, ta páj postoí málko i u pódnicutu ispečémo. Pódnicete ot kalíšte, bíjemo, mlátimo, mlátimo, mlátimo, i pósle naprávimo təká rúb izokólo da, da íma čembér. I se spúšti lébát i [vəzgóre] vŗšnik železan íma, ugóri se i se zaklópi i se pečé. I mnógo ʲe sládák léb, nájsládák otámo, ot pódnicutu.

4.4.2. Síreńe, pórano némaše majá, tá ot ká zakóļu jágńišta íli járišta, síriščeto túru u sirovátku, tá stoí málko, pa od ńéga si biló. A ságá majá íma, ne ga váru. Neváreno í ga podgréju málko i kápnu málko majú, i sé potsíri, i pósle ga iscédu, sípu u tenzúh, í si se iscédi, i stáne síreńe.

4.5.2. Pa gŗsnice si se kázva. Dóle si sádeemo gi i káto uzréju, iskubémo gi i táká naprávimo gi na metlíčku, i gi natópimo u rekáta, ta stojú po nekólko vréme i tó se... Íma i belí i cŗní. Bélite se béru pónapret, cŗnite pókəsno. Í gi túru u vodútu, í se stoí kólko stoí tám, i kləčíšta, tová se kóžata naprávi na klačíšta. I izvádimo iz vodútu, i súšu se. Iščúkamo gi, dŗsjeto ispádne onó, a kləčíšta za opánci.

4.5.3. Ləsno se tkálo, áma segá ne móže. É pa, osnovú neštó, pá ga navíju na jednó tákóvo krosnó. Pa pósle

ga uvedú u četri níte, i odovámo otspréda pa drúgo krosnó, i navŗžu, i íma si təkóvo dŗveno, ta eté təká səs... nabŗdilo... i s nogéte, meštávu nogéte na... á na ʲednó stupálo, á na drúgo. I onó se tkáe. É, vŗḷa se sováḷća. A otúka se vŗḷi, pósle odovám se vŗḷi, í se prestúpi se, i onó se právi na tkańé.

4.5.4. Némaše obúšta, sandále, no opənci. Ot svińú túka zakóḷemo, opənci se naprávu, pa se nósu. Ka zakóḷemo svińútu za Kóledu, za kudé Dmítrovdən i kóžata se odére i se isúši po édən mésec na stenútu. I pósle se naréže təká na vášičke. I opənci se napráve i tová se nóseše. Némaše obúšta, némaše níšto. Pa kózina. I obríčimo túka, pə od vəŗ, da móže da se naprávu dúpkite. A onó... kózina, áma. Pa opənci. Tová ʲe vŗ, nó si ǵi kážemo opənci. Opənčaḷke od vúnu. Od máńe napréda.

5.2. É pa, momíte rabótɛ, momčétata ta dójdu kój kudé imál momíče, prijá... Doódu ední, kój íma prijáteḷke, doódu si na príkaske na, sedú, sedú, pa pósle si izotídu, oní ǵi isprátu. Momíte predət, pletət, néšto rabótə təkóvo. Sedéńka ga kážemo.

5.3.4. I šárana pogáča na Bəgńu véčer. Natúrau mu i za ófce, i za čovéci, i za təkóva testénce ozgór. Pogáčutu se naprávu na topčetíja. Í ga narečú zaštó ʲe. I debélo dŗvo túru, ta pregorí, i tová bədńag biló. I sútrin ga stánu i glédau, da lí je pregorélo dŗvóto. I təká. É, áko ʲe pregorélo, čé je berećétna godína. Áko né, néma da je berećétna.

5.3.5. Pa Kolédu páj práimo kolačí, postéḷemo slámu, izléznu na krúg, natúru jádeńeto i izléznu na prák: "Uórmane ʒérmane, dójdi da večéramo! Pa létoske i óči da tí ne vídim!". Da né gŗmí, da ne íde dəž. I təká. I dŗvjáta ǵi vŗzújemo i sə sekírče: "Če ráʒaš, íli glávu ču ti sečém?". "Ču ráʒam, ču ráʒam!".

5.3.6 Na ʒurʒóvden zakóḷemo jágńe i ga opečémo na ogńíšteto na šíš. Í ǵi odnesémo dóle i pobíu kólovete i glédau, koʲé nájgolém róg iskarálo.

Nájgolémo jágńe. I pópət míne, tá ǵi prečeté i si odréže ^{j}ednú plečku. I koláčí nósimo, i ot koláčət málko si odréže i prečeté. I pósle səbéremo, i si dójdemo i tə̆gá ní^{j}e ^{j}edémo. Dókato ne míne pres popátoga, ne sé, ne sé jadéše. A ofcéte káto muzémo, ^{j}ednó ǵi kára otám, i oníja čéka na vratáta, edná po edná izmuzú ǵi, procédu na cedáčku, í ǵi sled málko ǵi púsnu da ǵi pasú. I mlekó tə̆gá səbéru od də̆n íli od dvá, pa sípu u búčku təkóva tésno, dŗveno, i izbíju máslo, tá iskáraju i təká.

Vencí. Če ídu devójǩete se səbéru, ídu, é-e təkó u ^{j}ednú planinú, ta nabéru tə̆kóva ^{j}ednó zdrávčište ga kážu zdrávəc, zdrávəc. I góre igráju na horóto, dójdu túka, izvíju dve venčéta. Ednó na májǩutu, ^{j}ednó na jágńeto. I káto ǵi muzú, kojá pŗvo ulézne, zakáču ńoj na šíjutu venəc, i na jágńenceto, i ǵi təgá izmuzú. Pres pogáču né, sámo venəcət í... Pŗvata ka míne íli u kotléto, né^{j}e na pogáčutu. A pogáča si se omési, koláči se nóse dóle na cŗkvata, síčko se nóseše, síne. Í se narédu təká i pópa míne pres tová, premá s kondíloto, i tə̆gáva ǵi preréže, da si ostáne za négo i pósle štó ostáne. I təká i ʒurʒóvdən i Spásov dni ímaše. Koláčí nósimo dóle.

5.3.7. Pokláde se, se omési bánica, pokládu^{j}e se, i pósle sédə̆m nédeḷe, néma, édno sédə̆m nédeḷe níkoj ne sé oblážu^{j}e. Í, ka dójde Velígdenə̆t, namésu koláčí, jájca, zakóḷu jágńe i ga prečékaju. A sédə̆m nédeḷe síčko pósno jadé próletno vréme. I təká. Velígden ka dójde: bojadíšemo jájca, našárimo ǵi, ídemo na cŗkvu, prečéstimo se i təká če... Če ídemo si ná-gosje i jedə̆n na drúk si namésu koláčí, rodníne si tíja na tógova, raznél ǵi. I po trí dəna óro se víje túka, svírka. I Velígden míne.

5.3.8. Svéta Tróica dójde, otídemo da Svéti Dúk štó ga kážu. Svéti Dúh. I otídemo dóle, narédu koláčí tə̆ká na livádutu, čérkvata ni ^{j}e dóle na rasklón, kudé se odbí, za túka. I devójǩe se narédu ta pojú,

00055361

izókolo obikóļu ogən, pə̆ pojú, pojú. "Svéti Ǯórǯa końá kové na tə̆vnína bez borína". Bez bórinu, napréda ne imálo tók, no bórina dŗvo je svetíla. I təká se je živélo. Na Jovándən pák kolačí se réžeju, íde se u cŗkvu. Ta mnógo ímaše tekvéja Svetcí i se. I Spásovden i tíja elí.

6.3. Íde^jemo təká dalécko na učílišteto, i učíteļ ímaše mnógo decá, i sí raskára učitéļ, kóe si ne zná urók, pa našíbau, pa našíbau ga s prúčku. Onó já sə̆m bilá siráče, tá od Dmítrovdən do Ǯúrǯovdən, pá mi səbráha govéda da pasém, da se ránim hlébəm, pa né da səm išlá. A oníja se učú dokudé Petróvdə̆n təká dokudé ^je. I tə̆ká.

7.2. É pa, ne znám, síne, stáre žéne su mi kazuvále kó su doodíli Túrci túka po seló, kó su ģi sə̆biráli dánə̆ci i kə̆kó su ģi. Kój néma da si pláti, oní mu zagólu dúpe, pa kólko pa léva, tólko po dúpe udaráli. Ot stáre sə̆m čúla, ot póstare od méne. Pá da pred méne néje bílo tová. Tám íma ^jedná maalá, ta tám mnógo su slazíli. I dójdu pres káru po seló. U ^jednú kəštu ulézli, i oní ispobegáli sví, i ostalá edná devójka, pa da ńí prigótvi da edú. I gotvíla, i gotvíla, áma edə̆n bíl pórazúman, rekəl: "Mŗdni si segá, najedémo li se, čé se rédu da me, demék svíte če zakáčaju". I oná nagórɛ, nadól, pa ripnúla u édə̆n plét tə̆ká. Onó némaše naprét tə̆kvíja, nó ot pərčki plétove. Í se zakačíla te u pokrívete se, u trə̆vútu se svíla i tám tərsíli ju, tərsíli, pá ^ju ne moglí naméri, i su otišlí, i oná si izlézla. Ta tój təgáj, tój təká biló.

8.1. Pe-šés. Pa znám. Popóv dol, Carák, Mə̆ģíle, Tódorovci, Ívkovci, Rɛkítov dól, Túdinci, i túka Seló. Ní^je smo u Selóto.

10. Pə sédə̆m, ósə̆m, pə desetína pə̆.

Porezá se i mi tečé k^əŗf, kŗv. Pŗs se kázva tová.

185. Dušinci

a) Dimitrovka Jordanova, geb. 1921

1.4. Óh, léle. Déte, ženeno li si tí? É, da si uvažávaš ženú i decá, drúgo, čédo, níšto da ne uvažávaš, níšto. Evé štó, i já vídim, če si mlát, obáče če odímate, dá ste žívi i zdrávi da odímate, té tová vi. Evé i víje dá ste žívi. Štúkne li dəńət, véči živót néma. Óh, a samótən čovék, mnógo^{u} ^{j}e lóšo, mnógo^{u} ^{j}e strášno, mnógo^{u} ^{j}e grózno. Ma íma, déver mi ozgór sedí. Tíja mi je déver méne. I od onám ímam dévera, nó níkoj ti ne móže pomógne ot suprúgutu i o tébe. Níkoj. Sví da se zbíru, i decá i rodá i ^{f}síčko, néma da... ne móže ti dá se zadovóļi s níšto. Sámo dvámata. Dvéte rúke štó su. Te tová ti ^{j}e.

1.6.1. Zímuske da ne putúješ. Zəštóto íma glotníce vúci da te udávu. É pa, ja odéka znám, štóm te vídu, oní tṛčú i té napádnu da te udávu. Kikó če te, zaválu li te, kráj. Zaválu li te, če te udávu.

1.6.2. U Pérnik se líčno slučílo. Edən si je vozíl seméjstvo. I ^{j}edən ga sréču^{j}e aftostóp. Dobré, amá ón léli íma ogledálo naprét. I ón se počél pípa təká. Kát se počél pípa, ón izvadíl kamú, ojád da ga bo... É pa e, seméjstvoto si karál. I ^{j}edən ga stréču^{j}e aftostóp. Təká vrévu. Nesəm čúla, lelí. Nemój da me zapíšež, dá me kára^{j}u po sudílišča. I ^{u}ón kikó onodél, ón uzél oját kamú nosíl. É pa e, nóš. I ónija ga váne oját osprét rekəl: "Zəštó vádiš tí?". I ón rekəl: "Čé ti ^{j}ébem májkata səga". I seméjstvoto mu se béše isplašílo, a ón ga svṛļíl ot koláta, svṛļíl ga ot koláta. Opásna rábota. Te i

zatová ti kazújem. Sé nesméu hórata da káču^{j}u hóra segá. Nepóznat li ^{j}e, ne sméu da ga káču^{j}u.

2.1.2. Čétri, áma ^{j}edən u vojnikləkə́t umré. ^{j}Edən od vojnikləkə́t sa, prez vojnáta zabolé i umré. É pə, pleníše go u Ǵermáni^{j}a, od Ǵermánija ga dokaráše túka. Ot túka véči rákə́d ga váti i umré. Némam, póveče némam. Ní^{j}e smo čétiri dúž bilí, tríma brá^{j}ḱa i já. Samá sə́m si já, samá si gospodarújem.

3.1. Pa kikó, níje smo si bilí u seló! Pə dóma. Kák če mi je ród, múž mene odéka! Ón túka sedéše, a já é-ej tám na ridárə́t sedé. Maaláta ni je blízu, éj do od magazínət nagór tája štó ^{j}e. Pə́ e, kák če sé opozná^{j}emo, tová néje zapoznávuvańe, tová je u seló. Ní^{j}e se znájemo túka. I gotóvo, ájde, če se žéniš i tová ^{j}e. Təgáj. É-e, ^{j}edná godína smo ní^{j}e odíli. Lə́gáli smo se po stáro. Evé stárecət mi, glé kikáv je krasív mə́ž. A tová mi je čérkata što umré. É pə́ e, lə́gáli smo se, pə́ e smo se uzéli, pə́ e smo odimáli decá.

3.2. Pri rodíteļete si otidómo ní^{j}e tá s. Pá če se žénimo, kudé če ídemo, vojná, trébe se žéni. É pə išlí smo. Ón némaše rodíteļi, ón sirág béše. Sirák. A já si ímae i májću i baštú i. Támo i svádba mi se praví. Oní áko ískaju, néka ńím e z želáni^{j}e, áko néče, méne si ^{j}e sə želáni^{j}e. É, tová znám, póveče ne mógu da te ləžem.

3.5. Svádba se təgáj práveše, móje deté, svírḱe, té po dvá dəna svádba se práveše. Na pŗvi dən kúmove če dójdu, če se zbére célata rodá, popóve če četú, čé ni venčávau, če ídu od nás.

Ot Košarévo. É, odéka ǵi znám, evé pedesé gódine. Cíganska, cíganska. É pə e, kóļu jagńišta, ugótvu méso, təgáj ímaše i méso, ímaše fsíčko, sə́gá néma, təgá ímaše. Baštá mi ímaše ná-dva tríese óvce, kák misliš? Zakóļu jágne, ^{j}ednó, dvé, trí, áko ne stígnu. Sé se kóļeše.

3.6. I pósle če, níje si zná^{j}emo redət, véči trébe

da rabótimo, trébe da səzdávamo seméjstvo, trébe təvá, trébe onová.

4. Petnáese gódin səm já bilá u stopánstvoto ofčárka, govedárka. Rabotíli smo u polovódstvoto, kák mísliš, síčko smo rabotíli. É, onám u tíja baír, Óvsište, Stojánov dél, Rosén, Gə́lemi vər, táa mésta ímamo. Rabotíli, imáli smo óvci, imáli smo kózi, imáli smo [f]síčko. É pə e, oráli smo, kopáli smo. Səs volóve, pə e dŗveno rálo, pə́ e, éj, káto tŗgne dŗvenoto rálo, onó tə́j tám[o] odletí. Pósle plúgove, pósle glasímo, áma stáde stopánstvo.

4.3.2. Já sam bilá, deté, za bačíjete. Za bačíjete tə́ká biló. Znáči, zbéru se é-e, pé-šez dúš. I bačíju naprávu í ju pasú na réd. Áma né [j]edná ofcá íli dvé, dva-trísta brávi. Káto ǵi púštiš, zagŗnú tólko mésto. I ǵi dokáru na obét, pá ǵi muzú, pá e ǵi iskáru páj da ǵi pasú. Í, təgája večí bačíjete i dójde li Ilíndən. Na Ilíndən bačíjete se raskáruju véč. Kóje čijé su si óvce. Móže da su dokáruvali, nášite su dokáruvali čə́k ot Mrámor, ot Kóžinci. Póveče da bačúju, nalí. I ga nósu na mándru. Na mándru ga nósu, mándraǯijata ńim plášta, oní... É pə, pláštaše se, da te lə́žem, grózno, nelí. Nó se plaštálo po déset stotíńḱi, təgáj béše jéftino, po dváese nájmnógo u ófč... u ḱilográm. Í se pláštaše po tríes stotíńḱi. Né, tová ká sam bilá maleńka, ti kazújem. Tí me pítaš. Mlekóto otúka če ga dígnu, tá u manastírə́t tám. Na tólko, i já ti kázvam, znáči, plačuválo se mlekóto təká. Po tríes četíres stotíńḱi, a səgája, móje deté, ósəm léva, dévet. Ne móž da ga kúpiš. Já od sútre od [j]edə́n kupuvá, sto léva dádo. Ne stíga. Déset ḱíla, áko ískaž də́ úzneš. Dá ga málko potsírimo, da íma, be.

4.4.1. U pódnica i vəršnik. Omésimo lébət, stáše, i ga pečémo. Səs kvasə́c naprét se méseše, némaše majá, némaše tə́kvéja rábote. I stáše li, pečémo ga u pódnicə. É pa, pódnicata se právi, é, kikó kólo

təkóvo i v^{ə}ŗ́šnik si íma. Od zemńá. Á be, zevńútu úznemo, pa e bíjemo kikó nedolútavi, pa e bíjemo, pa e bíjemo. I ju naprávimo na pódnicu. É pa, súši se, kák ne súši, oná ne móže. Túrimo voj tə̆kóva u zemńútu k^{ə}ļčíšta. Ot kozú kózinə^{ə} túramo. Á, bré^{j}, úžas právimo, i se naprávi. Gázimo, íde od nás. Do túka znáe te lə̆gá. Pa e túrimo, ta lép pečémo. É pa, kikó, ní^{j}e si ga zná^{j}emo. Ón si stásu^{j}e káto č lép i. Áma tə̆gáj béše úbav léb^{ə}. Kikó si umé^{j}emo, təká ga ispečémo, áma ^{j}e póubav lébə̆t od naprét. Segá néma. Po célu nedéļu če ga čúvaš, móje deté, néma da se spečé təká i da née blák. A səgá lép se ne edé. Kák née lóš lébə̆t, səgá lébə̆t né^{j}e úbaf!

4.4.2. Pə onó se kikó səgá síri. Majá. Sə sírišče? Kozé. Kózjo. I zakóļu járeto, i íma sírište u ńéga. Znáči, gə odbéru bábete, já nesə́m, no bábičķete, í ga túru u cvík i si síreeju. A səgá səs majú se síri. U móje vréme səs majá, á u májčino mi vréme təká su ga siríli.

4.4.4. É pə e, təgáj, déte, se mánǯe gótveeju s kómpirje, səs oríz. Tə̆kvéja mánǯe, kikó sá što sé gótvu, ne sé gótvi. Káša se práveše. É pə̆ e, svári se mesóto, pá se túri oríz íli kómpir, pə^{ə} če se zap^{ə}ŗ́ži. I təgá véči, štóm se zapŗ́škata túri, onó se ǯóǯan mu túru. É pa, da pómeríše tám, póubavo da é. I véga túra tə̆, tová se sékude túra. Dafínov lís se túraše. Drúgo ne mógu da te lə́žem. Pravíli smo.

Pa sarmáta se právi, znáči, ķíselo zéļe, túri áko ímaš mléno méso, kajmá, i oríz^{ə}. I uvŗtíž ga u mastú, íli če u olívjeto li če štó če. I túraš u lísjete, í se právu. É, ogəńə́t si góri, se vári pósle. I se vári, é u təkvúja ténǯeru.

É, kák, bes čorbú móže li da é? É pə̆ e, čorbáta se právi, kikó se íma, kómpirje se túraju, oríz^{ə} páj se túri, lúk se túri, póvečko da é, póubavo, i zapŗ́ška ti tová. É, mesóto se odélno. A várivo se pe túka vári. Áma sá néma, ķíselo zéļe. É,

újesen tová zéļe što sé kupúje, lelí zná^{j}eš, kupújemo si túka. Stáše, mesóto túrimo svíńskoto, ta isúšimo. I várivo se vári ǯám. Tŗnsko várivo se káže. Méso íma, kókale íma súšeni, fsíčko. É pa e, kostíte. É pa, dími se, po vášemu se dími, po nášemu se súši. U kəštu se súši, móže i túka. É, natúramo po tóva i sí se súši.

5.2. Pravíli smo. Á, támo sə́m já sedéla. U nášutu. U té štó sam sedéla, tám smo sedéńke pravíli. Té právimo sedéńke, ^{j}ergéńe doódu. Íde urnebés. Té ponékiga se stépamo. Pə zəštó ni préču, zatóva iskáru^{j}emo ģi da s ležú, áma oní néte da izlázu, ájde vənka. Na akəltú ni préču, i ájde vənka. Na akə́ltú. Na akə́ltá. Gléde səgá, té ne ní préču nalí? Ní^{e} ískamo da si ležímo, oní ískau da sedú, da sedeńḱúju. A níje večí smo kápnuli od rábotu. Óti mnógo se rabóteše. Izlézneš, e onám, u tíja baíri i da se vŗneš, né^{j}e ləsno. Oní dójdu záludni, pə́ ni préču. Ájde vənka, mílo! Dá, təká smo ní^{j}e pravíli sedéńḱi. Sá ga néma tová. A smée li? Tová mi se né^{j}e slučuválo méne. É, na təkvá svetiļčéta smo sedéli, é, poglédni ga. Té na tə́kvá svetiļčéta. Nó ne smé^{j}eše nékoj da izgási svetiļčéto. É, onó šálata si je šála, áma nesú gasíli nam vídelo túka. Dóle su imále lámbe kikó səgá səs tók, a ní^{j}e túka ot sedə́mdeséta godína uvédomo tók. I pútət i tókət se uvéde.

5.3.2. Zná^{j}emo za Svetə́c. Úznemo, ta jágńištata zakóļemo i onámo ģi gótvu. I večertá če zbéremo kotletíja i če ídemo da si polúčimo mánǯutu. I póp četí, besní i ón, íde urnebés. Imáli smo, imáli smo Svétci ní^{j}e. É pa e, na Svétu Tróicu béše, na Spásovdən béše, na Málu Bogoródicu, na Prokóp ednó kážemo béše. I své jágńišta su se klála, mó^{j}e deté. Naprímer, dáva, də́nəsḱe ^{j}e méne rét, jútre na oníja Svetə́c tébe ^{j}e rét. I təká si dávamo i sí prodləžávamo. É pa e, dənə́sḱe, elí ti kážem, méne če

ʲe réd na tíja Svetác, na Svétu Tróicu ʲe méne rét. Ednó jágne če dadémo. I drúģi jednó, ʲednó, ʲednó i pét-šes jágńišta. Áma səgá néma seló. Na céloto seló si ʲe Svetác, céloto seló si kóļe kurbánət. Sámo tí dadéš jágne, já dadém, drúg dadé, trét dadé. Do čétri jágńištə. I druģíjat Svetác drúk če dáva, na druģíte kúi si ʲe réd, čé si dáva, prodləžáva. Pə níje si ga znájemo, tová si je stáro o tradícii. Tíja rét səgá, səgá áko rečú, tová da rabótu, kóeto smo ga níje rabotíli, néma da ga rabótu. Ponéže néma, ednó naród néma.

5.3.5. Na Kóledu znáeš što sé rabóti? U stáro godíne, sá né. A u staréte godíne. U stáre godíne úznemo na Kolédu, čúl li si tí tová? Decáta ódu po Kolédu, pa níe úznemo, tə omésu nášete májke kolačí. Tə omésu, návečer če túru ofčárnik, govedárnik, íde urnebés. É pə e, u lébət, lébət se kázva. É pə e, túru təkóva, túru ofcú, pa e túru éve mogáre, pa e túru pcéta, pa ofčará, p é-e təkvéja rábote. Təkvé ráboti. Návečer če se zbéremo, i če unósu tová pri nás, i če káže koʲá e góspoʒa: "Dóbro véčer!". I oní odgovárau véč: "Dóbro véčer", posréčaʲu ju. Pósle če túru mánʒe, če túru fsíčko. I če večéramo kólko če večéramo, i orási če se délu, i təká ʲe biló naprét. Tová ʲe Koléda. É pa e, Božíč, Koléda ʲednó. Spáli smo, ta óti i na slámu smo spáli! Tri dəna. Pə tó je pósle, če ʲu iznesémo, pá če u zapálimo. Na stóžer ju nósimo, tə u pálimo. Dá, na stóžer če odnesémo, če zapálimo. Jútredən če úznu mužéte, kojá, naprímer é təvá ʲe dṛfčé plodoródno. Če úznu slámu da mu vəržu i čé ga udáraʲu: "Ráʒaj". I təkvéja rábote smo vᵊṛšíli. S manárčeto. Níje kážemo ga túva sekíra, a nadóle severńácite manárče. Té tová. "Če ráʒaš ili néčeš?". I onó odéka znáʲe dərvo, dá li če ráʒa, dá li néče!

5.3.6. Za ʒúrʒovden u óvce pə i úznemo, tá ģi dokáruemo ná-mlaz. Pə i ód-mlaz úznemo vénci tə. É

00055361

pə, odéka, níʲe si ǵi znáʲemo, tová si béše po tradícija. Síčko. Néma, kúde obéᵈ dójdu ovćéte, pə́ ǵi muzémo, pə bánice, pə úrnebes je túkə, úrnebes béše. Áma sá néma níšto. Večertá kóḷemo jágne, pə́ e ga pečémo na rožə́ń. Pə éʲ, tə́kvéja rábote. Áma sá néma. Sa néma, čédo. Doodí, kák né. Pə četí, jágne očíta, síreńe se síreše napréď. Á bre, ᶠsíčko úbavo béše, áma sá néje úbavo. Otkák stopánstvoto. Dávamo plečku. Štó da, dáže síreńe mu dávamo i polovnícu lép. A səgá néma i popóvete, néma štó da ím dadéš. É, dotúka znám, dotúka ti kaz...

6.1. Da nakladéš ógań. Í če ʲu túriš i oná káto se oᵖtégne, íma dváese nóǵe da vídiš. Kigá nakladéš ogəńət í da u túriš ńú da vídiš, oná kikó se optéʒa. Sə stárcatóga béemo ofčaré. I lóšo vréme. I ón séde, réče: "Sá če vídiš, kikvó zláto ču izvádim". Pə réko: "Áko, izvádi ga, štóm si sédal, izvádi ga". I jednáta tólkava káto se izvíla. "Čékaj, réče, níje ógań da nakladémo". Nakládomo ógań i ʲu vṛḷímo u ogəńət. I kráj. Ískara noǵéte. Ínače néma da vídiš na zmijú nógu. Té tová ʲe.

6.4. É, tám íma manastír, dékato počívnata stáncija. Sá se rásturi, néma níščo. I cṛkva se rásturi i fsíčko. Na tə́kóvə, na Svétu Tróicu mnógu úbaf Sobór béše tám.

7.3.6. Níje smo túka, kikó da kážem, z dva tríese dúš u tová seló. A áko pogléneš i od onám, dórim nekikvó seló ʲe, áma sé prazné kə́šte. Kój izmré, kój se íseli, kój natám, kój navám. Na zatvoráńe Dúšinci. Á be, zímńo vréme da nesí túka. Səgá létno vréme áko si túka, a zímusḱe da nesí túka. Dójdi!

10. S kolá li, kolá te vózu? Já čú, kolá proódu. Bərdo, kərf. Stárəcət ʲe dṛt po nášemu.

00055361

204. Sadovik

a) Evronija Jordanova, geb. 1919.

3. É pa, svádbi sá se poče právu u Bréznik. Kój kəkó u Bréznik íde, támo u restorán.

3.1. A málko smo se ləgáli, no edən mésec i se oženimo. Ón béše póstar od méne ped gódin. A já bi mláda. Na devetnáese gódin se ožení. Poče tamán devetnáese.

3.2. A né, godéž praímo. Nájpŗvo bašča mu na pituváńe doodí, pa pósle godéž napraímo. Pa já si dóma sedé.

3.2.1. Pə doodíše svátove se kážu, otúka svádbata doodí góre. Ta ^{j}edínija dən góre, ^{j}edínija dən jútredən túk svádbata ímau, po starinskí təká béše.

3.5.2. É pe, dárove. É pe, dáva se, ímaš li, na síčki svadbári. Némaš li, na kogó ímaš. Nájvážnoto e kumət, kumícata, kəšnite. Áko íma na drúği, íma, áko néma... É pe, platnó bée izətkála, dvá-puti platnó tká. Naprét se nóseja təkvéja ríze i məžje i žené i. Ta óšče stojú ^{j}edné ríze. Sá se ne nósu təkvéja ríze. Məške ríze ímam, óšče stojú. Á pa dárimo, kúm, kumíca, nájvážnoto oní. Svékar, svek^{ə}ŗva, kəšni, síčko. Na mladožéńu i na kúm nájvéče i nájúbavo.

3.5.4. É pa, prái se kój, kóļe se édno drúgo, méso, gótvi se. É pa, onó svádba ne móž da néščo gəsto da é. Páj čorbá, súpa. A pósle já žení sín, ta ímaemo téle, klámo, ta ćuftéta, tá. Áma, já ka se žení, né^{j}e imálo tová.

4. Túka tećezéta ímaše, pə ovčár béše. Dváese i dvé gódin li béše evé. Pá išlá səm təká, odíla səm. Kə se nalóži, išlá səm. Sá némamo, sa ímamo pé-šes

brávi sédam li su, a predí teƙezé béše. Tá mə̃žət mi béše ofčár u teƙezéto, pa e pásə̃l. I níʲe póveče ímaemo evé predí i ídee səs stopánsƙite, ponéže mə̃žə́t...

4.3. Éte túka ni je pojáta, stopánska pojáta béše é-e dóle. Nesmó imáli ná-stranu pojátu níje, túka ni ʲe. Pojáta za ovcíte, a košára túka za kráva, za volóve za, čuváli smo bívoļe predí. I ká su bilí mə́žje, svékar mi i mə́ž mi. Čúvaʲemo i já ka dojdó bívoļe čúvae, pósle volóve. Kráva smo čuváli, óvci smo čuváli póveče. Áma sá tə̃ká dojdé i stopánstvo stánu, néma náčin póveče da čúvaš. Teká [od] načɛlo ní onodéše ot péd brávi póveče da né se čúvaju. Kóʲ íma póveče, u teƙezéto ǵi je nakarál. U kopɛrácija, ƙezeséto li e.

4.3.1. Á pa bilí smo na egrék. É pa na egrék leží ovčár, kó je na egrék. Ídemo, dóimo ovcéte tám, mlekóto da nósimo. Ká kó íma póveče na mándra ga nóseemo i túka smo sí donosíli. É pa na mándra póveče kad bíje na mándra se nóseše. A u selóto səbírau ga té i səgá, pa ga nósu kudé íma mándra. Túka u seló ímaše ednó vréme ve. Túka te na tová deté u ńíńata kə́šča mándra se práveše. Nosíli smo. Səgá səbíraju ga i ga nósu po Pérnik li, po. Áma níje némamo mnógo óvce, nesmó, ne nósimo.

4.4.2. Sírim si túka já. É pa podgréjem ga təká látko da stáne i sípem majú kólko spróti mlekóto. Potsíri se, iscédim ga u cediló, túrim ga na tésə̃k, narézem ga na grə̃tčéta tenə̃ƙíje i gotóvo. Səs majá. É pe kupuváli smo. I sá právimo, áma málko majú ímae, tá...

4.5.1. Sá si ǵi strižímo, a napréd, ká béše póveče, pa se səbírau bačíje se kážu, de óvce na tíja, na tíja, na tíja, pa právu stríǵ, právu veselbá, bánice, jádeńe i tólko. Na və́lnata li? É pa napréd smo si tkáli túka čérǵi i ot kə̃kvó ímamo núžʒa ot pléteńe neščó. A sá su málko tá, pa i və́lnata stánu

necénena tá. Dvé gódin po pé-šez brávi i stoí si. Níe v^{ə}lna ímamo i prána i néprana, áma néma ščo da práimo od ńí, skápo se zíma za... Ostrižémo i stóplimo vóda taká da pári pṛs l u nagńetémo, tá se popári. I pósle izmíjemo studéna vóda i taká. Čéšamo pa na derák, áma sá se ízgubi téja rábote, ta já, ímamo vlna ot odávna. Rabotíla sam, kák nesám. É pa rasčéšamo s raká i deráci íma u Bréznik nósimo. I támo ju púskamo na derákat. É pe, čápkane e tová, čéšamo vlnata, níje čéšamo ga kážemo, ední ga kážu čápkane. Od válnata predemó, tká^{j}emo, bojadísvamo i króimo, nósimo.

4.5.2. Pa sadíli smo. Pá Konopńíščo si ímaše nadól, Konopńísče ga kážemo, kadéto... I drúgi i ní^{j}e posé^{j}emo gi. Stánu li za brańé, oné su na dvá káta. Edné se belójke kážu, edné c^{ə}rnójke. Edné se pórano béru, edné póposle. Obéremo gi, na gṛsnice taká gi izvṛžemo, pá gi tópimo u vóda. Isánu li, pa gi čúkamo, povésma, k^{ə}lčíšča, taká. Áma sá mašímo téja rábote. É pa, tkáli smo si čérgi, tkáli smo si ^{j}édno vréme. Kákvó ^{j}e biló li? Plátno smo tkáli za košúle. Nápret se nóseja ot konóp košúle, žénite. É pa té ot tová, od gṛsnicite.

5.2. É pa, góre já sam Ratkóvleni se káže, a komšíje tám sam odíla. Nesám mlógo odíla de, áma, pá^{j} áko sam išlá nékoj pát, tám sam išlá u komšíje. É pa, predémo, pletémo, ščó ni ^{j}e. Pe doódu i ^{j}ergéńe i... É pa, govóru si, ščó če právu. Á, kój móže da pé^{j}e, ímaše ^{j}edán saz gájda dójdeše pa svíreše. Síma, Síma se kázvaše. I táka.

5.3.5. É, za Koléda ódvečer zamésimo tésto, kolačéta, pogáča, šárimo ju, na ovcéte u naríčamo. Naslágamo odgóre na pogáčata é tópčeta táká, sé^{j}edno ovcíte. Pa za poléto, za nalí naprét se želo, ta kṛstí gi kážemo. Natúramo i za ńí. Šárimo. É pa, taká u šárimo, sas tópčetata su ovcéte, a tová táka prekṛstimo, pák taká ga rastṛgnemo i prekṛstimo.

Tová pa̯ za poļéto, za žítoto, za kŗstite. É, né u nósimo, sá mašímo, áma ednó vréme ká se nóseše u cŗkva nosíli smo. Sá se mašíše téja rábote. Postíļamo na zemjáta, postíļamo náokol vəzglávnice, čísta čérga nasréd, krúg ščó si mésimo, i naslágamo si pósno zéļe, pósən bób, ošáv, síčko pósno. Í na zemńáta na vəzglávnice nasédamo, večéramo i tová. É, pa postéļća, sláma se unóseše, sláma, pa čérga túrimo. Pa krúg káže, ščo sí mésimo lébət. Pá si narédimo bóp pósən, ošáf, zéļe pósno, večéramo. Sútrin ráno díʒamo postéļćata. Na dŗfčétata, na ovóšnite dŗfčéta sláma nósimo. Nosíli smo čək kəm Bégnovci, ímaemo bəščá, məžət mi nóseše. Adét je biló da ródu, da ródu dŗfčétata. Tá od Kóleda sláma im se vŗže na dŗfčétata. É pa, reče im sé. Seķírče.

5.3.6. Za koé? É pe, imáli smo. Svetəc túka na ʒerʒóvdən. Mésimo pogáče, po nášemu kolačí. ʒerʒóvden si je póoficijálno, a ʒúrʒovdən si ga kážemo ní^je. Má béše ednó vréme úbavo, kolačí mésimo, pogáče i ǵi kŗstósvamo təka na sredáta, pá ǵi nósimo u c^əŗkvata túka. Póp četí, réže málko ot kolačíte, a na Ǵerǵóvden osóbeno koí móže da pé^ju. É pa išlí smo, i já səm išlá u móje vréme. Sutrintá ráno, óšče távno. I nagóre kói íska d íde, ídu, é-e tám Maǵíla Izvórska ga kážemo Maǵíla. Tám idemó, góre ^je ravnísče, béremo cvetjá, kukurég, kukurégəd ga náj íma. Dójdemo, vénci víjemo na ovcíte, na kotléto, ščó dóimo ovcíte. I izdóimo ovcéte, potsírimo síreńeto. Za predí ti kazújem, kigá se nóseše u cŗkvata. Mésimo pogáča, kolačí, kŗstósvamo ǵi na sredáta, kolač se káže. Síreńeto složimo. (Dupka) ne sé izréže, no təká si proválimo səs rəsukáļća səs... é pa, təká návik, adét. Muzémo, koláč təkəv se káže 1 da. Tá tíja kójto ^je muzáčət cŗpne nájpŗvo iz, íma ot kədé de, na koláčət cŗpne nájnapréd na koláčət. Jajcé sírovo pódi kotléto zaróvimo, vencí na édno e na ovcú, e na édno jágne.

Kojá pr̥vo míne, ńój venácət slóžimo. I na jágne koʲé, áko íma jágne, na ńéjnoto jágne. Áko né, na koʲé trébe. Káto dójdemo iz Izvórskata Maǵíla, tám ídeemo na cvéjḱe i izvíjemo véncite, mésimo kolačíte. Pób dójde, dŕne kambáloto, nósime u tepsíi təkvó, pokrífći odgóre, úbavo sírene. É-e, tová pogáčite, koláč se kaže. Nósimo u čérkvata, osobéno na Ǵerʒóvden. Po trí trójḱe obikólu čérkvata i péjat. I já sə̆m pejála. Né síčḱi, áma təká po trí žení na trí grúpi. Obikaļáli smo, pojáli smo, i póp míne, pr̥vo prekádi lə́bə̆t i odréže si po málko. Ot koláčət, ot hlébə̆t. Áma jágnišča mlógo nesmó nosíli. Íma ední nóseu, koí su pó tə̆ká.

5.3.7. É pa i za Velígden jájca cŕvimo páʲ, svárimo i ǵi səs razlíčne boé ǵi bojadíšemo. I té təká. I póveče níščo. Jútredən si kóļemo jágne, gótvimo si kə̆kó za dóbar dən, péčeno.

10. - Petə́lət góni kváčkata.

- É, oná née kváčka. Petlóvete se gónu.

I təká úbavo si béše dé. É ma tí za kekvó se interésuješ?

- Oná pa íma kútriščata, sámo letí.

209. Rasnik

a) Pavle Nikolov Gъlъbov, geb. 1910.

1.3. ...imálo narót, pá sə živeáli po dváese dúš po triese vəf kəšti. Pá se počitál stárija čovék togáva. Tój komándva síčko. Mládija ne znája ništo, áma go uvažávat. Číga e na pazár, číga e nekadé, fsé dójde, čé mu spráa kóńo túka, če otíde, če kúpi na síte ponešččó. Ka dójde na síte ponešččó dadé. Pá mu sobúja noʒéte, sobújat mu noʒéte. Pa otúra da si légne, pa kóńo mu rasedlája, taká e biló. Na stárija, na stárija, dá. Təká e biló uvažéni^{j}eto. A səgá kikó staná: "Stár čovék ne znáe níščo, káe, tój stanál skrelóza véč i ne razbíra ništo". A oní ne béše taká təgáj. Təga béše ístinski živót. Ístinski živód béše húbəf, zəštóto slét tová, káto ískaš da znáeš, dójde Kóleda, če dójde Velígden, pa če izlézna na Kóleda na horó, narót otíva na horóto góre, pa se səbéra mládi. I slét-kato se səbérat, čé napráat dvé trí pét hóra napráat támo. Stárite sédna náokol təká u belí mentéte, u brevenéci, pa pred ńí po edná bəkḷica vinó, pá si piјá. A mladíte si igrája. Pa štóm se stevíńa, slənce zaódi, síčko dóma si otíva. A sá née təká. Səgá štóm s^{ə}ḷnce zaódi, síčko ída na kafé i kó^{j}e kədé znáe. Ta stárija narót mnógo béše uvažén təgá po fsíčko neščó, ne sámo po tová. Í po žétva [préma ru] če žńá, biló če kósa, biló če ída da rabóti. Nó štó kaže stárija, tová e. A mladíja né. A səgá staná: "Stár... mladíja ništo tová, staríja ništo ne znáe, já véče znám, já razbíram".

2. Májka mi ^{j}e pominála. Ženáta mi ^{j}e pominála.

Sínovete sə̆ mi žeŕéti, unúcite sə̆ žéŕeti. Nékoj néščo postradál, za nás néʲe biló dobró, amá təká šče go tégḷime.

2.2.1. Mójata li? Dóbro, čékaj, čékaj. I na néa, za néa sá če ti ga... Štóm sákaš. Já kə̆gá bé mlát, če ti póčnem ot kráj. Tjá od Vitánofci. Seló Vitánofci. Né, já sə̆m od Rasník, ženáta e od Vitánofci. Dobró be, dojdé túka na-gósti u Rasník, i tová béše prez léto, béše Tódorov dén. Pa se níe s néa zapoznáhme. I tjá... Tə təká káto se zapoznáhme, slét málko dləǵi vremená miná edná godína. Idó na Vitánofci, dovédo si ja túka néa i na desetína déna šče práime svádbata. Á i bratό se ožení. Pa níe dváta bliznáci səs négo, i ón dovedé edná žená i na néa ímeto íme Éna i na táa Éna. I edín kúm. I venčáa, káto ni venčá, sléᵗ tová natúka natúka já si ojdó vojník, oná si ostaná túka. Pres tová vréme béše dobíla ednó momčénce, é tová túka. Á i onáa sə̆što na bráta mi i oná béše dobíla ednó momčé, Bóg da go prósti, tó pominál se. Kát izmínéᵗ tíja vremená, čuváme si decáta natám natátə̆k, mə̆číme se, rabotíme. Ímam dvé, dváma sinové. I ímam čétri unúci i pét préunúčeta. I já səm osə̆mdesé i péd gódin. Nó sé béše húbavo, no kəgá dojdé dén da zabolé ženáta, tám béše né dobré-e. Zəštóto ne dobré, tjá póluči edín údar, edín údar kóito go polučí. Trí čétiri godíni pét karáme, kə̆dé, a nó odvédoʰ na séḱi slúčaj ne možé da u míne. Káto ne možé da u míne, níkoj ne odvéde ženáta, i tová če se, čúj, níkoj ne odvéde ženáta pri vladíkata, no já səm ja vodíl i tám. Sámo da móe da polúčime zdráve. Dobró, áma néma. Sléᵗ tová káto zabolé trí gódin na bastún, i dvé gódin i šés méseci na legló bés da stáva ot leglóto. Edné kráčka da kráči. Áma já si ja gledá. Edná rána ne odnése, i decáta znája, edná rána ne odnése na nójnata snagá, tə̆ká sə̆m ja gledál. A nájpósle, štóm ískaž da tí to kážem i tová nájpósle, tə predí dvá méseci mi káže

təká. "Pávle, - víka, - já me dígni". Da dígnem. "Pótpri me", - káže. Potpré ka. "Dígni me", - digná ja. "Já sédni do méne", - sedná. I mi káže təká: "Zəštó me tólko obíčaš i me glédaš, kikvó səm te uslušála trí godíni já tébe". É, víkam, təká ščé, po tóa voprós dojdé da mu mré. Káto tjá umré, mináse dváese déna, káto si miná dváez déna, tjá káto kazá tóa voprós, zəštó me glédaš i mə obíčaš tólku, káže: "Dalí šče dójde dén da dadé Bók da me vídiš kədé səm já". I káto umré, dojdé dén, kəgáto dojdé dóma i me zavéde na ednó opredeléno mestó. Méne, méne me zavéde támo, i tjá štukná káto e štuknála támo, já postojáh, néma ja. Slét tová pred méne se izdigná edná visóka postrójka, mnógo visóka, i já ájde, ájde, ájde, kəčíh se čək góre. Káto se kačíh góre, hóra vərvát natám natətək, no náa néma támo. Slízam dóle pák na zemńáta, káto slízam od zemńáta, Bók me vəršta da se vərštam. Káto se vərštam góre, tjá otkadé me vidé víka təká: "Pávle, elá, elá da vídiš kədé səm já səgá. Otívam góre i se dr̥žím s ángel gospóden za rəká, tová da go znáete síte. S négo ángel gospóden se dr̥žím rəká za rəká pét minúti. I tóa pipná po vráto, tjá štukná, i tój skr̥stíl se i tój štukná. Tová səm vidél já. Sənuvál səm. Svidétel na pəlno za Góspoda.

Á-kato mináa šesnáese méseci, áz prəíh molítva f kə́šti. Ot sédəm do idináes i polovína. Slét táa molítva kázvam təká, tová si je móje ubeždénije, kázvam: "Góspodi Isúse Hristá, ískam da vídim mójata pokójna ilí pred méne ilí səs méne". I slét tová zaspáh, káto zaspáh léko, polučávam u kə́šti edná mása, na másata se polučáva edín bućét, a ás priódim edín o od bućéto i zastanáh mírno i čúvam glasə́t: "I na kogó iskáh dá vi". Čúvam glasə́t na Isúsa Hristá, téloto mu ne víždam, glasə́t mu čúvam. Kázva: "Dá, dá, - víka, - ídvat, ídvat". Káto kázva "ídvat", vratíte se otváraja, dvé vráti se otvára, slét tíje

dvé vráti trí žení flízat pred méne. Dvéte žení pádat na senáta, a mójta pokójna stoí pred méne práva. Káto stoí práva, usmíhnala se, gléda me u óči, já poče da pláčem, tjá íščezna. Ál mi já dáde Bóg da vídim sámo na dváes i dvé godíni. I ístinskoto oblekló kogáto dojdé dén da potpíšeme nášija brák za nášia živót. Pa néka hórata kázvat néma Bók, za méne íma, ás səm mu napəlno svidétel za Góspod Isúsa Hristá, zəštó me je tój govoríl na méne me. Durí i da se káže sə́ga, papáta da dójde, néma mu ustúpim, zəštóto papáta go zemál ot kńíga, od Evánǵelie učénie, tój účen, a áz səm prós čovék, ás ne znám da pročetím edná fírma. Nó za Góspoda šče dṛžím.

3.4. Razlíčno sékade béše kój ko móže. Nékdi si ʲa dovlečé, íde, ļúbi se s nékoa, nékə̂de dovlečé a, pa dójde baštá u s edín bə̂stən ta stróši prozórci[te]. Baštá u dójde, zəštó sa u dovlékli, ta stróši prozórcite. É pa, z dṛvóto ǵi stróši, s kə̂kvó. Bəstəno, s tojága stróši u jádove, pa sle[t] tová go króta, píta[j]a mə̂máta: "Óčeš li?". "Pa óčem, kvó". Í təgaj véče póčna pijá da jadá i néma ćeték, néma kák.

3.5. A slét tová míne dén, mína desetína déna petnáese, pá če práa svádba. Pá če práa, če tərsa kúm, pa če práa svádba, če práa ógledi, pa slét oglédite če se vṛnat dóma, pa pijá, pa jadá, pa svádbata.

3.5.1. Pa nevéstata si e nevésta, pá. Nevéstata se obláči u liták túka u nás. Litáko napráen od vļnata. Áma sə̂ go izə̂tkáli, bábata e go izə̂tkála íli májća izə̂tkála, pa sə̂ší[j]e litáko, pa go naprávi dóle te túka z dramčéta, səz bisér s təkóvo. U pázućite te túka pá s manísta, pə utúra edná paralénta, utúra túka ední žəltíci, áko ne žəltíci, ední manísta. Žəltíci, ǯerdán. Tá si ja váne mladožéńata pód-rukom, várka se vána tə̂ u cṛkvata. Ta se vénča[j]a

tám, pá se vŗna o tám pa rastúraa svádbata. I kój kikó znáe. Pá se zbí^ja na do kráj.

3.5.3. Pa vŗžu edín petél s konéc, pa go vláča d ída ná-voda. Pa tróša stóvnata támo ka. Pa se napráa pósle na Cígańe ední, tə sédna na vratáta, ne té púšča da ulézneš. Ta dadéš nékoj léf pa da plátiš da ulézneš. Pa čás če edín posípue da se umíe od cŗnináta. Múzika gəléma íma, svíra véčer, svíra tarantó če svíra, večertá če svíra. Cígańe, Búgare, kojé, svíra támo. É ne imálo ƙemenéta, tupán təkó ímaše.

4.2. Imáńeto e razlíčno, edná godína o^t táa straná, drúga godína od onáa straná sadát žítata. Žíto, tóa pčenícata kədé se oré edná godína o^t táa straná, pósle drúgata o^t táa straná. A drúgata straná cárevica, pósle drúgata straná cárevica. Morús, no níe si go ókame póveče túka cárevica. Oréše se cárevica, oré se ovés, oré se limék, eseńák, čísto žíto, pčeníca, pa pósle kartófi, pipér, təkívia ráboti sme si prodəlžaváli i rabotíli təgáj. A səgá go izméńi^ja, sá ovés ne orá, néma túka u Rasník se ne oréše. Ečmík orá néšto málkə.

4.3. É pa biló e, pa kák ne. I já səm bíl ofčár. Ovčáro si e ovčár, volováro si e vəlovár, końáro si e końár, čorbaǯíjata si e čorbaǯíja. Ovčaruvál səm pa kák? Ó-o! Od ófci nesəm porásəl, tová da znáeš. Is poļéto ǵi pasé, á be is poļéto. Na sékade, móre. Kədé e pázbišča, tám si paséš, kədé néma žitó.

Ém e, s kikvó, sə senó, s trevá. S trɛvá póveče se ráńa; dróf se oréše, sá dróf néma. I grá se oré pák. Éte s tová se ráni ofcáta, z drúgo s kəkvó če se ráni. I šúma, áma níe túka šúma ne béreme, tová Rasníko što é. Šúma nagór oníja selá po Tŗnsćite, oní šúma berá, a níe šúma ne béreme. Kój kəkó obíča, təkə radí, i təká se stóka čúvaeše, mnógo živóto béše úbaf.

4.3.1. Kojé, bačíjə li? Tová e odélno, tová e létno

vréme. Létno vréme iskáraš na egrék, káto iskáraš na egrék, séka sútrin íli prez dvá déna če pomeštávaš egréko də nagnóiš. I méstiš [tr̥ļeto] da onój da nagnói, slét káto nagnóiš, p oréž go žíto i iskáraž žíto i se rániš təká. A segá gnojtá, oní tová ne vraǹǵésva, zemáa ta vr̥ļíʲa gnojtá po kədé znája. Pá kupúja tórf, pa če kupúja, néka kupúja.

4.5.1. Ofcíte se strižá vínagi júli mésec íli júni, kój kəgá stríže, təgá stríže. Nó od Vídovden, edín dén íma Vídovdən, o tǝga ǵi strižá. Te tíja dénove se strižá ofcíte vínagi. É pa s nóžici, səz drúgo ne móže ǵi strižá. Ná-r̥ce, ná-r̥ce sééš, ná-r̥ce rabótiš, síčko ná-r̥ce, vr̥šéš pák, səbíraš, tʲá.

4.5.2. Sadíli sme. O tíja gŕsnici iskáruémo rízi. Ríza da nósiš. Ženíte ǵi tkája. Gŕsnici pə oréa, pə uʒréa, pa ǵi izváda, pa ǵi tópa u vodáta, pə iz vodáta ǵi izváda, pa ǵi čúka, pa ǵi rabóta, pa ǵi napráa na kónci, i stáne ríza, kóšuļa, é təká.

5.2. U sékaja móže da se prái sedéǹća. Sedéǹćite se práʲa ʲéseno vréme, káto dójde ʲésen, səbére se poļéto, i təga če póčna ženíte da rabóta vəlna. Í se práʲa sedéǹḱi. Vəlnata rabóta, predá, pletá, vəlna se rabóti. I tová se rabóti za oblekló. Dobró, amá ponedélnik, ftórnik, sréda ída na sedéǹḱa, sedá. Stári, mládi se sə́bira, momí, ʲerʒéǹe, ļúba se, obíča se tám, gása si lámbite. Pa gása se, trébe se cúna. Áko me tája [siná], é kikvó če stáne, kój kogá cúne te tová e. É pa ti teká e. Što čé go [púšam] i decáta slúša, [am víč ko] tíja rábote. I séka godína teká práa sedéǹće, tə́ká se prái sedéǹća, a drúgojače kə́kvó šče prái sedéǹka. Pletá se, predé se, kój štó si íma rabota, tová rabóti. Oní rabótat, prikázuʲa, prišəl do momáta i ja poprigr̥ǹál i prikázuja si pro ļubóf. Í si sedí do néa i tová ti ʲe, tə́kvó se rabóti póveče, pónatəm da govórime, znáem zəštó e óšəl.

5.3.4. Zá koé? Á, tí ískaž da kážeš... Dá, znám,

razbráh te. Ískaž da kážeš, káto edín dén edín práznik kák se prozíva. Náli? Á teká? Če dójde edín práznik, pa večertá pósti se é po déset dváez déna po edín mésec pós, ne sé jáde blážno, á se jadé čísto pósno. Pá če vána na Božíč vrapčé, na Božíč vána vrapčé, pá če go zabodá da isəne. Pa káto isəne če ída u c^{ə}ŗkva. Da isəne təká zabodá go. Na ŗžéń. Pá go zabodá. Tá isəne úbavo da isəne. Pá če ída u cŗkva, pa dójda li ís c^{ə}ŗkva, od vrapčéto síte če se bláža od négo. Po kólko íma od négo če se oblážu i téga véče píjeńe, jádeńe, vinó. Pa kolačéta če práa, kolačéta, pa koledári óda i seló. Pa im dáva po ednó kolačé, pa si donesá dóma. A səga néma tová, tóa i manáa.

5.3.6. I Ǵergóvden ^{j}e teká. Ǵergóvden, ʒúrʒovden, dá, dá, ʒúrʒovden go kázvat, po gracḱí Ǵergóvden. I teká móže i teká móže go káeš. Dobró amá téga^{j} nósa jágńištata u c^{ə}ŗkvata pri pópo. Da im četí pópo na jagnétata. É pa, molítva im četí božéstvena. Relígija, če četí. Pa slé^{t} tová če dójda dóma, pá če go zakóļa, pá če go ispečá, pá če go nósa u cŗkvata, i kolačí se nósa. I če nósa i jágneto tám. Pa pópo da si zéme edná plečka od négo. E pá, océpi si. Ot séko jagné [túri čuvál]. Néma da ģi nósi mnógo, ón íma kój da ga, íma go slúša go čovék. Pa íma kój go slúša. Íma ón čovék kój go slúša négo. A púni čuválo, púni, čás odnesé i prodadé, təká naprái póp. Í se pósle dóma vŗnad, zbérat si i go jedá. Te tová ^{j}e. Za ʒúrʒovden təká. A tradíciite gi manášte səgá, napəlno se manáa.

5.3.7. Pósle Velígden pá béše. Práa pós po pét šés sédmici, pa ká dójde Velígden, tə́ga čé se bláža s jajcé. Na vrɛ́mɛ, a səga tová se izgubí páj. I slét tová kəgá béše Véļi četvŗtok... Tí znáeš, Véļi četvŗtok kə́gá béše. Dójde Véļi četvŗtok i séka žená ocŗvíla jájca i če nósi u ńívata. Séḱi u svójata ńíva če otíde da zaríje dá ^{j}e cŗvenó žítoto. É pa,

təká go práe^ja. Pa Velígden se práveše mnógo húbavo. Tupáńi. Práeni, dá. É pa tová béše na Božíč. Šárena pogáča, če íma... kukulník se prá^ji na tová na Velígden. A tová kə́ga se pogáčata prái sə̑s jágńišta, s óvci təkóva se natúra pə^u puļéta támo. I slé^t tová véče, tová e na Božíč, koé za jagnéto, koé za ofcáta, koé prímerno za dobítə̑k. I tə́ká tradíciite béa mnógo úbavi, áma səgá go izgubíli i sá go i zabə^uvaríme tíja rábote. Če otída u cŗkva páj stári hóra, mládi hóra, učenícite pəlna čérkvata učeníci. Po sédə̑m osə̑mdesé decá. A sá néma ni^jednó deté, i ne ída. Íma ǵi i tradíciite ǵi manáme segá. A predí tová se tradíciite dŗžeáli mnógo úbavo. Tradícija néma, dnéska práznik Velígden, síčko dóma sedí. Níkoj néma d íde na rábota. Počíva edín dén, dvá trí déna počíva. A səgá pərvio dén káže: "A štó e Velígden, [véče] sə̑gá née práznik, káj". Kədé znáe támo rabóti. Pá tradícii.

7. Komunízə̑ma, glédaj segá, i tová šče ti kážem. Néka se, zəštó, né go iskļučávaj! Tóčno ískam da ti kážem. Komunízə̑ma ilí da béše došəl kə́kó dojdé ta béše dŗžáva. Íli da ne béše íč, ón i təgáj doodíl. [Ta číja tová]. Zəštó li ogolíja selóto? Tólko ogolí seló! Zəštóto zemáa, prédi déda mi milijárdi godíni edín pirón ne imálo, áz səm go pestíl, i slé^t tová go dádome ní^je na komunísti. I oní kazá: "Níe, ó-o, síčko níe známe, znáete!". A oní nameríja edín kóń osédlan, pəlen sə zlató i raspolagája, a səgá edín kóń goļišáf, ta kojá pártija dadé [šećér]. A stó godíni ímamo [da go pra tənḱi ćújat], tová če go kážem. Stó godíni ímamo da go práa. Te razruší^ja célio svéd, be. Predí četírese godíni séka žená znáeše za ļuļílata i detéto, otíde na ńívata i pobí^je i si znáe rabotáta. Odnesé go u ļúļća i slé^t tová pobíe dvé dŗfca i tám si go zakáči da go ne izedá pogánci i vrapčéta. A oní kə́kvó nápraija, síčko pribráa, pribráa pa zákaza: "Náte vi imót!".

Áma za kəkvó tój imót mi go dávaš? Sə štó če go rabótiš? Sá já ák ímam pedesé dékari, a némam níkəkəv inventár, otkə́dé móžem go rabótim? Já če k^{ə}ŗ́stim rúce i da pláštam ónova, déka če nájdem paralélna pláta.

Če da dáa, áma ískat. Níe sme napré^{t} tová praíli, vəv bánkata zímame. Kredíto od bánkata, áma dadém bilétite vəv bánkata, tə́ mi dáje bánkata parí. I bilétite stojá tám da ne móže da pródaš volóve. A sə́gá kəkvó staná [šo čé im da dám], otkə́dé, dá li žítoto, dá li imót, níšto néma.

Já kəgá rasnáh, onó osəmdesé i čétiri gódini səm, kə́gá rasnáh, béa u Rasník četíriese pojáte. A sá némame nijedná. A četíriese béa. A slét tová po tradícijata na dváese mésta se nóseše kolačí, a səgá na nijednó mésto se ne nósi koláč. Á za pojátite, ímaše mnógo pojáti, izvə́rédno mnógo. Tám si tkáe ženáta, tám decá ráǯa, tám jágni i fsíčko. Na pojátata, a sá pribráno u seló pa.

8.2. É pa različno, íma Orlé, Stáncite, Tŗ́tina padiná, Úmište íma, Mízdŗva padína íma, Koríjata íma, Ļutícata íma, Lubeníčevo íma, Pródanica íma, Íļka íma, Livaǵe íma, Vŗbé íma, Lagátorica íma, Čúnko íma, Kŗ́čina slátin íma, Sarandílica íma, Dlə́gata liváda íma, mnógo, mnógo. Tíje sá u Rasník neštá sa póveče təká.

9.1. É pa, sé édno i sə́što, pojáta i košára édno i sə́što.

Po stáro mu se kázva kə́lk, krakə́t, kójto krakə́t káto kážeš: krakə́t ili kəlkó me bolí.

9.2. Ženáta káto ļúļa detéto u ļúļka - u ļúļća, a áko e po grátsći - bešík.

10. Káto se porežem, ubíjem s ednó íli nóž íli s kikvó i dá e potíča k^{ə}ŗ́f i slét tová go prev^{ə}ŗ́zvame səs mnógo mə́rsni ráboti štó némame lekári.

Na távano ká se káčime sə́ sə́lba.

É pa, kólko, edináes i polovína.

245. Dokjovci

a) Maga Aleksandrova Pejčinova, geb. 1898.

1. Prez vojnáta odnemá ni vídelo, razbíraš li? Ná bórinu, pa se zbírεmo mladéš tǝ̆ká, tová. Tagá li? Ta é u Dećófci, já sǝm o Dećófci. Tám sǝ̆m bilá mladéš, tám sǝ̆m ródena. Natám je, málko, néma ʲedǝ́n sáad da ódiš. Maͤ sélo, be, sélo Dećóvci, otám sǝ̆m ródena, tám smo mladińí karáli tǝ̆ká. Pósle ni váti vojnáta. Tája vojná sojúzničeska. I patíli smo mlógo, odíli smo i bósi i gladuváli smo. Dá, tǝká sǝm živeála.

1.6.3. Ne tečé réka. Suodól. Réka suodól se kázva. I sǝ̆gá néma porói golemí. Porój se káže. Emí porój, réka golemá. Kǝgá je ońádǝn, kǝkvó béše tová, ka túka porój béše. Idé i grád i, i vóda imá i, dǝža súde ka potéče, tǝká. Na edǝ́n ǯúrǯovdǝn, kǝgá napravímo túka ǯúrǯovdǝn, ón se pádaše u pétǝk. A níje ga napravímo u četvṛtǝ́k, zá da ne gréšimo na Bóga, u pétǝg da néʲe. Nó ga napravímo u četvṛtǝ́k, i puštímo stókutu nagóre. I onó ká zagṛmé, ká zásvitka, pa ká údari jedná síla goléma, áma néje sámo túka, i Mélnete váti góre, Mélnete, Léva réka, Mélnete i dvéte Mélne. I tám béše tǝgáj odnélo trí žéne u Mélnu, u Doḷńu Mélnu. Trí žéne odnélo u selóto niz, ʲednútu je niz kṛ́čmu izvléklo. I nakudé Dǝlga Lúka se káže selóto nadóle, kudé im tečé vodá rekáta. I tám po vṛbéte ǵi s tǝ̆ká kǝkó tǝká opasála. Tǝká béše. Tǝkvíja porói doódeʲa. Ženéte li? É pa, žíve! Pomréle. Kág žíve!? Podušílo ǵi, vodáta ǵi utepála, néma níšto. Tǝ̆ká doódeja naprét, segá pó ne doódu tólko golemé réḱi. Do sǝ́ga néʲe, pǝ ot sǝ́ga ne znám.

2.1.1. Déda? Mnógo me čúvaše, mnógo já be vrédna. Í me mlógo obíčaše. Níje sə́s ńéga séno svózimo, s ńága na žétvu ídemo. Ón me mlógo čúvaše, i já... Né, u Dećóvci déda mi ʲe. Dećófčanin je. Dodéka nesəm se oženíla, tová ti rasprávim.

Oní béa, óti kikvó su? Pa məž i žená! I prizéten béše baštá mi. Prizéten béše. Málko se ne pogáʒaja. Tə́ká májća mi ga ne obíčaše tólko, no oní si úbava decá isčuváše. Šéz decá. É pa, baštá voj, təká e biló, baštá ǵi žéneše təgáj. Baštéte žénea čéļetu. Znáči, nemál sína, a trébe mu sín. A ón čérku íma, žéni ju za tíja. Áma tója baštá ni bíl momə́k čovék, siromá čovék. Áma májća mi je úbava bilá, áma ga poslušála baštútu za da dóm da ne ispúšti. I tə́kóvo, stariní. I tə́ká ga zemála, áma voj ne po ćéf, í ga je sé tormozíla. Təká e biló. Ńínata rábota. Isčuváše šés, áma sámo sə́m já žíva od ńí, oná ᶠsíčko izmréše na dváes i ped gódin, tríjes. Éte ká e. Tová e dotúka tə́ká.

2.2.1. Á pa, ká se ožení, večí túka pa səsém pa drúgoʲeče. Túka li kvó smo došlí? É, i tová ču ti kážem. É pa, mója mə́ž óšte slúžeše vojník u Bréznik. Nó tri gódin služí, tám néšto pobíše, napraíl néšto gréšku, tá ʲedná godína mu naturíše. Nó já mu dádo zór, réko: "Če dójdeš, i da ne sí otslužíl. Će dójdež da se oženímo, ponéže néma te čékam véče". Ón kazá: "Já bi došəl, nó pósle ču te ostávim dóma, pá če potsíńčuješ, tóa, onóa". Čé, demék, ču pláčem za ńéga, če lóšo če mi jé, néma da mi je árno. Í, a já réko: "Á! S mojú vrednočú ču zgódim, néma níkoj da me tormózi, néma níkoj təkó". I dojdé, i se oženímo, ón vojníg béše. I pa tová. É pa, po tová já rabotí si túka i ga čeká. Nemá gódina da se míne, ón se úvolni, oᵗtadé zaživejámo. Úbavo si živejámo, ní smo se bíli, ní smo se karáli. Decá očuvámo pét i níje. Pét ubavińá decá. Té ga tája, tája ʲe najmaláta.

2.2.3. Á, né, ósə́m gódin záedno sedémo sə svékə́rət, i

00055361

sə́s... ímae déver učítel̦ ímae já, səs ńéga sedémo. Nó ni ne... ósə̆m gódin sedémo, nó níje si kandisámo, ponéže oníja si učítel̦, lɛlí, a mója rabóti. I təká ni ne dojdé u zgódu i se odelímo. Túka si se odelímo, túka ímaše... óšte ʲedná kə́šta ʲe dóle, tám biló meɛná, kṛ̌čma, tám je biló bakálnica. Pa táj bíl svékar mi je bogád bíl. Túka tája kə́šta níje što sedímo sá tu túja, u túja níje ostádomo, u onúja déver mi. A ón nejté túka se u ó... Ímamo drúgo séliště, é, pógore, tám si kə́štu nápravi čək. Ímaše si parí, ímaše fsíčko. Dá ne ní pritešńáva, óstavi ni nás túka, a ón góre otidé. Təká béše.

3.2. Təká se pitúje: "Čé li me dadéte tám íli né, já ču si otídem samá, áko me ne dadéte. Já sam véče stígla za ženídbu i ískam da se žénim i..." Ká li se ožení? Dváes i ʲedná. A məžə́ mi dváese. Edná godína sə̆m pógolema. Rodítel̦ete káže tə̆ká: "Kudé si obíčaš, tám si ídi". Nó kəgá pojdó túka, túka béše svékə̆r mi čorbaǯíja. Tá me ne bráneja, no tə̆ká, kudé ískaja na pó na tə̆kóva, na tə̆kóva ne béja kaíl. Tə̆ká su rodítel̦ete.

3.2.1. Pitáše me ká dojdóše. Kazál svékarət təká: "Če u pítate, sá li íska da si dójde, íli da ídemo da u tə́kmimo i sə svátove da u dovedémo". Čékaj, né, né, čú ti kážem. A já kazá tə̆ká: "Néma da právimo svádbu. Ó, néma da právimo təkméžᵃ, á ču si ójdem sə̆gá, i pósle če si napráimo svádbu". Ta pósle oní doodíše, óti Léka vojníg béše, mója múš. Ón je Aleksándə̆r, áma já ga, níje ga ókamo Léko. Í, réko, ón néma kə́ga, trébe ótpusće da zíma, trébe tová, onová. A já réko: "Čé ga koǯá tormózimo, sá ču si tə̆ká ójdem, i pósle če si naprávimo svádbu, i ón če otíde si pá vojník". Tə̆ká béše.

Svátove li? Tová su svátove kəgá íska momáta sə svátove da se žéni. Tíja kójto žéni sína, ón če zbére hórata, pokáni si hórata səs pokánu si ǵi pokáni. S rɛḱíu li če, səs beléšku li če pokáni ǵi:

"Síčki da mi dójdu, kóito obíča, u svátove. Ču ídem tám i tám u tová seló". I si dójdu s końí, s końí, péši kój, no úbavo béše mnógu. I kəgá dójdu za devójćutu, če nakáču túka, áko íma topóla íli jábuka íli visóko néšto, jábuku če nakáču u topólutu. I dodéka ne stúru topólutu, néma da uléznu vətre, ne ǵi púskat. Dodéka jábukutu ne stúru. Səs púšḱe. Púšḱe gr̥mí, áko u zgódi, a ləsno se ne zgáǯa. No íma si, íma si nišanǯíje, tá zgódu, sválaᵗ. Kój nájmóže, odéka ǵi znám, koí. Á, mladožéńa i ne ópit ne právi, tóa néma, drúǵite svátove, svátovete právu. S púšḱe stréḽau, stréḽau. Nájposle se slúči i təgáj véče ulázu. "Dobré došlí!". S rɛḱíu ǵi sréčaju, s rádosno, véselo, úbavo. Póubavo néma nakədé. Teká se rabóteše. Kój sə svátove...

3.5. ...a kój be svátove, pa dójde si momáta íli béga, nékoja preženu je, pobégne. Íli nékoja si obíča, dójde, i pósle si svádbutu naprávu. Túka si svékarət naprávi. Oníja se ne br̥ka otám, kóito devójćutu dáva. Teká.

3.5.2. É pa: "Dobré došlí!", - daruváše me. É, svékarət me dáruva ednú pendárku. Pendárka lelí tová ʲe zláto. Žlətíce, edné nanízane, drúǵe si íma onəkvé po ʲedná. Kój kólko si íma i darúva na detéto, žlətíca káže. Túrska žlətíca, kəkvá e, ne znám. Dádoše mi. Mínəc. Tová pa mínəc i ón je zláto. Móže li da nesmó daruváli, kəgá se ženímo? Dávam mu cr̥gu, dávam mu zglávnicu, dávam mu kr̥pu, dávam mu čorápi, dávam mu rízu, síčko mu dávam. Ón ti pa dáva, ón méne pa áriza, kólko mi páre, ne znám, dáde. Ne pómnim své. Nó mi dáde krávu. Krávu mi áriza. Kój ofcú, kój krávu, kój kəkvó íma, kój páre. Təká se dáva.

3.5.4. Svádbutu li? Svékar mi si síčko praví. Síčko si nákupi, štó mu trébe. Ón si koǯá íma, ímaše si, rɛćíja íma, léb íma, kúpi si víno, kúpi si təkóvo drúgo koјé mu trébeše, oríz, záhar, e təkóvo. Í si

nápravi svádbu, úbavu svádbu nápravi. Kəkó li se ʲe jélo? É, təgá ímaše i govéda da zakóļeš, ímaše i ovcú da zakóļeš, ímaše si i svínsko, i ímaše pún... pəlno síčko. Pəlno béše síčko, síčko pəlno. Kojé si ískaš, tová si rabótiš. I úbavo ʲédeńe i síčko.

4. É pa, kvó smo rabotíli, rábotu smo rabotíli, ópštu rábotu, éʲ sélsku rábotu. Ká be devójća té tə̆ká: nadélnik rabótimo, tám zapovédije déda li, baštá li, kój da é, rabótimo.

4.1. I u poļéto ímamo tam ńíve, i túka íma séno eté túka se súmaᵖ íma, drúģi ga kósu. Na tíja mestá? É pa, tová ʲe Póļe tám, Poļéto, Bór. Túka tová ʲe Stáro Seló, te təká se zové. Á pa drúgo štó néʲe pa, zémano e jóšte nalí. Gorá. Níje ímamo góru, mnógoᵘ, mnógoᵘ. Móž da íma, ne znám kólko dékara, mnógo e. Nesú dalí górutu jóšte, née dádena. Ní ʲu su dalí do səga, ní ʲu móže úznemo, ni móže dánəg da pləštam, ni níšto. [Ni kəko sáka, néka e].

4.2. A níje túka izlázimo, rabótimo, kartófi óremo i bóbᵖ, gradínu rasáǯuemo zéļe, lúk, síčko. Rabótimo ko čovéci, no stóku ne čúvam, ne móžemo, malcína smo. Ne móže da čúvamo, a imót ímamo, koǯá.

4.3. Stóku i túka páso, i túka páso stopánsķi. Bačíjańe némaše u nášeto sélo. Némaše. Nó stáro vréme ímaše mnógo kóze, mnógo óvce, na mándru se nóseše təkó. No pósle se maná tová. Pa ímaemo, i pojáte ímaemo. Pojáte ímaemo, kóze čúvaemo, paᵊ koǯá na pojátete kozéte čúvamo na, tová, ovćéte u selóto. Í, po mlógo mléko ímaše, nósimo na mándru.

4.4.1. Pódnicutu ot kál. Bíʲemo səs təkóvo, səs dᵊṛvo [dé da ne], kəkvó e da. Bíjemo, tá se uprávi kaltá, i təgá ju raspléskamo i túrimo mu tová rəbət. Rəp na pódnicutu. Rəb, lelí, oná təká té kə̆kó ʲe, tə̆ká, tə̆ká se zauzvíje teká pódnicata otsékude, da vṛšnikəd da stoí na ńú pósle. Tə̆ká. Pódnicata ʲe ot kál. I tə̆ká pečémo lébᵖ u pódnicu. Ká isəhne pódnicata, i tə̆gája če pečémo lébə̆t. I vṛšnik. Tová

ʲe vŕšnik, pə̂ ozgóre štó ga pečé. Posipáļća. É mə̂, sə žartá vŕšnikət, lelí da se pečé lébə̂t. Tə̂ká. Á pa u vúrńu pečéemo, níje pa túka u vúrńu pečéemo. I u vúrńu smo pékli. A oná pa se vúrńata, si ju naprávu səs túhle vúrńata, i təgáʲ ugóru səs tə̂kóvo. Mužéte póveče se rasprávļau sə̂s vúrńutu. I lébə̂t omésimo, iznesémo, navŕļau ga, zatvóru, ispečé se, tová e. I u vúrńu smo pékli.

4.5.4. Bósi smo odíli. Bósi, pa já sə̂m, u vojnáta devójća ka bé, já sə̂m ot təkóvo zašiválа ozdóle, tá səm nosíla dá me ne bə́cka. Mnógo béše təgáj lóšo od bósoču. U vojnáta ka béše, təgá. Təgá od bósoču də pátiš. A onáka se néje patílo od bósoču. Opə́ncite li? I ní opə́ncite dogódu se kə̂kó ti ʲe, kólko su ti tamán, pá ǵi natópiš, pá ǵi nadúpniš. É ma e, svińútu zakóļemo, tə́ ot svińútu právimo. Pósle pa dovŕšuʲe. É pa, kóžutu rasečémo za opə́nci. Elí isə́ne kóžata. Í ʲu na váše rasečémo. E kə̂kó váše, štó se prodáva. Í od ńí, ne skínemo li tíja, pa kupújemo. Kój íska səs nožíčku, kój íska səs vŕvcú. Usúče si ót, é lelí íma kləčíšta təkóvo? Í si ga naprávi. Nadúpni ga otám i otám ga nadúpni, í ga evé kəká navŕvļaš obúštu, ve ednó otám, ednó otám i təká. Təká sə́što se práví i opə́nə̂kət se təká. Pósle se naprávi ednó dóle s nožíče. É pa, íma si opə́nčaļke. Opə́nčaļke su si pa drúgo, navŕvi se, í se obúje. Teká rabótea. Osóbeno kəgá kozaré zímńo vréme, pá səs navúje i túka pa upleté nagóre sə̂s tová səs opə́nčaļkete i cél də́n po snég ódi, ne oséča stút.

4.6. Kə́štu li níʲe ot tə́gaja? Otə́gaja lelí múža mi utepáše. Utepáše ga komunístite ga utepáše. Í po múža mi, é, tíja sajván já praví. Já, žená. É, tíja. Í, napraví kə́štu u Də̂skalóvo, səs dvanáese stáe, golému. Ta sú trí seméjstva su mi tám, čérkete. U túja kə́štu tám.

Kəkó se grádi, mnógo trúdno. Nájnaprét se kámeńete kúpu. Kámeńe se dokáraju, kúpu se. Kupímo

kámeńete, i zévńa se kópa za təkvó. Oná se kupúje, nó níje si kopámo. Za mazáńe, i pésək, pa zá tekóva, elí se právi kál méʒu túhlete ká se ʒídu. Méʒi túhlete. I níje kupímo túhle. ʲEdná varníca céla ni ojdé u dóļńija etáš. Varníca edná što pečú vár, e təkóvo túhlete lelí ǵi pečú, lelí znáeš? Pečú ǵi, céla varníca kupímo. Mnógo, golemá kəštata béše. Í ni ne stíže, sámo za dóļńija etáš. A za górńija etáž drugútu gódin kupímo óšte, óšte dvanáese, e təkóvo kamióna. Pa né-znam, kamióna túhle, ta górńutu izidámo. Kupímo ćeremíde, kupímo, təkóvo, mertécite góre. Tə síčko kupúje se. I májstori právu, i tí pláštaš. Májstorite, sí íma májstori, u Péṛnik. Íma i ot Tṛnsko, íma i ot təkóvo, ot sékade íma májstori. Doódu si, í si ǵi upazárimo, kój kəkó se, i právu. I taká. Kášta ot kál ne móže se právi.

5.3. Štóm dójde práznik, premeńújemo se, míjemo se, pústimo práimo, ájde ni na ná-oro. Səs mladeštú po ćošatíjata. Léli znáješ, mladéš štó rabóti. Təká béše. I sá se təká rabóti, kigáj... Óro béše nasrét seló Dećóvci, səm živeʲála i tám. Ímaše Cígańe, štóm túpne tupán, če nóžici če preʲedémo, no če ídemo ná-oro. Nóžici. Ískam da kážem, tová ʲe prímer, de, nóžici ču preʲedém, nó ču ídem ná-oro. Təká mi ʲe, sṛcéto mi túpa.

5.3.5. Na Nóvu Gódin ju posréštamo. Úbavo posréštamo. Nájnaprét če dójde Nóva Gódina i pósle Kóleda. Təká na Kóledu. Na Kóledu pa səsém drúgoʲεče. Na Kóledu təká. Póstimo, póstimo tám po šés nédeļa li, ne znám, kólko béše. I ká dójde Božíč, véče, təgáj blážno če gótvimo. Dá. Nó dodéka nesmó se oblažíli, tová Bədńi véčer právimo. Na večertú unesémo, təkəv ni adéd béše, slámu unesú, pa rasposté... pa postéļemo cṛgu ozgóre, i na slámutu jédeńeto natúramo. Mésimo pósən zélnik, mésimo koláč, mésimo máleńko ʲednó, pá ga parí túramo u ńéga, pá ga razlómimo návečer. U kolačé málečko túrimo parí u

ńéga. Tá da vídimo, do véčer ga razlómimo da vídimo, kój če nájde paréto. U tógova t su paréte. Émi, adét, odéka ga znám što ^{j}e. Í, ot kəgá ^{j}e tová, tová ^{j}e večertó i túru navečér bádńak. Tová... slušál li si, amerikáncite što govóru, po rádi^{j}oto? Káže, sáštoto i oní təká pravíli. Bádńak. Ídu mužéte, ta otsečú bádńak, prez dəntó na Bádńi véčer. Í na večertó ga túrimo na ogńíšte da preg... Á be, bádńak je tová, otsečéž d^{ə}ŗvo u gorútu. Dárvo, dárvo, sáko dárvo otsečéš dárvo. Á, né, slíva ne móže, tám ^{n}iz goráta íli búkovo íli bə̂gunóvo íli. Í, ga túriš návečer na ogáńə̂t da pregóri. I pregóri li, tə̂gáj če stáne edə́n návečer od mužéte. Í če odnesé glavńú, polovín tová bádńakət što é, u gúvnoto pri stóžaro, i če óka nékə̂ko tám, báe, ne znám kə̂kó e. Nesə́m ga čúla báš kə̂kó e. I jútredən véče pa nósimo sabále ot postéļćutu štó e slámata, ta nósimo, decáta ni prátu, i seḱírče. I kážu. Po ednó izví^{j}emo təkóvo kólca naprávimo ot slámutu. Kólca ot slámćete. I túramo na sékoje, ko sá štó su slívete. Na séku slívu káže: "Čé li rážaš íli né?". Tə sá da sə̂séku. A sá minú u godíne, e pá. I təká. Pósle rúčamo, reḱíu če gré^{j}emo, če pí^{j}emo síčko. I ájde ni, pá če ídemo pa ná-oro. Páj ná-oro če ídemo. I təgáj če ídemo na oró [pə̂].

5.3.6. ʒúrʒovdən si se slávi ot kəkó ^{j}e vék i svét. I sá si se slávi. É pa, ʒúrʒovdən si dójde ʒúrʒovdən, í na ʒúrʒovdən če púštamo óvce da ǵi popáskujemo. Í če kəgá dójdu ovcéte, če ǵi nakŗmimo predí, í če vánemo jágneto dá ga zakóļemo. Svečícu mu zapálu na glavútu i ga zakóļu. Vencí li? Áma vencíte se túru kəgá izmuzémo ovcéte i ká púštimo jágńištata. Túrimo na tújə̂ ovcú, štotó smo jágne, štotó pŗvutu ovcú izmuzémo, na tová jágne túrimo i ńému venə́c i na májću mu túrimo venə́c. Tə̂ká. I kotléto s venə́c. I ídemo na ʒúrʒovdən na cvéḱe. Nabéremo cvéḱe i. É pa, mládi ídu, stári ne ídu, devojčetíja, momčetíja. Tám

íma i púšḱe, tám íma i pésen i síčko, óro. Ráno se íde, do tíja rét se dójde. Dé do tíja réd, do désed dójdu ot cvéḱe, i təgə́ óvce, izvíjemo véncite na kotléto, na ovcútu, na jágneto. I təgáj dójdu ovcéte, i ǵi nakŕ̥mimo i jágneto zakóļe. I pósle púštimo ovcéte, ta si pasú, a níʲe se gótvimo za Svetə́c. Če ídemo. I jágneto, tová béše óšte u Dećóvci, kəgá be já, a pósle se maná, na rožə́ń ga pečémo. Ispečémo ga na rožə́ń i ga nósimo na Svetə́c tám. Kəkó go odnesémo, tə́ka si ga donesémo, áma ga nósimo. Na cŕ̥kvutu, tám, kudé se zbíramo na Svetə́c. É pə́, i tám koláč réžemo, síreńeto potsírimo kod ovcéte, ká ǵi izmuzémo i síreńeto, u síreńeto bél cvét ot krúšu i tám nósimo. Ot síreńeto póp véče dójde, tə́ ot koláčət réže, polovnícu si zéme, í ot síreńeto četvr̥tínutu mu ón zéme. I ostátnoto si níʲe zém[?]. Od ovćútu níšto ne zíma, sámo ot síreńeto zíma. Né, pléčka néma, pléčku ne dávamo.

5.3.7. É, tová je na Velígden. Tó je za Velígden. Za Velígden, doódi li Velígden, nájnaprét predí Velígden vápšemo jájca. Jájca ǵi ot cŕ̥vεna, našárimo ǵi, í na Velígden. Jájca vápsemo ńí səz bojá. I pósle úznemo, ta omésimo, u súbotu omésimo, u nedéļu če je Velígden. Omésimo kolačí. Tóa béše təká napréda. Koláč. Po mlógo'. Í u ńí jájca natúramo. I pósle kój si dadé podárək koláč na kúm, kój na kumícu, kój si íma prijáteļ, kój si íma rodnínu. Na Velígden, na Sobór izójdemo s, pa žéne kolačí nósu, tá, é, na tógova dadé, na onógova. Tá e uvažéniʲe tə́kovo si obíča hórata. Te təká smo rabotíli. Á, né, né, pə́ i štó če traži u ńívu. É, tová ne znám.

10. ...səs teslú li če, səs kəkvó če, í si ǵi zglóbi. Zglóbi i si ǵi naprávi kəkó, kudé se s pirón zakové, kudé s kəkvó móže, təkvó. I mnógo rábote.

Á be, təká təkóvo ko listé, a ne znám mu íme, listé təkóvo, áma živo edé drobət. Tová e metíļ, kəkó u óv... təkó u čovéka. Tekóva e.

247. Odranica

a) Marina Pavlova, geb. 1911.

1.5.a Íma, ímam dvoíca sínove ímam. Edən ʲe u Pérnik. Tám kə́štu napravímo, ta ón sedí tám. A ʲedə́nija ʲe u Radomírskoʼ u Klenóvnik medicínsḱi rabə́tnik. Tá me prašúje, Pavlé mu je íme: "Mámo, kikó če čínimo za govédata?". A já pa se utepá, te túka eté se səpé o tíja prák, ta kató drusnú u kə́šti. I ón béše túka, tíja od Radomírsko. Pištá, oká, ón dótr̥ča, tá me váti zá-mišḱe, pa vr̥ḷi na krévet. "Kikó se útepa?". Réko: "Lə́sno se utepá, áma. Í ne mógu si o tová tepáńe, te tová e".

Tá edəniʲa mi sín, ženáta ga komándi, tíja pógolémija, petnáese gódini i trí méseca nesə́m ga vidéla. Pá kojé kikó pa mé prašúju: "Amá kikó živéješ tí?. Mílko", - mu íme, - "ne doódi. Kikó živéješ?". A já kážem: "Pa živéjem si, pa néka ʲe žív i zdráv, déka ʲe dá ʲe, néka su žívi i zdrávi". Pa nékoj mi káže, vidél ga: "Govorímo səs Mílkote", - səs tová se utešávam, a sr̥céto mi zlé i ználo o téja godíne. Pa sá doodí jesenə́sḱe, təkó baštá mu se pó zabolé večí, tá... sá skóro sa páj doodí. Ta doodí, doodí, áma se záinati, onó se [otrezńáva] čovék ot... Já, číni mi se, dójḱi da némaja, čovékət mi umína, ta se váti. Zbíraja zápas, édno vréme, ne znám pres koʲé godíne béše. Tá ón se počé tám u mínata, baštá mi se kə́kó jadósuva, néma kój túka da rabóti, a Eftím otidé u mínata. A ón ískara tam, ednúž ga uzéše od mínata, pa zápas idí. Pa pósle večí sedí si tám, rabotí. Ta i páre si odimámo, ta í decá isčuvámo i, áma eté da béše poživeʲál, ené kudé

se. Ne znáʲe čovék što čé dočéke i do kəga če. Ne znáe.

1.5.b Písmo. Učíli i ón béše do ftóro odeléniʲe, tə eté si pa kató vojník pisál písmo. Pa ne zalepíl márku sá. Kəkó bez márku ídu písmata od voʲénite, təká béše te móite sínove ka služíše. A oní, nemálo ón da zalépi, i túka došló pismóto, pa iskáli, kólko ʲe biló táksata. Pa nemálo da plátu. Májća mu i baštá mu. Tá ga vr̥núli pismóto páj pri ńéga. Te təká ʲe biló za ʲednó písmo. Nó tri gódin da práti písmo. Ni ótpuska ni, kikó otišəl tám, ednó písəmce ʲe pisál, i oní ne moglí da ga, ne dalí ga, déka nemálo márka na ńéga.

1.6.1. Pláču se od vúci. Túva ʲe odonám íma ʲedən, ófce ńegóve si, pá ǵi pásəl, pa štílnule po kr̥s Koríjutu po gəbi, gəbi ǵi jední, níje ǵi kážemo pečúrḱe, ta ʲedú. Í ne setíl, jágńe mu odnél vuk. Ká, réče, večertá dojdé, unúče mu došló: "Dédo, áma déka ʲe ubávoto jágne?". Ká ga, káže, ustražímo po ofcéte, ga néma. I jútredən izlézəl kudé minuvál, ta réče, izédeno, ta ednó kračénce ostálo i málko kóža i təká zakáčeno na tr̥n. Onó vúkəd ga je ostavíl da ga sledí, da nájdu sledí od jágneto. Té təká. Tə se pláču se té i natám po, təḱé se négdeka se spúštu pa udávu. Nášete néče da udávu. Prodádomo své.

1.6.2. Kážeʲa šúmkaʒije kə déka ódeʲa. ʲEdní šúmkaʒiʲe, ʲední ʒandarmérija. Šúmkaʒiʲete nóčəm se kríju i dójdu za lébeʒ da im dadémo. A tíja pá sá ǵi pə ʒandarmérijata pa dənəsḱe íde. Pə ídu za máslo, pa ídu zá, pa áko ne dadémo, pa če vr̥tú sábl̥ete nád-glavu. Tá. I jední i drúǵi, máni. Pə já ʲednúš réko, pa túka na túja maalú odnése vóda ofcéte kólko ímaʲεmo, záʲedno béʲa. Pá se səsúče ozgóre ot planinútu, oné po rekútu bilé, tá ǵi béše odnélo. Tá od nášite nekəkó nijednú néma odnéla vodáta. Tólko li smo néšto zgodíli na Bóga. Árno, a komšíʲete na kogá ʲedná, na kogá dvé ostádoše. I doódu tíja

ǯandarmérijata, zakačíli po dvé kánčeta na klə́kove na kaíš: "Máslo da ní dadéš!". Réko: "Túka néma da nájdete máslo, túka odnesé vóda ofcéte, ta néma". I si oní ojdóše, a májća mi ká se úzbunti, stár čovék, pa: "Á, lelé, - réče, - zaštó ǵi... Kólko íma, éti ne iznése ćupéto da dadéš". U ćúp smo zbráli maslóto. "Da ím dadéž da odnesú. Če dójdu nə̂čəsḱe, a pá če ni iskóļu. A, léle, móme, zaštó tə̂ká nápravi!". Pa ne mógu pa ńú, dá ju uspokójim i da. Kážem: "É pa, áko ʲe kázano da ni kóļu, če dójdu, če ni zakóļu". Pa nemá da doódu, áma oná se plaší se. Pa réko jútre do neté osəvnúmo: "Nemá da dójdu ǯandarmériʲata". É ma, oní doódeʲa, áma te təgá oná straúʲe se bábata, če dójdu načəsḱe da če ni kóļu, déka nesmó im dalí máslo. Ta təká.

2.1. É pə̂ odživeʲámo pri rodíteļete. Oní si, oníʲa póstare ta si izlézoše, iženíše se. Já ostádo nájposle. Pə ot Penćófci dojdé mómče, tə̂ zaživeʲámo. Ta šeesé i dve gódin smo živeáli səs ńéga. Pə̂ umré préz januári mésec. Pódole, pódole béemo na Sélište. Áma já ne znám túja starutú kə́štu, pósle səm se túka, já səm se sámo rodíla u táa kə́šta. U tája kə́šta já sə̂m ródena o táʲa. Oní imáli troíca múška decá, pa ím izmréla. Nájgolemóto pr̥vo biló momčé. Na dodéka da, na slámu se je, déte, sedélo təgáj. Dodéka voj postéļu slámu da sédne z detéto, onó izbijálo. É, onó ftóroto se ubə̂ckálo na letká, kážemo na čekr̥k [móta]. É pa, letká ot čekr̥k štó se mótaja céfḱi, áma ne znáješ tí. I onó uzélo tová, pá se sə̂pélo, dve gódini i polovína, tá se ubólo u gušútu i umrélo. Ednóto učíli četirinaese gódin, učílo u Dívļu četvr̥ti klás. A četirinaesétu gódinu umrélo. Já ostádo. Tá doživejá túka. I prepádo [se šées] rodíteļete stári, trébe da se slúša, dá... I káže baštá mi: "Áko ne ostáneš túka na dómə̂t, ka pójdež da ídeš negdé da se žéniš, zákļuči kə́štata pa zápali. Ni tí za náz da mísliš, ni níʲe da pátimo za

tébe". Te təká. Pə ostádo tə eté. Dobré si živeʲámo səs čovéče kətú rabot...

3.1. É pa, kój znáʲe kikó. Od ńínoto sélo edná došlá ženíčka túka. Níje ímaemo kanáp oreámo, kḷčíšta ga kážeamo. I nékoj voj kazál, imáli smo da prodávamo, pə doodí oné. I drúǵe su doodíle, de. Ta došlá i: "O^t Peńćófci səm, dédo". "Ot kojú maalú?". (8.1.) "Svílenova maalá". Bilí. Svílenova maalá. Nékoj nemál decá, pa uzél deté, pa ga sé u svilú premeníl. Tá, tová áko. I Svílenofci ostálo maaláta. Í, ón pa górsḱi sedél po Peńćófci baštá mi, ta znáe nápṛsti Penćófčańe i stári i mládi. I káže. U Peńćófci górsḱi pólak. É pa é, po goráta pázu, lelí, te təkóvo, górsḱi pólak. Dá. Ímaše bráništa, pá da bránu bráništa da, tá i štóm íma pólak če se bojú. Tám naselénijeto néma da púšta dobítək kudé ʲe, kudé ʲe zaléseno, kudé ʲe te təkóvo. Tá təká se. I oná káže: "Ot Svílenofci səm, dédo". Pa réče: "Já poznávam Koléte, poznávam Nenkóte". Oní bilí brájća i ímali... "Ímau li sínove ímaʲu li?". "Pa ímaju. Kóle íma petína sína, óšte dvoíca íma da žéni". I rekəl. I réče baštá mi: "Če kážeš Koléti mlógo zdrávje i jednó od momčetíjata da mi dadé da mí je zét". Té po tája dúma oná ošlá tám i uzbuntíla ǵi. É pa, kážemo uzbuntíli se: "Kikó če, kikvá devójća če ímau". I dojdé momčéto na Božíč. Ná-oro. Səz drúga momčetíja dojdé i tám kikó bidé, zapoznámo se. I dojdé čək túka. I ta təg baštá mi káže: "É pa, já staríte znám, no vás vi ne znám, víʲe ste mladéži. Móže ste rastúreni, móže ste pijánice, móže ste da púšite, dá". A ʲedən povəzrasən pa káže: "Dédo, glédaj po pṛstíte. Néma da su ní žḷtí pṛstíte ot pušéńe. Á pa za píjeńe móže nékoj nékigəš i da popíju", - káže. Pa té təkvéja istórije, ta sé, tová ʲe. Tríʲese i šésta godína se oženímo.

3.2.1. É pa, pratímo, dojdóše edná svádba túka. É pa, pravímo godéš. A təká, dojdóše rodítelete na

momčéto, ta godéš, i brájća mi, komšilək. Tá dojdóše véči pri stəvnuvańe, ta sú-noč píʲeńe i veséļe. Na jutróto ǵi zametnú im košúļe izodnésoše. U Peńćófci da vídu, déka ídu godežáńe od Odránicu. Tá se pa pósle svádbata pravímo. É pa, é tam ti dékato já pérеʲe, íma dubíca. Pa tám na devójćete jábuka. É-e golémo dr̥vo, pá u vŕ̥o u dubícutu ukáču. I jábukata se klatúška. Dodéka ne stúru jábukutu, néma da ǵi púštu svátovete da uléznu. Pa s púška. Gr̥mú, gr̥mú, gr̥mú. Otróši se nájposle i uléznu svátovete u dvór. Te təká.

3.5. É pa, pravímo si pósle svádbu, pa kúmove, pa starójće, pá. I rodá i náša i na momčéto i. Četíriese košúļe sə̆m dalá na svádbutu na rodniná. I ńína rodá gə̆lemá, pa i nášite túka zétove, séstre ta [zéḱi] podlagár [ímuḱe]. Túka, túka svádbutu smo pravíli, u túj. U túja. É pa, ne znám, kólko li su doodíli, po kólko se će sméstu. Béše golemá kə́štičkata. Tá se pa ká ʲe úbavo vréme, pá i odvə́nka máse, pa pésen, pa óro pa.

3.5.4. Kəkó li smo gotvíli? É pa, zakóļemo po dvé šiļežína ǵi káželamo jálova. Po dvé zakóļemo, pa mánǯa, ta súpe, ta rábota. Pa raćíja kój kólko íska. Ímaemo si raćíʲu na vrémeto, ímaʲemo bə̆ščú dóle təká préko rekútu. Ta bélvice, edné síńe slíve edné. Rə̆ćija čudésna izlázeše. Ta təká béše.

4.3. Pásla sə̆m ǵi, pásla, tá do poslédno, pá ǵi prodádomo sá eté predí nékolko gódin, sé, sé. Pa ímamo i pojátu ímamo. Tám béše zə̆t kəštutu pojátata, pa pósle napravímo košáru dóle ta. I košára i govéda. Govédata si prodádomo, kəkó umré čovékə̆t mi. Šéz govéda ímaʲɛmo. Ednú krávu néma da prežálim dodéka səm žíva. Šára voj, Šára voj béše íme. Pa ne móže.

4.3.2. Bačíje. Áma kazúʲa nášite su mi kazuváli, zbéraju se, i kój kólko íma ófce, otkára ǵi tám u bačíjutu, i ǵi múzu. Séḱi izmuzé svóeto i kólko

mléko če dadú o^{t} téja ófce, pa^{a} od drúgu ta. Pósle im pa dávaju sréštu tová sírene, máslo davâli li su, nesú li, ne znám. Ta ʒumbi^{j}úš je biló úbavo, é, prémuz ga ričáli. Na prémus če ídemo. É pa, té tová ^{j}e bačíjata, prémuzət.

5.3.6. É, ʒúrʒovdən. Béše úbaf práznik. Onó se, oní, nékoj ričál: "Nadáli se na Mladénci, na Blágovəc, pa dá če dójde úbavo vréme". A drúg^{x} pa rekəl: "É, Mladénci vražénci, Blágovəc vrágovəc, a ʒúrʒovdən ^{j}e boží dən, áma ^{j}e daláko jóšte dodéka dójde". Nalí kój čúva dobítək, stóka neščó, tiké gléda da do ʒúrʒovdən da isčúva, pa pósle óče néče, čé je úbavo vreméto dá se, da izlézne na pášu i govéda i ófce i. Tá pa na Svetəc ójdemo, izmuzémo si ófce, pa potsírimo sírene, pa koláč, pogáča našárimo i. Na ʒúrʒovdən béše təká. I ídemo támo u selóto, ídemo, nósimo kolačíte, sírene. I pópət odréže po edná četvŗtínka, ta si úzne. Ot sírenето úzne si i ot pogáčutu si odréže. No ímaše i za nás, a sá i na za póp néma. A úbavo béše, ʒúrʒovdən ká dójde.

5.3.7. Úbavo béše Velígden. Áma, oní, se raduválo... Túrsko deté i búgarsko vrevíli, é pa, prašuváli ģi: "Áma ká če ^{j}e Velígden?". A búgarskoto deté réklo: "Ranće né, jútre je, ranke né, jútre je". Podrípuvalo i. A túrskoto deté prašáli: "Ne znám, ka čé. Pa elí če drúģi dən íli ká če ^{j}e, ne znám". Ne ználo túrskoto deté. Níńija barjám. Oní li su barjám níńija práznikət. Pa rádoz béše, jájca bojadíšemo, pa úbavo. Pa páj si káramo si Velígden, káramo si, i ʒúrʒovdən si dóma slúžimo Svetəc, prekŗstimo se. Áma eté ní^{j}e ídemo tám kikó na Zbírište, selóto da se zbíre. Pa óro béše, pa svírke, pa kemené bigúl, kə təkóvo béše, kemené ga kážemo, gúsle. Təká svíru, svíru, áma se gúļa óro, ígra. É pa, túka si túvašən si svíri, kój se naúči da sí. Naprávi, iskópa karavánu, túri dəskú, túri žíčke, pa svíri.

6.4. Pa^{a} íma manastír, áma səgá pa nékoi kopáli po

ńéga, páre tražíli. ʲÉdən íde s kóze nagór, ta kazuvá, réče, prekopáli tová, dékato béše prestól, podí prestólət. Pá ga, prekópano, réče, ne znám što sú našlí. Što čé nájdu, níšto néma da nájdu, koʲí zarovíl páre. Biló si ʲe siromaštíja na vrémeto, pa sá pá íde siromaštíjata. Nemój da me ʲe négde ka naklevétiš da mé...

7.1. É pa, kážu, Túrčin vatíli, pa ga odráli, tá zatová ostálo ʲe. Oní su Túrcite lóšo i pravíli, tá si ʲe tražíl. [Ze belći] málko pet stótin gódinu li su sedéli Túrcite. Pa odráli, ʲém žív ga dráli. I odráli. Pa se čúlo ot seló na seló, odráli u Odránicu. Tová néʲe biló... Stáro seló, kudé ni ʲe Stáro seló biló, pósle izlézli o tám. Ta ostálo ímeto Odránica. Belánica biló naprét. Á, úbavo íme biló Belánica, káže táta, áma eté tová zarát Túrčinət, ta Odránica ga prekŗstíli. Onó selóto néʲe mlógo stáro, áma ot Túrcite begáli hórata, tá se zaséluvali tám, ta káe káto uz sámo nébo se vídi. O tám i o tám baírišča. I oní ta zaživejáli, na mojú májću bába bilá od Léva Rekú, ta ričála: "Já kad ojdó u Odránicu, sédəm kəšte béše". Pa pósle béše stanúlo stó i četíriese kəšte selóto. Pa sá ispobegáše mladéžite ta. Te təká što íma negdé ka nékoj stárət. Onáka néma.

8.1. É pa, ne mógu da ti kážem, pa koǯá. É pa, móže, čú ti kážem. É pa, edníʲa Víļini, tám je Ševárna tám je te, góre Čukár, edná pa íma Buosérovi. Ošlá tétka ná-gosje, pa deté tám na bráta voj li ʲe biló, pá ga búje jéle i posrále ga, a oná ga gaļíla i: "Tétǩino buoserčé, tétǩino buoserčé!". I təká ostála i maaláta Buosérovi. Oní bilí ćítini, a pósle po túja, po túja dúmu. Tá do Buosérovi li dojdómo? Ta Dračéva bára ední, ta Slátinsći rít, Dolíńe, Bránčeva čúka, Lépoini, Bošńakóvi, Stáro seló, Magaránovi, Sláfkovi, pa ne znám drúǵete, trébe da ǵi po iska...

250. Mureno
a) Nona Ivanova Stojkova, geb. 1901.

1.1. Na fsíčko. I já znáe, duńáta na štó se vṛtéše, sínko. Dókturje sə̂ pri méne doodíli. Kikví ne sə̂. Ot séќikvi ráboti znáe ta razbírae, áma véč sə̂m u godíni, u godíni sə̂m véči, sínko, u godíni. Á pri méne kikví nesá doodíli, kə̂kví, kə̂kví, kə̂kví.

Nesá me poznaváli. Odéka če me poznávaja, ká sə̂m bilá. É, móre, sínko. É pa, kə̂kó mísliš? Bilá sə̂m štóm sə̂m bilá u péleni, u povíci, bilá sə̂m da ne zná tə̂ zér kə̂kó mísliš? Pá sə̂m [víš ko] znalá, znalá, znalá, tá sə̂m préznalá, amá sá sə̂m i zabovaríla véč.

Kikví ne sá doodíli, déte, áma səm i zabovaríla. I dókturje doóde^ja pri méne, sínko, dókturje doóde^ja. Áma vecí sə̂m izuméla, tová sa godíni, godíni móite véč.

Mnógo^u razbírae po təkvíja ráboti, déte, mnógo^u. Áma bájem si, od úpla bájem, ot strá, ot súgrebi, ot séќikvi ráboti ǵi znáe, ta báe. I podgríbam i báem mu. É, légnem, izvṛ́nem go na kṛstopə́t. Pá ^je se mnógu narót konturisálo. Da tí kazújem. Áma sá godíni me nategná^ja véči, godíni, ščó da právim.

3.4. Vána zá-ruce i odvlečá, ájde. Pá ot selóto, odéka če sá. Já nésəm u drúgo seló rasnála, ní səm se u drúgo seló raǯála. Túva səm si u náše seló. Ot selóto. Tá, déte, kikvó mi néje minálo préz-glavo večí, áma səm... Od oróto me vanája i ájde. Déda Vídenova kə́šta, pa təgá ^je biló təká. Éma, kikó ščo se doódi. Ka dójde, ká uvedá nékoje mládo kə̂kó: "Dobré došló!". Celívuja u rúka, kó^je gáli, koé

platnó túri. Po platnó ni uvóda. É pa, zbrálo se, kǝ̄kó néma, bez narót li čé se? Narót se zbíra mnógu ti po tǝkvíja ráboti. É pa ʲe, došǝl ʲe, áma. Í da ʲe došǝl, ta ščó ga. (Áma káži, dojdé baštá mi, kazá zǝštó tǝká, zǝštó tǝká?).

4.3. Pa préde. I pojáti, i košári, i óvci, i svíńe, ᶠsíčko ʲe imálo, ᶠsíčko. Pa biló ʲe tóa. Má da govórim, áma ká ne znám, štó da govórim véči, déte. Nó me píta čovéko. Kigá? Bačíja ne ídeu, áma své si išlí na, sámo s tṛláta oní ǵi pásli. Já si ǵi pasém nášite, pa drúk si ǵi pasé ńegóvite, pa tǝká ʲe biló. A bačíi nesmé zbiráli, [znáči] kvó da ti kazúʲem. A ínak smo si na samó sébe si pásli óvci, svíńe, govéda.

5.3.6. Decá da ída. É pa, na Ǯúrǯovdǝn što čé? Zakóḷeme si jágne, zakóḷeme si, kóʲe ščo si najadé si, gótvi si, píje si. Áko íma ródnini, dójda mu. Te tová ʲe biló, kǝkó ʲe, štó ʲe biló. Pletéme. É, kój če ǵi zbíra, pa béreme si níʲe si nabéreme, paᵊ si naprávime vencí pa. Na ovcíte. Má na nášite si óvce. Kojá se pṛ́va ojagńíla, túrime voʲ venéc, túrime voj. (Pres kolačé ja muzéš). Á, múzli sme ǵi kṛs kolačé, pa muzuváli sme. Odéka, déte, znám.

(Na rǝ̄žéń se nósi, bábo, na tǝ̄kóvo). Umórila, pústa da ostáne, kǝkó da mu kazújem? Biló e i pó ridíšta i po dolíšta, i cvéḱe i vénci nósime, kolačí na ṛžéń nadéneme, nósime. Nóseeme kolačéta na ṛžéń, pa nadéna, nadéna. I táa kǝ́šta pa nadénat, pa u drúga kǝ́šta páj ti nadéna kolačénca, slanínka. Túraja, kǝ̄kvó bešé. Pa doódeʲa. Kolačí nóseeme. Svetéc. Omésime kolačéta édno drúgo. Pá na, paᵊ si nosíli. Tǝká, premúzujeme, kṛs kolačé li béše nekikó.

Pa ká izlézne na horó. Goráta, góre na Lísornica. (Odránica dójde, Glogóvica dójde). Pa se zbéraja ot nékolko séla, pa óro, pa igrí, pa kikvó li né praime véči góre. É pa, koí séla? Náše seló si

dójde, Glogóvica, Odránica, góre Vrápča. I óro, gájdi i igráj kólko sákaš. Pa bilá sə̑m devójća, pá[j] sə̑m igrála, pá[j] sə̑m pojála, pá[j] sə̑m i. É, déte, móje čúdo nígde go némože. Já kə̑kvó je prez mója gláva minálo. I óro, i svírḱi, i kikvó ne.

b) Lenče Krъsteva Stojkova, geb. 1933.

2.1. É pa, baštá ni zaǵína, ní[j]e béeme málḱi. I péd decá. Jednóto nájmálkata mi sestrá béše na pét méseca. I té go zastreḷája u Pérnik. Tój rabóteše u mínata na Kuciján. Tr̥ᵊgnál na rábota, i s vláko sreḷáli nekikví i go béa utepáli. É, pə̑ od vláko, Jórdane, béa! É, kák to [j]e biló, te tám go zastreḷá i živ'á kólko [j]edná sédmica i počiná. I ní ostanáme teká. I pósle prez létoto májḱa mi ot sílna sakəlná, i dédo mi ǵi otkarál u Ḱustendíl u bólnica. Ní ostanáme s pri bába mi. I bába ni ne gledá, ní letóto síčkoto səbráme žítō, izvr̥ome, səbráme, stókata si gledáme. É pa, túka u selóto: Šuḷánica, Tóšovec, Léva reḱíta, Dləǵi orníci, tám ni sə̑ ńívite. I té təká. Léḷi ímaše dvé. Té ni donásja hlép, té ni odgledá. Osóbeno táa pógolémata ni ḷéḷa, tjá oméseše hlép i po ḷeḷína ni ispráti, i donesé, i ni [j]e hraníla. I pósle káto stanáme véči pógolémi, u siropitálíščeto zemája edín mi brát, [j]ednáta mi sestrá, tá ǵi otkarája tám, tá ǵi gléda u Lúkovic. Ti gledá[j]a te tám. Slét tová ǵi prefr̥ḷíja u Zémen. Túka. Tə̑ tám zavr̥šíja učílište i véči si porasnámo, i séḱi si zemá hlébo. I té təká. Túka na sélo glédame stókata, stókata, óvci, krávi i svíńe. Imóto si glédame. Ní s tová se prepetḷávame, dr̥žávna rábota nesmé rabotíli.

2.1.2. É pa, ímam trí sestrí i dváma brájća.

4.3.1. Na egrécite? Pa išlí sme. Večerno vr̥éme tam i spéše, brát mi tám spéše. Kolíba napráveno i sútrin ídeme, ta ǵí muzéme, večerno vréme sášto tə̑ká ódime,

00055361

ta ǵi izmuzéme, odneséme večéra na brát mi. Tój tám spéše, na pojátata. I sútrin si ǵi púsne pák.

4.5.2. Túka u selóto go víkaja Konopníšte, i sádime gŗsnici. Mesnostá se kázva Papúr. I slé^t tová zéme, káto porasná, obéreme ǵi, i ǵi natópime u kátu bláto se naprávi vodá, se sabére. I se natópi, i oní káto se rasќísna, izvádime i ǵi izmí^j eme. I səs ^j ednó, víkame go sábļa, napráveno dŗvo, biјáč ^j e, pa sábļa. I klácame, klácame, i tová debelíščeto go isvŗļime i ostáne sámo kləčíščata. I slét tová ǵi íma tə̃kvíja specijálni starovrémsќi grébenci. Mína na grébencite, i go predéme. É pa, dóma, néje na tə̃kóvo na elektrí... É pa dá. É pa, ^j ednó ǵi víkaja gŗsnicite belójќi, ^j ední cŗnójќi. Tə̃ká ǵi víkaja. Í se napredé i se izə̃tkáe platnó. Razbój, nísteļќi, bŗdo, é tikvíja ráboti. Sə sováļќi se promocíńa koncíte. I slét tová u rekáta go béļa po edná sédmica, i onó stáne bélo. I təgáj go réža i šíjemɛ košúļi, pantolóni, é tə̃kvíja ráboti.

4.5.4. É pa, togáva némaše gumeńáci. Í, što zakóļeme praséto, naréžeme go tə̃ká, kólko za opənci go víkame. I na váši go víkame. I naréžeme dálgo, i od négo naprávime opənci səs vŗ^ə fci ót kļčíšta go víkame. Napraíme opənci i nósime. I oní se sќína, za dvá dəna pŗsna, i pák izrížɛme ot sə́štite, ot sə́štata kóža, tá ǵi kŗpime, tá to smé nosíli tová. Pa za dvá déna se sќína. É pa, u opəncite ^j e ládno zímńo vréme, áma naslágame tə̃kó, víkame ot saíte, što sá nosíli bábite. Naréžeme go víkame navóšte, í ot négo zalóžime u opəncite i té tə̃ká.

5.1. Víkame go čilíngrək. Í, səz golémi tojáǵi i naprá^v ime dúpka i vŗļame ednó peńuščé. I səs négo, kó ulúči u dúpkata, pečéli. A kój ne ulúči, səs tojágata go fŗļa nástranə̃.

5.3.6. Ót na Ǵérgovden sutrintá stánem ot dvá i polovína časó prez noščó. Í se oblečéme i otívame góre u balkáno na ^j edín ríd, kážeme go Lísornica. I

tám se səbéra ot Glogóvica, od Odránica, túka o céloto seló momíčeta, momčéta. Kďíto svíra z gájdi, kďíto s ƙemené, gŗmá^{t} púšƙi. Í góre se səbéreme, nakládeme oǵíno na vŗhó i igráeme, vesélime se. Í, štóm se rasə́vne húbavo, tŗgneme si od balkáno i nabéreme cvetjá. I káto se pribéreme u kə́šti, zémeme ta naprávime cvetjá, vénci za ofcíte. I naprávime vencí. Kójato pŗva ofcá ni se ojagní, na néa naprávime, napráime na jagnéto, napráime na búčkata, kədéto bíjeme mlekóto, na kotléto štó muzéme ofcíte. I prikļúčɛme, a ofcíte nakŗmime i ǵi iskárame véči. Ofcíte otída na páša, i ní omésime hlép, potsírime síreńeto štó sme izmúzli sutrintá od ofcíte. Í na čérkvata otívame góre i na síreńeto nabéreme ot jábəlƙi cvetjá i natúrame odgóre kolačí. I pópo dójde góre, vesélime se. I pópo míne, govóri, govóri, četé tám néšto. I réže síreńeto, réže koláčo. I kó obíča, dadé mu i ot siréńeto, dadé mu i ot pogáčata. I slét tová se v^{ə}ŗ́štame túka, a túka na fúrńa pečéme jágneto i zímame jagnéto. I večertá odnóvo si pák preréžeme koláč i togáva večérame véč i od jagnéto. É pa, decáta ni, déda tó štó ni peče jagnétata, tój ni méri predí da jadéme od jágneto i slét tová. Pa ní pa preméri. Á na kantár. I slét tová, káto večérame, pák ni preméri, da vídime, kólko sme pridalí od jagnéto. Dá, dá, təká béše predí. A səgá né.

253. Kosovo

a) Tonka Timova Sotirova, geb. 1923.

1.1. Á, razbíram po gonétke! Ímam kəgá, já samá səm, némam níkogo. Decá se poženíli, samá živéʲem, səs stóka se néšto rasprávam, tová. Tá po príkas... po gonétke mnógo se ne interesúvam po tǝ̑kvé politíke, né, né. Némam vréme. Samá səm o dváese i dvé gódin samá səm ostanála. Na četíres i sédǝ̑m gódini udovíca sǝ̑m ostanála. Já səm se oženíla, túka góre nat selóto səm si živejála, i mi počinálo momčéto na četíres i sédam gódin. Níje smo maalá sǝ̑m, segá živéjam góre Šúčuḻina maalá. É, góre nat seló. Šúćuḻina maalá, Šúćuḻina maalá. A já sǝ̑m momá od Vṛbíce. É-e, túka ʲedná dolína Vṛbíce se kázuje. Momá sǝ̑m se ženíla u selóto, túka səm si. Ne [?] kǝ̑kó momáta, a kǝ̑kó səm se oženíla, kǝ̑kó səm stalá udovíca, samá si sedím góre u ʲedná maalíčka. Dvé dečíca ímaše, ǵi žení, i sǝ̑gá sǝ̑m si páj samá.

I pósle svádba si pravímo i təká. U nášata, dékato səm si momé, ta me zemá. I béa si májke, béše si májka mi. Májka mi móata, ímaše, já máčava májka ímaše, ne béše móata májka žíva. Já sam ostanála na edná godína siročénce. I baštá mi se béše poženíl, tá ne čuvá drúga májka, áma se ne čúvaše mnógo u poženícata. I dve-trí decá pósle prirodí. Trí prirodí, dvé damó zatéčeni. Ímaše oš ʲedná sestré já. Í ne isčuvá ženáta, úbavo ne isčuvá tǝ̑ká. Já se, níʲe se pósle oženímo i. Já góre, pa já pa ostaná pa udovíca i, té tǝ̑kəv je mój živót.

2.2.1. É pa, ne znám o štó, néšto idé po bólnice, néšto se tepá, néšto što ʲe počinál ne mógu ti

00055361

kážem. Níkəkva pénʒiʲa nesú mi daváli. Pómoš nesú mi daváli ništo dosə́ga, né. Nesú mi daváli.

2.2.2. Ás li? Dvé momíčeta sə̌m imála. Dvé momíčeta béa. Ká [?] počiná múžə̌t, béa učeníčće dvé. Na péti klás béše na šés li sédəm li klás. Pósle já ǵi učí, samá ǵi učí, samá ǵi žení, samá, síčko samá.

Éma, oní ka účea, ká su slobódni su išlí, áma pósle si účeja, učeníčḱe. Ká su učíli, onó ídeja u Trékl̦ino učílište. Tová dóle selóto. Dójdu, ta me sméńu, ta dóma dá im prigótvim jádeńe. Teká béše. I oní su išlí s ofcíte su išlí decáta.

3.1. É pa, túka smo se zapoználi, túka smo se ot selóto. Kəkó smo se zapoználi? Na sedéńḱe mnógo nesmó, tə̌ká smo se viduváli u óro. Právešemo zbírci, právešemo túka, í smo se zapoznalí. É, túka u dvóro si béše oróto, é, túka túva u selóto, koperácijata. Kəd učílišteto si béše oróto. Smo se təká zapoznalí, dojdóa ta me takmí i me odvédoʲa. E tə̌ká béše ednó vréme. A nesmó mnógo odíli, né. Tíḱi me aresá i dojdóa, tá si me təkmí, i já si ojdó. L̦ubóv nesmó imáli, né. Nesmó, nesmó. Pa pravímo eté tə̌kméž, dojdója, ta mé tə̌kmí. É pa, dojdója, ta se odumámo tám, predádo raḱíja, i ájde jútredən me, dojdó, a [Láʒa ta] me zemá, ta me odvédoa.

3.2. É pa, godéž, dojdóa svékə̌r, svekŗva, predádo raḱíja, daruvá ǵi səz dárove im dádo, zagŗná im dárove. É pa, daváli páre, dadú páre təgáj, po kólku dávaea. Pó béše təgáj, málko béa paréte béa poéftine. Dádomo, dádoa, oní mi dádoa méne paréte. Pósle paréte si dávaa u nás i béa u momčéto i u méne paréte. Pósle si kupuváli ʲednó drúgo, štó ni ʲe trebálo za svádbata.

3.5.2. Pa svádba napravímo, svírḱe. Pa daruvámo, cél narót se darúvaše təgáj. Pá səs košúl̦e, ríze, kŗpe vézene, čorápci, sé, mnógo ímaše. Təgáj se dávaše dárove, mnógo se dávaja.

4.3. Dvé-tri ofčíce, segá če i prodadém, ne mógu i večím se zanimávam, stára səm.

4.3.1. Na poáte nesmó bilí, dóma smo si bilí. Áma, síne, pásli smo si stóka. I onája ženáta si ne mnógu čúvaše táa máčeata. Čé, pásli smo óvce, na poáte smo imáli. Áma si stárite sedaníje nesmó sedéli mnógo na poáte. Dəńom smo sedéli, a nóčom nesmó nočuváli. Nesmó. Dəńom pə góre išlí, nakáramo si, pásli smo góre. Pa imáli smo po dva-trí^{j}es óvce. Təgáj ímaše, stóka se čúvaše, səgá se pó ne čúva. Govéda íma, kráve ímamo. Čuváli smo. Pásli smo. Pásla səm óvce, govéda góre, pə i túka səm pásla, kekó səm došlá.

4.3.2. Né imálo. Sékoj si sám. Bačíja ne imálo. Níje si muzémo, sírimo si za nás. Tíja, táa si muzé za néa, tíja si muzé təká. Bačíje nesmó pravíli, né, né. Sékoj za sébe si odgovárаše.

4.3.3. Na egrék su sedéle. Mó^{j}ete zəlve što béa, oné su sedéle na ^{j}egrék, já nesəm sedéla na ^{j}egrék. A déto ka ojdó. É pa, právu na ńívete košáre naprávu, təká ^{j}egréci zagrádu da nakáru. Nakáru, tə se tóru ńívete. Žétva. Tá se natóru ńívete i tám preméru ^{j}egrék, i táa spí^{j}e təká názemi spí^{j}ε mladeštá, a já nesəm spála. Tóa zəlete su spále mó^{j}e, a já nesəm spála.

4.4.1. Pa s ruke mésimo, u pódnice ispečémo. Pódnice, vṛ́^{ə}šnik. I mésimo. Pa ponekój ju šári, kój ne šári, təká ponéka u. Nesmó. Staríte su šaríli, já nesəm šaríla. Póstarite kəí su bilí pred méne, a já nesəm šaríla. Á səm oš pómláda.

Pə kəkó! É pa, pódnica se právi. É pa, təká íma négde... A zévńa dokáramo ot négde, ot kóa se prá^{j}u pódnice, natópimo. I gázimo, gázimo, dve-trí kəšte se zbéru i natúru u zemńata néšto ta klačíšta, néšto slama. Gázimo, gázimo, gázimo. Í ot kozá su turáli. Í ot kozá, tová pó némaše kóze [pə]. Turáli su i tóva. I naprávimo ǵi təká na təkvíja təkó^{j}a topčéta, razgázimo, razgázimo, razgázimo, i təká ǵi

zavíjemo ta napráimo rúbove. Čékamo, tə isə́nu i na ogńíšte. Móš i navə́nka sə́ga, túka si nakladéš, si túriš pódnica ta si pečéš. Kój néma [kúhńu] i navə́nka si pečéš. I vŕšnici, želézni vŕšnik, prodávaja želézni vŕšnici. Cígańe prodáva^{j}u vŕšnici, si kúpešen. É pa, túrimo voj majá, ta stáše, i znáemo ka stáše, kəkó segá štó si mésu lébə́t. Ímaše oní^{j}e tə́kó, ímaše kvasə́c pónapréda, tá si čúva séko^{j}a žená u séka kə́šta íma kvasə́c. Némaše majá. Nékiko kvasə́c ^{j}e imálo, klínčeta, paníčka da rastópim, túrim mu brašnóto i izmésim po pet-šés pogáče, kə́i su ovdíja. Po pét pogáče razmésim na mesaļé, prevŕnem. I ugorí li pódnica, ta stúrim, ispečém, pa drúga, pa tréta i tová i. Pa kəkó! Úbaf si. I zélnik, bánica. Své smo tə́ká pékli, némaše ^{j}édno vréme təkó péčḱe, rákovice təkə́. Onó tová némaše, səgá odimá, ta pečém u tə́kóvo. Səgá ne pečém u pódnice, áma íma ^{j}ední pečú páj. Kói su si póstári si pečú kói si. Póubav lébə́t u pódnica. Dá. Odéka znám, pó ni blák u pódnica. Té da omésiš bánica, da ispečéš u pódnica - póblaga. Néšto já odéka znám.

4.5.1. Pa ostrižémo, zavánemo və́že. Áma onó krátḱe ostrižémo. I opéremo v^{ə}ļnata i pósle tkáemo, predémo, dávamo za... Pə́ na rekáta ispéremo vļnata, natópimo a, pa ispéremo. U rekáta si zagázimo i si péremo, popárimo u ^{j}édan kot... u ^{j}édan koríto a popárimo sə žéška vóda. I pósle si ispéremo u rekáta i sí ispéremo, isčéšamo, pə́ odnesémo na grébenec, uvláčimo i... Isúšimo. Pə́ isúšimo séto na slancéto. Éj, na təká na slancéto si isə́ne, i pósle isčéšamo, isčéšamo, natúramo u čuvaļé i ídemo, tá na grébenə́c uvláčimo i plátimo i si dójdemo. I predémo, pletémo, tká^{j}emo. Tə́ká béše édno vréme.

4.5.2. Pa sadíli smo. Pə é túva po ńívete, po rekáta ^{e}te túka. Eté tóa te tová mésto túka se sádeše gŕsnice. Na ^{j}ednó mésto céloto seló sádeše. É pa, nasádi se, nasée se, pa pósle se béru pa. A onó

Konopńíšteto na sék na rét, túka sékoʲ si íma po parčénce tə̑ká. Táa kə́šta, táa, táa, na ʲednó mésto se sádea. Pə onó íma po dvésto métra, póveče ne imálo. I nasádimo, pa ǵi obéremo, pa ǵi tópimo, pa ǵi... Pá e təká súkańa, napráimo na tóp. Pa izlézne kəkó žíto tə̑kó visokó tə̑kó izlézne, i ǵi natópimo u rekáta. I béli, oní cŗni pa pósle stánu belí ká ǵi natópimo. É pa, óremo, a ǵi nasá... naséemo, i oní porásnu, pə iskáru ʲední belójḱe. Tá ǵi obéremo ná-leto, i oní... Pá ǵi vŗ́žemo təká na snopčéta, pa ǵi odnesémo dóma. Pá ǵi pósle naprávimo topíla u rekáta, tá ǵi natópimo. É pa, səs matíka səs vír naprávimo i vóda im púštimo, i ǵi natópimo. I sedú po edná nedéļa, i se ras... stánu kəkó kləčíšta, i pósle ǵi čúkaju səs dərvja təkvó. Čúkau, čúkau, čúkau, tá ǵi naprávu na povésma. I pósle ǵi prevláču, pa ǵi predú, pa raspravíja. Za opə̑nci, za opə̑nci se práveše. Ot klə̑číšta se práveše. Se právilo si tová vŗfcéta. Ká se da se právu opə̑ncite, ot kləčíšta si i právea.

4.5.3. Pá na kudéļa səs fúrka. Áma səgá manámo nékoa godína. Predémo səgá, páj predémo. A tkáeńe pa manámo nékoa godína, sə̑gá ne tkáemo. Gotóvo. Gotóvo odeʲála, gotóvo síčko. Ájde. Imáli smo. Pa tkáe se, na níštaļḱe se naprávu nékikə, pa se tkáe. Pa tkáemo na krosnó sə sováļḱa. Tkáli smo, sví smo tkáli. Ta čérǵi, patéḱi sə̑gá štóto íma čérǵi, čérǵi, čérǵi, šárene čérǵe, razlíčne čérǵe na prébirə̑t se tkáeše naprét. Pa cŗ́ǵe, čérǵe, təká. Ední cŗ́ǵe, ʲedné čérǵe víkam. Pa čérǵe si i víku, təká, cŗ́ǵe si i vi... Túva si víkamo cŗ́ǵe. Áko se zapísva.

É pa, pravíli smo ǵi, tkáli smo ǵi, na razbój smo tkáli. Dŗveni razbóje ímaše, tá smo si tkáli, préli, pletémo. Tə̑ᵊ təká vezémo. Təká béše naprét, brodíraneto. Dóma, dóma smo si ga rabotíli, na dŗ́veni razbój. É, si navíva krósna, osnovéno, pa navíjeno, pa tkájemo.

4.5.4. Pə́ ot kóža. Kóža, svíńsḱa kóža. É pa, svíńsḱa kóža naprávimo kólko za nogáta, i nadúpčimo, i naprávimo za opə́nci, ta ǵi nósimo. Pa na váši ǵi naréžɛu, pósle no kólko za kolká ni trébe nogáta, i təkvíja naprávimo. É pa, lə́sno si se šílo. I právimo, právimo, i naprávimo. Pa na túva ga naprávimo, nabŗ́čkamo ga təká. I naprávimo kəkó opə́nə̆k, í si go obúʲemo, i si nósimo. Doskóra ǵi nosí. É pa, naprávi se túka səs ʲednó natúva, otám, otám i otám stégnemo tová. E təká. Te tová ʲe opə́nək, eté təká mu rečéme. I té təká ga tə túka ga nadúpčimo, nadúpčimo, i ʲednó si otám i otám səz dvá kráʲa natám, i ga stégnem, i ga napráimo na opə́nə̆k. I pósle natúka če napráimo pó təká rétko, na opə́nći [navíjemo] si se opə́nčaļḱe i nósimo. Éte təká smo nosíli. Pá i zíme i təká, si zíme ǵi nósimo. Ká ne imálo, ne imálo obúšte. Navóšte se túru ozdóle, čorápci vúneni obújemo i si nósimo. Na mésto pa. Pa təká smo momuváli pó napréda. Pa dá. Ka bémo mómi. Na opə́nci smo óro igráli, napráimo si opə́nci, opə́nčaļḱe zamótamo, i némaše obúča. Némaše kəkó səgá što íma. Tə̆ká smo živeáli, no pə̆ s opə́nci smo óro igráli. Na opə́nə̆k si səm óro igrála. Célo sélo na tánac. Opášḱi. Tə̆ká béše.

5.1. Igráli su, pa igráli su pə̆. Svińá. É pa, kəkó e, natúru edná təkó i túru nekói səs nékə̆kvi, é, onó če prédnu ǵi natám. Kogó mlátnu, mlátnu, kogó ne mlátnu. Já nesə́m igrála, tíja póstarite štó predi nás igrája, muškarcíte mnógo igrája svińú ka. Zbéru se səs ófce i igrája. "Kríž miš" igrája. Pa təká zážmi ʲednó, onó oní se skríju, pá ǵi tráži. Kó isprevári. No eté tíja znáju decáta, i oní su pitáli. I dáma se igrálo. Pák narisúvaš zámak, e təká se igraéše, təká pónaprét dáme, təká decáta se igrá.

5.2. I na sedéńḱe smo préli, pléli, išlí smo. Pə́ u kə́šta tám pri čásnici smo si sedéli, pri rodíteļe.

Nesmó násame negdé bilí. Pri rodíteļe smo si sedéli. Tám si íma^{j}u rodíteļe, májka i baštá na prijáteļkete, tám se zbéremo pét-šez devojčetíja i si sedeńkújemo. Pojú, pojémo, íde úrnebes. Te təká smo bilí. Á pa, dójda i momčéta. I momčetíja sə doodíli. Tə təká. I póveče su u náz doodíli rodníni, prijáteļe. Təká smo bilí.

5.3.3. Imáše mlógu Sobórje. Níje ga víkamo Sobór. Óro, óro, pa naséda do dóļe célo sélo. I óro ka naprávu, sedéńke, é túva pa igrá^{j}emo góre na Rít. Pa eté túka óro ká se naprávi na Svetí Nikóla létna. Nášata ^{j}e cŗkva se kázva Svetí Nikóla. Da e túka óro se vŗtéše. Séka nedéļa. Svetí Nikóla o pa, á onó ká béa momíte pred méne ği ímaše devóke. Svéta nedéļa, dójde li nedéļa, vínagi túka ímaše si óro. Némaše kíno, némaše tová, sámo kəkó oróto. Tová béše naprét. É pa, nadóļe túka svírke, kemené ni svíri, svíri i níje si igrámo, tová. Pə túka si náši si svíru, Búgare si svíru səs kemenénce. Tŗka, tŗka, tŗka i ní^{j}e si igráemo. Némaše kəkó səgá što imálo təgáj. Ka bémo níje. Tupán túpa, tová smo igráli óro. (Cígańe). Ni imálo kíno, ni imálo večeríńke, ni imálo níšto. Tová, oróto ká [dóe]. Séka nedéļa smo si se zbiráli mladeštá túka na óro. É pa, Sobórət, se zbáru od drúği selá, túka vríje óro. Ímaše i bakálnice, prodáva i básme. É pa, ímaše si na Sobórete i pazár, si prodáva^{d} básme. Təkó, dá. [?] né imálo təgá, nó si ímaše, u óro si ímaše, i po nékak ónija Sobór si réžemo koláč.

5.3.4. Í za Božíč təká si prigótvu. Kó^{j} si prigótvi, če si jadé, kój ne prigótvi, néma da jadé. Právimo si Bədńi véčer. Bədńi véčer si omésimo si ^{j}ednó pogačé. Omésimo zélnik. Oméseja, šáre^{j}a, pónaprét təgáj pogáče šáru za kój čúva koʒá si ófce iššáru pogáča. Í u pogačétoto túrimo paré. É pa, natúru táka kó pogáčutu naprávu, svíju ko ovcé, təká mu rečú, naprávu ga na ofcá, naprávu ga na rálo ga

naprávu. Tə̑ká testóto si naprávu tə̑ká na rálo, tə̑ká našáru. I sédnemo i razdélimo. Paréto komú se pádne, rečú tébe, kə̑štata tébe, ofcéte tébe, krávata tébe, tə̑ká razdéļu. I trážimo, trážimo, kogó se nájde paréto, tám mu ʲe kəsmétət. I tíje kəsmétət i té təká ʲe biló. I pará, i pará túraše. Nó ǵi səgá túru i kléčḱe səgá túra, a təgá póveče pará túra[še]. Pə̑ túru səgá po Sófijə̑ osóbeno, túru təkó, túru bobé, túru paré, túru i kléčḱete. A níje túva... A dŗvóto što ʲe təká, tová. Sə̑gá níje si túramo tóa po ʲednó parénce, túrimo déset stotíńḱe, po dváese, déset stotíńḱe nájmnógo túr[imo]. Póveče... I kój ga nájde, u néga kəsmétə̑t. Í se rádu decá, se ráduju. Te təká ʲe biló. Á, sláma ímaše ʲédno vréme, sə̑gá manámo. A é, pónaprét. Ė pə, što rabótu, póslu ʲu təkó, natúru slámata, i natúru, túra žíto pódi slámata natúru. I sedí po ʲedná nedéļa slámata. I ozgór si postéļu čérǵi i tám spíʲu ʲedná nedéļa. I na kráj [navónka] izlázi Božíčət. Tréti də̑n isfŗļə̑u slámata i odnesú tám, tá zapáļuju. Vŗzújem. Áma níʲe na ʲední... Ne vŗzújemo táa što jé dləgata sláma, a táa što sedímo, oná ʲe krátka. A ʲední snópčeta što sú, táa vŗzúju po dŗvjéto. I ga víkaʲu: "Áko ródiš, áko ne ródiš, já te odréžem. Áko ródiš, néma te odréžem". Tə̑káva báju, tə̑ká báʲe. Á, ʲedən sámo, ʲednó, decá, decá máleńḱi. A staríte ne izlázu, e pá máleńḱi decá prátu. I júžicete naprávu, te təká naprávu vŗska po dvé trí slámḱe naprávu təkó, í ʲu túru na dŗvóto. "Áko dogódina če ni ródiš, áko ne ródiš, čé te da odréžem". Í na drúga təká, i na drúga təká, təká, təká, təká. Á, na ńíva né. Sámo ka ídemo da žńémo na ńíva, pogáče, ʒélnici smo nosíli ka žńémo. I sabále ka stánemo na Bədńi véčer, gŗmi púška. Tóa səm: "Kolkáv voj glás, na ńíva tólkav klás". Təkóvo su rabotíli.

5.3.5. Ė pa, méseše, sékoʲ si omési pogáče. Tóa si narávi se mánʒica, póubava mánʒica. I sí sedímo, tá

si dočékamo Nóva Godína, posrétnemo si ja. Í do dvanáese si légnemo. I Kóleda práᵛea pó napréda, se [síra] po Kóleda ókaja. É pa, ódu i ódu pək təkó. Dadémo im raḱíʲca, dadémo im más. Pa ódu si mladeštá. A níje né, momčéta, žéne ne ídu. Né, né, sámo momčetíja nékolko ódea, po Sírova ódea, sə svírḱe óda i trópu ti na vráta, uléznu u nás i óro igráju, igráju, pojú. Dadémo im páre, dadémo im méso, dadémo im raḱíʲca, dadémo slanína i ájde. Sámo momčetíja, a níje žénsḱite ne ódu. Á, žénska... I naprávu se, natúru mustáči, natúru tová. Onó naprávuʲe se na stárci, ná da sé ne poznajú. Naprávu se ná təkó.

5.3.6. Na ʒurʒóvdən donesémo potsírimo síreńe, donesémo ga túva, i ga réže póp. Preréže koláč, úzne tólko parčé ot síreńe, tólko parčé od lébət, túri si u disáʒi, tə odnesé, təká béše. Dá. Koláč ká se réžeše, təká koláč ka réžemo. É pa, níʲe si, séka kə́šta si donesé koláč, séka kə́šta.

Pa i ʒúrʒovdən popóve pá némamo. Némamo səgá pópove. Á, kikó li smo ovdé, pa təká eté. (Popéskuʲeme ófci). I níʲe si ódimo, i žení si ídemo. Kój néma decá, pa stáriti íma, ta si nabéremo, si pletémo vénci. Túrimo na ofcéte po edə́n venə́c. Ot séḱikvo íma tə́ḱvó, séḱikve ḱítḱe si naberé. ʲEglíće ímame, dulíče íma po rít, po koríete se ráʒa. Po koríete si nabéremo i si ispletémo vénci. Po koríjete, éj góre tə́ po goráta. Í si ispletémo vénci, túrimo na ofcéte, dokáramo na óbet. Pəᵊ omésimo bánice, ispečémo. Púštimo ofcéte da i pasú. Decáta i pasú ofcéte. I níʲe dóma. Prigótvu stárite prigótvu ni vénci, ká sə́m bilá já ofčárka. Prigótvu ni vénci, dokáramo na óbet, tá izmuzémo ofcéte tám. I nakáčimo na ofcéte venə́c, i na jágńeto venə́c. Na ofcéte na nášete što ófce, štó ǵi... pr̥vata što izmuzémo, na néa. Na pr̥vata ofcá túrimo venə́c i izmuzémo, potsírimo. Í na jágńeto na ńónoto

jágńe túrimo venə́c. I izmuzémo, ta ga potsírimo. I omésimo po edná pogáča lép u pódnica i dóma túka ta koláč. Donesémo síreńe na što gá potsírimo, donesémo ga céloto túka. Pópət preréže síreńe. Polovín ga úzne ón, póp. Pə [odéli] təká tólkavo parčé, ta donesé pópət. Í od lébət on úzne, túri si u dísaʒi támo, u štó si ga túri, i si odnesé. I ní^{j}e túka... Né, dóma si jadémo jágńištata. I təká.

5.3.7. Pə za Velígden omésimo po... svárimo jájca, ocŗvimo ǵi, i omésimo, prigótvimo si jádeńe. Se vári se tová onová. Kój što si íma, prigótvi si. I sí jadé. Kój ne gótvi, néma da jadé. Jájca cŗvimo. Né, né, dóma si. É pa, ka ímaše popóve doódea, áma segá kəkó staná drúgo vréme, eté četírese gódin, póp evé némamo túka i ne doódu.

6.3. É, eté túka ni béše učílišteto. Pə́ do kója godína, odéka znám, já pómnim své, já li, čédo, tá səgá ti právim, kó də kážem bílo učílišteto. Pa səgá u Trékļino úču dóle učenícite.

8.1. Pə íma maalé. ^{j}Edná Šúćuļica, ^{j}edná Ánǵelofci, ^{j}edná Strúļinci, ^{j}edná Pašiná ^{j}edná, mnógə íma, Kačaréve, mnógu ímamo maalé, na koʒá smo mésta ní^{j}e. Ní^{j}e smo na^{t} selóto tíja: Ánǵelofci, Šúḱuļinci i Strúļinci, Pašincí, Vŗǵinci, Sirovíčinci, Bóškofčańe i Seló. A nadól pá su drúǵi su si, pə íma si maalé. Pa Kósovo to ^{j}e náše maalé, štó smo ní^{j}e, što živé^{j}emo túva nagóre. Tó su nášite komší^{j}e. Təká smo ní^{j}e pó...

257. Divl'a

a) Venka Lazova Zareva, geb. 1907.

2.2.2. Decá smo si níje čétiri isčuváli. Momčetíja trí i te tová momé smo si isčuváli.

3.4. É pa, nesmó se zapoznaváli s dédut[u]. Tiќé [védnaš] me odvlékoa od edná svádba. Od edná svádba bé[j]a došlí. Pa né od oróto. Pojdó si nakudé dóma. Na svádba bé. Tá si pojdó nakudé dóma səs brát, i oní tiќé me ulovíja. Ájd[e]. I já tólkə sam se séčala da se bránim. Brát mi idé donégdeka, pá si se ón vṛná, já si ojdó s ńí. Némaše oní svékṛva. Etṛva i déver. Sámo oní dočekáli. Žív béše. Oní bé[j]a na svádba, i já bé na svádba. Kazáli mu, déka səm otišlá, oženíla səm se. I oní stanúli, stanáli, ta si óde ot svádbata səs bábata i səs brát imé. I səs négo si ójda. Í te təká múќi gələmé. Zaštó ní smo se ļubíli, ní níšto.

3.5. Pravímo. É pa, te təká. Kaníja [?], kaníja kúm. Pá si napravímo svádbə. Doodíja. É pa, oní gósje pravíja, svadbaréte. A já nevésta.

3.5.2. Pa daruvála səm. Kólko səm imála dárove, daruvála səm si. É pa, kəkvó, košúļi səm daruvála. Kúm, kumíca i [j]etṛva. I néma[j]a svékər i svekṛva. Etṛva i déver. É pa, daruváa, nesá me mnógo daruváli. Édən cṛžļák mi odelíja. Pa cṛga.

3.6. I já si se vṛná na mójo dóm. É pa, ne ugodíja góre, pá. Lóšo. Pá si se vṛná na mójo dóm. É pa, té zaštó. Pijánica dévero, pá ne bíje [?]. I já si utéko. Pa í momčéto dojdé po méne. Pá si decá dóma čuvámo, pri májќa i pri baštá tíja čétiri. Porasnája. Erǵéni, mómi. Tá ne slušá.

4.2.2. Gúvno si napráimo, pa gúvno pa. Si dokáramo snópjete, pa si ʒáran nasádimo, pá si vr̥šémo. Pá səz govédata. Pá i s końí.

4.2.3. É pa, ímaemo ǯáńḱi, slívi, i dənə́sḱe si ímamo. Jábuḱi. Pa mójo stárec mnógo béše radesčíja, ta dr̥fčéta nasadí, ta ímamo i slívi i ǯáńḱi, ímamo i čeréši.

4.5.1. Ovcéte se strížu ókolo dváese i ftóri kói prés máj. Təgáj se strižá ofcíte, a jágńištata kudé Petróvdən. É pa, opéremo si ja, pa sí navláčimo, pa sí pletémo čorápci, fanéli. Dóma si ja péremo. Í u rekáta i dóma u kórito si ja péremo. É pa, súšimo ja tám, no lóšo ni u rekáta. Daléko mi. A já dóma, ta u korito, pa blízu tá si póveče dóma. Á pa isúšimo, pá uvláčimo na grébenec, pa ispredémo, pá si pletémo čorápci, fanéli, tkáemo si cr̥ǵi. Čéša se. Ispére se, pá se isúši, pá se isčéša, pá se vláči na grébenec. É pa, vláčimo ʲa na grébeneco, pa sí nasvíjemo kudéļḱiti, pa sí predémo. A tkáli smo si na razbój. Cr̥ǵi, təkvíja ráboti smo si tkáli. É pa, dr̥vjé, íma pódnošḱi.

4.6. Á i pri rodíteļete sedémo koǯá. Pá si napravímo i svója kə́šta. Dáde ni mésto, pomagá ni baštáta. Pa mójo baštá. É pa, kə́štata te tə̆ká. Urabotí čovéko mi u podr̥žániʲeto. Ta rabotí, tá si páre iskáruje, pa pomálkoᵘ pomálkoᵘ, zá dvé trí gódine si napraᵛímo kə́štᵊ. Á e, vikámo i májstore. É pa, od dr̥vjé, néma túli. Túle nesmó turáli. Oná si je od dr̥vjé. Čakmára. É pa, i májstore i čovéko mi si. Rábotan béše, tá si íde na rábota, pa dójde, pa rabotí, rabotí, ta sí trí čétiri gódin napraví kə́ščə̆.

5.2. I momčetíja i mómi, i tá pa sedeńćúju. Skóro u séka kə́šta. É pa, igráemo, poémo, pletémo, šíʲemo. Tová smo praíli po sedéńḱete. Erǵénite si sedá. Sedá si do nás. I sedeńćúemo do kudé edín časó, pa se rastúramo. Vrévimo, íde sméj, íde ǯávola.

5.3.4. Á za Nóva Godína smo si pravíli, za Božíǯ, za Velígden. É pa, mésimo si, tórti si mésimo, prigótvimo si zélnici i prigótvimo si za Božíč, pa za Velígden. Pa jájca. É pa, té təká: mésim si, šárim si pogáč^{i}. É pa, Bədńi véčer si béše. É pa, níkoj, decáta. É pa, pa ída po kə́štite, da dá^{j}em orasčéta, ráduja se, pa [véta]. Íma sláma, gorímo. Spí^{j}emo, spí^{j}emo na slámata. Pá ^{j}a ǯáran zbéremo, ta izgórimo. Vr̥zú^{j}emo, vr̥zú^{j}emo na dr̥fčétata sláma. Ráduja [im] se decáta, igrája. Tová na slámata spá stárcite. Pa zarantá si naprávа važičḱi i nósa decáta ta kačúja. Ráduja se, ráduja se. Bədńi véčer. É pa, tová za Božíǯ, za Bədńi véčer. Á, mésimo. Šárimo ǵi. É pa, kə̆kvá stóka čúvamo, təkvá si našárimo na pogáčḱe. É pa, súčemo, súčemo, pa zalépimo na pogáčite, pa ispečemó, pa zarantá nósimo na stókata ta dá. A nesmó u ńíva nosíli, u ńíva te tová slámata. Naprávа važici stárcite, a decáta se ráduja, ókaja, nósa. "Ęlí če ráǯaš, dr̥fčénce, ęlí če te réžem!". Onó ne odgovára, mučí si, amá si ródi na léto. Ispláši.

5.3.6. É pa, za ǯúrǯovdə̆n. É pa, ǯáran stánemo, pa ní^{j}e stárite ídemo, ḱítḱi béremo. Poémo, igráemo. Pá na óbet bánice smo omesíli. Po koríite, po goráta. Pésen, véselo. Pa mométata cvéḱe si béremo, kə̆kvó si nájdemo. Trážimo i si nájdemo i si nabéremo. I si donesémo za ǯúrǯovdə̆n. Í na stókata si nadróbimo, ta si nakŕmimo, vénci napletémo, véselo. Na edná ofcá, na pŕvata. Í na kotléto štó muzémo, i na négo venéc naprávimo. Á, véselo, rádos, a səgá... É pa, prémus, do ǯáran ne muzémo stókata. A na óbet ká ǵi dokáramo, təgáj ǵi muzémo i tová mléko sírimo. Pá prez venéc muzémo i potsírimo tová mléko. Pa səs majá. Pa ímaše. S majá. Pa nósimo koláč. É pa, já ne znám kə̆kó, sə síríšte ot járe. [A ókle tamán] meríše se síreńe. Á səs majáta si poúbavo, ne meríše.

8.1. É pa, Ušánofci, Tumbárčańe, Kozárčańe,

Bᵊr̥zinci, Antófci, təká maalíte. Koǯá maali, no tíja póbliśkite já znám. Oníja sa pódaleko, pa ńí ní i ne znám. (Bežánska maalá, Paúnovite, Duḷóvi, Iḷóva maalá, Pezúḷo, nadóḷe Vaḷavičaré, Vúinovi, Samarǯíite, natúka Stambolíska maalá, i tová Selóto véč. Nagóre íma Kostadínovi, Čáfkovi).

8.4. Páᵊ u selóto. Páᵊ e, na pazáro ot Sófija, ot Pérnik dokáraja, i níʲe ídemo, tá si kúpimo što ni trébe. Təká ʲe biló. A sá néma. Ne prodávamo, kupújemo.

b) Bor'anka Stojkova Cvetkova, geb. 1910.

2.1.1. É pa, úbavo se dr̥žéeme, pə səz dédᵊ mi. Tój na sedəmdesé i péd gódini umré. Živejá pri nás túka.

3.2. Ne smé se lə́gáli níje. Tój béše túka od mahaláta, éj góre nad nás. Kəkó li səm se ženíla? Tój béše vdovéc, tój ás haresá me i sí se zemáme. Né, túka dojdóha édna véčer, godéš napravímo i tová e, béše. Naturáhme večéra, dojdója, túrime večéra, večeráhme. Pósle si otidó i útrešniʲo dén níʲe zamíname za Sófija səs négo. Amá se venčáme túka. Venčáme se dóma. I zamináme za Sófija i dva-trí déna sedemó i sí dojdómo.

4. Níʲe si rabótehme pólskata rábota, žə́neme, vr̥šéme, senó béreme. Páᵊ i túka li sme dóma rəkodélije rabótimo. Krávi čúvahme. Pókra téh íma rábota. Da naránim, dá go napóim vóda, da... tová rabóteemo. Túka ni béše jehə́ro za krávite. Pojáti ne smé imáli na drúgo mésto. Túka ni béše, é u dvóro.

4.7. Baštá mi li? Níšto, elí Cvétkof. Áma ímaeha si túka dućán. Túka u kə́štata si íma dućán. Táᵊ sí nabávḷaše si stóka ot Sófija, prodávaše si. Təká béše. Pa brát mi pósle postəpí túka u duḱáno. Baštá mi si glédaše pólskata rábota: žə́ne, tová kósi, gléda si pólskata rábota, a brát mi... Brát mi ot četirinaese godíni póčna u duḱáno da rabóti. Páᵊ sí

00055361

tój nabávļaše stóka, prodáva. No zatvoríja pósle magazíno i go ostavíja bez rábota, bezrabóten. Nékoga səm ostavońála təká, nó to pó za nékoj dén íli pó za nékoj čás. Nesəm rabotíla.

5.2. ...pa momíčeta sé səbíraeme. Momí, mómi. Mómi se səbérehme, tá si sedeńćúvame. Kogá do edín časó, kə̆gá do dvanáese, kə̆gá pə̆ nékə̆ga i do sə̆bále sedíme, osə́vneme. É pa, rabótime si, kój pleté, kój šíje, kój təkívə̆ rəkodélijə̆. A erǵéni ne imálo. Edín íli dvá-pə̆t íli sa ídvali təká po ʲednó momčé. A póveče ne sə̆ ídvali. Momíčeta se sámo səbérehme. Túka u nás zbéreme nékə̆ga. U mahaláta pri nékoi momíčeta təká sme sedéli.

5.3.6. Za ǯúrǯovdən práveeme Svetéc. Éj, góre pri čérkvata íma, nat čérkvata ʲédno mésto rámno, tə̆ se səbére se célo seló. Dójdea ot mahalíte žení səs pogáči, səs pčeníca. I pópə̆, u čérkvata četát pósle, i pópo izlézne góre, tá se čérpuva tám pčeníca, hlép, i sí dójda dóma. A cvetjá, cvetjá bérə̆t. U goráta. Sútrin ráno otídə̆t u goráta, ta nabérə̆t i donesə̆t cvetjáta, na ofcéte naprávə̆t vencí, vencí im naprávat, túrnə̆t im prez vratə̆ i ǵi izdójə̆t. Ofcíte izdójat, i pósļe nádvečeri ǵi púsnat da pasə́t, i təká pribérad ǵi véčer. É, pravíli sa nékə̆ga prémus. Stárite hóra prikázvaha, prémus pravíli. No ás káto béh, nesəm, nesmé pravíli.

266. Selišten Dol

a) Lisaveta Aleksandrova, geb. 1903.

1.1.1. Devedesé i edná.

2.1.2. Ímam sestrí dvé óšte žívi, jedná umré. Ímam edín brát. Á sme si žívi i zdrávi, mílo, sə̂gá.

2.2.1. Ón mi sé təká ne dávaše, óti onó béše siroče, baštá mu umrél béše. Ne béše siromá, áma páj némaeja ednó drúgo. Ón néma pára, a já ko ímam. Pá si pominuváme, ugodíme se. Ni mé je bíl, ni mé je karál, ní səm mu se já nému skarála, ugáǯaeme si se. Némaše da me bíje, némaše da se kára po méne, némaše ní səm pa já nému néšto nesə́m kazála. Səgá se káraja, a já se [mlógo sećíram], a níe si tráeeme, lóšo, áma tová si ʲe véč, štó minálo, minálo.

2.2.2. Čúvae ǵi. Ránim ǵi túka obláčim ǵi, pérem ǵi, vódim ǵi natám navám, účim ǵi, i təká mlógo úbavo i səgá se... "Sédi da rúčaš, sédi, bábo, da píʲeš", - mlógoᵘ sa dobrí decáta. Amá otójdoa po Pérnik səgá si živejá. Ednóto go učíli, tá ne znám kə̂kvó izučílo, te ləžem, a ednóto e šə̂fjór. Unúčeta sa mi, na sína mi sá, unučéta. Momí, devojčetíja. Ženśki. A níe mlógoᵘ obíčaeme, amá sa manáa da doóda, pogolemí stanája. Ka béa maleńḱi doódeeja: "Bábo, bábo!", - a səgá se zamomíja, éj, səs momčetíja vanája da óda.

3.4. Méne me dváma, mə́ž mi i ʲednó drúgo prijáte mu negóf. E góre níe živéeme, já izleznála təká navə́nka, oní me dokačíja odvə́nka, dovlékoa me túva i ájde.

3.5. Pósle pravíʲa svádba, ógledi. É pa, svírḱi, tupańé. Narót se zbére, pa se íde támo pa, i igrája pa. Káraše mi se méne, já ka dojdó túva, ón káže:

00055361

"Nesí li moglá da si izbégaš? É, tová si moglá". Áma eté ne možé. Já nesám saz' želáni^je bilá, áma odvlékoja me támo i túka se ta podgotvíli, tá hóra zbráli, píeńe, jádeńe.

4.2.2. Pa éj góre ímame gúvno taká napráveno, poļánka i edín stóʒər zabíjeme kəkó diréko i końíte vŗzújeme na négo i zabikáļa támo i vŗšéme. I pósle smetéme žítoto, béreme go, uneséme si go u ámbaro. A sagá néma, sá s mašíni. Starovrémska rábota béše.

4.3. Odíla səm i po ófce, odíla səm i po govéda, odíla səm. Í po svíńe səm odíla. Čúvaeme svíńe, pa ģi zbéra túka ot seló, pa é-e ģi iskárame nanagóre po ńívite, t pasá, pázime ģi. É pa, po poļéto íde^je já. Pa séčam se, é pa, túka se ímaše ednó Manʒúrov dól, ta káraeme na natámo, nasékade káraeme, paséeme. ...pasé ófce, béše i govéda, a níe pa dnéska ovčárka, á be jútre govedárka i te taká.

4.4.2. Pravíli sme pa. É pa, te taká izmuzá ofcíte pa potsíra mlekóto, mlekóvo to se podgréje, pa mu majá túra, ta naprάva síreńe. Pa se potsíri sas edná kápčica, i taká béme si vanáli i sírence, ta si ímaeme.

4.4.4. Kóļeme si svíńe. A sagá ne smé kláli. Táa godína imálo od láni, áma sá nesmé ó́šte.

Túrime ténʒerata i sípeme vóda i túrime si, íma ednó takvó tanaḱénce saz dúpḱi, slóžime go négo i narέžeme lébo i nakladéme péčkata sas ógan i ón se raspári i úbav za ručáńe. Kój néma zábi kakó méne.

É pa izvádi se od ofcáta, pá se izzéme tá se stópi, tá se naprávi na lój. Onó e taká na takóvo na lój si ^je, áma se stópi u tigáń, stópi se, i go isípeš u edná panίca íli ģuvéč i go izvádiš pósle i čé si gótviš od négo. Níe ne gótvimo jáko s lójo, ta si práime sapún, amá... sas lój, sas más.

4.5.4. É pa zakóļeme ja svińáta, pa próstreme véže, tová kóžata ta isáhne, i pósle ja narέžeja mažéte, naréže^ja na kolkáva trébe da e kóža, ta naréžeja na

00055361

opírici i dadá ta naprava. Naprét naprava pŗvo péte pa pósle... tová mu naprávi vŗo na opínoko, pa pósle mu právi péta, pa nóseeme opírici. Segá ği manája, a ne nósa ği, izédoja ği pcétata kóžite.

5.3.2. Kəkəf Svetác?

5.3.4. Božíč si práznueme. Te təká oméseja ženíte kolačéta, dávaja na decáta. Í si dadá na decáta, oní si izójda, a níe si sedíme dóma. Úbavo si béše. Pa oméseja po edná pogáča, áma níe si ja dóma réžeme. Néje ja níkoj nosíl níkəde. Áma za Božíčo. Ne béše lóšo, árno si béše. Déļa orésite. Tébe če ti dadá, méne če dadá, é na tvóʲa drúk támo kólkoᵘ sme narót, na síte če dadá po déset li če, po pét li če, po kólko če ja íma če dádaᵗ. Po déset oréjɛ, po pét, jábəlki dávaea, réžea.

5.3.6. Pá séčam se. Ӡúrӡovdən si se práveše, zakóļa jágne nášite, ispečá pogáča, koláč go kážeeme. Í, si právime, okól cŗkvata ídea támo pozabikóļava žení, məžje, í si dójdeme túva, pa si donesémе jágneto, pogáčata, pa píʲerie, pa jáderie, pa veselbá. Pa doodíše i póp. Pa četéše, péje tam. É pa, zéme ta mu daváa ot jágneto, na jágneto čeļustá odozdóle, od jágneto glaváta štó e. Né mu daváa pléčka. Í ot kolážo si odréže málko, ta si odnesé i tová e. Ne sé e mlógoᵘ zimálo.

6.3. Nesám učíla. Te tová se təká jadósuʲem na baštú mi i na májku mi, tá si ídem po ófci i pasújem govéda da pasém. Stóka ímaeme. Tá po stókata ídeeme. Árno, áma néče sámo stóka, trebálo da me i úči. A ón me íč ne učíl, tá se təká mu se kárae, kážem: "É-e, ón znáeše i póveče da četí, a já níščo ne znám".

10. Səlba. É, skóvano od dŗvo pa tó təká prepréčeno otáď i odováď. Brájća póveče.

Pá eté tová te túka štó si téče pomálko. Nesí li minál prez négo? Plítka e. Oná béše pódļbočka, áma nasadíja, éj góre Čukáro, bórje, ta oná li ju prezemá bórjeto, ne znám. Təᵊ zasəná ta málkoᵘ vóda

səgá íma. A níe ímaeme i gradíni túva, ta si posípueme, ímaeme, amá səga néma.

b) Cvetanka Krumova, geb. 1934.

1.1. Kázvam se Cvetánka Krúmova. Rodéna səm u Sélišten Dól i živé^{j}em túka šeesé godíni.

5.3.4. Á za Božíč se zbírame síčkite, koíto sa žeńeni na straní pri rodítelite dójda^t, səbéra^t se, omési se pogáči, kolačí go kázvame, kolačéta, pa orési prigótvime, jábəlki, pa svárimo ošáf, slágame u ténǯarite bóp. Na néa, oná ne sé šári, na pogáčata se slága sámo edín kərs, svíva se təká naókolo i se slága na sredáta. Právat se svíńča go kázvame səs praséta. Igrá^{j}a svíńća decáta, dá. Á, i pósle se səbírame večertá, unásjame sláma, postílame, slágame na postélata edín kərk, níe go kazúeme edín krúk, rásuk, tə́kóva ne rásuk, a krúk. Slágame tám bánica mésime, a na bánicata mésime, pečéme koríte na péčkata odgóre i ği práime səs tíkva. Svárime tíkvata i slágame odgóre. Slét tová sédame síčkite, pálime sveščíčka ná ot síčko sípeme na krúga i sveščíčka slágame i iznásjame na vənka da jadé Góspot səs nás. Mólime se Góspod da jadé səs nás. Slét tová go snásjame otnóvo, sédame na postélkata, póčvame da jadéme da pí^{j}eme. I póčvame dá... decáta koíto sa pómalki da délat jábəlki, órehi. Á na kráiščata slágame órehi na postélata na kráiš... ot kráj i sútrin kój stáne nájráno da zéme da səbére órehite za zdráve. I tíja órehi ja večertáta kəlcame órehi, ta slágame órehi i slívi síńi otváreni, tə od ošávo. I sútrin káto stáneme, íde ta máže na volóvete zad ušíte ot česanijá, zá da ğí ne váča zaúška decáta. Tová e za cér na decáta, zaúška da ğí ne fášta. I tə́ká i dígame postélata, pŗvia dén né se díga, ftória dén sedíme, i pósle zémeme ta dígneme i otídeme. A sutrintá če izvádime ot postélata ot

slámata i če ódime na livádata kədéto ímame dr̥fčéta, u ovóšnata gradína. Dá ǵi da vr̥žeme za zdráve da ráždad dr̥fčétata. Edínio nósi seḱírata i kázva: "Če ráždaš, íli če te sečém?". A edíni odgovára: "Če ráždam, če ráždam", - víka. I mu várže slámata. I təká prikḷúčvame.

5.3.6. Prázniko na ofčárite go praznúvaeme təká u stáro vréme. Otívame na trevá, səbírame se mladéži i otívame na trevá, béreme trevàta, právime vencí, donásjame. Trevá íma ófča stə́pka, bél vrabnéc, kambáńḱi i ʲednó kázvame go bokléto, iglíče, i beréme, napráime vencíte, doneséme. Od ednáta trevá, ófča stə́pka go kázva ednáta. I réžat məžéte ta da nakŕ̥mat ofcíte za zdráve. Slét tová slágat edín venéc na kotélo, premúzva se ofcíte, mlekóto prés venéca, a ednóto edínija venéc se slága na vrató na ágneto kóeto če se kóḷe na ʒúrʒovdən. Zakóḷe se na óbet ágneto, ispečé se, í go odnásjat na cŕ̥kvata góre. Tám pópo četí, právi mu maslosvét, i otám zíma málko ot ágneto si čúpi, drúgoto go vә́ršča. I dóma sedamé i barjám právime.

c) Karanfila Antonova Spasova, geb. 1938.

1.1. Tríes i ósəm gódin səm ródena, tríes ósma godína. A səgá səm peᵈesé i šés.

4.2.1. Pósle kad obélime cárevice [da ga tó léži], u jésenno vréme bélime cárevicete, i ídvaja pák jerʒénite, várime cárevica na tlaká, dá. Na poḷánata cárevicata svárime! É pa, tlakáta... se səbírame, hóra víkame koʒá da se səbéra po mnógo da sá, i sédneme i bélime cárevicete, kukurúz li je, cárevica li je. Í, u edín kotél svárime, napᵊḷnime go [sílno] i svárime, i pósle jadéme, če édeme síčkite.

4.3. É pa, čúvame, i sá čúvaʲa. Sá níje ne čúvame. Sá célo seló čúvaju ófci, kózi, krávi. Odíla səm, s májka mi kató deté. A samá nesəm odíla.

4.3.1. Pə iəkaruvá ǵi pá na egrék. Tátko i béše ofčár, ón si pásəl túka. Iskárue, muzé, dokárue mlekó səs magárci ga túka prodávaja na mándrata.

4.5.2. I zbére kəlčíšta, pósle sák sa se tkáli čérgi. É pa, já nesəm sadíla gᵊŗsnici, áma májka ʲe sadíla. É pa, čúka se, pə stópa se u vodá i se čúkat. É pa, pósle se izvádat i se čúkat. I se predé, pósle se təčát pətéki, osnovéš ja na razbójo, i se təčé. E pá, níštaļći íma, bŗdo, pódnošćite i slágaš i tkáeš. Sə sofálka.

5.2. É pə e, səbírame se u edná kəšta i pletéme, šíʲeme, právime pávečerki, péčeme kartófi, cárevici várime, i təká míne noštá. I ʲerǵéni doóda, kój móže da pée, pée, kój ne móže, slúša. Né, néma ni po peańeto. Pa pletéme fanéli, polóferi, šíeme karéta, dárove, čaršáfi. Tová právime. Bábite predət, ní nesmé [sílno] vļna, amá bábite predá. ʲErǵénite sedá do nás, govórime, raspravļa vícove. É, vícovete sme zapomníle, amá...

5.3.2. Svetéc práime Spásovden, mésime kolačí, nósime. É pa, káto ne váli dəš, dəš [ne] káto ne váli, i ódime po póle da se mólime. Za poléto. Ódime, péeme pésni i se mólime. I pópo sas nás trəgne. Ní se səbéreme grúpa fsíčki momíčeta ot selóto i vərvíme. Í na ednó mésto sámi naprávimo pa Kərs i na Spásovden támo otídemo. Otívame na Kərs, nósime kolačí i támo obédvame. Gótvi se mánʒa, zakólu ednó jágne íli šíļe, i célo seló otíva támo. I pópo ódeše s nás, pópa dá, pa četí molítvu. Pa odréže, on réže kolačíte pósle. A pléčke ne dávame ní. Ne dáva pléčke, čorbíte sámo. Čorbá, mánʒa, súpa. Súpa naprávimo, i tová na célo seló kurbán.

5.3.6. Ǵerǵóvden, pa ʒurʒóvdən, Ǵerǵóvden. Ódi se, naberá se cvetjá, naprái se venéc na jagnéto kóe če go kóļa. Na tráva na cvetjá se išló, no já zər səm išlá? É pa nesəm.

269. Čepino

a) Vaska Videnova Velčeva, geb. 1909.

1.1. Štó da práiš. Živejála səm... É pa, té təká polská rábota sə rabotíli. Na rábota ne sə išlí, á zemledéli[j]e rabóteše. Túka u selóto. U tová seló sme sí. Áma selóto ni [j]e góre. A túka sme kəkó mahalá. Ta túka səm se oženíla, de, a góre, ozgór səm, ot selóto.

Nesəm pásla ófci. Níšto nesəm pastír bilá. A domašńár səm bilá. Pósle səm rabotíla, kólko səm rabotíla.

3.1. Pə málko səm, málko səm živejála pri májka i pri baščá. Na osəmnáese godíni se ožení i. Ləgáli sme se. É pa té təká. Kikó sme se opoználi, pa túva sme si u selóto. I ón otúka i já otúka. I smé si odíli. Ļubóf, ļubóf sme si vodíli. Í, se zemáme.

3.3. Begá. Te təká. Ón dojdé i čé se ženi. Čé se ženi, i já éjt, če se ženim. A vojníg béše. Pə idé, ta si dosluží, pa [j]esentá svádba pravíme, pa gósje, té pa rodá se zapozná, zbiráa. Te təká béše. Zaščó če gi pítam, já samá si znám. Štó da gi pítam. Baštá mi si béše na rábota, májća mi, májka mi znáe de, i oná si mi pózvoli: "Ójdi si, káže, za tová momčé". I já... Sámo u drúga kəšta, a selóto si je [j]ednó.

Pa ká dojdé, posŗdí se málko, udarí mi [j]edín šamár. I mi dáde parí i póveče níšto.

3.5. Svádbi se mnógo úbavo právea napréde. Svírki, hóra, pa se íde na pa rodníni. Pá i i seló, i seló si íma zbirutók, zbíra se. Zbírat se hórata na svádba, íde se, pogáči se nóse i rekíja se píje.

3.5.4. É pa, kikvó íma, təkvó se gótvi. Óvci se kóļa,

praščína se kóḷa. Za mója svádba svékaro zaklá pét-šes jágńišta, á pa za gósje dévet praščína. Zaklá, ispéče, gósje, é, narót. Íma si i čórbi, íma si i péčeno, íma si. É pa, zéḷe, bóp, kikvó íma. É pa, gótvi se i se rúča. É pa, té təká, svári se, pa sé zapŗška túra pa, pá se raznósi pósle na hórata pa. Píjeńe, jádeńe.

4.3.1. Egréci imálo. É pa, té təká, proletá púščime ovcíte, túrime po ńívite (Zatóri) da se tóri, egréci pomeštávame, ofčáro tám leží tám. Támo mu večérata, támo mu spańéto. I ǯáran izmuzéme, i ovčáro si púšti stádoto po poḷéto, i si pasé.

Pojáta. Níʲe é-e od onám préko rekáta ímaeme pojáta. Níʲe čúvaeme koǯá ófci. Svékaro. Svékaro go čúvaše, na máža mi baštá. Mómci ímame. Té təká dečurḷíga, ucénime ovčaré.

4.4.1. É pa, nakópame zémńa, pá a natópime, pa túrime sláma, túrime tə̆kó, tová ot kḷčíštata. Pa bíjeme səs tojági, bíjeme, bíjeme, zbírame, bíjeme, razgázuʲeme, pa zavíjeme pódnici. Od zemńáta, pə̆ ozgóre vŗšnik, pogáčata vətre. I si ispečé. É pa, dváese i pét minúti mínali, pogáčata ʲe gotóva péčena. I drúga i drúga pódnica góri, pa drúgata púštaš. Do dváes i pét minúti pogáčata ʲe gotóva.

4.4.2. Síreńe li? É pa, te təká izmuzéme ovcíte i vednə̆ go potsírime. Íma si majá. I pórano imáše. Á, sírište li? Já sə̆ síriště nesəm siríla, staríte móže. A já sə̆m si səs majá siríla. Təgáj prez móje vréme si majá ímaše. A naprét sa si siríli sə̆ síriště. Od jágne síriště, oní sa siríli. Móre, úbavo béše.

4.5.2. Sadíli sme. Konópno séme. I gŗsnici se káže. Ední be séme, ední sə séme. Tíja sə séme što é, obéreme ǵi, istŗḷame ǵi i séme si i. Ední belí, ední cŗní. Cŗnójḱi. É pə̆, é nadóle po Konopńíšča kážeme tová poḷéto. Séḱi si óre, séḱi si sádi, a sə̆gá néma tíja ráboti. Nabéreme ǵi, pá ǵi vŗžeme kikó snóp, pá

ǵi tópime, pá ǵi tṛḷame, pa čúkame. U vóda. Ímame si topíla. Vodá. (Dúpka se iskópa). Kikó tə̂kóvo iskópa se dúpka, i se natópa gṛ́snicite, púsne se vodáta, i se istópa. Pá ǵi izvádime, pá ǵi míʲeme, pá ǵi čúkame. (I sá pa ǵi čúkaja). Pa vláčime, pa predéme, pa... É pa, vreténa i kudéḷi, fúrka. Po našemu kudéḷa, a ínače go ókaja fúrka. I vreténo. Pa predéme, pa mótame na motəvíḷḱi, pa pósle go várime, páj u pépel. Pa plátna tkáeme. Té təká utṛ́ḷame ǵi u pépel, pá u sláma, pá ǵi svárime u neštó. Íli kazán, íli kotél íli, svárime ǵi. Pa pósle ǵi, ispéreme go, pa ǵi tkáeme, razbój túrime.

4.5.3. É pa, nabṛ́dila, bṛ́do, krósna, ednó prédno, ednó ʒádno, pódnošḱi, sováḷḱa. Plátna, rízi, gášti. Móre, naprét se nóseše i pantolóni. Ǵórata si napráa, pa si nósa. Kḷčíšno nekḷčíšno, nóseše se. Sá némame konóp, svṛší se.

4.5.4. Pravíli sme. Já sə̂m isčuvála ósə̂m decá i sə̂m ńím pravíla opińčéta. Ídea na učílište, sḱína se opíńcite, pa právim drúǵi. Pa svṛ́ši li se kóžata, i já od edín opínok otúka odréžem, edín otúka, pa nastávḷam, pa kṛ́pim, pa sámo da ǵi isčúvam i da onódem. Pa pósle odimá i sandáli, odimá i obúfḱi, áma təgáj bə́š...

É pa, te təká, izréžeme səs nóš. Zakóḷeme svińáta, pə̂ isúšime kóžata, pa təgá sréžeme na fáši. Ta kədé ja zakovéš, tá na stená. Elá, kaží i tí néšto. Opíńcite. Pá razréžeme é na tólkavi váši, váši ǵi kážeme. Pa sréžeme, kolkáva ʲe nogáta, tólko sréžeme opínoko. Pá go nadúpnime, pá go práime, s nožíčka réžeme. Vṛo práime túka səs kanáp i náokole səs nožíčka i si obúe. Vṛzúʲe se s remicí. É, s remicí, dotúka se umóta i si vᵊṛví. I déca néʲe mṛználo ni nóga nékomu ni níšto. É pa, dá, zíme. Umótaš se u opíńci, čudésna rábota. A səgá sə sandáliti izmṛzná. Célo zíme nóʒite sa ti studéni, néma da se zgréʲeš, néma níšto. Dá-a.

5.3.2. Óda, te segá če ímame na ftóri ávgus káto Sobór, káto Svetéc káto. I tíja što ída na Sírova hóra, ostavíli sá si tová što sá odíli po Sírova parí, i təgáʲ če si práa bańćét, Kúḱeri. Ta čé si práa bańćét góre, í če si ída hórata na Svetéc. Svetéȝ go kážeme. Omésime si pogáči. I izlézna, góre napráva mánǯa, gózba. Zbéreme se, ponarúčame se i si dójdeme. A naprét se ídeše u cŗkvite, sá ne ída hóra.

5.3.4. É pa, za Božíč póstime, déte. Póstime, póstime sédəm sédmici. Pa dójde li Božíč, pa Bə́gńi véčer, pə várime bóp, mésime pogáči, mésime koláčí. Pa jútre ʲedéme, pa na Božíǯ bə́š várivo várime, síreńe túrame tə̂kóvo. Sə̂ síreńe če se obláža decáta nájnaprét. Pá te təká. Božíč, Jóvanden i Svetí Jován si posréčame. I pósle pa Sírovata.

Praíli sme. Práime i za Velígden i za Božíč i za Kóleda. Túrame kúčeto, túrame ovcíte, túrame pojátata, vratíte, koláčí. Nosíli sme i pogáči i. Naprét pogáči béja. Pečéme ǵi, é u pódnica.

5.3.6. Za ǯúrǯovden? Pa té təká. Stáneme, paə púštime ofcíte, pa ǵi káraja na páša. Decáta se ráduja, a staríte si ǵi pasá. Bə́š na ǯúrǯovden. Á, púšta ovcíte, pá ǵi napasá, te tə̂ká po livádite púšta sékade, pá ǵi napasá, pa ǵi dokáraja, pá ǵi izmuzéme, pa síreńe potsírime, jágne zakóļeme, pa ídeme na Svetéc, góre u Selóto. Jágneto i síreńeto tám i pogáčata, i té təká. Dójde póp, ta preréže, jágne zéme, síreńe zéme, pogá... Odréže plečkata, désnata plečka zéme. Síreńeto polovín zéme. Koláčo zéme polovín, pogáčata. Te təká. Á, ón si kára kóń, disáȝi. Túri si u disáȝite i sí, ne mú ʲe téško. Təká béše. Ne mú ʲe téško, ná-ramo ne nósi da mú teží. Nósi si na kóń.

6.4. Cŗkvata ni ʲe drúgata mahalá nagóre, ta góre tóku na Bílceto. A ímame manastír túka. Manastír Svéta Pétka. Cŗkva. Ón znáe. Znáe za cŗkva, ón

00055361

prašúe, ímame li. Ímaše naprede, sá néma. Sá e síčko iskrádneno, síčko.

8.1. É pa, túka e Áno go kážu, Án. A górńata mahalá e Mijóva maalá. A selóto si ʲe pa Seló. Íma góre Vúčkova pojáta, Šórḱina pojáta, Selóto dóle, u sredáta tokú, ʰúbavo eté. Née mnógu daléče, otúka nagóre izlázime, pə́t si íma, pə Učílište íma pógore málko. Pa tóku Selóto se vídi, kə́štite se vídaᵗ.

276. Kosača
a) Stojanka Sotirova Nikolova, geb. 1904.

1.1. (Sá če mu raskázueš, i tój te sníma túka. Čé mu raskázvaš sə̂gá ot málka kak si bilá).

É pa, kák sə̂m bilá, málka ká sə̂m bilá, ofčaruvála sə̂m, govedaruvála sə̂m, topíla sə̂m. Já u Rádiboš, od Rádiboš sə̂m. I oní sə otə́t ot Rádiboš, já sə̂m momá od Rádiboš. Kəkó səm patíla, govedaruvála sə̂m, ofčaruvála sə̂m, svińaruvála sə̂m, žńála sə̂m káto porasnáʰ, kopála sə̂m. Pa kə̂kó se zamomíme, vanáme, préjdeme u selóto na óro, ta zbéreme se momíte, pa óro igrája. Pə̂ ergéńeto tánec vóda, níe do ńí óro igráeme.

2.2.2. Decá li čétri, trí momíčeta, édno momčé. Já sédam ímam, no šés sa mi žívi, édno née.

3.3. Z déda ti kəkó se opoznáme, vednə́k se zemáme. Kod oró se zapoznáme, i na večertó já ojdóh za négo. (Izbegála ot májḱa si i ot baštá si). Baštá mi béše pošə́l na rábota si, u Pérnik u rúdniko rabóteše. I mú kazáli. Ot Kopánica, oᵗ tóa Sobór səm begála. I baštá mi si pošə́l na rábota, pres Kopánica če míne. Í mu kazáli hórata, déka səm begála. Bratofčétka imál, izleznála i reklá: "Brátko, brátko, drúga momá vlačíli". A reklá: "Brátko, brátko, tvóʲata čérka odéve təká pištá, pištá, pištá. Pa nemá kój da u ótne". Plakála sə̂m plakála, i nemálo kój da me ótne. A oná go lagála. I ón rekə́l: "Áj če se vr̥nem da ju..." A májća mi s négo béše. Rekə́l, če se vr̥ne, zə̂štó májća mu: "Žená mi ne dojdé da mi káže kə̂kó e rabotáta". A táa mu, drúk mu kazál, na táa štó mu bratofčétka u déver. Rekə́l: "Sotíre, já si vr̥vi, ne

00055361

slúše. Čérka ti si o^{j}dé, ní ko plakála né^{j}e". (Oženíla ^{j}edná strína ^{j}u).

3.5. Svádba kə́kó pravíme, dvé nevésti béme, etŗvi. Já otidó^{h} u sréda, a etŗva mi dojdé u pétok. Pə zájedno svádba praíme.

Í ni dovédoja u cŗkvata, tá ne venčáli, í si pojdóme, ojdóme si dóma. Múzika, kón, kumíca, tupán. (Kaží mu [?] kák ti jetŗva ti zapalíla mréžata. Kát ste izlazíli is čérkvata. Kúm je bíl). U čérkvata kató ne venčája, níje sme póstari, nás ni pónaprét venčája. Dévera mi, ^{j}etŗva mi po nás. Í nis cŗkvata izlázimo niz vratáta. I izlázi od edná straná mladožéńata, od edná straná zəlvata. I izlázime niz vratáta, i já óšte ne izleznála, ^{j}etŗva mi po méne. I zəlva ju bútne nékako sveštá, pá mi zapáli oʒát mréžata. I mréžata mi fŗknála i kósa, naprét kósi ímaehme, rubáci. Íma ^{j}ednó rubačé odgóre. I níšto, pritufkáme sé, [proroveme se], ojdóme si dóma. I vanáa tám da se káraja na drúgata nevésta, zə́štó ^{j}e tová napravíla. Oná: "Nesəm sakála!". Oná mi kazá, táa ótoma ļeļa ni: "Nemój da si právite néšto maʒíi! Nemój si právite néšto maʒíi!". I pósle káto dóma reče [otéca]: "Já vi dumáh, a ví^{j}e štó napraí?". Tə oná vaná da pláče: "Nesəm ńoj já iskála, [a péla] mi bútna rakáta, ká səm išlá, i zapalíli mréžatɛ!". I mažó mi, kató se rassŗdí, nérven béše, taká kató fukná, i idé po goráta da se bési. Mə́žó mi. I po négo ojdé zéd ǵi i na zəlva mi mə́žó da vídi š čé naprávi. I ón ošəl da se bési, tóa go vŗnú, ta si dojdé. Pa sé ne obesí.

3.5.1. Ćitíme se, nevésti, vodíja me u cŗkvata. Sajá, u sají, paralénti i kontušéta ʒóbove təkóvo s lisíci, s lisíci, i u šamíi, i mréži, i venčéta. I naќitíja ni nevésti.

3.5.2. Í si svádbata prekaráme, kúmove ta dárove daváme na kúm, na kumíca, na svekŗva, na déver. Svékar néma be, na déver i na svekŗvata, i na kúm i

na kumíca. É pa kakví. Ríza, čoráp^je. É pa dlə́ga ríza s rəkávi. Starinskí košúḷi, rízi. I napréd go kážea fúta, fúta, čoráp^je, kŗpa, na kumícata. Pá na kumó ríza, čorápje, kŗpa. Tová si ^je dávalo naprét, tová sme daváli. Í, ná, zetó ni dáde ni po edná paralénta si koprínena, pa mu dádome po edná ríza. I drúgo?

4.3. Ta čuváli sme. Govédata ni, tová, ofcíte ni béa pé^t-šez brávi, a déda mi ģi paséše. A ní^je govédata paséme. Á ni ofcíte paséše déda [no]. Imáli sme ófci, pásla sə̆m i ofcíte.

4.3.1. Govéda. Baštá mi íma brát. Elí ón ni bé zapas. Trí gódin sedé u vójnata zápas. Tá si dojdé. Pá ni sobrá govéda, pá ni napraí egrék na ńívata. Nagradí egrék, tá ni sobrá dváes i péd glávi govéda. (Brát ju). Səz bráta mi. Í ni napraí kolíba. Kolíbata? Gráofsći pə́t. Í, sedéme ední^jɛ səz brató célo léto tám sedéme. A baštá mi i májća mi íspolica pa orája. (Íspolica). I ímam sestrí dvé málki, baštá mi zéme, pójda da íde na ńívite da kópa cárevici, i túri ^jednáta u tóa disák, ednáta u tóa disák. Nósi, káči na kóńo. I íde i májća mi po négo. Oná omési zélniko i odnesé mu jádeńe, i nám če míne pri kolíbata, čé ni ostávi ot zélniko. Ká se pribéreme ot prí govédata soz brató, če si nájdeme i če jadéme. Ón kolíbata naprávi, vráta íma, áko i sə̆ sláma. I kúče ímame, vŗžeme go tám, níkoj ne... Onó néma da ulézne da izedé pogáčata! Áma nékoj da ne dójde. Í, dójdeme li, jadéme. I célo léto nesmé vidéli májća i baštá níje. Célo léto nóščom baštá ni ʒáran ráno dójde, níje si spíme. Čé ni donesé jádeńe, čé ni naprávi opíńci. Səgá go káža c^əŗvúli, áma opíńci béše. Čé ni donesé opíńciti, če ni zakáči təkó kolíbata jádeńeto i če si otíde. Kə́ stáneme níje, nájdeme opíńcite, obújeme se, jádeńeto jadéme. I govédata si púštime, pa ģi paséme. I éte tə́ká sme živejále.

4.3.2. Baštá mi je bačijár bíl. Bačíja i zbéra ofcíte

i kára^{j}a mlekóto. Amá kadé go káraja ne móžem da ti kážem. Dávaja go.

4.4.2. É, kakó ne zná^{j}eme! Síreńeto. Izmuzá mlekóto i ká e tó bŗže da go, kakó go izmuzá, óma ^{j}e látko. I go prócadi na pocérova dləga. I go potsíra, potsíra^{t} go so sírište. Naprét némaše majá, kakó səgá, a své ot ofcíte, od jágne. Jágne sisalčé zakóļa, onó íma síriště. Jágne óšte sísa, sisalčé. I onó íma vətre le jatći, kážemo síriště. Í go izváda négo i go isúša i go kəcaja i sos négo síra síreńeto. Potsíra go dé. Tová se potsíri i kató se fáne, narézeme go na təká, iscvíči se í... cvík iskára. Cvikó iskárat ot. I cadíļḱi si ímame ot platnó i sípeme go. Iscádi se. Í, kató se iscádi, isípemo go u tepcíja i go zaválime. Pləči si íma kató dəska, na ozgóre, tə stáne kató pogáča. Í ^{j}u narézeme, pósle si nasólime i u teneḱé li čé, u kačé. Ímaše máleńḱi kačéta. Nasólime i si sóla célo léto, zíme jádeme síreńe.

4.5.1. Ostrižéme ofcíte, pa opéreme vúnata, pá če ^{j}a isčéšame, pá če ja nósime na grébenec. A i dóma si ímame edinág grébenec. S négo si vrásuja ládini, tá sos négo izvláčime, go víkame osnóva. I négo go ispredemé za osnóva, a tová póslednoto go vláčime na grébenec. Po Rádomir, po Sírišnik, kadé íma grébenci, tám vláčime. I napredéme, í go osnovéme, navíjeme, uvedéme u níštaļḱe, uvedéme u bŗdo, navŗžeme go i go tká^{j}eme. Kəkó tkáeme? Pə təká pódnošḱi íma, i bŗdo, nabŗdila é təká, krosnóto túka, i prézdata. É, krosnóto tová razbójo na natámo ʒádńoto krosnó štó ^{j}e navíjeno, onó naʒát. Tová ^{j}e predńo krosnó túka. Kadé se tká^{j}e, na négo namótu^{j}eme tkánoto. Í, kató natká^{j}eme, tá se nadígne təká odmótame, pá^{j} če zamótueme. Í u níštəļḱi, i naváli mu táa níštaļḱa, pa tája, pá so sováļḱata təká, pa təká, pá^{j}. Ne móžem da se sétim, da si svŗnem dušáta.

4.5.2. Preoréme go i če go sítno nasítnime da néma

tálpi. Tálpi da néma, édro. Sítno da ʲé. I naséʲeme gŗsnicite, i íma si tǝ̆kǝva braná, tá go zavlečéme. I gŗsnicite níkna, porasná, i béreme naprét, béli ízlezna. Oní séme ne fátaja, tǝ̆kóva beló neštó fána, amá néʲe séme. Í ği obéreme. Pósle oníja uʒréa cŗnite, pa ní ği obéreme. Obéreme ği, pá ği strúpame na kopčé, na trúp, káto na damečé, ta pregóra. Páde séme lesé, elí košé, elí rešéto, tǝ̆ istŗkame sémeto. Í ği zémeme, pǝ̆ ği odneséme, pǝᵊ napráime u rekáta topílo. E tǝká zajezérime, pá ği natópime. Tǝká napráime za ot stranite sé kató váda naprávime tǝká e. Tá vodáta da e káto vír te. Í ği natópime i ği čúvame po dvé sédmici, í oni se istópa, í ği izvádime. Izvádime ği, izmíjeme ği, isúšime ği, i íma si biják, dŗvo biják. Í, če sédneme i čúkame, čúkame i povésmo iskárame. Kóʲe se smǝ́kne, pǝ smǝ́kneš. I pósle go ispredéme i cŗği práime. I cŗği smo pravíli i plátno sme [od ńék] tkáli, naprét ʲe tǝká biló. Pa kǝ̆kó ne, rízi. Tólko go napredéme i naprávime rízi i gášti na mǝ̆žéto, i s pǝ i ženíte rízi si naprávа i síte. Tǝká sme naprét praᵛíli.

4.5.4. Pa právime si ği ná-race. Pá če se zakóļe sviná, kóļeme sviná, kóļeme govédo. I govéʒi íma, i svínsči íma. I isǝ́ne kóžata. I pósle narézuʲe na kólko opíńcite da je tǝká na fáši. I kólko trébe da ʲé, odréže opíńcite, í, si naprávа se opíńcite. Izréžeme go, ta tǝká [dénemo] i té túka mu naprávime, tová mu ʲe vŗo, a ǝ̆túka dotúka i otúka nábirḱite tǝ̆ká mu naprávime. I pósle sǝs remíčkata nožíčḱi. Í si remičéta ímaše. Úvreme remičétata i se obújeme i célo léto opíńci sme si, naprét ne imálo obúfḱi, obúšte né imálo. Sé opíńci biló, i sme na opíńci bilí.

5.3.4. Kakó ne sé, spíʲe se! Pá če unesá sláma, pá če postéļeme, postéļeme slámata, pa postéļeme vŗ slámata rogóža slámena. Pa vŗ slá... vᵊŗz rogóžata ko, cŗga, cŗga postéļeme. Pa túrime edín mesáļ na

sredáta, na négo če túrime véčer tṛpézata, večérata. Í če se narédime, síčko če sédneme názemi. Če túri baštá mi... (Máni baštá ti, tí si za tébe, za tvóite decá prikázvaj). É pa, za móite decá... (Tí si právis tová i si za tvóite decá, kák si sobérež decáta, tová mu kážil). Túrime si pálečnik pot, pálečnik što se oré, pot slámata. Túrime u rakavíca žíto, túrime i néa. (Prodləžávaj sə̆gá. Kák túraš krə̆žéto na postéḷk̑ata). Túram krə̆žéto na postéḷk̑ata. Krák, kražé. Krák e tová go níʲe víkame što tóčime na négo, a tová kražé što sí prevráštame lébo da se pečé na négo. A negó túrame kráže i tová i tová. Í zéme mə̆žó kražéto i iznesé go na navə̆nka. I óka tám: "Slézni, Bóže, da večérame". ʒérmana óka. "ʒérmane, slézni da večérame". Tə́ po poḷéto pákoz da ne právi, a da dójde da večéra na. Í, néma go, néma, i ulézne: "Dóbro véčer". "Dóbro véčer". Čékaj, kakó béše? (Ostávi go na postéḷk̑ata). Móre, ón ja ostávi go na postéḷk̑ata, túku... Móre, kakó béše, ne móžem mu se sétim, štó blagosívḷaše. Néšto "mládi nevésti", néšto "máleńk̑i dečíca, pilénca". Pa pósle "təka, təka pilénca, po seló odíli, u kát nosíli". Í ostávi kražéto na postéḷćata i sédne. Se kṛ́stime, kṛ́stime se i si glédame, komú če se vídi glaváta u séńk̑a u stenáta, komú néma da se vídi. Komú se ne vidéla séńk̑ata, lóšo biló. I pročetí tam baštá mi, tová mažó mi molítva i sédne, ta večérame. Prevečérame, prinesé u edná tórba orési, u edná tórba jábalk̑i. Í če ni déli. Dadé ni po pet-šés oréʲa na síte, páj na drúǵi, pá ftóri pət, pá po pet-šés, pá po pet-šés. Tə́ po dva-tríes oréja, pa jábalk̑ite, í si pósle večérame. Pá si se natṛkáḷame na postéḷćata síćk̑ite. Trí déna postéḷk̑ata če stoí, néma da ʲa dígame. Sé jadéme na postéḷk̑a te i sútrin, i na óbet i véčer. I trétiʲo dén sobéreme i slámata izneséme vənka. A sabále kogá... Vṛzúʲeme. Sabále če stána ráno decáta, i dvé, ednó če zéme baltíja. Znáeš li go,

što ʲe baltíʲa? Sekírče. Edíniʲo če zéme slámata vəžica i č íde na dr̥vóto: "Če ródiš li?". A drugóto če rečé: "Máni go, máni, če ródi!". Dá go ne réže. Í mu vŕža slámka. Pá na drúgo dr̥fčé, pá təká: "Če ródiš li?". Ón če: "Máni go, máni go, če ródi". I na síte dr̥fčéta té təká. Gáza snégo, gáza snégo, vr̥zúja slámći na dr̥véto í si dójda. I ʒáran ráno, elí sme postíli, pa č ídeme na cŕkva, ta se kómkame na prečésje, kómka. I stáneme ráno, í se óma stút, snék, níje sme dalečko ot selóto. Gázime po snégo, gázime. Zór biló da dójdeme da se prečéstime. Í tóa dóma što sí ostanáli, če svárime várivo, zéļe, várivo, i səgá go vára da ʲedə́, čorbá, pánež napráim. Vŕneme se, če zgréʲeme rakíʲa, če pijá koí pijá, čé si kŕstime páj. I čé jadéme, pá če poležíme, pa decáta si igrája na orési. Pə igrája, ájde tíja pógolemi, čé sa če ída ve na óro u selóto. Pógolemite štó momí, ʲergéńe koí sə́, ójdeme si u seló. Koí sa pógolemi, koí sa pómaleńki dóma si sedá. Ójdeme u seló.

5.3.5. Za Kóleda? Za Bədńi večer ʲe tová. Néʲe li Bədńi večer, á, Pétre? É pa, kakó e, dójde Bədńi večer, í sabále če stáneme, lép če zamésime. Í če ispečéme lébo. Kolačéta, napráime, ispečéme i lép ispečéme i na pogáčata túrime. Ot testóto napráime təká egrék, pa topčéta če túrime ofcíte, pa če túrime otúka kútreto, pa túka če túrime ofčáro, pa čé mu túrime tojágata, ta túka pónatám če túrime oráčo, pá če túrime volóve, rəlo i oráčo i našárime pogáčata. Koláč. Pósle zaváneme tésto, ta če mésime Bədńi večer zélnik, bədńík. Sos tíkva. Tíkvata svárime i já u ǵuvéč smáčkame. I kató rasučéme koríte, zafáneme kóri, ta sučéme eté tólkavi kóri i ǵi ispečéme na vr̥šnik. Na vr̥šniko. Túrime vr̥šniko na ogńíšteto i ogíno kató gorí... Vətre u kə́šti kató si ímame, ímame si ogńíšte, ogńíšte si ímame, na tová si pečéme lébo. Ogńíšte si ímame i túrime evé

vŗšniko i ispečéme koríte. Pə pečéme koríte i pósle u tepcíjata, él u tepcíja, elí təká kóra rasučéme dləga súrova túrime, ta túrime pékena, pa péčenata kóra túrime edná kóra. Pa tíkvata sékade təká narósime, rósime. Pa drúga tíkva pá təká narósime, pa təká, i si tólkavo stáne. Í, túrime pódnicata, tə ugórime, pa sválime od ogńíšteto, pa púštime zélniko da se [?]. Pa vŗšniko ugórime, zaklépime go, ispečé se. I se ispečé na Bádńi véčer bádńiko.

5.3.6. Ǯúrǯovden se káže, é pa kakó. Ódvečer če prigótvimo na ofcíte, sabále če ǵi nakŗmime, pá če ǵi púštime. Če otkáraja da ǵi pasá, po livádite da se napasá. A dóma si omésime koláč, pogáča. Í, ofčáro napasé ofcíte i čé ǵi dokára. Í če izmuzemé ofcíte i naprávime ʲedné kolačé ispečéme, i go máslo namážeme. I ofcíte, kojá nájnaprét ulézne, naprávime ju na cvetjá venčé, túrime u venčéto i ʲu dademé ot kolačéto. I izmuzemé naprét nis kolačéto, niz dúpkata ofcáta. Pə izmuzéme si jə təká ve, í če dadéme na ofcáta ot kolačéto, onová dadéme i na ofčáro da go izedé. I izmuzéme ofcíte í si zakóļeme jágne i go ispečéme. I naprét se je nosílo... U péčka, u fúrńa, fúrńa ugóra, u tepcíja. I če ispečá i če ídeme u... Koláč če si nósime u cŗkvata, če nósime pogáča, cárevici svárime i nósime. A tová štó izmuzéme mlékoᵘ potsírime go í go isípeme, ímaše káleni ǵuveǯʲé. I sípeme mléko síreńeto u ǵuvéǯo í če mu túrime ozgóre kakó isípano pokríva ƙítka. Í če zémeme pogáčata i cárevicite štó tepcíjata i síreńeto, tá če ídemo u cŗkva. I tám se sobére svó seló. Síte nósa. A dóma tíje što ostána, jágneto če ispečá, i če se vŗneme i večertá če večérame, jágneto če jadéme. Í če... Pópo si odréže pogáčata, odréže si polovínə ot sírenčeto i sí ón pribíra síreńe. Néma, túka nesmé daváli níʲe. Daváli sa naprét, áma níʲe nesmé daváli.

6.2.2. Óro zaigráe i poé:

Igráli bábi po mesečína, po mesečína po ládovina. Edná drúga se prekaruváli i si govoríli:

- Zə̆štó saᵊ ti, bábo, krívi koléna?

- Snaá mi ǵi ʲe s krosnó prebíla, ta nesə́m ju platnó navíla.

- Zə̆štó sə̆ tí, bábo, dŗļavi óči?

- Snaá mi ǵi ʲe s métlaᵊ preméla, zəštó nesə́m ju kə́šta izméla.

- Zəštó sa ti, bábo, krívi racéto?

- Snaé mi ǵi ʲe so sováļćata prebíla, zə̆štó nesə́m ju platnóto izə̆tkála.

9.1. A və̆žétata saᵊ pómaléńḱi, a konópeco ʲe golém. Konópeco je za vŗzuváńe, séno da si vŗzuješ. A žítoto kat se prekárva, dŗvá. A vəžétata saᵊ i oní si vŗzúʲaᵊ, áma pó sa máleńḱi oní, vŗžétata. Konópeco se vŗže na stóǯero ká se vŗšé, i końíto se... Konópec ʲe dlə́k.

b) Bogdan Vasilev Iliev, geb. 1923.

4.5.2. Gə́rsnicite nasádime ǵi, húbavoᵘ káto uzréat təm, ščúkame ǵi sə̆s dərvó, iščúkvame ǵi, iščúkvame ǵi. I sléᵗ tová si íma speciálni grébenci tə̆ḱíva, i ženíte fláčat go i go naprávat káto kəlčíšta. Razvláčue se, razvláčue, razvláčue, i sléᵗ tová se naprávi káto kəlčíšta, i i sí pa təkát ední čérǵi, drúǵi si rabótat təká po kə́šti, me razbíraš? Za ḱilími, za rázni tə̆ḱíva, razbíraš, upotrebļávat. Obáče səgá véče se isčezná tová, manáa se, ne sé sádi sá.

8.1. Mahalá Poéva, mahalá Mitóva, mahalá Ļuštéva, mahalá Manéva, mahalá Drəškárska, Stójkoᵘva, Eléninska, Ćurčíska, Poᵘļána, Domišļárska, Milánovi, Velíčkoᵘvi, Marínkoᵘvi, Ranóvi, Ḱinévi, pa Milévi, i tíja saᵊ mahalí. Téja što vi izbroíh.

359. Visočka Ržana

a) Miroslava Ignjatović, geb. 1927.

5.3.6. Bilí smo na cvéʲće, pa dójdemo túka, své mládi ígramo, kóļemo jágne, nósimo ga na kŗ́s, i dójdemo i preménimo se i izléznemo na óro. Ígramo óro. É pa, cvéke zbéremo. Zdrávac, jeglíku, o tóa se víje vénci, o zdrávac. Na pŗ́va ovcá kojá izlézne da se izmļzé, na tóva jágne se túri venə́c. Venə́c. Í na ovcútu i na jagnéto túrimo venə́c.

7.1.1. Pa pričál mi je déda. Pričál mi je kó su sedéli, kó su evé bilí své u ížu, pá su u ednú ížu spáli. Pa na rogóžu. Pa su légli sví, néma pósebno u krévetje ko štó se spá... sə́ga spí, təgáj své zájedno su spáli. I tə̑kó. Své je biló zájedno, sédnu na pa̍ralíʲu, sá na astál jedémo, a təgáj na pa̍ralíu i obikóle pa̍ralíʲu i sédnu i rúču. U jednú pa̍nícu. Səz dŗ́vene ložíce kusáli.

7.3.4. Begála səm u rát. Begála sə̑m ká dojdóše Némci. A mí smo pŗ́vo pobégli u Lućícu na pojátu. Tá smo prespáli, pa təgáj úznemo, tə otídemo u Rə́sovci, pə smo dvé nóči spáli, pa se vŗ́nemo ú-Rudin na pojátu, ta trí nóči spímo, pá smo sedéli u Bŗlók nédeļu də́na. I ká se pósle mínu minúše Némci, ní smo si se vŗnúli. Óvce, báš já sam išlá s óvce, karála sam i óvce i govéda. É, pri Jordána Gácćinoga se káže.

8.1. Tó je Topílnica, ovdéa se káže Bŗ́do, dóle Srét seló, Dóļńi Kráj kod gróbištata, dóle Prí Mósa̍t i tə̑kó kážemo.

10. Pa úzne dletó i izdə̑lbé korítoto.

É, tó ne mógu da ti kážem, ne-znám.

b) Rosa Petrovič, geb. 1915.

2.2.1. Pa májstor je bíl, právil varníce, právil tišleráj, e tó [s kəznici] ta tám po sóbutu své si rabotíl. Pə i koríta je právil, i kalisuvál je i súdove i své je znál. Áli sá ne vídi, ta níščo ne znáe, ne móže.

2.2.2. Jedná u Níš, jednó u Pópovac. Ám i onó u Níš. U Níš je rabotílo, a sá si u pénziu. Dvoícata su mí u pénʒiu. Múško [Kát] je lekárski pomoćník, a devójčeto u fábriku je rabotílo.

3.2. Pə́ ídomo na večéru pri tája nevéstu štó [da] dovédemo otúda, pá opoznámo se, i túva se šalímo na večérutu. I dádomo nišán i oženímo se i gótovo.

3.5. Pa svádba, pá túva béše kavená, e túka dékato Zgrádata sá, pa paníce béli svéd, bļúceta. Sá néma, sá taníri ispredi svákoga, a təgája pəníce, pəníce, pəníce. Mója májća ímaše koše ga kážemo pə bļucetíja, pəníce zbíra. Oná ǵi dávaše po svádbe tə béli svét pəníce. (Kúmovi kvó su tí donéli?). Kúmove kotlóve mi donésoše. Ta vliǯańé, šóļ, ní ga zóvemo vliǯańé. Donésoše mi na svádbutu. Móre, déka smo se ləgáli. Ní ródnine béomo, ródnine se zovéomo, ródnino, ródnino. I təká se uzɛ́l. Níkikvi ródnine nesmó, mojá snáa dojdé iz Rósomač ozgóra, pá oní su bilí ródnina z dədu Milánku, i təká se zováli ródnine, ródnine, ródnino. I drúgo níšto.

3.5.4. É pa, gótvimo, onó. Pa jélo, kvó gótvimo, papríku, kúpus, jəníje, čorbé. Svádba bilá pa. Gósje, koǯá, pļno. Préko sedəmdése, móre, i póviše. Sá se práe dvéte famílije záedno. A təgáj néje biló. Təgéj pri momčé gósje, pə pri devójčeto pák ópet gósje. U ńíńi pa tám. Pósle pa pri ńí. E pá, nóse podárək, svák nósi podárək, kój taníre, kój šérpe, kój, zbíra nevéstata.

5.3.1. Ránǯelovdən, Ilíʲin dən. É u Lúgav dóle pri Češmútu óro, óro, óro, óro. Pə i Ránǯelovdən

sláveomo. É pa, gósti doláze is séla. Gósje. (Gósje, nášinsći). É pa kúvamo, gótvimo jéla. Pa dójdu na spańé, mój baštá iz Bŗlog ímaše úʲću, číču. Pa ká dójdu na úvečer, iz Ŗsovci svirǯíje səz gájde kigá dójdu, paᵊ ká zasvíre, oní ígraju. Pá rogóžu pletémo ot slámu. Taᵊ da spú. Názemi ka postéļemo rogóžutu i jəstək, néma krévet, səs jəstək napļnen sə slámu, i spú tíjɛ gósje úća, číča. Své spú. Pa slavíli smo, sá ne slávimo. Pa tóa, Ilínden i Ránǯelovdən. É pa dva dəna su, po dvá-tri dəna.

7.3.4. Begámo, pá jednó deté, já dvé ímam, jednó múško, jednó devójče, a devójčeto málo, pá ga u ļúļću nósim, a detéto nósim, vódim zá-ruku. Pa bégamo za Vreló. Za u Búkovo góre u Bŗlógᵏ. Pa némaše təgáj, a sá se napraílo seló u Vreló. A ní u Bŗlóg begámo. É pa, túva ne móže da sedímo, túva vójska, Némci, Búgarje li sú. Vójska e své túva minúla na Ŗžánu, a góre neprólazno, pá ne mińúju Dójčinci i Bŗlógᵏ. Pə níkoj ni néʲe rekəl, ní si bégamo, sví. Pa stári čovéci su bábe təkó kó méne, oné su ostále, mojá májća béše ostála túva sáma. Taᵊ príčaše: "Nemój níkomu da néʲe prósto, áko íma rát da ostáńuje, - káže, - túva. Néka béga".

360. Senokos

a) Georgija Velčeva, geb. 1904. (GV)
und Angelina Velčeva, geb. 1919. (AV)

7.2. (GV) Nesəm ní bilá ródena, ká je bíla Túrcija túka. Nesəm bilá ródena, ká je biló Túrcija. Štóto já səm, méne Túrcija minúla pónokəta. Túrcija [j]e minúla, óšte kigá májća mi bilá ródena, təga[j] su iskaráli iz Búgarsko Turcíte. Pə imálo edən, štóto ǵí i pojuríl, Turcíti iz Búgarsko. Te já ga znáe[e] mu íme, áma səm zabovaríl[a]. Oní ga tražíli, a ón sedél na mós, sedél na mós, tá se naprə́íl na próšl̦ak, a oní ńéga tražíli da ga ulóve. Tə́ká pojuríl Turcíti i ǵi iskára. A ón rékəl: "Já, káže, ńéga səm čúl, á ne znáem ga kó e". A ón sedél na móstət ón ká mińuváli Turcíti. Naprə́íl se na próšl̦ak, i təgaj ón je pojuríl i zá onodélo čétu, ta iskaráli iz Búgarsko Turcíti, pa pósle ǵi iskaruváli i-Sŗpsko. A Sŗbija te ǯu dŗžáli, u Sŗbiju sedéli Turcíti petstótin gódin, pectótin gódin su sedéli, née málko. Áma ká pojúrili ǵi otú tka, iz Búgarsko čú[j]e bóļe, kó su begáli.

(AV) Áli kocáciti su ńím odrezáli? Elí təgá[j]a su ńím rezáli kocáciti? Təká bába Náda dúmaše. Máni, síne, méne, bábu, pústi tamə́.

(GV) Pə kój znáe, ká su im rezáli kocáci, ne znáem své, já sam bilá, nesəm bilá ni ródena.

(AV) Kocáciti ká su ńím izrezáli na Turcíti, oné, oní su nosíli kocáci i kápe i své.

(GV) Oní nosíli svášto. I si imálo edná tə́kvá mlógo bíla úbava momá. É pa, mu bíl éve brátət tekə́v[i]ja, éve sínat ná popóveti bíl. A oní ǵu sakáli

dá ǯu potúrče. Káže: "Máro, béla li Bəlgarće, ájde te, káže, potúrčimo, túrska caríca da búdeš, [dráka da na] da búdeš".

(AV) Éte tə̑ká.

(GV) "Ná ćepén, káže, da sedíš, žḷté žḷtíce da bróiš". A oná si pisála na bráta si, i vladíka bíl brát ńe[n]. "Máro le, káže, béla Bəlgarće, ájde dá te, Máro, potúrčimo, da stáneš túrska caríca, na ćepén da sedíš, žḷté žḷtíce da bróiš". Znáči, za staratóga da ǯú zavedú, oná bilá mlógo úbava. Dobré, amá kigá pisála na bráta si, ón bíl vladíka, ón ńú vŗ́ne písmo pa káže: "Vérutu, káže, nemój si potúrčiš, túrska je véra nevéra. Živótət si dáve, véru nemój si potúrčiš". Brátət ńu tə̑ká pisál otút, i oná ne smeʲála da póide. Oní su mlógo lóše rabotíli Turcíti, í bē, kigá su túo vladejáli Turcíti...

A imálo té oní išlí, i kó je tə̑kəvⁱja glávan, ón íde sas ńí, íde na konák nedé ka. Pa otíde pri baštú mi, déka baštá mi bíl. Pá, otídu na konák, pa večeráli, a onó imálo Stána ʲedná momá, pa bilá úbava. A oní ǵu i nuríli dá ǵu potúrče. A oní ǵu napráe na bólnu. Ká ošlí da večéraju tám, oní ǵu napraíli na bólnu momútu. A oní večeráli, večeráli í pa píli, jéli što jéli, pa ká zapojé tíja [bravńa] štóto im, kó li su gá zováli, ubí li ga Bók. Káže: "Lelé Stáno, belá Stáno, štó ti beló líce pocŗníše, štó te na bólnu napraíše?". A oná táj izlézne májća ńu, pa káže izví [u brés] i: "Léle Bóšće, sá kvó če práim?". Sá če ǵu, čé ǵu úznu i čé ju zavočú. Pá ne štéli ǵu zavedú. Manúli ǵu. Ne štéli ǵu zavedú. Lóše ʲe, síne, práeno, lóše ʲe práeno. Pa svášta e rabóteno.

(AV) U oǯáci, u oǯáci su kútane pá su... máni to... u oǯáci su kútane pa su zatvárane ódi ńí, onó. U oǯák. Zatvóru u oǯák í ne dávu da izlázi momá, Bóže míli. Éno na májću mi na sestrú kŗ́vavi krušumjé

pratíli. Kṛvavi krušumjé ńu pratíli, čé ǵu ubíju, áko néče pójde sas ńí. A oná siróta se prinúdi, tá da se ožéni i otíde ne znám déka, u Kalótinu li, májća mi kazúeše. Pa biló zíma, oná premṛzne, ta pósle umréla. Da pobégne odí Turcíti i dá se skúta, pá ǵi da ǵú ne znáʲu déka. Lóše su rabotíli mlógo oní, mlógo su lóše.

Pa ká préko planinútu išlí, a onó Stána edná sas búla saz deté, a tú edən nášinčanin imálo, pa zavedé u górutu pa utepá, i deté. A oní ká došlí u séloto, pa dumáli: "É, déka li se káže [berém] búlata, mnógo páre, káže, nóseše sas ńú".

7.3.1. Ká ǵi nuríli otúda préko planinútu is Zagórjeto, tə túka su ǵi prokaráli i si iskaráli. Pə onó túo béše do, Búgarsko e biló do Slávińu čək túva. A onó bílo e tekóva do Bugár Morávu, dogdé [?] tekóva Búgarsko, amá ne dáli golémete država. Káže: "Nógo če stáne golemá Bugárija, áko dadú do tám". Da lí pólani sakáše, do túka zboruváše, pódi níz dá je Búgarsko. Zboruváše tová. Já slúšam na rádijoto, pá ˢtejáo pa. Já, áko sam tólko stára, síne, já své razbíram rádijoto kvó kazúʲu. U rádiʲoto kikvó kazúju, kikvó onódu, ká karavánat tój, já ǵi svačam kikvó ǵi kṛpi. A já do rádioto sedéo, u svák čas slúš[?] kəkó če rečú za ńéga tám. Pa idé tová, detéto unúčeto mi tri méseca séde na rátište.

2.1.1. Sto-gódini ʲe bába mi živeála, na baštú mi májća. Stó gódini béše. A móžeše si jóšte. Éve, gáze mécće ovəs, a oná: "Stámene! Já me natovári na sána, tə ídemo da úznemo ovəsət, dá né ga ne jedé méčkata". "Pa lí ne móžeš, náne?". "Móžem, móžem, ká otídem góre já ču i žńém". A níje dečíca mánenći smo kád ǵu zákara: "Bába, bába". Ká [s rázbravi], pá žńé li, žńé. Pa mánenki béomo níje ka bába..., káo mi umré bába, já béo devójčence, slába béo. Áma oná i mré, pójavi se bóles ispánskata, ta pomréše təga mlógo... Sto gódini je živeála, pa sestrá mi

živeála, sestráta mi póstara štó e od méne živé devedesé i četiri gódine. Pa pólani umré. Néma dve gódine evé néma jóš ko umréla.

2.2.2. (GV) Já štó sam, síne, ispatíla da vídiš. Já sam ostála u četírez gódin do četírez gódin ká ostádo bez domaćína. Pá mi ostáše decáta sítna sve. Tíja múšči štóto je səg učítel u Šumádiju dóle, ón je tekóva eté dvanáez gódin béše. I já ostádo sas ńí, pa kvó da práim. A onó déca ídu na škólu, i já, dé će prátim i ńéga. Néma s kogá, amá, ájde da ostáim bar devojčetíja, tó s trí, a ńéga [?] mučí, mučí, tá i Ńévita stánu učítel, pa otíde nadóle, idé naprét tam-u Bósnu učítel.

7.2. Támo Muslimánciti déka sedéoše, ćóravi da ostánu, pa štó ǵi ostaíše. Štó su ostaíli tíja ʒvérove ká su iskaráli Turcíti, ta sú i tíja tová trébalo ódma da napúde. Da nesú ostajáli, a oní ostavíli i po nášutu tu dṛžávu svóe novovérci nekikví. Za kvó su i ostaíli tíja štó su novovérci, i oní su Túrci. Tó što pisáli novovérci, am oní su Túrci. Túrci su i oní, nárav e túrsči, odéka su. Ón mi ne dá..., ne dáde mi brát mi da zborúje, da ne spoméne.

(AV) Sa ímamo unúkā, nemój teká. Ma néće da rúču? Dojdóše túa, pa néće da rúču svíńsko néće méso. Néće jájca pṛžena u zajtín sá kvo. "É pa, ne znám kvó e úle! Á, zajtín [čik]!", - ón káže: "A níe, káže, ne ʲedémo jája u más..."

(GV) U máz da ʲe, né. No ləgál. Tová trebálo čísto, ón...

7.3.4. É tí səg Búgarsko. Jevréiti zbrášte, zbrášte pá i u Zagórjeto ká ǵi zbráli u ʲédnu škólu... Ájde u jévrejsku dṛžavu, im tépu tam.

7.1. Stáro si ʲe séloto. Stáro si ʲe selóto túka. Túka béše seló golemó, áma se rásturi naródət səga po grádoveti ta.

(AV) Ot stó íže ʲe biló nagoré, sinko.

00055361

7.1.1. (GV) Túva se čúvaše stóka mnógo. Ímaše tə́ko pet íl̦ade óvce [?] u Sanokós, pet íl̦ade ófce mlekárci. Pá u planinútu stóka ujaloví̦ena íde, govéda, końí. Túka govedár govéda kára, pa pésen, golemó seló i čovéci ímaše. Stó béoše.

7.2. Tri bítće mínuše préko náši^{j}ət vék. Pa ká míne bítka^{ə} onóm se zátri dŗžávata pa^{ə} dó stéče. Pa sá stéče své, áma bré kvó napraíše. Sa tí^{j}e Turčádjeti te kvó napraíše? Víš, kó néče se skláńa tíje dá sklóne. Pa Muslimánci, ta koí? Pa Turčádje su, onó kikví su? Pa tíje Muslimánciti što se bíu sə́ga səs nás, oní kví su? Pə́ oní su Túrci.

4.3. (AV) Ml̦zé se, ml̦zi. Já trí kráve sə́m ml̦zla i sá dvé ml̦zém i bez rúće səm ostála, své səm isčepíla i nóǵe i rúće. Matorá žená, víš li ko ódim. Təká se prái, néma kvó.

9.1. (GV) ...išlá sə́m já u Níš, otódim pri sína si. Pa u Níš čékam vós. Ká čékam vózə́t, oní zború jedə́n Sŗbin, jedə́n Búgarin. A já stoím i ǵi slúšam. A Sŗbinə́t réče: "Jé li, tétka, káže, razúmeš li ní kvó govórimo, tá ni slutíš tólko?". Kážem: "Já razúmem i ná ^{j}ednótoga i ná drugótoga". A ón káže: "Pa káko táko?". A já ǵi razbíram, já póveče žívim tólko gódin^{e} tú. Pa^{ə} réko: "Já razbíram i na^{ə} ^{j}ednótoga i na^{ə} drugótoga". "Štó təká?". "Pə́ réko, já səm učíla búgarsko učílište i razbíram i na Búgarinə́tók kvó i tébe kvó. A túva pa živéam tólkova gódine, znáči razbrála sə́m své i ví^{j}e kvó govórite. I sə́gá, - réko, - znám i ^{j}edə́nijət jezík i drúǵi". Tó mi se prísmejali. Prísmijali mi se tíje. "Pa dóbro ^{j}e, - káže, - tová, bábo, lí da, znáj si tə́ká i tə́ká".

2.2.2. Réko, já [?] ídem dóle pri sínatóga mi, si otídem dor u Níš sáma. Ukáčim decú u ávtobus pa otídem čək u Krúševac, sáma, bez nikóga. Dodéka čúvaše decáta mánečka, já, dóle onó otidé več tríes i pét gódini na ^{j}ednó mésto učítel̦. [Ól̦a] ni si otidé u Kósmet učítel̦, pə́ najdé dóle učítel̦ću ot

Šumádiju, támo oní trsteníčkata séla, pá se óženi, pa si dóle dóbije decá sə́ga, pa si dóm na ńú náprai, pá si unúčeta íma, pa své si..., a já se múčim túva za ńéga. Té doódi, áma ne doódi čésto, daléko.

(AV) É pa, mójə̑t múš bólə̑n. A sinət mi u Pánčevo. Bríga ga. Ón si naćúrlil kápu, pá si uzíma plátu, a ní^jε túa, kvó če práimo? Dójde pó dve nédeļe, pá. Dóm sə̑m mu napraíla u Cáribrot. Unúka ímam u Cáribrot, doódi u Izátovci na rábotu. Ká óče dójde, ká néče, néče. Íma si devójče, pá pet parí se ne dáva. A níjε sə̑z dédutu, já ga po čétiri púti də̑ nə̑čəska dígnem da íde da móča. Já da ti kážem. Pá ne móže da spím, a dənə́ska vəzdən na rábotu səm. Áma kvó da práim, móra təká be. A sá séno neprí brano, dr̥va némamo, krávete ležú, já ídem tə rabótim po nárot, kvó se prə̑i. Ká za slámu, ká za séno, ká. Múka golemá. Onó dójdu, áma pomálko sedú. Óču li. Áma štó ni ne zadovedú pri ńí? Pa sedímo pri ńí. Oní nému néšto.

(GV) Móre, sedé si. Sedé si, já ímam pri kogá túva, da me dr̥ží sínət sáma da sedím təká i da se múčim, bóže míli. Já ímam zlátnoga sína. Sámo da rečém: "Ájde, síne, tićé si [ostar]", - otídem já. Ón ímam unúka ednóga: "Bábo, ón, néma da síriš, ká^t ti rečém, təgaj če síriš".

1.1.2. (AV) Žl̥čka, žl̥čkata e túka. Méne me je boléla žl̥čka, e, já sə̑m trí méseca od žl̥čku ležála.

10. (GV) Bətərat se ne boí ni na vl̥ka, ni na kúče, ni na níšto.

Izʒədano o ʒət. Za duvárə̑t: je izʒədan o ʒət.

(AV) Na ezíkə̑t kvó vr̥ə̑t zborúje, razbíraš li?

7.3.4. U tə̑kóva, u partizánstvo. Pa partizáńeti, síne, donesú pri májću mi premené. Po dvá ʒáka. A oná ʒu predadé méne, já da ʒu pérem. A já ʒu zanesém, éj íma támo livéʒe. Pa ʒú zanesém. A ímao svékra osamdesé gódin. (GV - Da ne víde čovéci). Da ne víde čovéci. A ón sedí pri preménutu, a já ídem

tám ta ǵi pérem u lóčćete. Pa próstrem, ta isənu. Pa ne šté níkoj da reče, táa žená prála, čekáj da ńú dadémo édən dínar i da ńú iskáramo pénʒiu, rabotíla četírese gódin. Tová néma. Nesmó za níšto. Za níšto nesmó. Já da ti kážem. Təká səm se mučíla, mučíla i dənáska se múčim. Áma záludu...

(GV) Təkvá ni je dŗžávata bilá.

(AV) Təká je, təkó se kát če.

10. (GV) Od govédo méso govéʒo méso se zové.

Jedán, pa dvá, pa trí, pa čétiri, pa pét, pa šés, pa sédəm, pa ósəm, pa dévet, pa déset. Idináese.

Məglá. Ká se spúšti dím, onó ʲe məglá.

7.3.6. Ídemo i Zagórjeto səs múža mi. A jedán ot Trésevicu, íma seló tám u Zagórjeto Trésevsko. A ón pasé kóze. "Pá, déca, já, stánete da vi kážem neštó". A níʲe stánumo, téj čovék ni réče, i níʲe stánumo. I níʲe vódimo końá, tóvarnoga. Səs morús li béše, ne znám. Stánumo, i ón náka [na mi] káj: "É-e, déca, káže, kikvó vréme íma da dójde. Íma, káže, da stáne da se naródət pótre. Pá od jedán vŗ na druʒíjət če se čúju čovéci da se čúju déka su". Teká íma, káže, da dójde, tó da se pótre naródət. I tə tólko u kńígutu si. Znáči u kńígutu néšto pisúje, tə ón təká kázuje. I níje se čúdimo, i já tová nesə́m zabovaríla i nə́ska kigá ko ká ʲe dənáska mi zborúva kvó štó ni réče. I sə́ga vídiš li, kikvó íde na dŗžávete, áko se zbúne [svéte dŗžave] da pójde buná. Tová če stáne. Da púste onéja optómne bómbe štóto pále. Zápali se svétət své, i propáde své. Áko səm tólko stára... kəkó, já slúšam, slúšam kəkó dŗžávete nijedná mírna néje. A na nášᵘtu dŗžávu [gə íde ?] stránu tíjɛ, ovíjɛ, oníjɛ, pa sá ko, pa níkoj. Če dójdu plávi šl̥émove, če dójdu tíjɛ, pə ne doódi níkoj, i sámo se bíu. Slúšam na televízor, príčam kvo rabó...

10. Zə́lva səm já na snə́u mi, zə́lva.

Vósak sveče se práe. Vóščene svéče se práe od vósak. Lójene od lój. Jední. Lój, eté kúpenete svéče, oné nesú od vósak. Oné su lójene. A téj štóto su od vósak, oné se práe od vósak.

Gŗdnata kós. Na gŗbínu štóto, zové gŗdnata kós. Gŗbína zovémo gŗbínutu o-zá-tka.

b) Gorka Panova, geb. 1904.

3. Pa nesmó se ləgáli təká. Poləgáli smo se málko í smo se událi. Pə kó če se upoznáemo. Te təká smo prəíli svádbu, pa smo prəíli. É pa išəl je pa. É pa kvó je daruváńe, pa kvó íma təkóva se darúje, kvó néma... Sə́ga se, sə́ga své pə se darúje, a tə́gaj póstáro.

4.3. Óvce smo čuváli, govéda smo čuváli, mə i końí smo čuváli. Pə kólko smo imáli, pə pó s pedesé pa ē, bəštá mi i číča mi čúvaju po mlógo. Čúvamo końí po trí četri. Govéda čúvamo. Své smo čuváli.

5.3. Jovánden, své smo praznuváli. É pa, Velígden smo praznuváli pŗvo Božíč, pa pósle Velígden. Pá na Božíč kvó se je praílo, pa gotvíle smo, pá smo sedéli, pa smo sedéli na slámu, pá smo čekáli Božíč. Gotvíli smo si pósno, pá si práimo zeļánci, pa si várimo vasúļ, pa sí... Ó, méso ne, təgáj póstimo. (U cŗkvu išlí li ste na Božíč?) Išlí smo pa. (Na préčes li?). Na préče[s] smo išlí i na Božíč i na Velígden i ná. (I pósle blážite ot...). Pósle se ódma oblážimo, ká míne Božíč, níje se oblážimo. Rúčamo təkə́vo méso rúčamo, mŗsno rúčamo təkóvo. Á za Božíč smo postíli, nesmó se blažíli níšto. Kuváli smo méso, kuváli smo zéļe, kuváli smo tekvéjɛ rábote. Vasúļ várimo, zéļe várimo, a méso ne rúčamo dodéka ne dóe Božíč. Pa ká dójde Božíč, pósle. Za Velígden. I za Velígden póstimo sédəm nédeļe, níkiko ne rúčamo mŗsno, ni méso ni níšto. Tə́gəj smo təká bilí. (Buzú i turšíu, níšta drúgo, čísto pósno). Praíli smo təká bilí.

Pa ʒúrʒovdən smo si čekáli, ʒúrʒovdən smo si kláli jágńe i kláli smo, ídemo na cŗkvu.

Pa Pantalé, Pantalé smo slavíli. É pa, kó se slavílo. Pa gótvimo, pa prəstéʒamo se, pa doóde gósje ot svá séla. Túka doóde u selóto. Pa táa blížńata túvaj Kámenica, Izátovci i Sláviña, Krivodolec i své.

(Ot svúde naród doódi túva... se naprávi óro po dvé óra po trí nárot mlát igráju, vesele se. Sláva i kój kudé otíde svák slávi təgáj. Néje pítańe kudé če, ot da lí če je svój íli nē, svŗča támo i svák slávi s pí^j^eńe, jédeńe. Dá. Təgá je təká biló).

6.4. Ne známo ot kigá je. Onó ńu béše písano ot kikó je cŗkvata, já ot kó znám své si je cŗkvata tú. A ká je práena ne znám. Své doódeše póp.

7.1. Á, túva su se rodíli si. Túva si su ródeni, túva si i živejáli. Túva si su živejáli.

10. Živejáli kəkó smo? Kóji je déda li, prédeda mi? É pa, déda mi i prédeda mi já sam gí zabovaríla. É pa, təká smo živejáli kikó sə. Pə sedeńćuvále smo, sedeńćuvále smo ká smo bilé mláde i rabotíle smo. I sedeńćuvále smo i. Áma səga tólko gódin če já sam zabovaríla.

367. Gulenovci
a) Aleksandar Georgiev, geb. 1934.

4.3. Tíja bátə. Ovčár bíl bája Tódor. (Óvce səm pásəl i kóze dve səs ńí). I ka pásal ovcéte i kozéte, ón kvó če naprávi, jedná ne miruvála kozá. A póšto ne miruvála kozáta, ón úzne səs tojágutu í ǯu udári, i kó ǯu udári, ón ǯu utépa. (A ima rógove, i méǯi rógovete se zavréla tojágata). I ǯu utépa, pála e. I ká úzne tə ǯu utépa, uplašíl se səga, če ga bíje dóma tátko mu. A ón kvó če naprávi, okál jedən stárəc imálo po íme déda Aléksa. Rekəl: "Dédo Alékso, dédo Alékso, be, jél ovámo!". "Šó bre, déte?". "Á be, káže, na kózu lóše stánu. Da vídiš kvó ǯu e". I kigá e uzél tə došəl, počél da ǯu tríje, počél da ǯú u gúšu édno drúgo. I ká počél da ǯu tríje, rekəl: "Nížčo drúgo, od bolestú ʲe, káže, vrékət ǯu je vanúl". Imálo bóles kózja, vrék se okála. Rekəl: "Vré, od vrékət, vrékət ǯu je vanúlo, tə umréla". A tíja si mísli i káže, kikəv vrék, kigá, káže, já ǯu udarí səs tojágutu ǯu utépa. I pósle ká otíde pri tátko mu večertú. "Á be, kvó kozáta?". "Pa, káže, dédo Aléksa kazál déka od vrékət, od vrékət umréla, oboléla i umréla i...". "Pa áko i, káže". I ne smeál da káže da ǯu úznu da ǯu izedú déka utépana səs tojágu. Négo ǯu vṛlíli na pcetáta i gótovo.

8.3. ǯibán. Ka pečú rakíʲutu, pá tóa posúǯe šó e štó səbíra rakíjutu. A oní kážu ǯibán. I ka úznu ǯibánət, ta próbu rakíjutu da próbaju, i oní kvéknu na koléno i səs cévku ot pṛzdér i píʲu pə rédoma i

pečú kómpir mezé. I ká se načúkaju i pósle veselbá, veselbá, íma razbéri se célu nóč.

9.2. Deténce obolélo i došló pred zádrugutu i tátko mu mu kupíl medeńák. Slatkíši támo. Áma kúče ʲednó prišló do detéto. I ón káže tátko mu: "Slúšaj, káže, vodí račún, kučévo áko izedé medeńávo na detévo, če te utépam pósle, da znáeš! ".

Káže: "Béše li tí pri końátoga?". Pa káže: "Pə́ béo, áma i ne béo, káže". "Pa šó be, káže, ləžeš? A áko, káže vḻkət izedé końávo, mislí mu, káže, dóma ne trébe ni da doódiš".

370. Vlkovija

a) Asen Dončev, geb. 1920.

1.6.1. Préd lańsku gódinu u jegrák, é tólko daléko od ížutu, čét[i]ri óvce udavíl i čétiri uapál. Pókla gi. Onó tó íma, íma vlci. Sá túja gódin nemá da ní krádne, dók béoše mójete óvce, pa sá ovíja štó ostádoše tə gí pasú, ne znám. Áli íma. Zá da íma, íma.

3.2. Pa kakó smo se lagáli. Té, kakó da búde, móže li da sé səbéremo, pá dé da vídimo, dé, dé nam k[v]ó če kážu stári. Pá te táa bába [j]e bilá navoʒíja, oná [j]e tétku, tétka na mójutu ženú. Navoʒíja: "Dá, té úzni ga, dóbar je, te dóbra eté májća mi". I oná nastói, tó[v]a e devójče zdrávo. I teká [j]e dóbro biló. Í na dváesti, já béo vójnik, četírez drúgu gódinu dojdóše na petnáesti seténbar, i na dváest i prvi novémbar səm se oženíl, béše svádba.

3.5.2. Pa svádba káko da [j]e, gósje. Nevésta dáva dárove na ródnine, na tetínovci, na ujćéve, na nájblížńi. Košúļe, cŗgu na kúma, na svékra, na své tó. I teká daríla devójća, je morála da sprémi dárove, təgája, pln kófček, i da lí če ostáne ponéko[j]a cŗga za ńú. Áli svekŗva pak bilá dúžna da gu oná ńój poklóni kád ʒu dovedé u ížu. Dá ńu dadé cŗgu, dá ńu dadé kréved, dá ńu dadé postéļu, támo své kvó je biló pótrebno, í kao mláda nevésta kad dójde, gléda dá ńu se kúpi néšto póklon, té káko da ti kážem, tekstíl. Drúgo ne sé je kupuválo. I obúća.

Já póklon níšta nesəm dobíl. Od bábu səm dobíl, té od ńó[j]nu májću néšto póklon i drúgo né[j]e. Oná je, né[j]e, siromášku kúću je, nejé bilá, áli já səm nísəm se ženíl za mirás, já səm se ženíl za

čovéka, bilá zdráva i sprémna mi je bilá žéna ne móže bołe da búde. Áli a sá obolé i táko.

3.6. I nevésta je bilá dúžna dá se pokóri na svekŗvu, na svékra, da slúša, da ustáne ráno. Da izmeté, dá své štó ʲe bilá rábota náj onáka téška i náj, nevésta ʲe morála da svŗši. A já kó mladožéńa díʒam se i ídem u košáru da ránim...

4. Ot tríes i pétu gódinu se zanímam sámo səs govéda, óvce, oráńe, koséńe. I zíme ránim govéda, młzém mlekó, čúvam jágńišta, prodávam. Decá səm iškóluval své. Onáko od mój trút. Zgráde što səm, z bráta smo se podelíli i své səm prəíl ot pedesétu gódinu navám. Své što səm smeál, já səm remontíral. Stvárno, zgráde su plotáre, dŗvena konstrúkcija, áli své je obnóveno.

Sá su mi decá u Skópje. Já, bába mi ódi sə štáće. Tó mi ne vała. I táko. Káko da ti kážem, osečam se nedóbro. [Iznemóguemo dən a dən], a vólim da ímam. Vólim. I sá kó da búde, ne znám. Decá dójdu létńo vréme sprému rəmú, zíme já móram da onódem. Ímam pét svíńe. Móra sá d-ím da túrim na svíńe, da túrim na kokóšće, da túrim na télci. Pá da napasém govéda, pa da ǵi młzém po četíres ćíla mlekó nósim sváko jútro na mlekáru. I sváko jútro u pét sáata pa do ósəm. Néma mírka.

4.4.2. Ká se izmłzé mlekóto, pá se podgréʲe na tríese stépena toplíná. Í se stávi u golém lónac kój če se síri, i úzne majá, toplináta se izméri da née mnógo tóplo. O dváes i ósəm do tríese stépena dá je tóplo, í mu se stávi majá na déset ćíla jedná ložíca súpena. Áko ʲe tríes ćíla, trí ložíci. I pósle čétⁱri pét sáata onó se səsíri i bába úzne, pa ímam təzʒáf səm napravíl, iscédi ga, své urédi i naprávi salamúr u golému ténʒeru, četírese ćíla, túri jajcé u salamúrat, jajcéto tréba da izlézne na povŗšínu kólko jedən dínar štó je golémo. Tólko da se vídi. Dá mu ʲe normálna soltá. I təgája dváes čétiri sáata

00055361

sedí u tíja salamúr, i kā jútre drúgoto potsíri, oná izvádi tóva stároto síreńe, stávi gə u kácu, kačé plástično, i póse dváez dəna prerédi, prećipí salamúr, štó trébe své urédi, i póvremeno ga čísti od búʒu dá ne váne, i éto tə̂kəv je sírə̂t, tová mu je célata majstoríja.

4.4.3. Rɛćíja se pečé, obéru se slíve, stávu se u kácu i oné prećipú za déset petnáez dəna. I ká se stalóži ʒíbra nasípe se u kazán, napḷni se káca studená vodá préko lulútu, préko kácutu, íma dóle lulá. Préko lulútu, a luláta je u kácu sas vódu sprovédena. I ís, oná se ovámo kó se isparjáva is kazánə̂t, kó ćipí párata, oná is kácutu se ládi i tečé rećia. I tó ńu ʲe célata majstoríja. Napḷnimo kácu, ispečémo, áko íma slíve, napḷnimo oš ednúš za déset petnáez dəna, prećipí li, dósta ńú ʲe. I tə̂ká. Sá úznem púštim po pét-šes ćíla, ká pečéo, i onó púštim ta tečé, pá ga pósle prepečém, i slívova rákija káo gróm. Pə̂ na plámen, na plámen vṛḷa.

5.3.2. Petróvden. Dvanáesti júli. Krivodolec slavíl Spásovden, Górńi Krivodól ʒúrʒovdən, Izátovci Svéti Nikólu u decémbər méseʒ, Boḷév Dól Svéti Ránʒel u novémbar. Kámenica ísto. Níje smo išlí na sláve, Brájćovci sá oté, jučér ńím je biló sláva idináesti seténbar. I sláveše, svá séla ídu pri ródbine pri prijáteḷi, kój kóga poznáe, níkoj níkoga nejé svák vṛčál. Morál je dá ga dočéka, póznat, nepóznat, némaš u tóa seló póznati, já te povedém. Príjateḷi smo, kod mójega prijáteḷa i rodnínu gostújemo. Ídemo na igránku. Úvečer nékoi ostánu na večéru, nékoi si dójdu i təká. Nárot se je mešál. Áli ímaše dósta i nárot.

5.3.6. Na ʒúrʒovdən dójde póp prédi ʒúrʒovden i sé pogódi za gódinu dəna. Po dvé kánte žíto. Da svéti vódu na ʒúrʒovdən, da svéti vódu na Svétu Tróicu, na Dúhovi, da svéti vódu na Tódorovden, na Vlásovden praźnik na volóve, na ʒúrʒovdən da četí góre na kṛs

na jágńišta. Na Petróvden slávimo, svéti vódu. Za Velígden, za Úskrs, pák svéti vódu, za Božíč. I təká relígija ʲe bilá u tóku, održaválo se, ovíja svešténici, u godinútu svákо seló, pósebno za sváku za sváku ńegóvu slávu mu je svetíl vódu. Dójde u kújću, támo naprska "álilu, álilu" i təká. I níje za Petróvden po trí dəna se spráamo, krečimo, tə obélimo da počístimo dvórište. Zakóļemo po kóju óvcu, ko jágne, i sláva ni... ot svá séla naléznu po trí čétⁱri múziće. I Ǯúrǯovdən se sláveše káo nájdóbar práznik za stočárstvo. Na óvce na Ǯúrǯovdən újutro mladíti, decá, devójće, mládi. Jóš təmno u zorú ídu u góru u vrat na cvéće. I ká nabéru cvéće óᵗ štó je tək počélo i šúmu otkršu búkovu, ispletú se vénci na kotəl suče se, mļzé ofcéte, na jágne. Kojé prvo izlézne na tóa štó se kóļe ofcá kojá prvo izlézne. I zakóļe se jágne, nósi se na krs, síreńe što sé namļzé od mlekóto nósi se, pópat ga póla úzne i ódi plečku i dóļńu čéļus i. Jóš [tə koi te də] rábote. I pósle ostánu ovíjə seļáńete, vinó svák si zanél, óro se naprávi, dóvečer túj igránka. I təká.

6.4. Mánastir túka Svéti Ránǯel, já ka sam radoznál na Velígden, na Úskrs ʲe imálo préčes. I crkva je bilá, káko da ti kážem, bilá pádla, s jédnutu od jednú stránu, áli pák se držálo təkvá vérska slúžba. Išló se na préčes, pa Svéti Ránǯel sá négde tú nékoj i, né-znam báš u kói, kóʲe dáto i októmbər mésec, sláva mu ʲe biló, pa se zbirálo nárot, pá se nosílo póklon na manastír. Pa táj manastír je čuvál óvce, pa jéseni svág domáćin úzne po ednú óvcu tə očúva i na Ǯúrǯovdən zakára, tə če sí ǯu vrne na manastírat. I təká dá je manastírat mogəl da fukcioníše. Áli da lí su i popóve krádli i təgája postépeno, postépeno o tóga vajdá nemá. Své propáde, manastír í. Ímaše manastírsko imániʲe.

7.1. Zové se Vļkovíja što biló vrat své šúma, i mnógo víli vļci, gorá biló, víli vļci, i za tóa túka

ká se naselíli, oní ga kazáli Vļkovíja. Góre víu vļci. U gorútu. I otóma nósi poréklo Vļkovíja.

7.1.1. Imálo je u ovó seló četíres i četvŗtu gódinu čétiri stótini četírese čovéka. Já sam bíl magacinér u zádrugu, i se práveše pópis, a sá su ostáli četíres. I káko da se žívi? Sélo je umŗlo.

7.3.3. Óvo je sréđeno za bívšu Jugosláviju, imáli smo dvovlásje. Imál si dokumént prólaznicu, vojník je imálo na gránicu, proódiš, i ón ti zapíše, kó otódiš səs kolá, s volóve, óvce da paséš, kvó káraš s tép. Úvečer kát se vráčaš, ón ti pák upíši: "Vŗnúl si jedná kóla séno, vŗnúl si kólko si óvce prokarál, své ko štó si újutro minúl". Í do pedesétutu gódinu své je təká biló, pedesétutu gódinu cáp od jedən pút gránica na pŗvi júli se zátvori i více náše imáńe propáde od góre i təká je.

8.1. Dóļńa malá, Šutílova malá, Sréd́ńa, Góŕńa malá.

8.2. Vídlič. Pá se zové pášńak Léspet. Liváde se zovú Ćísəlica, Cŗcuríja, Kalínkovica, Kópano, Bárje, Zábel, Jɛlá, Bláto, Málina bára i drúgo néma túva na mésto.

Pa túka u náši átar ódma préko gránicu. Túə što se vídu oví bórove, ovó zelenílo, tó je své náše imáńe na Vļkovíu. Í na Dóļńi Krivodól támo préma Bŗļu. Táa mestá se zovú pŗvo Rášina vŗba, Zál Bél, Golémə məgíla, Mála məgíla, Karavánsći pút; túka imálo jédən pút, kói ga je presékla gránicata. Karaván ot Pírot za túrsko vréme nosíli su pá préko planinútu na Pétrovən, ne znám, čúl li si, i tíja pút je otəgája ostál Karavánsći pút. I tóa e své náše imáńe.

10. Sá prodádo té prédi mesez dəna.

b) Nada Dončeva, geb. 1922.

2.2.1. Bogaćći sín. Míslim. Čúva úbavi volóve. Pa úzne tá ləže jednó drúgo devójče, áma já səm pódobra

od ńú. Svekŗvata sáka méne. A onúju néče. I ón ájde, kikó če naprái, onúju ləže če ʒu úzne, a práča mi méne svékrove za méne. Ta méne da me úzne. I té təká smo se ləgála. Ni smó vodíli mlógo ļubóf, ón səz drúʒi ódi, já s ńéga prijáteļi. Teká prijáteļsći si živéemo, drúžimo se. (Tájna ļúbof). Tájna ļubóf. Í te təká smo se izləgáli tá smo se uzéli. A já sam bilá budála, néje trebálo da glédam volóve i ńíve. Négo trebálo da glédam kudé móže se živéʲe po rát. A já - volóveti úbavi, ńíve golemé, če žńém, néma d ím na drúgo mésto da rabótim. I té təká səm se izlagála, tá səm ga uzéla.

2.2.2. Káže Míla: "Káko Nádo, kó se spráəš səz decáta?". A já kážem: "Míle, taman urédim, málo razméstim sve igráčće razdíʒam, dók se oní náspu, čísto mi u sóbu. Čím se oní razbúdu, póčińu da raznósu da rasfŗļaju, i təká mi ostáne pák neúredna kújna. I zatóva, réko, né-može se sprái, mámo, oná su pa decá néma da ńím níšto zaméram, néka igráju, néka raznósu, já za kvó səm póred ńi, če pribíram, če tíšim rábotu". I təká ka dójde májka i bəštá, oní ģi predúznu i pósle oní se raspráju səs ńí. I té təká səm se izdála...

3.5. Ó, svádbu ko smo prəíli. Ńegóva mája udovíca, áma sə své se je snəbdíla, své je imála. A já səm imála rodíteļe, mój bəštá e bíl pročút čoᵛék, dóbar čovék, sə sví je bíl prijáteļ, sə sví je bíl dóbar, svákomu pomognúl. Pə dorí i ńój če pomógne. Ájde, sváo, ko rečéš tí, təká da búde, ko rečéš, sváo, təká da búde i təká su naprəíli svádbu. Móž se káže, dóbru svádbu su naprəíli. I təká je biló. (Stó dúši gósje su doodíli, da naraníš, da napóiš).

3.5.4. Pə óvce se kóļu, pə mánʒe se práju. Papríka se púni, pa pósle, pļni se. Á, nášinsći... Pə zéļe se vári, várivo, pósle drúʒe mánʒe pák se ugótvu te. É pa, méso se stávi, pa pósle se béli lúk, pa krumídi lúk i málko zápŗška i tová se naríča pópska janíja.

00055361

383. Vlasi

a) Darinka Veselinova, geb. 1905.

4.2. Pə́ pričáli, áli [?] smo zaboravíli ponéšto. Pə kvó če séčamo véč? Ostaréla bába. Bəštá ká je bíl, čuváli smo volóve, óvce, oráli smo ńíve, kopáli smo morúzu, pə žíto, pə smo vŗli ovákо na gúvno s kóńi. A sá doódi kombáj. Ta vŗšú čovéci ko íma, a ní ne némamo sá žíto túka. Sín mi je u dóle u Pírot, sedí u grád i čérka mi. Dóle vŗšú, dóle, a túka sámo séno zbírəmo. Éne ónde u plévńu séno, šúma. I tová. Bíramo dŗva səga. Za zímuska.

5.3.2. Slávimo. Íma édnu slávu léti Svétə Tróica. Tə slávimo. Slavíli smo édno vréme ǯúrǯovdən, pá u seló támo Srét Seló, smo išlí na Svetəc. Ponesémo jágne péčeno, pa síreńe potsírimo i ídemo tám. Pa dójde póp, tə uzíma od mesóto, pə málko ot síreńeto, i təká je biló. A sá. Sá íma pa ednú slávu, sá sláve mládi Pŗvi máj, a tová ne račúne ǯúrǯovdən. Svétu Tróicu si páj sláve, gósje doódi túva u seló is Pírot is, túva u seló doódi.

6.4. Ovdé íma góre manastír ga zovémo. Íma cŗkva i do cŗkvutu íma kafánu dŗžú góre. Kó^j íde pó.

7.3.4. Áli təká préko rídove. Pa i ní, pa i selóto begámo, é, préko onój bŗdo smo begáli. Pə tám begámo otúva i seló smo begáli [ta né], zad onój bŗdo tám íma selóto, tám smo begáli. A ovdé nə ovú^j stránu se bíli. Pə Búgari i kəkví su i Sŗbje su bilí, kəkví su, ne znám. Víka su se bilí neprijáteļe su bilí, tə su se bíli. I ní smo begáli, pósle se prémiri, pa sí dojdómo túva u seló. U selóto se vŗnúmo.

8.1. Məalé. Pə íma túva maalá, am seló, na maalé,

ednó íma u selóto góre ední íma. Góre óka se Seló, onó málko kuće ʲe góre néšto íma. Očúndraci se zové mestóto. Očúndraci tᵊká zovú mestóto. Pə íma ovdé préko ovíja ríd íma ední, Šúmje se zové. Táj maalá. Šúmje. Ovdé dóle što íma ot čúpriju dóle Kómje. Préko oví ríd íma Ṙžina šúma ga zovú. I tólko túva, né znam pódaléko od náše seló, te tová su póblíza.

8.2. É pə, íma túva si kudé su mlógo ón zové se Liváʲǵe. Ovdé se zové Šúmje. Ovdé Parasín e naᵊ ovú stránu. Í tólko ovdé í ćítka, éj, ćítka, á é tó bṛdo štó se vídi Máli Vṛ se zové. É pa tíja znám na rídove túva koí su u blizínu, a koí su daléko... Íma góre ednó seló Bérovica ga zovú.

8.4. Išlí smo u Dimítrovgrat. Pəᵊ u po Pírot smo išlí. Pó blízo nesmó. Dimítrovgrat, póblízaᵊ néʲe imálo. Cáribrot, a sá Dimítrovgrad ga zovú. Pə nesmó išlí. Onaʲá si séla góre [i su] i u ʒvónci, a ní smo si išlí za Cáribrod. Pósle po Pírot. I dənᵊs po Pírot ídemo, səs ávtobus ídu. A naprét péšći stári ʟúdi, pə péški pᵊ išlá səm pá. Níje imálo ávtobus, níje imálo fiće, níje níšto. Ováko išlí smo səs volóve, səz dṛva u Pírot smo išlí. I se podvezémo, a ová kəkó sá što íma kóla, təkóva fiḱe li ga kážu, né, néʲe imálo níkᵊko.

10. Bʟje ká su víše, a ká je jédna bʟá. É pa təkó si ǵi zovémo liváda. É, jedná áko je, liváda, a áko su póviše, liváde. Liváde ga zovémo. Pᵊ zúbᵖ, a kát su zúbi, mlógo ká su zúbi, a edən zúbᵖ. Zovémo ga ʲedən zúbᵖ. Kṛf, kážemo kṛf. Snégᵏ, snék kážem, léte ʲe ćíša, a zíme snégᵏ. Kážemo páda snék. Stúdᵗ, kážemo kólko ʲe stúdᵗ. Ídi da vídiš, ídi víʒ. Ájde jéʒ, na detéto kážemo, ájde jéʒ. Čovék si íma dvé rúće, dvé nóʒe. Pa čovékᵊt, čovék si íma dvé nóʒe. Dəžᶻ, dəš smo okáli. Golém lᵊžəc. I tó ne pántim.

b) Adamova, ca. 80 Jahre

1.1. Prézime, sá ne známo dá li... (Če kazúješ Adámoa). Adámoa, bə́š. Na múža Adám ovdéva.

5.3.5. Božíč, Úskr̥s, Velígden smo ga zováli, te Úskr̥s. I koí práznici drúgi. Bə́dńi éčer. Bə́dńag ga óku. Bə́dńak i Bə́dńo véče. Pə tová Božíčət, kədá dójde bə́dńak íde po ńéga. Po Božíč tová, bə́dńak. Na Kolédu té təká su koleduváli. Pə pojú tám, kəkó gi úče tám, íli škólnici íli stári i pojú si koledársku pésən. Kəkó su učíli təká si pojú. Nóse štó im dávaju ot kúću koláč i orésiti, koláč i orésiti, orési, orási. Te tová im dávaju. Pə kəkvó ímaju tová im dávu. Kój im dadé šlkérčək, kó^{j} im orási. Kój kvəkvó íma. Bábiččə dadú néšto. A za decá si pojú tam koledársku pésan, i dadú kój parícu kój, ájde. Otídu si.

399. Jasenov Del

a) Loza Milanova, geb. 1925.

2.1.1. Túka si se ženíla túde. Búgarće, pə́ biló nemálo gránica, pə́ se ženíle, túka si dobíle. Pə́ su se oženíle pá. Pósle se zatvoríla gránica.

2.2.2. A ímamo čétri. Čétri devojčetíica ímamo. Oná mi se i ženíla, ímamo si unúčeta, ímamo si préunučeta, ímamo si. Já ímam ósə̆m unúčeta, čétri muškárci, čétri devojčetíja. A sá pə́ ímam trí préunu^k^četa. Své si ženíla. Ćérće onó kvó i sá i sínovete ne, sedú [dóma] tá. Íli pa žénska strə̆ná. A mí se móra múčimo dodéka móžemo, pa kvó. Dodéka smo dvoíca. Tá pə́ pósle. Áko óte neká priglé3u, áko néte kə̆kó óte. Sá kvó da práimo. Doóde, doóde. Tú íma edníjɛ blíza, edníjɛ ni də̆léʌə̆, edná u Nóvi Sád.

3.1. Pa níje smo túka bilí smo sə stóku pə́. Ón íde z govéda, já ídem... Tə́ smo si pooratíli, pá səz drúga momčetíja smo oratíli. Pa ón z devojčetíja. Tó súdbina, [pa kázuj mu], dójde pá si, svéko si otíde kudé mu e dóbre ka.

3.2. Pravíli su. Í pa təká, tə̆kméš ka otíde, ón si pái ponesé pogáču, pa rećí^j^u zaćíti. Pa otíde, áko otíde káže: "Će ídemo tə̆kméž pri devójče". Pa áko ga dadú, oní ga úznu, áko ga ne dadú, né, vr̥nu si se.

3.2.1. É pa tə̆ká, elí ti réko, síne. Ká si dovedú, dár dadú, daruváńe. Í pa tə̆ká, cr̥3e, čorápci, košúl̥e, kəkvó ^j^e své izrabotílo. Onó si otídu pó təga təkme pá. Oní otídu tri-četvórica ^i^lí troíca ilí otídu. Pa pósle otídu ko3á. Tə pə́ dartútu donesú, na svákoga dadú dár na rámoto pá. Tə donesú pa dár.

3.3. É pa ne znám, kəkó e. Níje napréda, se žéne, təká. Ugovóre, pá si pobégne za momčéto, otíde si. Kó i sá təká. Begáńe. Pobégne si, pa sí otíde za momčé. Pá mu dójde bəštá, má^jća, pa íde kudé otišló, kvó ^je štó ^je. Pá ga pitúju, begálo li jé, vlačíli li sú ga, ne sú li... Drúgo kvó? É pə, pomiréńe, ídu, omése si, i odéka tə otíde devójćəta, pá napráe pogáču pa otídu támo pri dédu, pri bábu. Pa áko ǵi príimu tíja véčer, onó si odəbre. Áko ǵi ne prími, íde drugútu véčer, pə íde trećutu. Pá se odóbri i ká se odóbri, oní ss sprému za svádbe. É pa, kój si néče odóbri, onó néje dobró, néče níkoj tová də dozvóli da kážemo da se ne odóbri. Móra. Pó ļúti se, poļúti, pá se odóbri. Móra da se odóbri.

3.5. Kəkvó samá? É pa úbavo, snímaju pa. Sá s néma, a napréda, é pa svádba, síne, znáeš, kvó napréda, é səga [prí voj če sá] armónike, tová plék múzika. I napréd imálo plék múzika pa svirǯíje, tupán, pá, sá pá ovóla íde. Kó ga kážu. Já ne mógu da znám.

3.5.2. Pa pósle pa napráe svádbu. Pa páj darúju, koí mu dójdu na svádbu. Dávu dár. I təká. Ní^je smo təgáj bilí, náš né imálo tólko níšto. Tá, pə kój ni dadé, níje dobíemo i níje odnesémo, sá pa odnesémo, ćebetíja odnesémo, kvó íma, kój cr̥gu, kój... Mí kážemo cŕǯe, a nadól ǯi ne kážu cr̥ǯe, drúgo če ǵi óku. I ví^je tám sígurno ne kážete təká.

3.5.4. Spremáli su bánice, mésimo. Pa mése kačɛmák práve. Ísto od morúzno brášno. Pá dočéku čovéci, pá práve. A evé úznu, pa káše práve, káže káša. Naprávi ga səs máz, pá ga ispŕži tová, stópi mastútu, pa spŕži tová eté brašnóto, pá sípe vódu, pa dŕpne təká dúma [li] méša, méša, méša, i onó se naprái, izlézne mastáta, i úbavo za ^jédeńe. I kačɛmák nóse, nóse bánice, napréda, zakóļu ofcú, napráe mánǯu. Od ofcú pa napráve u kotəl [u zgréva], sváre, pa ga zagótve, zapŕže ga. Təká já da ti kážem, zapŕže ga i nasípu

po paníce zevńáne, néje tańíri ko sá što tańíri íma. Nó ti nasípe támo u zevńáne i paníce i kúsa.

4. Dígnemo se óko pét sáta, íli póla pét, íli u... [pa kát se ti] ímamo li póla šés, eté da [iz]metémo, té da si omíjemo, [?] gdé sa svíńe, dé da si prigótvimo za rúčək. Té p ájde, béremo morúzu, várimo kompiré, pə. ídemo u dŗvá. Dənáska smo išlí ú-dŗva, kačíli smo morúzu na távan i drúgo. Dé kokóšće čúvamo, dé svíńe, dé, trí kráve, náj^u^tro tá se dígnemo, íde déda pri kráve. Pósle ídemo, ta ģi muzémo. Kozú čúvamo i ńú muzémo. Pa jútre pái ká se dígnemo ísto pái tá^j^a rábota. Vŗšémo, žńémo, kəga trébe, svášta se rádi tú. Kod nás, na sélo néma... se káže rabótimo, a nadóle se káže rádimo. A ní káže də rabótimo, dənáskə ímamo rábotu. Trébe də rabətimo, a áko ne rabətimo, néma edémo. Áli níe slábo se túva rá3a, níje smo siromā sélo, siromáško. Néma níšto, téško se rá3a. Da ímamo príhodi.

Pá déda ti rabotíl u rúdnik, pá támo mu dalí pén3i^j^u, zabolél. Tá pomálko mu dávaju. Tə áko ni ne dávaju, néma kój da ni dáva. Tə si kúpimo brəšənce i kvó ni trébe. Pə pái čékamo mésecət, pa pái si kúpimo. Éte təká.

4.4.1. Mésimo lép kážemo, pečémo, napréda starínsko vréme kəd biló pá u crépńe, vŗšnici, pá ostrúšće, təkova své. Á pə u crépńu. Pə təká zamésimo si kəkó sá što sí ga mésimo, pá si təká razmésimo na krúg^k^, kážemo krúg^k^. Pa na másu pa. Na krúg^k^, na krúg^k^, təká se káže. Pá si mésimo, onó kófčɛ3i bilí, kófček, pa sí mesílo u stáro vréme, i pósle ká si razmési lébət, pa si gá... Ugrée crépńutu na ogńíšte u ížu, na ogńíšte, pá si dŗva natŗpa, pa túri crépńu od zévńu. Od zévńu naprávimo, bí^j^emo, bí^j^emo s kólci pa naprávimo. Pá se isúše. Pa túrimo, tá se i pósle pečémo lébət, a vŗšnik ozgóre íma si dŗšku təkvó plek. Pá ga túrimo na tová eté, tá se po ugrée, pá mu natŗpamo žɛrávcu iz ogńíšte. Tá se ispeče lébət u

p0055361

crépńutu. Áli je léb̕ póblag u crépńu. Ká se ʲe péklo naprét.

4.4.4. Morúznicu pečémo. Blágo za jédeńe. Pá póviše pa néma žíto némamo, ečmík. Ečmík ókamo. Nážńemo, pa ga úznemo, ta ga uméļemo pa mésimo léb̕. Ta rúčamo od ječmík, pa pósle [éve néma], pa morúzu pa méļemo, pá si mésimo təkója morúznice, pá si práimo kačemáci. Təkóva smo. Pa buzú napráve mestó də́ ímu mánʒe, pa kúsaju odi morúzno brášno. Pá práve. Já nesə́m pravíla, áli səm vidéla. Túre mu kvasə́c, pá ga... postoí nékoj də́n, pa sí ga pósle píu. Səs čáše. Buzá káže.

Pə práimo si ga. Éli tí, víje ne právite li tám? Pə́ ní tə oprávimo ga, túrimo vódu pa si vodáta zaečí, ta "š-š". Pə túrimo šićérə́t. Zaʲečí vodáta, pa túrimo kavéto í si napráimo kavé. Onó ka izlézne od gór kajmákə́t, tə́ če níʲe ga stúrimo i píjemo. Pə kajmák néli íma onó ozgór kavéto, pə izlézne. Kə́jmák. I néli vídiš da te já kā néma da tí zapéni kavéto odozgór, kvó tová néje kavé.

9.1. Čáša, čáša, mi kážemo čáša. Čáša, níʲe tó kaj s təká ókamo. Nadóle drúgoječe oráte ot Studénu natám. Babúšnica. Níje pa drúgo, níje təká, níje ni smó Búgari, ni smó Sṛbi, níje nékoi Šópci. Túka smo.

9.2. É pa ne znám já, támo oní póviše na sṛpsći oráte. Oní ne kážu gṛne no kṛčágᵏ íli tə́kvó, tə́kvó nɛkvó, já bə́š nesə́m...

Pá morúznice, níje ne kážemo ko štó ʒu kážu nadóle prója, a ní kážemo morúznica.

10. Kḷᵊk, pa drúgo butína, kḷk, klə́k, klə́kat me bolí káže. É túka.

b) Katinka Zlatkova, geb. 1923.

1.1.1. Dváes trećo.

2.2.1. Ón si ostaré, pa í obolé neštó [lə] gúšeše ga mnógo túkə́ u. Osə́mdesé gódine, osə́mdesé i trí ímaše.

Ka^{ə} ^{j}e nestál. Dvá^{j}estog decémbra ^{j}e nestál. Sá devéta gódina kəkó. Sád u dváez decémbri déved gódine kikó ^{j}e nestál. I já samá múčim. Némam pénzi^{j}u, némam níšta. I təká se múčim sáma.

4.4.4. Púžeļeto li? Pə pečémo pə̆ ^{j}edémo. I várimo, ední svárimo ední pečémo [u nékoj]. Pə ǵi napráimo čorbú, pa kúsamo. Úbava si.

7.1.1. Pričáli su, kikó se ránije kó se živílo, síne, onó se živílo ránije, biló patńá, múka, radéli imóvinu. Sá, sá manúše, sá ne rádu imóvinu, níšto, zévńu. A ránije si zévńu oráli, kopáli, žéli, vŗli, vŗšéli, své tová rabotéli i ímali si i žíto.

8.1. Pə̆ íma támo káže se edná maalá Surlánica, pa támo se káže Šútulica, pa góre se káže Slátina, pá támo se kážu Rúnkovci íma^{ə} edná maalá, pə̆ edná íma Ángelovci, pa^{ə} edná íma Srébŗnica, pə̆ edná íma Bóinci. I ovámo íma káže se ʒáćinci, ʒáćinci, pa íspod ńí íma Slivarcí, ta Málorada dól, Maloráda. Málorada. Níe túka u Selóto, túva se káže Seló. Táa maalá. Priedánci ga kážu. Pri^{j}edánci túka, téja dvé mahalé.

8.2. Pə́, íma livade se kə̆žu, túva nagór se káže Rít, ná góre se káže Plánina, natámo se káže Kŗs, páj nagóre Ránćina ńíva íma. Kikó se kážu ńívete təká... maaléte, təká se kážu i ńívete. Slátinsće ńíve. I nadóle Livade. Í na drúgo mésto ne znáem.

8.3.1. Jɛsenovdélci. Pə ísto^{u}, Ískrovci, Ódorovci, Kúsovránā - Kusovránci, ʒvončáńe, Ódorovčańe, u Ískrovci Ískrovčańe, Petáčinci - Petáčinčańe, své təká si.

9.2. Slíve, krúše, jábuće. Jábə̆ļće ǵi kážu na nadóle kad ídu kə̆mtō Jugosláviju. Á na^{ə}támo kə ídu kə̆mto Bə̆lgáriju kážemo jábuće. Níje si ǵi kázvamo jábuće túka.

10. Klə́k, kúk, kážu ga kúk. A mí ga kážemo kļk, íli níkiko drúgoječe.

Kážemo zakļni se. Nemój se kļnéš nákrivo. Kigá

néšto nékoj néšto lə̀že. Kážem nemój se kḷnéš nákrivo.

Kážemo slə́ze, slə́ze íli súze. Slə́ze íli súze.

Slə́bu. Pə kói kə̀j ga zovéše i távan. Négde dvě-métra. Négde métər i osamdesé négde. Ónda golemá ʲe slə́bata. I na króv góre áko óčeš dá na kújćutu da se ukáčiš, nagór, be slə́bu ne móžeš. Móra da slə́bu da túraju. Métneš, i góre na króvat.

Slə́nce, slə́nce. Dləbé se, dləbé se sə́z gletóto. Təkó utúri gletóto pə ozgór se sčúk čúka i s teslú i izdləbé korítoto naprái.

Žlə́čka ga kážemo. Bélka, žḷ́čka. Bélkutu, béloto kážemo bélka, a žḷ́toto kážemo žlə́čka u jajcé štó íma. Žlə́čka, žlə́čka ga níje kážemo po nášinsći ovdéa. Žlə́čkata ʲe žḷtá? Žḷtá.

Svái oráti ponéšto.

Pa áko née krátko, móže da búde i krátko, móž da búde i dlə́go, móže kólko trébe. Dé, krátko ne móže. Móže slúžimo se, dánəs íma dŗva, vezúʲemo, dokáruʲemo dŗva səs kráve.

Drobové. Jedán dróbᵖ kážemo dróbᵖ. Žḷná, šáreno, cŗvenó, žútkasto təká cŗvenó. A kḷuníca mu vélika. Po dŗvjáta kḷúca, é po slíve, po krúše, pó...

c) Zora Andreeva, geb. 1926.

2.1. ...imála. Nēsəm imála, i májća mi umréla. É təká. Nísam imála gódinu jóšte, oná májća mi se razboléla i umréla. A naraǯála petnáese decá. É, tó óču da ti kážem, tó ʲe interésno. I naraǯála decátə, i pósle od méne, ká me ǯágńu rodíla petnáestu, oná se razboléla žená i umréla. I já səm ostála jóž gódinu némam. Pá me snája čuškála natám, [dəvále mi zə́lće konápəm] i tepále po glavú. [Doréle me]. Deténce, pə me onája ńúšne onáʲa. Táko, táko, i ostála səm žíva. Pa bíʲu me snáje, néče mi léb dadú, óne me bíju néma lébᵖ. Pəᵇ mi práti me sə stóku, jəᵇ

cél dén gládna tám i... siročé. Kój siročé gléda, tə i méne. I tə̆kó sə̆m ostála, évo šeesé i pé-šez gódine žívim. Ná, ćíselə̆ʒ bérem tám pa jedém, ne dávu léb, néma. I tə̆kó. Səm živela, ní ímam májću, bəštá mi, bə̆štá si ko baštá. Kodá decá, pá bríga ga ńéga. A májka čúva decá. I táko. Ostála se pa se žívim.

2.1.3. Pá, ední umiráli, ední žívi jóšte. Jóšte dvá trí troíca smo žívi, onó své otišló. Sámo brátanci ímam, sestríčine. Pomrélo. Štó dvé séstre smo édə̆n brát tová ot tíja petnáese dúš. Tová e. A ímam brátanci, brátanici ímam. Náslestvo ímam.

3.3. Dojdé mójə̆d gázda i dodumámo si, če já da pobégnem i si pobégo. Zbrá si preménkutu u kúferče i ájt. É, ozdól pobégo tə̆ túka dojdó. Tə təkó. Dojdé brát mi, pomená da si ídemo zór, a já kážem: "Néču da si ídem!". "Pə ájde, ču te bíjem!". "A néču!". "Ájde, zór e, ču te bíjem". "Néču d ídem, ídi si tí dóma!". Tə təká səm reklá i kráj. É, pósle otóše da, káže svékər mi: "Já ne sméʲem da ídem pri du-Tákova". Na baštú mi íme de-Ták. A ón káže, svékə̆r mi: "Ne sméʲem já da ídem pri ńéga, dólɛ". A déver mi káže: "Ájde, ájde, móra d ídemo treʲću večer da se dogovóramo. Néče tíja čovég da ni bíje". A svékər mi se boí, káže: "Čé ni utépa". "Néče, néče, táte, já ču ídem. I tí i já, i néma da ni bíje dédata". Tə təká, tólko e biló.

3.5. Četí kńígu, mr̥mńe tám nekvó mr̥mńe, upíše ni tám da smo se venčáli, éte təká tó ʲe biló búgarsko vréme. Ka səm se já ženíla, onó béše málko təká mr̥mčə̆sto. Pósle na nadól si imálo ráta, túka nesmó osečáli jáko níšta. Túva ʲe bílo dóbro.

4.4.1. U ʒvónci odnesém pedesé kíla, tə u vodenícu meʎem í ga vrátim túka. Donesém dóma. Pedesé kíla na gr̥bínu. Uvŕže se túva poróže od ʒád ǯákə̆t stoí, vréča, ǯák. Tová e. I donesém dómᵃ. I otséʲem brášno i mésim lép. Te táko. Pa áko si uméʲemo, omésimo, onó úbavo, áko ne uméʲemo, onó búde glétavo,

kalíšte. Táko. Napráim crépńu ot kalíšte, tová sə̂m príla, ájde da ti príčam. Gázim. Túrim kalíšte, zbérem zévńu, zbérem úbavu zévńu. Pá ju nasípem na kúp. Pa zaćipím vódu, pá u nasípem vodútu u zevńútu. Pa natúram kḽčíšta. Pa natúram ódi kóze tə̂kóva íli ot końí, kózina se káže tə̂vá. Pa natúram tó u tová, pa gázim s nóǵe íli čížme íli onəka gázim z bóse nóǵe. Pa právim, právim, právim, pa napráim. Pa pósle zberém na trí četiri klubetíja tə̂ká tólka zbérem, pa raspléštem s rúku, pléštem, pléštem, pléštem, napráim okrúglo ovój ko šérputu golemó. Nfocus: Naprávim ko tepsíu. I naprávim tə̂vá, pa zavíʲem rubé, tə̂ká rečém, pa zavíʲem rúbaᵗ, pa s vodícu təká izmážem, izmážem s rúku, mážem natúda odovúde, i napráim crépńu ko tepsíju. I ju túrimo, ta isəne. Na slənce isəne. I pósle nakladém ógań, dŗva nakladémo debelá natúramo, pa crépńutu oda zgór túrimo, vŗz dŗvata. I ká se razgorí oná, ká se crépńata ugorí, oná sjaí ógań ísto. Táko se užežé crépńata. I vŗḽimo pogáču raspléštemo, vŗḽimo i túrimo vŗšnikə̂t nís to na tová ogńíšte, na dŗváta. I ón se i ón usvetlí vŗšnikə̂t, ta posípemo vəz otgór s pépel. I sámo rečémo sə̂s ostrúšku tə̂ká tŗgnimo natám, navám, i onó svetlí i tə̂vá, vŗšnikə̂t svetlí. Táko se zo... óka, vŗšnik. I onó svetlí, níe stúramo i túramo na crépńutu odazgór. Málo postəní, e dígnemo s ə̂strúšku na nagóre ᵉte təká. Pa dígnemo s ə̂strúšku i pə̂gledamo, oná se zažḽtíla pogáča úbava. Pák postə̂í dva minúta trí, pá podígnemo sə̂s tová, í ka se málo oládi, pogáčata se izləti úbavo, i izvádimo i drúǵi túramo crépńu. Ugorí si i drúga crépńa, pečemó po pé-šes pogáče, déset ispečémo. Táko.

4.4.4. Á bre, za sébe prigótvimo pasúḽ várimo, kómpiri várimo, léču, kvó imálo napréda takó, léča, bóbət, tová své je ulazílo u jélo da gótvimo, da ʲedémo. Mléko smo jéli ćíselo, présno, sírimo tu své, i máslo i své tová. Tó se s rúkom rabotílo u

dŗvenu búčku pa bíjeno. I máslo iskáramo, máslo. I pósle potsírimo mlekó íli potkvásimo íli kó kikó.

Gósje já da ti príčam! É, u stáre gódine təkó ʲe, áko te... sə́ga e drúkše. Já səm bə́š i po gósje ídem, ta kúvam i své. Sámo já ču ti starinsći prepríčam. Kvó če napréd béše ovə́ko, néma pívo. Níje gréʲemo rećiu, dávamo málko ládnu rećiu da piʲú, pa pósle ka úznemo golémi kotə́l, pa zgréʲemo rećiu. Kotə́l, néje ko sə́ u tə́kvi súdove. I zgréʲenu pósle dávamo da piʲú. A jédeńe zgótveu u kotə́l ísto. Bílo zakláli smo ovcú ednú, dvé, pa pečémo, íli krávu íli, pá ispečémo méso málo, pa svárimo edə́n kotə́l čórbu, pa si púimo tám, ta kúsaju. Táko e siromáško biló. A drúgo néje imálo níšto.

Él klín čorbú da kážem? Svárimo slíve. Klín čorbá. Tó se káže klín čorbá. Í, svárimo slífkete. I pósle poćipú málko i razbíemo morúzno brášno u vódu ísto u ládnu vódu dá se né zgruváļi. Pa sípemo pósle u tová tám štó ćipí biló gŗne, née imálo drúgo, no gŗne, zevńáno, i sípemo, i poćipí, úbavo poćipí. Posólimo i jedémo. Túrimo ļútu šúšpu i kráj. Te tová ʲe klín čorbá.

4.5.3. Od vúnu, ódi pŗteno smo tkáli, napredémo ódi kļčíšta, pa tkáemo pŗteníce, néma platnó, pa tová tkáemo, pə́ da nósimo, siromáško. Te təká səm tkalá. Cŗʒe smo tkáli pré je bílo od vúnu. Napredémo osnóvutu, vúneno, tová préʒutu, a pósle nátku napredémo i tkáemo. A ísto od vúnu tə́mo ga ókamo nátka i onóva gə́ ókamo osnóva. Pŗvoto, štó se na krosnóto navíva. A pósle drúgo napredémo nátka, pa sə sováļću, vŗļamo, uvedémo na razbój, tkáemo. Tó səm tkála. Štó cŗʒe səm izə́tkála na razbój i prébirni i neprébirni. Néma da ti pokážem, túa néma cŗgə. Pa uvedémo na spísə́k, spísə́k napísano na kńígu prébirə́t, i ón po spísə́k uvódi pŗvu nítu, drúgu, tréjću, četvŗtu, oné su čétiri níte. Í on ták u ták uvódimo po spísə́kət, glédamo ko tí sa túka štó

00055361

glédaš u kńígutu, i táko glédamo i uvedémo. I onó prébir, pósle kóla, edná, dvója.

4.5.4. A bósa, bósa səm odíla, dŗveńáci, némam da se oblečémo, néma da se obúʲemo, némamᵒ níšta. Dadú ni édən métər na sédəm dúš, ósəm dadú ni édən métər plátno, kvó če napráimo níʲe s tová. Néma níšto. Táko. I opánci svíńsći nósimo, vŗvce ozdól vŗzúʲemo, vŗzúʲemo, pa se sćínu vŗvcéte, níje ópet tová. Páj nasúčemo vŗvčulíne, pái úznemo tə ozdól spletémo kudé se scepílo də ódimo, néma. Pa dŗveńáci nékvi napráimo. Pa ódi dŗvo odéļeno, pə kó təká kó nogáta kó íde, a ozgór remíčica túrenə. Rεmíčkəta təkvá. Nósimo. Te təká. Tó se óka remíčka eté təkóva. I onó širočkó, pə ᵉté túka zakovú, návrimo nógete pa nóse.

4.6. Éte təká, úznemo tŗnokopjé. Pəᵊ odmére, túre tám s konópče, s konəc li izmére, izmére, izmére, təᵊ ga načetvŗtóšu tová. Kúćata ko sá tája što é. Četvŗtóšu pŗvo zevńíkat, pódrum nadóle. I úznemo tŗnokopjé, kój ríne, kój kópa, i srínemo tó i pósle kámeńe dokáramo, pa ʒídamo ʒíd ot kámeńe. ʒədət ot kámeńe. ʒət se káže, təká e. I ʒídaju múžje i pósle gréde dŗvja prikáraju. Dŗvja. Gréde. Pa réde ednó po ednó, réde, réde, réde. Pŗvo pódrumət, pa po pódrumət pə tó nanagór díʒu, pái z gréde, z dŗvja. Tová nagór z gréde, səs bəsćíʲe, səs. Pa pósle napráimo kalíšte, pa púnimo méʒi basćíʲete nəᵊ nadóle. Napúnimo, pa ká prosəne tová méʒi basćíʲete, ispúnimo, ovó prosəne li, níje pósle pəᵊ te tová práimo. Te tová kaļíšte i mážemo səs smolá se káže, mážemo smolútu. I táko.

5.3.5. Ídemo po Lázarice, zbírəmo jájca. Zbéremo se po petnáez žéne, decá, devojčetíja i zbírəmo króšńe, jájca, poʲémo, pļskamo s vódu, svášta rabótimo. Pa nékvo pojú tám Lázarice. Né-znam, tová ne-znám.

Pŗvo ʲe Koléda. Nasečémo bədńaci i šúmu. Pa donesú ko sá nádvečer, a sútra mínu decá po Kolédu. Í je ná jútre, ájde, néka búde jútre. I ní omésimo

koláči, pə́ im dadémo po koláč, oré, jábuku, rećíicu, tó nadadémo, na decá pǝ̑rícu dadémo. Vŗļe bŗstínku tám u sóbutu i óku: "Dóbro jútro". Éte təká. É pa tə tová im dadémo, i ispojú: "Kútu, kútu bábine kokóše, po pút odíle, po púd ǵi nosíle". Nekǝ̑kvó tǝ̑kóva^ə i prójdu decá ídu. Pósle omésimo, šárimo pogáče, šárimo pá. Sréžemo pŗvo kúćutu narédimo, ta sréžemo ńú, óstalo ostáimo ókəl, nó ma^ə óvce omésimo pogáčku ednú, pa omésimo za svíńe, pa za kokóšće, pa póļe nekvó túramo. Pa poļéto na pogáčutu našárimo. I tó našárimo i jútredən dadémo na stóku poláko. A poļéto i kúćutu si odlómimo níje, pa si rúčamo. A onúje pogáčće na stókutu štó smo nareklí, níje nósimo tǝ̑ dávamo tám. Na ófce, na kóze, na govéda, ná. Na své. Tová. Pái várimo zéļe, méso, jedémo zeļánik nékǝ̑v tám. Jedémo své kvó, kvó smo srezáli jedémo. I slámu unesémo. Pa pŗvo na slá... Pə unesémo, túrimo tám, pǝ̑ se tŗkáļamo po slámutu decá. Pa stoí trí dəna slámata, í si rúčamo, večéramo na ńú i spímo na ńú pǝ̑, újutru se dígamo, i načíńau pónovo ozgór səs cŗʒe postéļemo, i načíńamo i, postáļa^{ə}mo da doručkujemo. Təká rabótimo. Idémo, iznesémo tám na ńívu li kudé bílo ni blíska^ə, pa zapálimo i preripu^{j}emo, decá, žená, domaćíca. Ájde da prerípimo, i decáta načíńu, oná rípu, i smé^{j}emo si. Táko napráimo təkə́v smejáj. Ídemo si dóma^ə.

5.3.6. Pá i onó ísto, odnesémo jágńe, odnesémo síreńe, odnesémo své što íma, onó prigótvimo, odnesémo, ón minɛ póp, preréže koláčǝ̑t, úzne si ot své ponéšto, túri na kóńa, odnesé. Te tová. Pá na jágńišta ispletémo i na kotlé. Venə́cət, ḱítḱe, od ʒúrʒovče, ot tó od onó, ispletémo s konə́c álavi, bél, vúnen, napredémo ot céra^{ə}vu vúnu. Pa ʒúrʒovče cvé^{j}jḱe zbéremo i, i ná spletémo venə́c pŗvo na ovcútu, pa na kotléto. Omésimo kravajčé, pa^ə kŗs kravajčéto napráimo sǝ̑ sukáļḱu, provállimo dúpku, pə pŗvo ná kŗz ńéga míne mlekóto na ofcútu, ká uvánemo

túja ofcú da muzémo i nakáčimo voj gendár, gendárət voj nakáčimo cvéʲketo. E təkə́. Níje ga ókamo gendár. I nakáčimo tó na ofcútu okól šíu i izmuzémo pósle svéte i dadémo od lébət na ofcéte. Tová e.

5.3.7. Pa za Velígden te təká. U súbotu perášćete očínimo. Pá u pósle úznemo, pə omésimo pogáču, pa túrimo kólko smo u kúćutu nárot tólko jájca túrimo. I po ednó víše pridadémo, da búde pridádeno néšto. Pa napráimo koláči pái. Pa túrimo po jajcé pa sumuníčće nékve təká máletne. Natúramo, i kój dójde, níje mu dadémo. Kolačə́k, na žénsko sumuníčka, a na múško koláč i peráška, təká. Təká dávamo. I ón ni dadé parú, odnesé u si naród. Dadé mi parú. Kaə já celívam ú-ruku, ón mi dadé kó e póstar, i ón pa méne celívi i táko. Pá úznemo dvoíčka, ední jajcé i já jajcé, pá gi kḷcnemo ko čijó če se ponaprét strói. Pa úznemo níe, sá naprím onóva deté i já, i óčemo da vídimo, onó dṛží perášku i já perášku, i óčemo da vídimo sá, kóje če jajcé ka udárimo ovəka [li mú], kojé če se strói. Áko səm ǵávol, ón si ńegóvoto strói, áko né, ón móʲeto strói. Təkó. I drúgo néma ništo. Kəḷcamo gi, kəḷcamo gi.

5.3.8. Na Vṛtolomé, ájde tová če kážem sə́ga. Ídemo na Vṛtolomé slávimo, nósimo pogáču, bánicu, síreńe, mlekó, jágńe, své tová nósim, i póp míne, preréže, níʲe kvó ostáne za nás. Odnesé, úzne si ot své ponéšto. Odnesé. Pa níšto. Póse posedímo, jedémo i ídemo si kúći. Éte təká. Ídemo si dóma, ídemo si dóma. Ájde če si ídemo sá.

6.3. Éj, na Svetí Jován ovdéva i... É pa siromáško, pə me je tél baštá pračúje da účim, dete! Ájde, ájde, ófce da paséš, kóze, govéda, néma də ídeš u škólu! Í, táko səm ostála da ne razbíram níštə. Ne znám sá də nékoj práti písmo, a já ne znám da četím, nósim drúgi da mi pročítə. Te tová ʲe glúpos. Rodíteḷ te unakazál i kráj. Tová ʲe, néma drúgo kvó da ti kážem.

6.4. Cŗ́kvu imálo, áma tó já ne znám, ká je imálo, sámo ʒədínata stoí, drúgo né-znam, níšto. Néma drúgo níšto, tó je. Cŗ́kva sámo dóle íma.

8.1. Nékva^{ə} Cíganka túva^{ə} bilá, pa tó túja m^{ə}alú bə́š obnovíla oná. Pa ni óku sví Cígańe smo, a níje nesmó [Cíńa]. To nékva Cíganka došlá túa za nékoga stárca se je ženíla. I pósle su óstali sá kážu: "Ú, Pánć^{ɕ}inci, tám te, Cígańete tová eté".

Pŗ́vo Jócinci, p^{ə} Rúnkovci, pa Páńć^{ɕ}inci, pa Seló, pa^{ə} Təbəcí, pa támo Múrtinci, pa Slátina, pa Šútulica, pa Bóinci, pa, čéka^{j} jó^{š} Surlánica, pa Slivarcí, Slátina, Šútulica, tová íma. ǯáć^{ɕ}inci i oní, təkó se óku. No íma dvé trí kúć^{ɕ}e tám ené təká kŗ́steni ǯáć^{ɕ}inci. Pri gróbištata.

10. Íma dvé rúć^{ɕ}e čovék, íma dvé rúḱe; íma dvé nóǵe. Jedə́n zúb^{ə}. Éte təká. Ká se posečé, tečé kŗ́v is pŗ́s li is kvó bílo. Snég^{k} páda. Golém stúd, golém snég^{k} páda. Ájde, déte, jéǯ. Víč kvó lá^{j}e kúčeto, víč kvó láe kúčeto. Ídi víǯ^{ɕ}, víǯ.

501. Vratarnica
a) Jovanka Kostodinović, geb. 1905.

2.1.1. Májća i baštá, éj, baštá mi se poženil, méne dobíli u pedeséd gódini. Ón se požéni z drúga žená. Žená mu i Zágracko béše. Ón se požéni. I méne pedesé gódine i zatój səga já zímam, pí^{j}em si rećíu. Pomálko pínem. I éte təkáva rábota. Éj, što ká óńa: "Kat íma, pínem, kad néma, néma da pi[?]".

Mój baštá zatékəl támo gdé ^{j}e se požénil ta méne rodíli dvé tíje momčéta i devójčeto. Devójčeto si né-zna, póšto ón umrél čovék mlát. Kvo tébe tám si ón... Pa Péra, Péra mu se vikálo, Pérko. I ón bíl čovék mlát.

A mój baštá, oní bilí u vójsku, a ón zéme páre pá pri ńí, áko mu ne sú ńégovi, poštvá ǵi, oní poštváli ńéga, ón ńí poštvá. Bíl ni dóbar bášta káo dóbar dən, i éte təká.

Móre, já i né-znam dédu. Pa né-znam dédu já. Né-znam si dé...

2.1.2. Sestrá mi se zovála Véca, a brát mi Níka, edən Pŗván. I təkáva ti ^{j}e rábota.

2.2. Áli səm išlá, éj! Kát sam otišlá, Kóta néma májću, umréla mu májća, ostál na péd gódine. Pá, kət sam otišlá, onó máčea, pa té ne vóli, ni méne, ni múš, ni decá. Ne vóli te. Áli oná misléla da si já pobégnem, káko drúǵi, a Kóta bi išəl ú-sved bi išəl, kój bi ga dŗžál tám. Áli já, skáramo se, já iskóčim, pa porovém, porovém, pa uléznem pák. I nesəm si pobégla, da ón fáne svetə́, kakó na Kósu Zóći. Umréla mu žená, ón dovél ženú, pa tá žená ne smátra ńégovite, négo si smátra ńégovo, oníe ńégovite

otišlí ú-svet. Tə̆ká i mójə̆ta svekŕva máčea ne vóli te. Née ti májća, pa té ne vóli. I tə̆ká bílo. Áli sə̆m já otŕpela, pə̆...

2.2.3. Došəl tóa zét mi, víka mu se Jáni, pa ulézal u pódrum. Kod náze góre, u pódrum došə́l, pa ulézal u pódrum. Pá já mu nesə́m rékla, ón si sám tólku kamáru dŕva nacépil i trí-puti unése pódi šporeta da túra. "Máni, Jáni, tí si skapál, já ču si ǵi unesém". "Ne díraj tí, já sam nacépil dŕva, i čú da unesém". Slúša. Decá dobrí, pa pámetni. Éj, čérka mi ka dójde, kvó li né donesé: "Éte, bábo, donéla sam".

3.2. Já sam bilá mláda, ón póstar od méne édnu gódinu. I Máca sestrá mi: "Ájde, ájde da idéš pri Kóču Bávkova". A onája došlá Véra, oná Véra Stójnina, Stojnínata sestrá došlá, pá si néče íde. A oní došlí sə̆s Néška Lámbutu da pítu za méne pri mój^{u}tu májću. A oná došlá, pá si néče íde. A Néško rékə̆l: "Pa néče si íde". Oní sedéli, oná si néče íde. A Néško: "Móre, já ču da rečém. É, bre, dédo Pétko, ní^{j}e smo došlí da tražimo devójću". Í kat rékomo tə̆ká, ká oná si otidé. Došlá, i néče si íde. Voléla sam gá, biló kvó biló, lalí ímam šés paráunuka já.

Došlí za méne da pítu, a já kvó sə̆m bilá devójća, e tólka ja. Pošlí za méne da pítu, a Véra došlá če oná se pa nadáva da íde oná. Došlá pa sedí tám pri méne. A Néško Lámbata, Néško i svékar mi došlí, a Néško rékə̆l: "Móre, já ču rečém, - káe. - Bréj, káe, mí smo došlí za devójću. Í kat si rékomo tə̆ká, oná si otidé", - káe.

3.5. Pə̆ onó góre su išlí, gdé sə̆m se oženíla, po Zmijánə̆c. Po Zmijánə̆c, né^{j}e túka. Pa išlí dabóme. Pa svádba biló i decá pósle: Péra, Stánko pokójni, pa Péra. I póse Péra dojdé túka, Stánko otidé pri onóga, pri Čáuša, né-znaž ga. ...pa biló i dočekáli dobró, pa pósle tə̆ká, tə̆ká, pá se oná skará s náze. Nesú, číni mi se, né-znam ni já. Imálo sviráče, pá.

Dočekáli, dočekáli támo. Déda, bába. Imál Kóta dédu devedesé gódine ón bíl, déda Bálto. Pa za na vráta tám, podigáli smo deté, ponišálo se zové, ponišálo. I éte tǝ̂rkáva ti ʲe rábota. Deté, zovémo ga ponišálo. Žɛravínu? Pa mešáli smo, mešáli. Po žɛrávińu.

4.1. Za u Stríčevicu... do túʲ ímamo imóvinu, do Búgarsko, do Ćirévo, ímamo kolíbu tám, ímamo imóvinu, žíto séemo, kukúruz biló své. Pá sǝ̂s ńóńu májću béremo dréńće, pá se ukáčim u vŗ drén, pa nabéremo dréńće, pa dokáramo, pa pečémo reḱíu. Ńóńu májću, oná mi snáa, tój mi na bráta ćérka. Pa ídemo sas ńú, pa béremo dréńće. Éj, do Ćirévo, tám ni, ímamo imóvinu. Zové se Stríčovica. Tój se zové góre Stríčovica. Edǝn kára govéda, is tíje séla, a já sǝ̂m došlá túj za vódu, pá me píta: "Éj, gdé ímate imóvinu u tóa brék?". A já kážem: "U tóa brék pa na natám, imóvina o tóa pa na natám". Kotǝl došló sklópčeno, pa sé ne vídi. I éte tǝ̂rkáva rábota.

4.4.3. A kát sam já bilá míńinka, nesǝ́m bilá u škólu, móa májća imála kazán. Tám, déto škólata. Kǝ̂zán da pečé rɛḱíu. Páʲ sam imála dvoíca brájḱa i sestrú. Pa oní otišlí da čúvaju ófce i da kópaju, a méne ostái májća da zímam kotléńće od ļúdi. Tí si dokarál sǝga dvá čebrá trí dŗva, a já fčéra, óšte záfčera, a já sam došlá sǝga, pa sáka dá te presečé, pá se káraju. A u pódrum ni bík vŗzan tǝ̂rká za dirék i do ńéga kotǝl da mu sípam[?] sédam stótin ćíla. A otámo cígla, polovín pód je upéčena cígla. A túj narédeni trí búreta na pódvale, po stó ḱila, po dvésta, po trísta ḱila rećía. Na pódvale, na dŗvo, narédeni búreta. Pa narédena rećía, trí búreta, a méne ostái máma da zímam kotlénku od ļúdi. Čé pečú pá se káru, pa néma drúǵi kazán u célu nášu Tǝvnu Alúgu góre. Kad já ostánem da pečém, pǝ íma čép, kazán dváes ćíla óńa ʒibán što pečé rɛḱíu. Káca Bóg zna kólka, a nápoļe fŗļena kómina, a otám prúga. Kómina pļno, pá se svíńe ukáčili, pá se sámo gláva vídi, ʲedú

kóminu. A já zímam kotléńće, pá sam ponéla kotlénku, kotlénka bakərna trí ćíla. Pá sam ponéla da odnesém da sípem u pódrum. A néma níkoj, sáma já. Mənenka, nesə́m bilá u škólu. Brájko Pánin i Kóta Raḱin pékli, pa rékli: "Áj, bre, ájde d ímo da vídimo, tój deté odnélo kotlénku, pá če se napí^je, pá če dójde Dónka da se kára s náze, pá če úmre tám!" Pa pošlí po méne. Já ǵi nesə́m ni vidéla, oní se skutáli. A já sam otvórila, pə óńa bík səs továgu udárim, če ón blízu do vratáta. Sédam stótin ćíla, pa mu tólko na vrát nadíglo, já ga udárim, ón se stúkne, a já se promə́knem, pá se ukáčim na stolíce, pa sípam onúo rećíu u búreta. Próba mu, kojá e ļúta, kojá e méka, kojá své. Próbam mu bre, éj, néma da ləžem. I oní^je ļúdi došlí da vídu, kvó ču já da práim, gdé ču se napíjem pá ču úmrem. Pá se gledáli, pá se vŗnúli. Já ǵi nesə́m vidéla. Pá kad mójata májća došlá večertú, a oní rékli: "Áma Dóne!". A oná: "Kvó?" "Áj bre, štó si ostáila tój deté da zíma kotléńće? Jále če də́ úmre tám, pá če dá ni pcúvaš če umrélo tám, napílo se". "Néče, - káe, - onó si zíma ot pré nédeļu dána dvé, pá se vŗne". I tə́káva ti je rábota. Pá mi dúmu što píjem reḱíu, pa já sam si píla kát sam bilá, a nesə́m bilá u škólu. I sə́k si pínem néko^j pút i éte tə́ká. Tə́káva rábota biló. Já kát tój i né-znam, reḱía li je, pa née probálo.

5.3.4. ...túj blážimo, gótvimo blážno. Bədńak? Já né-znam, da lí smo mesíli tój. Né, nesmó unosáli, íma unósu ļúdi. Aγa, túramo slámu, túramo pódi ostála, túramo pódi ostála na Božíč. I nékoj isečé, pə́ unesé, i ní^je po néku lískovińu túrimo pódi tój. Tíje mládi sečú, a ní^je stári, áko íma lískovińa, túrimo, áko néma, ní^je ne sečémo. I tə́káva rábota. Túrimo si pódi ostála slámu i kát se dígnemo jútredən i nápoļe zapálimo onúo slámu, u avlíu. (Ispo dŗvá). [Pódi... po kút po avlíu]. Túj si, ne ídemo na drúgo mésto.

5.3.6. ...béremo cvéjće. Pa púštimo ófce ráno, da se napasú ráno. Pá ǯi dokáramo i ódma ǯi mļzémo i tój mléko várimo i ugótvimo da se rúča. I tój mléko se odvári i dróbimo i jedémo tój o Ʒúrʒevdən. I večer ka búde jágńeto opéčeno. Pa jágńe mládo zakóļεmo. I véčer večéramo. Ídemo, eté kvó što oná káže, izvíjemo vénci i donesémo i túrimo na jágńe venəc i na májćutu, déto če se kóļe, déto če se mļzé. I donesémo stól i kotál də izmļzémo ofcéte svíte i odnesémo i svárimo onój mléko, jágńe se opečé, véčer, jágńe. ...kotál iskópamo bápku, pá^{j} túrimo jajcé i túrimo kotál i mļzémo. A pečémo si níe tóa lép štó da túrimo tám. I onó na sredínu na léba rúpa i túrimo, i iskópamo bápku i túrimo jajcéto u bápkutu i túrimo kotála i túrimo na kotála čéšaļ i óńa lép i onó íma dúpku i təgáj prikáramo ofcútu i mļzémo. I póse odvárimo mléko, jágńe se opečé, i véčer prekádimo i večéramo.

Na ofcútu i túrimo venəc, i na jágńe, i jútre óńa venəc i dváta premuzémo. U vódu fŗļimo. Kát se púštim ófci, púštimo, oní^{j}e vénci fŗļimo u vódu.

Bŗbińak, brəbińak u onúo bápku déto jajcé. Ono néko^{j} pút íma, néko^{j} pút néma, kədá kəkó.

I na Ʒúrʒevdən si onój jágńe opečémo i mléko po^{t}sírimo i néšto odvárimo, néšto potsíreomo. I éte təkáva rábota.

5.3.7. Né-znam, da lí mésimo koláč? Štó káe Náda, i jútre Velígden, ní^{j}e tój sprémamo, véčer, peráśće se práu, íde se na gróbļe na Velígden, tój své na Úskŗs, i éte təkáva rábota.

5.3.8. Kúva se, kúva na Méčkin dən, kúva se. (Pa se báca u ćóše u sóbu). "Na méčku za dúšu, náze u gúšu". Pa váren kukúruz, várimo tój.

6.3. Pa náša je kúća ta bəž do škólu. Pétar učíteļa ni učíl. Déda Pétar. Náša ^{j}e kúća ta bəš do škólutu, é nagóre. Pa dígnemo se ráno i ídemo. Onó, méne móa májća prefŗli pres prózora, ódma túka ni kúća eté.

Já ne ídem, prepúšti me, pretúri za u škólutu. Ne ídem da obikáļam, prepúšti me u škólutu. I pósle me prifáne, i já si vŗ́nem. Do škólutu bə́š, i tə́káva rábota. Áli éte, učíla sə́m. A Dóna Jóvina i Péra ʒóḱina nesú učíli škólu ļúdi. Pá nesú tráženi.

10. Pa mə́nenko gŗné, mə́nenka šérpa, mə́nenka pəńíca, zemńána paníca.

Pá ní^je túj što rábotimo néščo, da rečémo: "Nemój tój da rábotiš, nekáj! Nekáj da rábotiš tój!".

Išlá pə́ i na Tódora Mácin pri déda Rájka. Pékla. Da si zéme kóminu da si dáva na ófce. A ón rékə́l: "Ne móže iz móu avlíu da iskáčɛ kómina". A oná otišlá, pa imála svékar...

I své dobró do sə́ga, áli sə́ga né-znam, do kadá če da búdemo živi. Poználi bi te ní^je. Áli se ne vídeomo skóro. A tí si srétal Dúšku, pa té ne poznáva l? Pá ne vídimo se čésto. A kát se vídimo čésto, tí ka dójdeš, tí če da dójdeš túka.

Pozdrávi na... na kvó da ti rečém na ženútu? Na tvóu góspoʒu káko da... Pozdrávi na Máju da čú^je túj. Á, na telēfon je! Pa né-znam kvó, áli oná da čú^je tój? É pa, pozdrávi na Máju. Pozdrávi na Máju, i kad ídemo da svrátimo pri ńí, da presedí, da dójde kod náze i da presedímo túj da se poznáemo. Í bə́ba Jóna čé ti báe ot strá. Aɣá, tə́ká i kaží, éj, da se smée, da se smée. I túj po čeló od uróci, dá u ne bolí glavá. Tə́ká, tə́ká da i kážeš.

Dobrí ni decá, své dobrí, i tí^je i oní^je i své. Négo da óče da néma bólka. A tí tə́ká na ženútu da pozdráviš, pa da dójde kod náze. Já míslim če tój telifón da čúe. Da i báem od uróci. Dá u ne bolí gláva.

Éj, na onúo, na Stóle, kvó i se víka? "Dé da mi báeš, - káe, - od uróci!". Dvá-puti bajá, oná: "Éj, nesə́m ti platíla onój što sí mi bajála!". "Já ti ne [cálim] da mi plátiš".

502. Petruša
a) Zorka Radovanović, geb. 1908.

1.1.1. Bré-e, da ti príčam, já éto ímam osomdéset i él su šés... šésta gódina él sédma. Né l tólko?

1.1.2.a. Áko, kád je metáļća, onó se podvŗne trépka, pá se sa šeker skíne oná metáļća, skíne, skíne i máne óko. I úzneš ónaj šikerək i podvŗneš trépku i skíneš, skíneš i ájt, gótovo. I preštipé šikerək i méni.

1.1.2.b. ...unutrášńe véne. I napraíle se ráne, pá me bolí, ovój, od golemé múće ne móg da te rastéram. Da ti dpríčam, ʲél vídim da se interésuʲež za odávnašńo. A méne bolí nogá, nígde ne ídem. Évo, ćérka mi sáma íde ta sádi lúk, ne mógu də ídem. Ta pronášli tám, pa lépimo na té rane. Néka, pokaží mu póse onój. I zalépi pa na ńéga, tá se ne prilépi ónaj závoj, mnógo me bóli kat se odlépi. I sək si me bolí, né-znam, kvó ču, gdé ču da nájdem. Pə ispucále mi véne unutrášńe.

2.1. Séčamo, štó da né. Živéla səm si dóbro. Nesəm imála baštú. Siroče od ósam gódine. I po nádnicu səm íšla za páre da zaradím, da si kúpim vistán, da si kúpim odélo, da se nakicóšim da me vóle mómci i təkó.

3.1. Biló ni sramotá, síne, tój da príčamo. Bežála səm od momká. [Ne bé] onój, né kao sát. Négo sramóta me, sramóta me. Bəš je to já kat səm se ženíla. Já sramotá me da stánem uz momká. Təkó biló raníje. A sád drúkše.

3.2. Pə kakó ʲe to... dóšli da pítuʲe. Pŗvo, ʲel óčemo se, néčemo. A mí otejáli smo se. Dóšəl baštá

na momká, momə́k i tə́kó smo pričáli: "Él ti me vóliš, él te vólim". Tə́kó. I tə́kó ni prosíli.

3.3. I tój. Áli já néʲe. A etŗva bə́š pristádena. Oná iz Ošļáne, a mój déver odóvde iz móju kúću. Í, áli si oná otejála, nesú ʲu vlačíli, nesú ju ńójni daváli. A oná se iskrála, iskočíla nápoļe, ón pričekál i dovél ʲu kúći. Otejáli si, tə́kój se dogovoríli i éto tə́ká.

3.5. I já otejála sam i éto navatíla sam se. Svádba. Bilí pŗvo ogleǯáńe. Sviráči dóšli ńegóvi, dvaestína dúše tə́kój kod nás na rúčak. Donéli péčeno práse i rúčak i igránka. Pósle svádba ísto tə́ká. Pə́ də́rúʲemo se, də́rújemo se s dárovi. Pa tə́kó biló: já dadém ńim čarápe, pletení ováko od vúnu, né kupə́čko. Tə́kvó, i oní na mén kúpe... Lépa svádba. Ídemo u cŗkvu tə́ se vénčamo. I dójdemo kúći, sə́béru se, rúčamo, igránka. Né, kod momká. Kój óče, ón ʲédə́n dən prái ko devójku, a drúgi də́n kod mómka. Pa pósle se povŗ́ču ko devójćutu, pə́ tri də́na svádba. Áli s ʲédno práse i s édnu ovćú. Née ko sə́ga zakóļu béli svét. Éte tə́kóʲ, síne.

3.5.1. Pə́ təká kúpe u dućán ónoj básmo, pa naprái šnájderka aļínu, éli blúzu i súkńu, i preméni se i prái onój mládenevesta góre bədovína i éto təká.

3.5.3. Pa dočékaju, dadé síto na... znáeš, se séʲe, pa íma u síto vúna, íma óvaj, pšeníca íma, bombóne, páre. Oná úzne, vŗ́ļa po ónaj národ. Pósle síto úzne svekŗva. Íma deté nék na kónče krutú ga nagóre, cúka ga mláda névesta, dadé mu košúļću, dadé mu cedílce, u cedílce kraváj. Túj tə́kó bílo.

3.6. Íde se pósle. Pə́ e, tə́ kə́kvó. Pójdu si devójka i mómə́k i svekŗva, svékə́r, déver áko íma, etŗva. Pójdu pe-šestína, pə́ si ídu tám, tə si rúču kód na devójku kod máter. I tólko, néma drúgo.

4.3.1. Í, po desetína brávi óvce čuváli smo si. Po málko, ne po mlógo. Čuvála sam báš já óvce. Púštim óvce [i səm s óvce]. Né, mí smo si kúći čuváli, a

imáli ļúdi i pováte. Pa imáli, mí nesmó, mí smo si kúći. Málko ovčíce, mí si i popasémo pa zatvórimo.

...pə təkój səs, znáš, səs ovój dŗva, ugrádi se ókolo, pa túj zatvóriš óvce. Tó znáš kəko? Tŗļák si sedí na jédno mésto, ón meté tŗļák i onój ǯúbre zbíra na kúp na vŗá i pósle istéra tám u ńívu. Kój óče, móže, otéra óvce tám na ńívu i ležú. Tú imálo, napráve ǯúbre, pa tək preséli tŗļák pó natám, pa pó natám. Své təkój, kúj mógəl. A mí nesmó moglí, néma kúj. A kúj si je stálən ovčár... I múžje čuváli óvce. Néje kvo səga, néma, síne, ni ovčár.

4.3.2. Zbiráli be, práili síreńe. Pa éto kəkó. Naprímer, ovój komšíja íma pet óvce s mléko. Já ímam déset. Tí ímaš pét, šés. Já čúvam kólko óvce ímam s mlekó, tólko dána čúvam. Səbéremo tó na édno mésto, i já čúvam i naprávim síreńe. É, kad já čúvam pe-dána naprímer, tí déset, tí úzneš óvce i móje i tvóje i na onóg drúgog komšíju, tréteg. Zbiruváli smo po pedésed brávi. Í, təgáj, óvaj, i síreńe kólko óčeš. A səga ímam dve óvce nejálove. Pə nesmó plačáli, čúvamo. Tí čúvaš mojé, já čúvam tvojé. ...si tí uzímaš kat tí čúvaš. I já čúvam za mén si síreńe, tí čúvaž za tép síreńe. Təkój.

4.4.2. Praíli síreńe. Eté kəkó smo pravíli. Pa sə sírište. Namļzéš mlekó od óvce, pa ónda úzneš, pa óvaj potsíriš u jédan sút, šérpa, kəkvó bílo. I úvati se onó. Pə praílo se síriště od óvce. Úznemo pa ga ošúšimo, pa təgáj zbéremo travíce, təkvój, pá ga stļčémo u čútəra se zválo təkój. I tək səs onój kvásimo u vodíčku i sírimo. I naprávimo síreńe. Pə stoí kəo dənəs potsírimo, pə sútra ga ulóvimo.

4.5.1. Ostrižémo óvce, pə opéremo vúnu, u réku. Dóm popárimo s ќipélu vódu, pə ónda u réku opéremo, pə isúšimo, pə jɛ izvláčimo jél ná-ruće íma dərák. Él, áko né, nósimo na mašínu, na mašíne kóje vláče. I predémo šájak i učínimo, izačémo pə dadémo u vaļávicu, tə se uváļa, i naprávimo za múžje odélo.

Təkó biló. ...učínimo ju u gálicu u jesén, nadéļamo esén.

4.5.2. A tr̥ļica imálo štó se tŕu gr̥snice.

Na ńívu gr̥snice. Na ńívu. Ńíva se zové, pə i Konopļíšte móž da kážeš, móžeš da kážeš gradína, na grádinu. Poséemo, pa obéremo pr̥vo béļće, pa cr̥ńće, pa istópimo u vódu, pa təgáj ótremo s tr̥ļica íma, pə izvláčimo, pə predémo, pə práimo postáv, košúļu o tój.

4.5.4. Kóļemo svińú ráńenu. Pá i ko neráńena, ováko, mr̥šava, kəkvá búde. Svińú zakóļemo, paᵊ úznemo onú kóžu pa na dúvar səs jekséri... Bəš ímam tám drúgu kúću ímam, da móg da ódim, pá da ídemo tám da vídiž bəš kóžu i kə gdé sam šušíla i káko e. Səs jekséri ókolo kóžu své to ópnemo i ošúšimo. Né, u kútu, mí si zovémo íža smo zváli starinsḱí, a onó kújna. I túj mi razəpnemo, i kát se išúši, stárəc mi úzne iseče ná po šesnáes santíma širína. É sa, kolká ti ʲe nogá dužína, i ón tóʲ iseče, i napravímo opənci səs kļčína. I obújemo se i nósimo. Vr̥.

5.2. Pə imálo i na sedéńću, stolíce, sobáru devójke, uzímu ḱitḱe cvéće, jábuće donesú mómci. Devójke jedú, šále se, smejú se. Təkó biló. Po pútišta, dóle na ovú raskr̥snicu, gdé vo íma sokáci, évo navám íde. Túj bilá sedéńća. Pa púno, devójke i mómci. Já səm se premeńuvála u múško odélo, pá se práim na mómka, pa ídem pa štipém devójke. Təkó biló.

5.3.3. Pa tó je ováko. Igránka, Sobór. Zbéru se, naprímer, Svéti Ilíja, Tróica, támo íma svirái, zavétinaᵊ íma, kr̥s íma. I tám se səbére národ, mése koláč, sečú koláč, svíre sviráči, opkáļu ónaj kr̥s, igránka. Pá Svéti Ilíja ón je onám, áko si išəl kudé Dóm, támo ʲe, támo na br̥do. I túj íma kr̥s pod vénik. É pa, ováko napráeno odozgór ćeremída i ováko ladəvína túj túreno na onáj kr̥s ot kámen. A íma i o

dŗvo kŗ́s. I túj biló igránka, síne, pa mlógo biló dobró. A səga [i ne ídu].

5.3.4. ...póstimo, kát su Póklade, mí zapóstimo. I póstimo, póstimo, ka dójde Božíč, mí se oblážimo. Napráimo, vrapcí ulóvimo, pá se pŗvo s ńí oblážimo. Na dŗvće bodémo, tə se ošúše. I pósle se səs ńí oblážimo. Pa kəj íma, ón zakóļe práse pə opečé, pə prái Božíč. Kəj néma, ón skúva jélo pa jedé, kəkvó íma. Nesú ļúdi ʲednákvi, tí ímaš, já némam, təkó. Bədńak ocečémo, donesémo dóm, unósimo večerom bədńak, slámu, orési vŗ́ļamo, píliči práimo od orési. Pə dúmamo: "Ájde, píle da se izvedé!". Vŗ́ļimo u ónaj bədńak čeníčku i pomážemo s mazək i səs češaļ pročéšļamo onój dŗvće təkój. Pa túrimo slámu u ǯák. I sək si túramo. Ovdék túrimo slámu u ǯák, pə podí astál. I sedí ʲedən dən, drúgi dən upálimo, tam nósimo po vóčće, upálimo. Túrimo kod óvce, túrimo kot kráve, túrimo kod svíńe, ot slámu pomálko, ovák u šáku. Tój təkój biló. Pa zapálimo tám kod vóčće, gdé íma slíve, krúške. Upálimo toj málko za adét.

É pa, təkój zavét [u áli] néki náši stári ovák našáramo, našáramo i paskurník se zové təkój. I našáramo, našáramo, našáramo i opečémo.

5.3.5. Bəš móʲa máti popevála na Božíč "Kolédo": "Zamučí se Bóžja májka od Ignéta do Božíća i ródi mládoga Bóga, Kolédo". Təká ga pésmu popevála, Kolédo, Kolédo. Tó znám, a drúgo né-znam.

5.3.6. Znáeš, kəkó tój na ǯúrǯovdən? Kad búde jútrom, né bəš na ǯúrǯovdən, áli káo sútra ǯúrǯovdən, a sát ídemo u venəc. Práimo venəc o cvéće do réku. Ídemo i napráimo venčíč, ponesémo jajcé, ponesémo soļək, pa túrimo u ʲédno cedíļčence pá do vádu do réku. I izvíʲemo venəc i donesémo kúći i pósle túj omésimo lébac ovóļći, pá na sréd íma dúpka. I premlázuʲemo óvce túj na táj lébac. A venəcət túrimo, kojá se pŗvńa ovcá ojagńila, oní, mí túrimo venəc na ńú. I təgáj... U kotléto mļzémo óvce, izmļzémo óvce své.

Níšta ne túramo. Jajcéto túrimo pódi kotlé i solə́k málko. I pósle zarínemo onúj dúpčicu i tə́kó. A tó mléko úznemo i potsírimo. I uvátimo za ʒúrʒovdə́n, zakóļemo mládo jágńe i opečémo na ṛžə́ń. Ídemo na gróbje, práimo rúčak, ímamo gósti, dójdu kojí óče, zovémo se. Já vólim da dójdeš tí na rúčak, éli já da dójdem ko tébe, tə́kó. Póp pa nósi vodícu pré néki də́n, dvá tri də́na pré ʒúrʒovdə́n ón nósi vódu. A i sək si nósi vodícu. ...kát če da ga kóļemo, mí upálimo svéču i podṛžímo ovág do glavíčku i prekádimo səs tə́vńə́nák səs [ognác] i təgáj zakóļemo. Éto.

5.3.8.a. Méčḱin də́n kadá e. Imálo Méčḱin də́n. I mojá máti tó jóšte rabotíla. Káo sútra Méčḱin də́n. Oná də́nəska svári kóreńe i vóčḱe. Pa kad búde knóči, oná túri na prózor kóren. Áli prózori bilí spóļa tám, né káo ovíja, négo tám spóļa. Á i oná túri túj kóren i dúma: "Méčka če nə́čə́ska da dójde túj da pojedé kóren". I jútrom kóren si túj, né ga méčka odnéla, áli ləžu décu. Jók, néma méčka, a sámo si tə́kój muzəvét. "Évo dúvar své ogúlen, doodíla méčka səs rózi oguļíla dúvar". A onó, da lí je ístina, lə́že décu, znáʲež decá kə́kó su.

5.3.8.b. Bilá sə́m u Záječar na píjac. I odnéla sə́m kóvu síreńe. I dóšli ísto tə́ká kakó tí što si dóšəl dá me pítaju, káko sə́m slavíla Nóvu Gódinu dávna. Odávna smo slavíli Nóvu Gódinu ováko. Támo se ímalo kafána, otídemo u kafánu, odnesémo šušeníce méso i odnesémo víno. I támo na rét sédnemo, ʲédə́n do drúgoga, ʲédə́n do drúgoga i túj i ostál, mí zovémo ovój ostál. I túj éto sví nasédamo, svirá́či, sə́béremo se púno. I dójde édə́n čóvek póstar, múško, Stára Gódina. Pə́ pósle kad otíde ón, ńéga ispráte, tó ʲe Stára Gódina. Ájde, pósle ʲédnoga déčka dovedú, dávamo páre, dávamo édno drúgo na onóga déčka, tó Nóva Gódina. I svirá́či svíre, i isprátimo stáru pṛvo gódinu, pə́ ónde nóvu. I sə́sečémo oné šušeníce,

koláči, píjemo, jedémo. Sviráči svíre, vesele ni. Pə pósle igránka, igránka, igránka. I táko se slavílo odávna. I oní své tój slimíli u Záječar dóle na píjac. I pósle tám kvó su praíli né-znam s tój.

6.2.2.a. Otúd íde strášno magáre,
pa nósi...
Na magáre nósi bisázi.
Pa u bisázi, óva, tíkva.
Pa tíkvu nósi vojník.
Pa strášno.
D íde támo u góru,
d íde u vódu,
d íde u Túrsko,
d íde u Arnaúcko,
d íde u vétər,
d íde u vódu.
Támo daléko da íde.
Támo strašníčka kńíga.
Támo da íde po vétrovi.
Səga ǯe zḽezdáju tri ʒvezdá. Gótovo.

6.2.2.b. Pa éto, kəkó se bá^j^e od ďróci:
Béžte uróci us potóci.
Cṛná kráva cṛnó telé otelíla,
sáma gə otelíla, sáma ga zadoíla.
Béžte uróci us potóci.
Ví tú ne móž da borávite,
ví ste vetrovíti,
ví ste alovíti,
ví ste vodní,
ví ste vetrovíti.
É, u vódu d ídete,
u góru d ídete,
u Túrsko d ídete,
u Arnaúcko d ídete.
Béžte uróci s potóci.

7.1. Já ot kakó znám, tó ni sélo takvó biló. Mí smo ovúj kúću ovdé napraíli, évo góre ímamo véliku kúću,

00055361

i ovú ovdék e tój kao kújnica, túj ovám ni štálo, íma krávica ʲedná u ńéga i dvé óvce. Ot kakó já znám, ovákvo si sɛló. A kážu da je bílo sélo négde góre u pláninu, pá se naselíli ovdé kaj. Áli já tój né-znam.

8.1. Na... ováj malá se zové ovdéka Čumbúrci, petnáes kúće. A évo nadóle, kudéto si išəl, oní su pómalko, oní se zovú Kļúčinci. A onám préko réku se zovú Kokošárci. A nagóre uz réku se zovú Mála Réka. Tako.

8.2. Pa mí ímamo ńíve, óvaj, víšńe, osomdéset ára pod víšńe. Zové se Ļubáva. I ńívu ímamo íspod víšńe, i onó Ļubáva. Dóle ímamo po rékutu ńívu, i oná zové u réku dóle ńíva. Bránište ímamo pó-planin góre, zové se Govedaríca, zové se Šļáur, Smílovica, təkój, drúkše ne.

9.2. Kakó já što govórim. Ovdé náše sélo túj. Tój dóle Vítkovac. Ési bíl u Vítkovac? Mínićevo, pa Vítkovac, pə ovój Petrúša, pa íma nagóre Ošļáne, pa Koríto. I Koríto, oní málo búgarsḱi vréve, málo zamétu. A Ošļáne i mí túj táj okolína tudéka ísto kao i já što ti príčam.

10. Mánəčko deténce. Pílence mánəcko. Dáj, Bósa, tu da vídi i slíku.

Vļna, vļna od óvce. Pə éto təkój seļáčḱi. I drúgo néma.

Já te ubí.

b) Sedevka Stanojević, geb. 1918.

4.2.2. ...se odávna, já tój i ne pámtim já tó. Na mašínu smo vŗli. Mašína, oná vŗšalica. A já nísam bíla kát se óvaj s kóńi se vŗlo, a já nísam. A žéli smo ná-ruke. I véže se u snópovi i pósle vózimo kúći, kój gdé ʲe na gúvno támo. I vŗšalica dóđe i tóʲ ovŗšé žíto. Séʲali smo jéčam, žíto, óvas, ráž. Kəkvó bílo. Tó je biló do ráta. Pósle četerés do

gódine kád je biló ónaj rát. Pósle, i pósle su sí mašíne vŗle. Áli pósle kat kombáj véč tó e drúgo biló. Ónda se na ńívu i póžńe i okúpi se své i tǝ̑kó.

Naprávi se gúvno, naprávi se stóžɛr u sredínu, pá se razvéžu snópovi, i ónda ónaj kóń, kráve, kój kǝ̑kvó imál, ón obikáļa onó, obikáļa, obikáļa, dókle své i... Tó[j] mi [jedánput] sámo pričála bába. Káko, káže, zadáde se óblak, pá, káže, své podíže žíto na vódu. Áli tó je dávno biló, nísam já tó...

4.2.3. Níšto, négo sámo tój jedíno. Tǝ́k se né ni pŗskálo káo sáda štó se onój i pŗska. Né se pŗskálo, mí nósimo sámo slámu, te túramo, okópa se póred ńéga. Nesmó mí sadíli, báš takó, tó je dívļo. Támo su imále néke dívje šǝ̑ptalíje smo i zváli. Tó je se raǰálo po bŗda, po onámo, po onáj nagóre po vinógradi. Imálo cŗna téla, béla téla. Tój smo... áli tój se níje ni pŗskálo ni kopálo. Kó[j]e gde níkne, tréšńa li je, pósle se kalemílo, sadílo, drúgo. A ónda níje biló.

4.3.2. Čuvála sam i óvce i kráve i svášta. Imáli smo pojáte góre dvé. Pa dabóme, pá se naprávi pojáta, pá se naprávi za stóku, pa kozé, óv̑ce. Pa ónda íde, mój déda bío, pa skúpi stóku. Kój íma pómáńe stóku, oní dotéraju kod ńéga, i ón čúva. I tój pósle dáje sír, mléko préma... Muzé se, pa kóme káko... mļzé, a já, štóm si naučíla po sǝ̑k pa muzé.

4.4.4. Á ot kozé smo pósle pravíli kájma, ká se óv̑ce mánu da se muzú od Svetí Ilíju. Véč póčne Svetí Ilíja, óne mánu da se múzu óv̑ce. A oní mí ot kóze pǝ̑ právimo, mója bába pravíla tǝ̑kó, muzé, pa jédan pút potsíri ga, a jédan púd ga skúva. I tǝ̑kó pravíla taj kájmak. Áli sam já tó bilá, nísam báž bilá tólko báš uz ńí. Bilá sam u škólu i nísam báž bilá uz ńí. I tǝ̑kó smo tó radéli.

4.5.2. Sadíla sam i dóle, u póļe, u réku, štó zóvemo réka. A támo je góre Ļubáva, támo ni su bilé gŗsnice. Dóle smo sadíli. Pǝ̑ Konopļíšče, pa

Gṛsničíšče, pa štá ja znám. Í, tój se izóre lépo jéseni, priprémi se i pósle séme od bel... óvaj poséʲemo, onó se ot cṛ́nke séme séʲe. A bélke se obéru pópret, oní se ne práve za séme. Í, poséʲemo pod motíku onáko, i kad bélke oné se isklåse góre, oné visóke, oné se isklåse, mí ńí obéremo i íh natópimo i... u réku. Pa bilá su topíla, tə́kó smo i zváli, topíla. Á i réka smo imáli. I opére se i pósle oné cṛ́nke ostánu, kad uzréju oné, mí pósle ńí béremo. I opére se i pósle se istópi, pá se tój izvláči onáko na grébenci na dəráci. Pá se tág isčéšļa, pa báška ónaʲ povésma štó smo zváli povésma, a báška onój štó páda ot povésma. I tóʲ predú žéne pósle za plátno, za čaršávi, za pońáve, za košúļe, za své tój tə́kó smo radéli. I pósle cṛ́nke kad obéremo, onó se véć i zajeséni. Málo se oní víše, víše sedú u topíla. I ní ísto tə́kó, obúvamo onó séme i izvéʲemo i séno ostávimo, a óno své ísto utópimo kó i óvoj bélke. I tə́kó své izvláčimo i tóʲ se pósle prélo. Tə́d né imálo drúgo.

Pə nosílo se tó, muškárci nóse pantalóne, žéne nóse súkńe, košúļe, čaršávi smo tkáli i tə́kó. Své, své što tréba, pońáve, mí smo zváli pońáve.

4.5.4. Já ímam bə́š tə́kví opə́nci. Já bə́š ímam tə́kví opə́nci. Nesə́m mógla da nósim gumeńáci. Tó se naprávi ot kučína. Isečé se kóža ot svíńa. Odére se svíńa, pá se ostrúže óna dláka, pá se pósle isečé, pá se natópi u vódu i pósle se ot kučína osúču kanápi. I tə́kój smo pravíli opə́nci.

5.3.4. Božíǯ znám. Za Bóžiǯ donesémo bədńak, pa úveče donesémo slámu, pa métemo pod ástal. Já znam báž, báš kát sam bilá déte. Pá se skúpimo komšíluk, pa métemo na srédinu sovú. Pa imálo sóvre, se právi o dṛvo, okrúgle sóvre. Pə oní stáve, a mí se déca ígramo kraj. Mése se oní kovṛžánǩi smo i zváli, tój se omési, mési se koláč, pečémo práci kád ováko pred Bədńi dəń. Pečémo práci, skúpimo se, podélimo kát

smo, kád ʲe véće práse, kád ʲe máńe. A onó si sváki zakóḷe. A mí déca rípamo. Pósle drúgi də́n na Bóžić nósimo slámu, pálimo támo po slivá́ci túj slámu. Ígramo se, igránke. Drúgo né-znamo. Ne sečémo. Ká e pŗvi də́n Bóžić i drúgi də́n ne sečémo dŗva. Káže, da jáganci če búdu ćópavi, te ovó, te onó i nesmó. A imaló si ḷúdi u sélo ónda, sví bíli, pá si nasečé dŗva i óče da ʲé slóbodan. Kad búde na Bóžić, da ʲe slóbodan. I tə́kó, tə́g nesmó sékli dŗva. A ováj smo bə́dńak donosíli ot cér dŗvo, á ot šḷíve nesmó.

5.3.6. Sír smo pravíli, tój se méri, muzé se stóka, kát se réši da se naprávi bačíja od ǯúrǯevdə́n, a óno se premlazúju óvce. Á, pred ǯúrǯevdə́n se íde, tó ʲe kát se mési onáj koláǯ za ǯúrǯevdə́n, pá se tə́g premlazúju óvce újutru i naprávi se vénac. Pa kojá se ovcá pŗva ojagńíla, onó se métne na ńú vénac i naprávi se léba ováko ovólki, pá se na sredínu rúpa ostávi, pá se túri bŗdo, i túri se ígla, jáje. I tó jáje pósle stáve u gŗsnice, kad séju gŗsnice. I tə́kó se premlazúju óvce, i méri se s néku čášu. Íma néko óvce, máńe ímaju mléko, a néke óvce víše. I oní komé kakó óvca pústi, tə́kó mu pósle dáʲe pó pet kíla sír, po déset, po dváes. Kə́j kakó imál óvce. I tə́kó smo tój radéli.

9.1. Né-znam, jér já, já sam živéla, mnógo sam já bilá u škólu, i támo sam víše provéla šés sédam gódine i tə́kó sə́m, me učíteḷi učíli kə́kó da govórim. Pa pobŗkam i ponéku réč, áli víše, áli kod nás níje drúgi jézik.

9.2. A onó seló ísto govóre ko i mí. Štó íde góre, Ošḷáne. A onój štó je sélo do granícu, tój Koríto, óni drúkše govóre, oní málo búgarski govóre. A mí, mí si seḷáčki govórimo, mí si ovúda. U náš kráj já né-znam. To Vlási dóle.

503. Berčinovac

a) Draginja Milkić, geb. 1906.

1.1.2. Bóļku? Ímam, síne, ímam, néšto me, izgubíla sam ravnotéžu. Boluvála sam néšto u glávu, u léǯa, i sə́g já... Gr̥bína, gr̥bína. I sə́k səs továgu se potpíram i tə̆kó ódim. A i gódine, i gódine i...

1.6.1. Éto, onó si i sə́g íma kúrjaci, a mí smo si u seló, nesmó išlí u planín, pə i nesmó viǯuváli. Né, náše nesú.

É, kát sam já ovdé dóšla, kód moí ovíja pŕ̥vu gódinu. É, mo^{j}í imáli kóčinu ovámo, tə̆kvó málo, tə̆kvó sə slámu. I dójde kúrjak i pojéde svińú. I újutru táj mój číča ustál i káže: "Ódete da vídite čúdo!". "Kvó čúdo?". "Ot svińú, - velí, - ostála sámo glavá. Sámo glavá i gr̥bníca, - velí, - ovák. Drúgo néma". "Moré, pa kudé je svińá?". "Pə ené kúrjaci nə̆čə́s izéli své". Éto, tój znám tə̆kój.

1.6.3. Ó, mlógo doodí. Dešaválo se mlógo pút, i oná čúdo pravíla. Évo góre íznad nas ovój túj biló i ńíve, lepóta, bášte, onój gradíne. Áli kad je táj vodá dóšla, oná je své ponéla. Pə̆ ovdé imáli smo mí topoļák, i onó zákr̥či, pa dójde na nás vodáta doovdéka. Od naonám se razlíla i ovdé dójde na nás. Bilá náša stára kúća é dóle, onó ju ópkoli vodá. Ópkoli ni štálu, štála bilá en onám. Ópkoli štálutu, i mí štá čemo!? Tr̥čí, izvédomo kráve, izvédomo svíńe i izvédomo góre u ńíve da i ne odnesé vodá.

Tə́g u mojé znáńe i na mo^{j}éga tátu odnéla vodenícu. Áli da ti príčam ovák. Otídu ováj mojá snájka i mój múš. Otídu u túj vodenícu za brášno da dotéru brášno. I počélo da gr̥mí, áli rékal mój múž, velí: "Ájde, Ólgo, mí da ídemo odóvde. Ovdé će, -

velí, - da pádne, pá če ni izájde ovái vodá, pa ne móž da prójdemo". I prójdu oní i tamán stígoše ovdé, onó júrnu óblak, júrnu óblak i odnesé vodenícu. Á da su oní bilí túj i oní, da sú se zatékli, da nesú moglí da otídu, odnélo bi i ńí. I kóla i své, i kráve i své. Tó ʲe tólko bilá ópasna vodá. Ńe-znam, Ólgo, koé gódine bilá. Jáko biló čúdo.

2.1. Íšli, síne. (Pa dé rédom, náno, el znáš kǝkó si na Vítu pričála! É tó, otkakó si počéla da čúvaš óvce, kóze. tó). Ćékaj, sát ču príčam. Kát sam, bilá sam, éto, nek ti kážem, siróče, pa ídem čúvam óvce, pa sam čuvála i kozé, pa sam čuvála i kráve. Pá sam, síne, bilá, i kát sam [po] odrásla, orála sam, sǝs plúk, sǝs kráve, pǝ ídem pǝ orém. Sáma, kád móže neḱí kad. Táta mi bíl ráńen u nógu, pa bíl krív, boléla ga nogá. Ón mi sámo pomógne, tǝ iskóčimo na ńívu, tǝ obrázdimo, pǝ odónde pósle ón si otíde, já si polǝk orém, vǝzdǝ́n. Tǝkó ʲe biló. Tǝkó ʲe móʲeto devójaštvo biló, dók sam bilá devójka.

2.1.1. Ó, mojá májka umréla, síne, já sam bíla na čétiri gódine. I mój táta se pósle, kólko je vréme biló, já né-znam, né-znam ni kád je dovél. Já káo onágda káo prozasǝn znám da je mój táta dovél túj máćehu. Pa máčeʲa, právo tó je mačéʲa. Dovél ju táta i túʲ oná póse me čuvála méne, i imála sam sestrú pómladu. I oná bilá túj, čuvála ni siročétu, dóbra je bilá. Káo, bíla je ní je káo i májka što ní je. Mlógo ni je táj máčeʲa bilá dobrá, čuvála ni, éto, nék ti kážem, očuvála ni, udála, oženíla. Sǝk se udáju, a mí smo se ženíli. Imála ćérku. A póse oná kad očuvála nás, póse očuvála i ćérku, pósle udádoše i ńú oženíše, dovédoše na kod ńí zéta. Na túj sestrú dovéli zéta oní. A táj što mí je rójena, oná je otíšla u Jelášnicu [tu].

3.1. Na sedéńću, síne, na sedéńću se upóznamo, na vášar se upóznamo i tǝkó to biló.

3.2. Kó smo se upoználi, ón bíl u vójsku, í ka dóšo

iz vójsku, ón dóšo kod méne. Pa dóbro, éto, ón dóšəl iz vójsku. Já némam zúbi, síne, pa ne mógu da izgováram bəš. Dóšo iz vójsku i dóšo kod nás kod mojéga tátu. I píta tátu móju, mámu nesə́m imála, bilá sə̑m, májka mi umréla. Áli píta me za tátu, el óće da me dá za ńéga. I ón káže, óće, i tə̑kó se dogovóre. Oní se dogovóre. Mój táta. I tə̑kó me dadú za ńéga. Voléla sə̑m ga.

Ón si líčno né imál baštú, né imál májku. I ón si líčno dóšə̑l kod mójega tátu i kod móju máćehu, tə̑kó ʲe biló. I túj se, né-znam, túj kvó smo... Níšto nesmó tú véčer. Drúgu véčer dóšə̑l ón, dóšə̑l mi mladožéńa sə̑s číču ńegóvoga. Né imál baštú, né imál máter, pa dóšəl səs číču. I naprávimo túj, sámo tój biló kod nás deruváńe, a sə́g verídba, a mí smo, mí pré biló derújemo se. Deruváńe. Pə̑ níšta, ón dadé méne parú, já ńému néšto, čarápe, peškír, tə̑kó ʲe biló. I pósle prodúže ta sprému svádbu.

3.3. Biló négde. A ovdéka u náše seló sámo jedná, jedná je tə̑kój, tó je u móje znáńe. I oná je pobégla u Búgarsku. Pa éto kakó, tólko znám, síne. Dá je táj Mírka se zvála. Dá ju ńén táta udavál négde, i oná pobégne, vráti se kod ńéga. I pósle štá će səs ńú, ovdék ju víše nikój néće, oná otíde za Búgarina, otíde u Búgarsku. I támo i doživéla, víše níje ni živéla. Tój biló, jóš sam já bilá devójčica, kád je oná tój otíšla. A drúgi néma təkój. Sə́g íma. Évo, Ólgo! évo Mládica, pa sə́g íma téja, íma.

3.4. Tój na nás pričála bába ʲedná. Éli, síne, mí devójčiči pókr̥ bábu, a oná ni... Mí smo devójke, pá smo, bába sédla, mí pókraj ńú: "Dé ni, bábo, príčaj, kó si se tí oženíla!" A bába ni káže: "Čékaj, síne, své ću vi ispríčam". Bába Ļíļa se zovála. "Já, - velí, - vóli mómka, vólim, - velí, - já mójega Ivánka". Təká velí: "Vólim jáko Ivánka, áli moʲí me ne dávu níkakō. I mí se vé dogovórimo s ńéga, i ón dójde sə̑z drugára". I tə̑kój ni bába pričála: "I úznu

oní méne, pá me véžu, pá me na čobŗńák, - velí, - túre, pá me odnésu kod ńéga". Tǝ̆kój ni bába pričála. Své, momǝk, kod momká ju vóle, áli ńéni ju ne dáju. I tǝ̆kó ju ukráli. Tój ni je táj bába pričála. "Né, - káže, - níkoj me níje čúo, níšta víše. Túj sam si, - velí, - kod mójega Ivánka, túj sam bíla, - káže. - Moí se nesú téli pomíre".

3.5. Dójdu kad je svádba. Múzika pa svátovi, pa kúm, pa starójka pa. I dóšli za méne, i íšli smo u cŗkvu na venčáńe, i odánde me dovéli kod mladožéńu. Trí dǝ̆na biló, trí dǝ̆na svádba biló. Í, kát se zavŗši svádba... Číča i strínka. Pa biló, biló. Éto, já kat sam dóšla túj, onó své biló sprémeno, večéra, túj nóč večéra biló, véčerom. Biló veséļe. I sútra óni si gósti si otídu, i moʲí po méne dójdu u gósti. I tréći dǝn čǝk mi se vrátimo kod mójega tátu. Tǝkó je biló, tǝkó je svádba.

3.5.3. Jéste, kád me uvodíla táj strína, oná me uvodíla, a já sǝ̆m bacála žíto, cvéće, tǝkó je biló, síne. I tó me oná naterála, strína, ta méšamo u ogńíšte. Pǝ̆ méšam po ógań, táj strína me tǝkój, téra me, dála mi kǝ̆ko kážemo, ostrúška, tǝ̆kój biló pré. I oná mi dála, i já méšam u ógań, tǝ̆kój. Níkoj me ne učíl tój.

3.6. Pa dabóme. Oní dójdu po méne, a mí pósle ídemo tréći dǝn kod ńí, kod mójega tátu. Máli gósti.

4.3. Pǝ̆ mój táta kad je čuvál, úvek smo čuváli po trí kóze, trí kozé, petnáez bráva, désed bráva, kát któ óvce, tǝ̆kój. Áli góre ídemo u planínu sǝ stóku, góre smo čuváli.

4.3.2. Imálo, síne, bačíja, ó-o! Kát se skúpi stóka. Pa túj biló ʲedǝn náš číča Sókol. Ón skupļál óvce, zbirál da kážemo, zbirál óvce, po mlógo, mlógo stóku zbére i káže ón: "Sǝk čemo da právimo prémlas". I otídemo mí sǝ̆s, zbéremo se mí, i tój pósle biló i pópre dó sam bilá devójka i kakó sam se oženíla pósle. Otídemo tám kod ńéga na pojátu, i támo ón

právi kačámak, bél múž. Tə́kój se zoválo bél múž. I pósle ļúdi doóde, koí štá spremíl, koí štá je mógal da sprémi da ponesé. I tój se, sínko, naprávi rúčak. Na zémļu čaršávi, názem, ovák na zémļu, néʲe na ə́stál káo sə́g. Rastúrimo túj rúčak, táj číča Sókol podéli bél múž na sví u tańír, tańír natúra i túj ručə́k rúčamo. I pósle číča otíde s óvce, mí si ídemo kúči. I sə́g mój táta sútra, ón təkój bíl, póviše óvce imál. Sútra mój táta če da búde na bačíju. Na bačíju če da búde pŕ̥vi ón, a pósle kojé kakó na rét sə stóku. I táta otíde, síri sír na bačíju. Təkó i ká sam devójka, tə́kó i ká sam se oženíla, tə́kó je mój táta rabotíl. Támo ón síri sír, pá i já kát sam očuvála mójega sína, ón gə́ odvedé səs ńéga na bačíju. Pa támo onó mə́necko, pa své səz dédu íde. Mój táta ʲe ńégov déda, své po ńéga, po ńéga, po ńéga ídu na bačíju. Tám ídu na bačíju, pa táj číča Sókol otéra stóku da napasé. A mój táta i tó móje deté bílo u pé-šez gódine, onó səs ńéga íde. Ídu, tráže píliči, déda ga vódi tám, nájdu píliči, nájdu gńézdo, i tój tə́kój, tə́kój bílo. Óno mój sín, ón méne kad me podbére éte təkój: "Dé mi príčaʲ!". Onó i ón se bávi po tój təkvó pisúʲe mlógo.

4.4.1. É, né-znam, síne, tój ni dovezú crépńe gotóve. Dovezé čovék íde ovák po pút i vózi, óka: "Crepńár, íde crepńár!". I mí príjdemo i kúpimo crépńu i pósle územo, túrimo na ógań pa ju pečémo. Ón ni káže, ón ni ne pečé. Áli pečémo, pečémo tój, pa kát se oná dóbro usíja, pósle mí u stúrimo i odónde prodúžimo da pečémo léb u ńú. Ozgór vr̥šńak, tə́kój smo pékli. Pa známo, otklópim vr̥šńak i poglédam léb gotóv. Pípnemo ga, podígnem da vídim el se ispékal.

4.4.2. Tó je kod nás bučkáli, ta váde mə́s, máslo. Búčka kói óče, a koí néče, ón si právi sír maráme, cedíla. Kój kə́kvó íma. Ón, é tə́kvéja grúde, mlógo óvce pa. I tój tə́kó i pósle téraju. Pomuzé se ovcá, pá se procédi mléko, pá se sípa u sút koí če se

potsíri, pá se onó potsíri, pá se pósle natúra u marame i túj se iscédi. I pósle onáj domáḱin koí je tój, ón téra kúći, pa túre u čə́bər, u čə́bər pa usóli, pa pritísne. Síríšte od jágńe. Onój síríšte štó se úzne od jágńe, od járe, ot štá bílo. I tój tə́kój ga napráve, pósle mu túre nekəv, nesə́m bəš gledála, od oréj i líz ga uvíju. I tój sək sámo səs ńéga síreno u. Né káo səg, nego pré ʲe təkój síreno své səs síríšte. Ne pokvári da se.

4.4.3. Pə́ známo, kakó. Béremo šļíve, pa preḱipú, pa pósle kazán i u kazán nasípemo, pečémo rakíju. Kój vóli da u prepečé pá ʲu vŕ̥ne, kój ne vóli, onó ostáne méka.

4.5.1. Pa préle smo, síne. Pŕ̥vo se ostriže ovcá, pá se opére vúna. Pá se pósle, mí smo si tə́kój, na rúku iščéšļamo, na rúku izvláčimo səz grébenci i pósle predémo. Túʲ vúnu predémo, právimo své. Dabóme, popárimo i opéremo i své tə́kó e. Odávna smo turáli. Posólimo, túrimo vúnu, pa posólimo málo pépel, pá səs ćipélu vódu u koríto. I tóʲ isḱísne i nósimo ovák, reká kad íma, péremo u réku.

4.5.2. Sečam se, káko da né. Gŕ̥snice, konópļe. Séme poséʲemo. Na ńívu poséʲemo, pa pósle obéremo edné, pa pósle obéremo drúge. Edné béļće, edné cŕ̥ńće. I póse tój istópimo, obéremo pa istópimo, pa pósle na tŕ̥ļicu trémo dók ne dobíjemo povésmo. Pósle kád [is] ótremo, mí na grébenci grebémo, pá naprávimo povésmo, a ovám sítno. Vláčimo pá na grébenac. A onój povésmo səs češáļu čéšemo i tój naprávimo tə́kój. Pá predémo, predémo pa, várimo pa, čínimo pa ta túj préʒu, préʒu. U ʒúbre, gdé govéʒe ʒúbre. A mí naprávimo rúpu, pa onúj préʒu své umážemo u pépel, pa natúramo u onúj rúpu. I pósle za dvá trí də́na mí své posipúemo səs ćipélu vódu. Ćipimó u kotəl pa nósimo koᵈ ʒúbre, pa sipúemo. I onáj se préʒa skúva, pa béla, pa lépa, pa méka pə́. I mí o tój pósle právimo kəkvó kážemo za košúļe, právile se košúļe,

právimo za košúlu, právimo za súkńu. Záprega! Sәg, sәk súkńa, a préd záprega biló. I tә̆kó ʲe biló od gŕsnicu.

4.6. Pa z bláto éto. Iskópaju. Otpré, velí: "Iskopál šánac". Tә̆kój se káže. I onáj šánac napúne s kámen. Kámen i bláto. I tә̆kój, púne, napúne táj šánac, pa ónda pósle góre dŕvo kovú, práve. Pŕvo góre, pa pósle okovú ovák, pa pósle napráve bláto sә̆s slámu, pa gúru, gúru, gúru. Napráve od zemļú. Od zémļu napráve bláto. I tój se tә̆kój naprávi i dúvar i napráve taván, své tój své tә̆kój.

5.1. Igráli smo se, pá. Na sviństú, pa na klísku. Pa kó, naprае, napráimo tә̆kvój dŕvó ovólko, pá. É, tә̆kój smo, ísto kә̆kóvo je štó na lédә̆v sәg, tәkój smo si ísto, ísto tә̆kój smo se igráli. Napráimo, tój sviństá, pá ju edә́n téra, dvá troíca várde. Stojú sәz na dúpku sәs továgu. Ónaʲ júri sviństú da natéra u kóš, tә́ u drúgu bápku túj. I mí várdimo, várdimo, várdimo i tә̆kój. A klíska ísto i oná. É, tólko dŕvó pә onә̆ᵊj udára, pa onә̆ᵊj várdi, pә̆ onә̆ᵊj udára.

5.2. Na sedéńću skúpimo se, devójke, pa dójdu mómci, pa túj mí predémo, oní sedú kod nás. Gdé bílo? Komšíluk, u sélo, komšíluk. Nápoļe, nápoļe, é, támo gdé se skúpimo, tә̆kó bílo. Kladémo i ógań, kladémo, é, kat póčne da ʲe ládno, jésen, mí nakladémo i ógań i túj pókrә̆ᵊj ógań decá, znáʲeš. Búde, búde tój. Pә̆ kakó, tí sedíš, pá se podígneš, ón ti úzne stolícu tí, sédne. Pa známo, síne, tә̆kój smo, tәkój jéseni práve se sedéńka, pa ónda póčne pósle svádbe pa.

Bilé smo drugárice, pa ídemo na kopáńe, kópamo tám pévamo. Pričámo otóč o tój. Pa ídemo, dójdemo kúći, pa ájde, će d ídemo da právimo sedéńću.

5.3.4. É, ovako. Póstimo sédam nédeļe, póstimo. Pŕvo póstimo sédam nédeļe. Pa ónda pŕvo e Bә̆dńo véče. Tәj dә̆n kat Bә̆dńi dán tój se mése tój tíja kraváјci, své što tréba za Božíč mésimo. Pa šarení, dabóme. Mésimo

kúću, mésimo ńívu, mésimo lózje, mésimo své tój, své. I ovój, tój své tə̑kó^j omésimo. I pósle će večerom da právimo Bə̑dńu večer. Sprémamo pósno své. Sprémamo oréšńak své səs orési, ə̑ibánica səs orési. Tój təkó^j sprémamo. Tój si, síne, sə́k sví manúlo, áli tó ^je biló tə̑kó^j. Óvoj, sprémamo. Múž íde támo da donesé bə̑dńag dá ga saseče, ónda otúd nósi. Žená odovúdakaj pšeníca, kukúrus, pasúļ, pa u ńéga. Vasúļ. Í u ńéga pŗska i ón nósi onój, uvíl u košúļu i nósi ga túj i unesé ga i túj kə̑kvó mu blagosíļa túj. Kakó béše? Túj blagosíļa mu, i večéramo i újutru se dígnemo mládi koí su ļúdi mládi, pa decá, mí decá pa tój póļe, síne, potpaļú^jemo. Ídemo u lózje, ídemo u slivák, támo své potpaļú^jemo. Pə o túj slámu úznemo i nósimo. Kát sam já bilá deté, dabóme, oní úznu pa razréde slámu, rastúrə̑ju, rastúre, razréde. I túre pońávu pokrə̑vícu, təkó zoválo. I mí nalégamo na ńú sví, tə̑kój, tə̑kó ^je biló. I újutru o túj slámu se úzne i nóse tám, potpaļúju. Mí decá ídemo i mí səs ńí. Glédamo kə̑kó oní potpaļúju. Pŗvo od onáj bə̑dńak úznu glavńú, táj túj glavńú, pa s ńú nóse ta pále. Tə̑kó^j biló. I pósle se rúča na Božíč, odmáraju ļúdi i tə̑kój.

5.3.7. Pŗvo u cvéće. Béremo cvéće, izvíjemo vénci. U póļe. Évo kod nás, ovdé kə̑kó se zové okól. Ovámo imálo ovój zábran što ^je bílo, braník. Tú je jáko lépo cvéće biló, i tú^j ídemo po ovólko donesémo cvéće. Bílo braník, pa biló zábran, i u ńéga cvéće mlógo biló. Ne tólko odíla. I tə̑kó tój izvi^jémo vénci. Túj dójdu mómci, kúpu devójke. Bácu, bácu u vír, u vódu. Sə své preménu. Uváti te pə́ u bóbuk. Ólga né tój patíla, a já sam patíla. Tój kad je biló kát smo mí bíle. I pósle otídemo, nósimo vénci, tám májka ni posrétne səs kóvu vódu, pə u nás pļíska, pa. Dá su ni mlečne óvce. Pa ájde pósle ^jední se odréde tə̑ otídu da napasú óvce tój. ^jEdní ostánu, práe onó kážu strúga. Tə̑kój ga zváli. Oní naméste

túj své spréme, i kó^{j} ^{j}e otíšəl s óvce, ón dotéra i túj se óvce premļzú, túrɛ se na óvce venəc. I pósle se túj rúča. Pomļzú i túre je venəc na ńú. I táj pósle se onéja óvce své pomuzú. Túre, iskópu bápku, pa túre túj jajcé, pa túre tipəc, pa túre... Pa té krávļača travá se zové krávļača. I tój se své natúra, pá se túri kotəl el vedró. Kúj kəkvó íma, túri. Pa túri na ńéga venəc, pa túri onáj kraváj, što próz onəj kraváj trébe da se promuzé. I pósle kat tój pomuzú túj pŗvu ovcú, oní je túre venəc, túre, úznu kraváj, i oné óvce pósle muzú ostále. A onój štó se ovák obréže ondé gde jé mlekó, onó se tój na túj ovcú dá[va]. Gdé je prolazílo mlekó proz onúj dúpku, proz léb. Oní úznu obréžu i na túj ovcú se tój dadé pŗvo i venəc. Kóļemo jágńe múško. Tój náj se vardílo da búde múško jágńe, se opečé za ǯúrǯovdən.

Pə éto táj bəba Jerída. Oná təkój si okála dévera da zakóļu u zdrávac. A mí nesmó gdé sam já kod mójega tátu, né. Al éto táj bába Jerída təkó.

Od jágńe kočíńče, od ǯurǯévče jágńe kósčice i kočíne, kočíne i tój jajcé i odnesé se tám, pa gdé je brobíńčalo, onó se raskópa bápka i túri se túj u tó brobíńčalo. Dá se páte óvce, za tój.

5.3.8. Na méčku od gór^{u}. Sámo, é, znáeš kvó smo, kóren, kóren otkŗšimo kóren, pá sváre vóčke. Bábe təkó^{j} rabotíle. Í úznu i tój iznesú za méčku. Na prózor. Otóc ni bilí prózori odovút se zatvoráli i otúdakaj natúru na prózori. A mí decá glédamo, če dójde méčka. Svu nóč ne spímo, svu nóč cəknemo u prózor. Dá l če da dójde méčka. I təkó osəvnemo, glédamo, i néma méčka.

6.1. Pa éto, túj se čúlo dá ^{j}e imálo. Í prisritálo mlógo ļúdi. Túj. A kakó béše za déda Kóde, já ne zapazí. Ma já sam znála, áli zaboraļála sam, síne. Áli éto təj déda Kóde káko je bíl u vinógrat pa slézal ko tú vodenícu. I onó járence, éto kakó túj

odílo naovám naonám, i ón ga óknul: "Dédino járence, dédino járence!". Onó u ńéga i onó: "Dédino járence!". Éto tólko o tóga.

Íšəl ʲedən mladíć na sedéńću. I pójde da si íde kúći. I bəš ko túj vodenícu onó ovə́n. I své je təj ovən íšəl po ńéga. Po ńéga, po ńéga, dókle gód ón dójde blízu do ńegóvu si kúću. E, təkóʲ səm tój čúla za tóga.

Imál ʲédan déda Láza i bío si ko ćérku u Zúniče. I íšəl ozdól uz réku i onó, velí, ón líčno na méne pričál təj čovék, təj stárac. "I təg, - velí, - poglédo, - velí, - já, onó u réku, - velí, - trí devójke, kúpu se. Své, - velí, - bélo odélo i kúpu se u réku. I ján...". Təkój se zoválo, ján za vodenícu. "I sámo priokáše: "Dojdí, mómče, da se kúpemo! Dojdí, mómče, da se kúpemo!" Pə ón e velí: "Já se poóbʒŗnu, pa kát si já, - velí, - pobégo, pa béžil". I odótle ón svŗne ovdé kod nás. Né ovój kúća, négo túj. Kod méne svŗne i zadišíje, ón díše, díše. "Štá je, déda Lázo, štá je?". "Móre, [čédo, - mi velí], - já tój čúdo príčam, kəkvó, - velí, - méne ovój zádesi dóle". Éto, táj déda Láza ʲe tój túj.

É, édna žená. Biló ovdéka u réku topíla gŗsnice. Í če oná kudé jédan sáat nóču da otíde dá i obíʒe, da vídi, ʲél íde vodá u topílo. Kad otíde: "Já, - velí, - ovám, onó járe s méne, já onám, onó járe s méne. Já ovám. Preskakámo, preskakámo. I já, - velí, - čékaj da si pójdem, - velí. - Pojdé si, járence s méne. I já "síko! síko!", onó "síko! síko!". Já "síko!", onó "síko!". I təkó, təkó, - velí, - izgubí se".

Pa pričála sam áko béše. Pomálo séčam se. Kakó ʲe ón táj čoék mómək iz Zúniče íšəl na túj ravnícu góre i oné igrále túj. Dál devójke dál su. I okále ga da ígra i ón səs ńí. I túj kakvó ʲe pósle, čovék úskoro úmre.

00055361

7.1. Góre, blízu planínu góre. Pá otkakó já, síne, znám, já góre nesəm bilá. Mój se táta bíl u dvánaez gódine kád je sasél̦eno ovdé sɛló. Drúgo né-znam, ot kadá onó postáje i tólko.

7.3.3. Pa známo, ovój znám da ti príčam. Mojú múku dók sam bilá deté səz Búgari kát se ratuválo. Kát se ratuválo. Já sam bilá málecka u pr̥vi zbég. Pá smo íšli, pá májku némam. Mój táta rańen u tój biló Pr̥vi svécki rát. Mój táta bíl rańen. Í, ne imálo kój mén i mojú sestrú ta čúva ni da ni vódi u zbég. Pa se naváti ʲedən stárac na mojéga tátu újka. Ón se naváti, ón da ni vódi u zbég. I úzne náša kóla, náše kráve i odvedé déda, təj déda Pétar vódi nás u zbég. Ídemo do Cerówicu. I túj sam zapazíla túj gdé su pravíli kačámak, iskopáše bápku, pa nakládoše ógań, pa turíše kotəl i napraíše kačámak, i túj mí večéramo túj. Í tiḱe jútrom káže náž déda táj Pétar káže: "Déca, vraćamo se, - káže. - Vójska ostupíla, mí se vráčamo, - káže, - i ídemo, - káže, - kúći". I pójdemo mí otúdəkaj, i Kńaževac, u Kńaževaʒ, gorí, gorú ógńi, ógań gorí, ovdé gorí, ondéka. Onó Búgari kəkó próšli, oní palíli tój. Palíli ovója dućán se zoválo, dućáni. Dućáni palíli. Í təkój mí ídemo otúda ka onó tój púca, púca, púca, gorí. I dójdemo mí ovdékaj. Nad náše səló. Bél ju zovémo. Imála ʲédna kolípka túj təkvó. Čovék čuvál túj óvce. I táj mój déda káže: "Túj če mí da prenóčimo, ne smémo d ídemo u sɛló". I túj prenóčimo. "Ájde, otídemo u sɛló, ájde".

Síne, ne mógu da pámtim sá kolkó je rázmag biló. Í po, kad búde po drúgi pút zbég, pák. Čé da bežimó po drúgi pút. Onó biló bəš kudé Gospoʒín dən. Túj. Otídemo mí u zbég. Obráše túj, obráli kóreńe bilí. I otídemo mí u zbég ísto səs tóga z dédu. Pák. Mój táta rańen. Pa né-znam kəkó, čú ti kážem kó se káže: intiníran. Otéran on. I mí ostánemo səs tóga stárca pák. I nekəkó se mój táta tú iskubé i ón si

nájde drúštvo i səz drúštvo ńegóvo si pák negdé prodúže, áli odótle se izvúkəl iz Búgariti. I dójdemo mí tój, íšli smo təg do Sóko Báńu. I u Sóko Báńu, ot Sóko Báńu íma tám Résnik, sɛló. I táj déda s nás nás odvedé u táj Résnik. I túj mí pé-šes kúće túj íma izbéglice, áli iz náše sɛló imále trí kúće túj. I onó počéše granáte sámo svítku, sámo púcu. Náša vójska ostupíla, a po vójsku púcaju. Í, tój édna náša žená. Otíšla kot cŗkvu dá ju ubíju. Múž je poǵinúl. A onó da ubíju i ńú. Oní gáǯaju onám škólu, gáǯu cŗkvu, gáǯu gróbļe túj své. A já ću da iskóčim da vídim, él ga íma mój číča túj u tú vójsku. Ćú da poznájem číču já. Baštá mi né túj. Ón pa otišəl, pred vójsku otišəl. I sédnem já ovák, sédnem, təkvó biló dóle potóčič, a já ovák sédnem túj i siročé pláčem túj. Rovém, ne pláčem, rovém. I onó dojdé odnekudé svítka, svítka nekakvó i udári, síne, méne ovdé. Túj me ubílo i səg já túj ímam belégu. Í, štá ču já səg, glédam, kŗv póče ovág də íde. A onó vójska túj málko ot potóčkutu liváda, pa túj vójska náša. A já ga vídim túj mojéga číču. Imála sam číču u tú vójsku. Í, édan vojník ájd, ájd, pa dojdé kod méne: "Štá je, síne, odókle si tí?". Já sam znála da kážem da sam begúnče, dá sam izbéglica. "A gdé ti je táta?". A já kážem: "U vójsku, né-znam". "A máma?". "Némam". Máti. "Némam máter". "Pa kój te čúva?". "Pa éto, édan déda i jédna tétka". Í, úzne ón, síne, méne onáj vojník ú-ruće: "Ájde, síne, da mi kážeš, - velí, - u kojú si kúću tí". I odnesé me ón kot túj mojú, ko tóga mojéga dédu i tétku. I oní mi zavíju onúj nógu, i otúdakaj kat smo mí dóšli, níkoj níje pogledál túj nógu.

Kát smo dóšli dóm, ovólka otékla nogá túj, úbita tam. I túj kakó [j]e biló túj. Úskoro dóšli ovíja, vójska. Kakó smo mí otúdakaj pobégli, dóšli smo si kúči. Í, na po túj vójsku dóšli Francúzi. Vojník Francúz. I vídi ón méne kakó mi je úvita

nogá. I ón če da vídi da pogléda, i úzne i rázvi mi onúj nógu. I onó, síne, nogá otékla. Ón úze, pa úvi. Tój kat smo dóšli otúd iz bégə́t. Kát smo se vratíli kúći.

Pa kakvó, pa kakvó smo zatékli!? Kóreńe své istóčeno žíto své ka smo dóšli, ámbar otvóren, onój své tečé iz, kóreńe isteráli Búgari kóreńe nápoļe. Izbíli kóš da izlázi kóreńe, istóčeno žíto, próbit ámbar, své. Kakó odovúd ídemo, onó žíto, kóreńe onój i táj mojá tétka i tə́j mój déda, tə́j što ní je vodíl, na baštú mi újka. Ón ni vodíl. Dovédoše me túj pósle i póče da doódi vójska, doódi, doódi, i já sedím ovák. Ímaše brés ʲedə́n i já uz brésə́t sam sédla, čuríla təkój pot. I onó doidé néḱi vojník, i píta me, onó bíl Francús táj vojník fráncusḱi. I ón me úze u rúće i pláče, ļúbi me i pláče i ļúbi me i pláče i píta me, kogá ímam. Já kážem da némam níkoga, némam mámu, némam májku. Já sam tə́kój. Sámo ímam séstru. Drúgoga némam. Némam dédu, némam bábu, némam níkog. A onó táj déda što ní je bíl, štó ni, tój mi na baštú mi újka. Ón təj ón je vodíl u táj iz bég, drúǵi zbég. Táj déda Pétar ón je vodíl u zbég i tétka, na baštú mi sestrá. I oná ni je vodíla u táj zbég. I təkój, síne, já tə́kój sə́m já próšla. Jáko téško tə́j siročé bez óca bez májku. Baštá mi bíl žív, áli éto, otíšə́l prédi vójskutu.

00055361

504. Gradište

a) Živka Djurić, geb. 1934.

1.6.1. Íšla sə̂m raníje s óvce, áli já nesə́m dodúše ni jédan pút vidéla kúrjaka s óvce. Ón vidél, já nesə́m.

1.6.3. Došlá je vélika na ʲédnu Bogoródicu, pa ʲe cél prúd odóvde pa do onám oblíla. Što gód je imálo, své je odnéla. Odnése ni móst, odnése kéj. Odnése své, gradíne své su se poplavíle da néma níšta. Ot kupús níšta náročito. Ovój drúgo kóje štṛčálo nagóre, pá se néšto iskoristí. A kupús nápḷni tíńe i néma níštə. Své se spašká. Spaškálo se.

2.1. Pə̂ kó da se ne séƙam! Bilí smo íma pé-šez dúše u kúću. Číča, strínka, ńéna decá, déda, bába, já. Dvé stríńće sam imála, i sví smo sedéli zájedno na kúp. Pa bə̂štá mi radél na rúdnik, máti radéla póḷe, sedéla pri svékra i pri dévera. Pósle čičévi se razišlí, déda mi umrél, baštá mi umrél, já sam ostála u šesnáez gódin siročé, májka me čuvála u čičévi. Dók sam porásla devójka i kát sam porásla devójka, já sam pobégla za ńéga.

3. Pa otíšla sam si nórmalno. U škólu, i o škólu smo si razgovoráli ovák, áli kúj če mislél mí da se úznemo. Pósle kát sam já ostála siročé, mója máti, drúgoga néma, sín otíšə̂l u Áameriku i néma ga nígde, né se ni javḷál tríʲes gódin ga žaléla ga trí gódine. Cṛnó, baštá i máti. I baštá mi umrél. Já sam ostála, májka mi misléla ováko: "Síne, da otídeš u drúgo seló, já némam níšta. A tí češ túj u sɛló". I mí smo si se tə́k s ńéga razgovoráli i razgovoráli úvek, i do jédnog də̂na. Jédnog də̂na já sam otišlá na oráńe, ón došə̂l po méne i odvél me. Odvél me kod ńegóvu kúću, níje mi dáo da si ídem kod móju kúću.

3.2. A pŕvo me prosíli. Pŕvo me prosíli ńegóv baštá i ʲoš édan čovék. Dolazíli. Ál mój číča me ne dáʲe. Ne dáje, óče da me dá u drúgo seló tám í da me ispláti, i da se já odánde sklónim, él ón íma trí sína, a móa máti jedná si, préko svét néma níkoj. A máti velí: "Síne, já nóǵe némam, já ne mógu d ídem u drúga séla. Túʲ češ u sεló! U seló i stréja pomága!" I máti više bíla navoʒíka da já otídem za ńéga nég já. Da úznu móje imáńe ovdékaj. Já ímam déo imáńe, móje báštinu. I áko já otídem u drúgo seló tám daléko, oní če méne da vŕḽe páre, ál tój če túj da ostáne za ńegóvu décu. A kad já veʒ dójdem ovdéka i u seló, já si rádim móje imóvinu. I zató oní nísu mén dalí da dójdem já ovdé.

3.3. I táko je ón dóšo na oráńe, já sam bilá səz bráta o číču, ón mladéji od méne. On odvéo kráve, mí smo dvá otíšli. Odvél me. I sútra dən mén došlá májka. I štó su mi stvári góre bilí koí trébam já da nósim, óni mi donéli. Donéla mi májka dréʲe. Táko bílo. Drúgo kəkvó ču dá se sétim?

3.2.1. Tój pósle. Pósle doodíli gósti i svádba bilá lépa. Kad biló svádba ovdéka, já sam si bilá ovdé, ovdé sam sprémena za mládenevéstu, ovdé své. Áli sviráči odávde otídu góre kod mój dóm, i odozgór mojá si májḱina famílija i májka sa svirá či dójdu ovdé. I ovdéka ónda pósle uz əstáli rúčak.

3.4. Tój su mi stári, máti mi je pričála i, báš si mi táj bába pričála kát sam bilá u bášču. Kakó óna bilá tám i izdalí ju, i otúd došlí troíca iz Vídovci i nosíli ʲu na čobŕńák. I strovíla si i opənək i čerápu. I donéli ʲu góre donégde do kolíbu Tŗnóvica se zvála, u kolíbu, i ostavíli ju. I otúd dókle išlí oní ʲu nosíli, lagáli ju, za drúgoga momká íde. Kəj je bíl nájlép u ńí troícu. "A kád došlí dotlé, oní me, síne, ostaíše səs Davída, - véli, - a oní dvoíca pobégoše. Kad já poglédam, já na təkó vŕzana na čobŗńák, onó némam ni čerápu ni opənək!". Tój su mi

pričáli, tová si mi táj bába pričála. "Já, - velí, - došlá, síne, u Gradíšte".

3.5. ...smo pravíli svádbu i móju smo si famíliju zváli, áli číča i strínka mi nísu dolazíli, májka mi dolazíla i májkina famíliʲa. A štó mi je po óca famílija, níkoj mi níje dóšo.

3.5.2. Pravíli svádbu i lépo mój dár ozgór máti si mi dalá, i já sam lépo sví izderuvála. Svádba i sviráči i své. Deruvála sam i košúļe i, míslim, pokrᵊvíce. Pŗvo sam deruvála svékra i svekŗvu, pa ímam dvá dévera i dvé jetŗve. Póse tétke i Sokólovicu na svekŗvu, pósle čičévi ná po múža. I tákoj sam svú famíliʲu izderuvála, i svádbu smo pravíli, i kúma i starójku véč uz ᵊstál ovdé derúvano. Úza sobórńak u starójka se deruválo odávna. I tój takó biló. Pa oní ználi da ón otišəl da me dovedé, a já nesəm znála níšta. I oní si ovdé sve spremáli večéru i skupíli se ļúʒi pļna kúća. Kad mén dovédoše. I tᵊkó. Né, tój na svádbu se báca, na svádbu. A tək si me sámo dočekáli, a já sam se uplašíla, kát sam ulézla. Pļna kúća, i né-znam štá ču.

I ovdé kat sam íšla u vároš na slikáńe i ká smo se vratíli, ónda svekŗva mi dočéka túj na obór. I izderújem i kad izderújem, ónda pósle pogáče pod míšku i onó tkaníce préko pójas i vódi me u kúću. Í u síto mi iznéla vúnu i pšénicu i parú i da čéšļam i da bácam ókolo. Onó se nárot sᵊbrál i tᵊkó. Váte zŗna, pa štá ja znám, da živúju.

3.6. Némam já gdé da ídem, óni méne góre ne prímaju čičévi mojí, i néma gdé da ídem. Máti si mi dolazíla, a já prai... nesmó ni pravíli máli gósti, némam kot kóga, némam óca. Paᵊ máli gósti, éto, odávde se skúpe mláda i mladožéńa i ńegóv ótac i néka úža famíliʲica i otídu támo, sprémano večéra i támo se večéra i táko veséle se.

Za Úskŗs ónda ídemo ko starójku, nósimo dárovi. Céla kúća ńína kólko íma, za sví ponesém dár

i otídemo sə svekŗvu. Ne smé ni mladožéńa d íde, négo otíde sámo mládenevésta i svekŗva. I otídemo ní kod ńí i odnesémo dárovi i derújemo ńí lépo, i oní tám nám lépo dočékaju i oní poderúju méne, mládu.

4.2.1. Bédva. Íde ta urádi, pomógne. Pláti ón, zbére nádnice, pláti na ļúdi, i ídu ta ráde. I təkó biló.

4.3. ...bilá deté, já sam išlá, mí smo imáli sedamdeséd brávi óvce. Tríʲes kozé i četerés óvce, sedamdeséd brávi. Išlá sam, isterúʲem pógolémi kotəl, pedesé ćíla se namļzé mlekó na ʲédan pút. I ídem jútrom, véčerom, pá i na pládne. Kód moí si góre. Raníje. A póse se izgubíše, néma óvce. Kolíba. Mí nesmó imáli, číni mi se, káo kúća, imálo sóba, imálo za óvce, imálo dvá pódruma, imálo za kozé platnó, véliko biló. Za stó brávi stóku kád je onó, tó velíko. A səd néma níšto. I spavála, imálo odeléńe, móž da spáva, áli slábo spáli. Né im biló daléko, blízo.

4.3.1. Nabíju se kólci ókolo i opleté se plót, íl se iskovú tárabe, kəkvó bílo. I naprái se tŗļák. Né, tój náša kolíba se né pomeštála. Tój stálno, večíto napráeno. A ńegóv baštá tój radél, a mí nísmo. Mí sámo razvļčémo s kráve, kóla ili sáne ili kəkó bílo, áko je zími, i onó sáne, ne móže kóla.

4.3.2. To se staļu óvce, i sprémaju rúčak napráe záʲedno, premļzú. I pósle glédaju stóku na záradu, áko né, onój neḱí skupíl nájluk. Plátiš, i ón ti čúva óvce. I sprémaju rúčək na ʲédno mésto rúčaju i ón várdi óvce célo léto, sváḱi si mļzé kád mu dójde rét. Təkój biló to odávna. Mére mlekó i na ḱílo mlekó túre po pedesé ćíla, í ka ti iskóči réd, zavŗši. Zíma drúǵi pósle.

4.4.2. ...sírińe i təkó. Pə procédim mlekó i zamláčim kólko da e káo kad je pomúženo, a kóje se oladílo i potsírim. Í kat potsirím, já isečém, sípem málo vódu, ta postoí u vódu, i pósle isípem u sirińávku, pósle stávim pot kámen. Í kat se iscédi, usólim

grúdu ókolo, pa túram édno vɼz-drugó da postojú, i pósle stávļam ʲél u čəbár, ʲél u kóvu, ʲél prodájem, él u ládńak i tə́kó.

4.5.2. Tó sé otídemo pa poséʲemo na réđ. Jedná vózi mátiku, drúga séʲe, pa zatɼpújemo édan réd, pa drúgi. Pa ónda pósle onó tó izníkne, narastú gɼsnice, i mí pɼvo oberémo onéja béle góre što iskóče, pá se oné natópe. Béļće. Pá se oné natópe i u topílo i ótre se i naprávi se... U réku topílo i túj sedú nédeļu dána u vódu. Dók se onó odvóji, ónaj, míslim, kļčína od onúj cívku. I izbúba se u réku i ispére. I ónda je ošúšiš pósle, íma tɼļice napráene o dɼvó, trí dɼvjá, i tí ondé trákaš, trákaš, trákaš, trákaš i ótreš, i onó gólo povésmo. I ónda se vláči, grebé se na grébenci. Pá se póse očéša s češáļu, pá se ónda ispredé. Pa kád ga ispredéš, tí ónda pósle smótaš, pa nasóliš səs pépel u kóš u slámu, pa posipávaš səs ćipélu vódu, tá se skúva, pa ošúšiš. Pa ónda pósle úzneš, pá ga na koleníḱe pa snovéš, pa uvódiš pa na tkańé izátkaš i ték ónda dobíješ dréju. Ko šnájdera da ti naprái i kapúti, pantalóne za múžje. Íli za žené pɼtene súkńe íli košúļe pɼtene, své se nosílo pɼteno.

4.5.4. Zakóļemo svińú i ošúši se kóža. Na dúvar s ekséri se razápne i isəne. I isečú se váše kóļḱi tréba opənag da búde. I isečú se opənci i ostrúže. Pa nabodém, urežem, urežem i da kakó tréba da búdu, vɼovi góre. I nabodém i natópim i nasúčem povórku pɼtenu ot kļčína. I kád nasúčem povórku, oní se natopíli, səs iglú udénem povórku i zabérem i napráim opánək i vɼvce naməknem i obújem se. Kólko tráʲe, zavísi, áko ʲe od gɼbnícu, onó potráʲe dvé-tri nédeļe, a áko ne, onó nájviše nédeļu í-po, zavísi kəko ódiš. I gótovo, scépeno. Pósle kɼpim povórḱe, prekɼpúje se s opútu. O stári opənək kój se je scépil isečém opútu, isečém, isečém, pa prekɼpim i onó pósle víše tráʲe négli nóvo s oné opúte. Pa

podlóžim ozdól zalógu, pa ozgór obĺálo, pa ón se obú^je. Obĺálo, túrim vĺnenu kŕpu, obĺálo, préko onúj zalógu i tǝkój. Víše trá^je scépeno, a né nóvo. Káko da nísam nosíla póvorke! Opǝnci sam nosíla káo devójća kóvani. Od gúmu sǝvit ováko óko rúba i ozgór iskóvano sǝs... kóža túrena pa ekséri i iskóvani kóvani opǝnci. Í sǝm tǝkój nosíla. Dók su iskočíli gúmeni ovág da se nóse. Tój tǝkó biló.

Za vréme okupáciju smo nosíli i nanúle. Ozdóle o dŕvó, pá se préko o sréda ovdé presečé málo i túri se kóža dá se móž prevíje da ódiš. I tǝkój smo odíli. I nanúle. Sǝg nóse papúčiči, a tǝk smo nosíli nanúle dŕvene, léti.

4.6. Pa tǝkój smo gradíli. Iskópali smo fundáment, pá smo pósle navézli kámen, pá smo lépo sa stárca i sa sína natešáli kámen za své. Pa ónda oní zídaju, já méšam, práim bitón, málter, i oní pomágaju, i dodávam kámeńe, u kóve grebém málter, dávam odovúda káe óplate, i tǝkó^j smo dóle dóĺńi déo své tǝkój napuníli. A pósle góre sǝz blók... ...se kúće pravíle o diréci. Naprác se diréci, i iskové se prútje gabróvo, jesenóvo i unútra se napĺni bláto, čakmára se kazála kúća. I pósle se omáže da je mázno, okréči s kréč i kúća.

5.2. Pa zbiráli smo se na sokák. Nalóžimo vátru... nakladémo ógań i sǝbéremo se své devóće ídu i žené, né samo devóće. I sváka nósi pod míšku dŕvá i kladémo ógań, i naprái se krúg. Sedémo, predémo, devóće se zbéru na jédnu stránu, pévaju i tǝkó. Pǝ kad íma mómci dójǯu, kad néma, néma i gótovo. Mómci otídu po dŕžávnu póslu, otídu po rábotu, néma. Mí si sedimó sǝz žené. Dójde kúj si kóju vóli, ón si dójde do ńú. Tú si sédne do ńú pá si razgovára sǝs ńú. Áko su túj stári ĺúdi, sédne, néma támo da ídu vǝn daléko. Sédne si do ńú i razgovára. Áko ju vóli. Áko ju ne vóli, níštǝ.

5.3.3. Pa tó je zavétina, sláva. I sǝbéremo se sví,

kad búde naprímer káo kod nás Pantalé. Tój sǝbére svá séla ókolna, gósti sví iskóče, múzika svíra, igránka dók sváne. Tó se zválo Sobór odávna. Níšta ne rádimo. Sámo sprémamo rúčǝk i gósti dočékamo, lépo se obučémo nájboļe i ídemo támo na igránku. Céle nóći na igránku i ujútru si dójǯemo kúći.

5.3.4. I kad búde Bǝ́dńi dǝ́n, donesé se bǝ́dńak, usprái se, újutru se podmési, koléǯańke se kólu na tám na bǝ́dńak. Koléǯańće, kravájčiči, pa ńa dŗvó promǝ́knuti, pa kólu na bǝ́dńak. Gdé uspráen, košúļa, bǝ́dńak. Óni kólu onéja koléǯańće kravájci. I únesú za décu présno. I za stári i za décu. Í, kad búde úvečer, kravájci, lép se mési, svášta mése, i kráve i svíńe i vinógradi i bášče i stóku i ńíve, kŗstíne, své. I Bógu kóla. I ónda úznu úvečer, tój své šarení lébovi. Uvéčer se próstre sláma i čaršáv, i onój se své istúri i prekádi se. Í, své tój kúj je nájstar čovék u kúću, ón svák ko onój naréže lébǝ. I ostáļa se sváko póbaška da sé ne túra na vŗá, da sé ne gméče mládiči, kád ojágni jágńe. I ónda pósle oníja bǝ́dńak tám sǝsečú.

Mí smo imáli pčéle góre gdé sǝ́m si bilá. I nalóže vátru i na onúj bǝ́dńak na oníja dóle débeļ, gdé je náj debélo. Déda mi pozové sví. I mí, máti, bába, spremále ovólku kudéļću, kļčína, i privŗzáli na kudéļu, i sváki da dójde, na oníja bǝ́dńak obŗ́ča svŗ́dal, vŗtí. I pósle da úzne kudéļu da predé, da si ón ovíje tŗmke tám ókolo dá mu ne bežú rojací. S onúj préǯu štó se napredé túj véčeru uz bǝdńak, ón ovíje pčelárnik. I tój tǝ́kó i biló, i Božíč pósle újutru sváne Božíč.

Slámu? Rúčamo, večéramo na slámu. Á za újutru se vŗ́že ovólko sámo i túri se pod sǝstál. A onój jútrom mí decá své po slivací odnesémo ú-svet, potpaļúʲemo vóčke, slíve, krúške, jábuke. Nóse i u vinógrat stári ļúǯe ídu ta potpále vinógrad da potpáli se na Bǝ́dńi dǝ́n, na Božíč újutru. I pósle se

spréma blážno, ručə́k i təkó. Sámo decá: "Potpalí, rodí! Potpalí, rodí!" O dŗvó do dŗvó júri se, nósiš slámu, nósiš, nósiš, po cél slivák. ...dŗvó nósino slámicu. Túj gdé smo blízo, gdé ni je blízo póret kúću. A u gdé če də ídeš li támo daléko od ván. Daléko biló, úzne se sláma pod míšku i šíbica i íde se dá se potpáli vinógrađ. Glavńú áko móže nóse, áko né, šíbicu.

5.3.6. Kad búde da búde mḽzígruda, mí ídemo pa nabéremo cvéķe tám nabéremo. U póḽe. Nabéremo cvéķe, sə́béremo i donesémo. I kad búde újutru mḽzígruda, mí otídemo na réku i izvíjemo vénci. I náši stári, ko^jí ostáne zá kot kúću, spremál dóručə́k i donósi. Tám se ručú^je na tíja póred prúd napráeno. I ídemo támo i rúčamo. Pogáču isečú uókolo, naprác krúg, dadú na ovčará da pogléda svó póḽe, da progléda próz onúj pogáču, ta da vídi óvce kudé mu ídu i da mú ne bežú óvce. I támo rúčamo na prúd i otúdakaj ídemo sví zá^jedno. Kojá žená kəkó ni se i tá vídi, oná uzíma ovú čášu vódu i pḽíska ni. Mí se préko réku kat preódimo, kúj si na kugá cíḽa, ón si tŗza, pḽíska, mókri, íde. Takój dójdemo mókri dóm.

Otídemo kad búde dvánaes sáti, dotéru se óvce dá se premláze, otíde se na gúvno, odnesú se vénci ko tŗḽák. Í premḽzémo óvce, prét tŗḽák zagrádeno šípkoviće, kupína túreno, zelenílo, tavrá, kvo bílo vŗbák, i u túj proterú^jemo óvce. Dóle iskópana bávka, túj oméšen kravájj, i túj perá̌ška se čuvála. Túri se dóle, ozgór se túri kotəl, na kotəl se izvíva venə́c. Pá se túri jóš venəc kə́ji je izvít na réku, i túrimo túj pogáču savéḽću. I premḽzémo pŗvńu ovcú, čvŗkne dvá-tri pút, i otúrimo pogáču, túrimo onój své. I venəc i ostáne túj dókle se premḽzú své óvce. Kát se premḽzú óvce své, venəc se úzne i na posléd́ńu ovcú se túri na glávu. I otíde. Posléd́ńu. Kojá se pŗvńa ojagńíla, oná se posléd́ńa premḽzé, i na ńú se túri venəc i otíde támo u óvce. I pósle

púštimo jáganci u ńí. Jajcéto pósle se úzne i od ʒúrʒevdǝn štó se zakóļe jágńe, onó se zbéru kočińće i onój jajcé, i odnesé se ú, gdé íma onój ovóļḱi sróv brabíńčalo. I u brabíńčalo se zakópa. Kakó se ovdé brabíńci rojévu, takó i óvce dá se rojévaju. Takój se radélo. I dáļe níšta, sǝbéremo se i rúčɛmo. Zakóļe se na ʒúrʒovdǝn óbavezno jágńe. Kojé je nájgolémo múško. Kóļemo kod ʒúrʒovdan kot kŗ́s. Ímamo si pri štálu góre kŗ́s. ʒúrʒovdǝn náša sláva, i mí pret kŗ́s ídemo, zakóļemo jágńe, da na kŗ́s, míslim, napŗ́ska kŗ́v. I túj si zapálimo svečú kot kŗ́sǝt. A né na jágńe! Pósle áko si ímaš gósti, oní si ti dójdu. Áli večínom, náša sláva ʒúrʒovdǝn, céla vamílija slúžimo i némamo góste uópšte na ʒúrʒovdan.

5.3.8.a. Na Svetí Andréju iznesémo, skúvamo kóreńe i iznesémo támo čášu sǝs vinó, i u ńú sípamo vinó i stávimo kóren, i támo se pomólimo da dóʒe méčka da zóbe kóreńe í da ne íde u ńívu, í da se ródi vinó gróžʒe.

5.3.8.b. Pǝ právo góre u brégat. Tój milína i lépo uzréje i sǝzréva i dóbro, lépo se ráʒa. Trívul. Svéti Trívul Zarezáč. Ídu támo u vinógradi i zarézu, míslim, ʒížu. Ponesú po šušenícu méso, ponésu kílo vinó, sǝstávi se drúštvo. I píju, méze. Ídu pósle ot kúću na kúću ka dójdu u seló. É pa, takó, káže, da ródi. Da ródi gróžʒe. Áko se ne zaréže, onó néma, kakó ga ne rádiš, onó néma. Áli éto, tákav óbičaj ostál o stári i mí póštujemo i tój.

5.3.8.c. Pa kǝkó kǝd, onó se sǝk pósti ne póste. Sǝk sámo od Ígnetov dǝn poneḱi zapósti jédnu nédeļu i pósti. Kad búde Ígnetov dǝn, ón smeté újutru kúću i po kúću rasvŗ́ļa orési, zbére orési, ʒúbre što smeté ón odnesé, pa tám prét vráta túri konópčinu ókolo i onój ʒúbre stávi u sredínu. I túj sípa žíto i namámi kokóšće túj dá mu zóbu u sredínu u konópǝc, da ne ídu po sɛló, káže, da nóse. I pósti do Božíč.

5.3.8.d. Da se zapósti. Zá na Póklade mí opéremo ložíce

i viļúške i odnesú i újutru víše se ne blážì préko za préko Túdoricu. Odnesémo i pá i vŗžemo u veríge u ížu. U verígete i vŗžemo da ne grómu i da ne čóku ća sóće ne zóbu kukúrus.

5.3.8.e. Búde šúša. Néma, míslim, ćíša. I oní, səbéru se decá i jedná bába, kóa ʲe nájstara u sélo, oná səbére décu i ídu u gróbje, úzne kŗstáču, né-znam, i donesé i potópi ju u vódu. I decá úznu onúj kŗstáču na rámo. I səbére décu své na košúļke, košúļe pŗtene dúgačke prevŗzane s povít. I səbére i ídu ot kúću na kúću, sváki i popŗska. Néma ќíša. Popŗska i sváki i oní pévaju pésmu, i sváki i poderúje. Nóse kotəl, nóse súdovi, sváki kúj šta íma derúje i. I zbéru tój i odnesú na prúd, i onáj bába im své podéli. I ták pévu pésmu: "Ój dódole, dódole, mí ídemo préko séla, a ќíšica préko déla!".

6.2.1. Mója máti odávna da mí je pričála da imála vodeníca négde góre po Dŗvničko. I imála, míslim, néka žená ńóńe si devójče, a imála i tújo devójče, pástorče. I ispratíla pástorku i odnéla žíto da səméļe u vodenícu. Ál onó se setílo, kát pošló u vodenícu, pa ponélo kúče i máče sə̆s ńéga. Da íma slóbodu, da íma rázgovor. Ne smé sáma də otíde, devójče. Devójća, néʲe devójče. Í ka otišló u vodenícu, onó uzélo i na u múčnik omesílo brášno. Neséjano, ne níšta, kraváj. Naklálo ógań, pa se opéklo. Pá ká se smŗklo mrák, vodenícu zapelo, túʲ i kúče, túʲ i máče, túʲ i petəl pri ńéga. Onó uzélo i daró... túri u ústa onó, dadé na kúče, dadé na máče, dadé na petlá. I sedélo uz ógań célu nóč. I došlí dávoli, čé da ga vóde. Nóču nekó vréme. I své ga obúkli i spremáli lépo, ućitíli u zláto dá ga odvedú, da ga rastŗgnu u vodenícu. Oná ga zatój ispratíla da ga potíku. Pričálo se raníje da imálo dávoli. I oná, dabóme, kád ju své spremíli pá da ju vóde, oná ʲe rékla: "Odgovárajte, kúco i máco, sək če me potíkaju!". I petəl pripoʲé, kúče priláʲe,

máčka primaúče, ђávoli pobégnu, onó ostáne. Dók səvnúlo, onó né zaspálo, səmlélo se brášno, onó zamétne brášno upŗti i onój kvó mu nadaváli, onój zláto naćitíli ga, smélo i odnélo dóm. I kúče i máče i své po ńú íde, i otíšla kúći. Kád odnéla óna odnéla i zláto. Ál máčeva iskála, oná ne dalá. É, sək če oná da si isprati ńóńu ćérku. Tój mója máti mi pričála, u ńóan vég biló. Ńój na ńú pričála ńóńa máti. I oná isprati səg ńóńu ćérku da donesé i oná təká zláto. Áli u ísto i oná da vódi kúče i máče i petlá. I odvéla oná své tój u vodenícu. Dóle se səmlélo brášno, oná si omesíla kraváj, pá si uzéla se najéla sáma. Ní davála na kúče, ní na máče, ní na petlá, na níkoђa. Sáma jéla. Došlí đávoli nóču i ućitíli ju u zláto, i čé da u vóde. Í kad ju povéli, oná reklá: "Odgovarájte, kúco i máco!". Velí: "Sáma jéla, sáma odgovorála!". Čekála máčeva újutru da je dójde ćérka, néma ćérka. Oná se dígne, d íde u vodenícu da vídi. Kád otíde, onó, velí, créva se ovíla okól koló, i vodeníca stoí. I oná zavijála: "Jáo, - velí, - mojá ćérkō! Jáo, pústa mojá, crevcá okól kolcá!". Á neќi čovék túj brál dŗva pa rékəl: "É-e, právda pobeђúje, právda! Tí si tvójeto mislléla da se zabogáti, al onó, - velí, - túђoto ostálo dá se, zabogatílo se i da té dočúva, a tvóʲeto eté okól u vodenícu, okól onó se ovílo dóle créva!". Tój mi je máti pričála, a já u móje znáńe né-znam.

6.3. Pə kó sam išlá, méne škóla bilá blízo, néma dváes métra. Újutru ustánem, otídem u škólu i tám dókle sedím u škólu, sedím, kád ni púšti za rúčək, onó mi blízu, éno kólko do kúćunu dóle. Otídem si kúći. Na pládne rúčam i popládne se vŗčamo pá u škólu. I večerom se púštamo, své u réd, móra da ídemo dóg dójdem do móju kúću gdé da ševam. Dvá i dvá, dvá i dvá, dvá i dvá u rét, kəkó sedimó u klúpu, təkó ídemo i po pút. I komé kúj kəkó stíza do kúću, ón si təkój ševa tám i ovám ot kúći. Drúgo kvó

ču ti? Išlá sə̂m dvá rázreda, pr̥vi i drúʒi. Kád biló tréʲći, tó je biló okupácija. Tréʲki rázred nísam mógla da ídem. Učíteļa oteráše ga Dražini i néma škóla. I táko smo mí túj gódiňu propuštíli, a kád je biló pósle Oslobođéňe, u četvŕti rázred dojdé Bóža i mí dáci sví za jédnu gódinu dvá rázreda zavŕšimo. Ístin da je biló i téško, néka škóla né bilá, četiri rázreda osnóvna. Tój sə̂g níje níšta préma ovúj škólu štó úče decá də̂nə̂ska. Áli, éto, ón je morál čovég da ní dadé, míslim, diplómu za četiri rázreda da smo zavr̥šíli. Mí nesmó krívi da nesmó téli d ídemo. Négo táko ʲe biló, dr̥žáva otkarála i néma i gótovo.

7.1. Znám, déda mi je pričál. Sédam kúće sámo.

7.3.4. U potók ovám své su izbíli ļúdi. Célo seló se sə̂brálo támo u potók, tá bíju, a žené sváka žená stísla kokóšku pod míšku, pa nósi, tám kazán, ćipí vodá. Sámo gúraš u kazán, iskubéš da ím se spréma da ím se dadé. Négo? Búgari, kážňena ekspedícija. Nekakə̂v ímaše, úbi móju strínku [sve dójč], pa i číču, své i póbi. Pa zášto, ón óče da upáli kúću, a oná ne dáva, ón óče da upáli, oná ne dáva. I úbi ju na mésto, úbi, ne možé ni da žívi, i žívé tri gódine pósle, své ugńíla i umré.

8.1. Náše úskupno, ovdék néma tríʲes kúće. Mí smo káo i jédna óbična malá. I sví smo zájedno, újedno. Dóļńi kráj i Górńi kráj i na Srét seló, túj ni je bunár biló raníje, i túj se sə̂béremo, túj igránka, túj sláve. Túj se své obróci slavíli ná ko tíja bunár, na sredínu seló.

8.2. Tó své rastúreno. Pótezi. Íma Rudinár, Ravníšte, Tráp, Zágrađ, Gláma, Stovánčarnica, íma Gól Klasíca, íma svúda rédom imáńe, Padína. Íma Kr̥šína, onám vinógrađ. Íma i ńíve kod gróbišta.

8.3. Lévo ot ćupríju Dŕvnik, a góre ʲe Áldinac.

10. Kļn íma mékano líšće, áma klén ón je pókorél, grébļav, i ńegóvo líšće pokorélo.

505. Gabrovnica

a) Jelka Aleksić, geb. 1940.

1.6.2.a. Pa déda mi je pričál, óvaj, káže: "Nemój da večerám izláziš pred vráta bez venér!". A já kážem: "Zə́štó, dédo?". Já sam bilá slóbodna. Káže: "Íma vampíri!". Já ga pítam: "Pə kə́kvó su tój vampíri, jél se ovój prepravóti neštó?". Se zbéremo na sedéńću, pa se tám úznu i obḷčú kožúsi i obḷčú jédno drúgo i své kožúv naópako. Íli néko rúno, vḷnu. Í kážem: "Dá li, dédo, tój prepravótina što prá^j^imo i na svádbe i na sedéńću?". Káže: "Né, vampíri!". "Kə́kví su tó vampíri?". Pa káže: "Óće da dováte, - káže, - žénsko, i dá ga odvedú i zakóḷu ga, - káže, - u réku". "Pə kə́kó je tó biló?". "Pa, - káže, - təká mi pričáli i tó. Imál, - káže, - Níkola is Tátrašnicu trí ćérće, - káže, - i jednú dovéli na Stánci góre. I dotlék ju, - káže, - dovḷkli, i otsékli je glávu, i turíli ju, - káže, - túj na oréj, a ńú, - káže, - vṛḷíli dóle. U vodenícu imálo búka i tú ju, - káže, - kolóto své sə́séklo". I mí smo tó mlógo veruváli. Káda pósle se tój véč pričálo, pričálo, pa néki stári ḷúdi káže: "Ma nísu to vampíri bilí! Tój bilí, - káže, - néći ajdúci!". I mí smo se oslobodíli. A dogdé smo bilí máli, oní své kazuváli da, déda mi je kazuvál dá je vampíri. A onó né, kážu, néki ajdúci, káže, dójdu i néku devójku də odvedú. Í sə́s ńú šta ráde, ráde, i zakóḷu i gótovo.

To večerám gde razbácano biló sεló, izlézne kúće da poráni, i oní ju da uváte il néku ženú mládu. A stáre nesú níkoj maríl. To sámo mláde žéne,

táko je biló ránije. A tój ajdúci, a oní kážu vampíri da su bíli. A onó nesú vampíri bíli, onó ajdúci bilí. ǯávoli, onó bilí ļúdi. Ļúdi neḱí nežéńeni, neḱí bilí səz... ožéńeni, pá se zbéru po pe-šestína i če ídu túj ženú i túj da izvedú i...

1.6.2.b. U náše seló. Pa dóbro, imálo je támo, kudé ļúdi nesú imáli. Kod nás nesú smeáli da dójdu. Kod nás su púšće imále. I kod nás níko[j] níje smejáo da príjde, tú se mí smo bilí odvóili. Pə bílo támo. É pa, təkó néko, rezíl je se kazálo. Tám négde odvójeno ot, kúća i néma múž, otišəl po pećálbu, ostále žéne sáme. Oní dójdu, ukáče se na prózor, túre sļbú i stróše prózor i uléznu, i kudé íma néka devójka i ńú rezíli i təkó je biló. Znál ga ne znál ga, štá vrédi, milícija sútra dójde, kój če da dokáže. Kad onó putúje po póla sáat ili sáat vréme do tú kúću.

...imálo pósle, oní se, áko ga priméte koí je, oní se bíju. Íma múka i nevóļa, al oní se većínom nacŗne səs úgleńe dá se... ne móž da ga poznáješ, dá li je tíjə. Níje imálo, imálo je pépel je bácan nékome u óči. Pa íma, al təká nékəga su oćoravíli, nékəga su sə sećíru udaríli ta obeležíli i təkó. Pa imáli su tíja, oní su i zváli... óvaj kódi nás ti káže tíje sílеǯije. Síleǯije su i zváli. Imálo [j]edən tú se né ženíl néći Desímir Túrčin, máni ga, trí[j]es sédam ósam gódin, pósle se óženi. Ón u nékolko kúće ulazíl. Imálo jédna devójka ćórava, i ón ju silovál i oná se pórodi pósle. I poznála ga po góvor dá je oná, ovákо, da je ón bíl. Í, óni su ga zváli Desímir Túrčin sileǯíja. Pósle se ón óženi. Nékolko pút je bíjen ódi stráne komšíje.

2.2.2. I pósle kát smo dobíli sína, mí smo ga nosíli u Kálnu u cŗkvu, tá smo ga kŗstíli.

I dóšo ni je kúm iz Záskovci s aútobus pírotsći újutru u póla pét štó íde is Pírot. Pə onó. Óvaj, dóšo je tám, dočekáli, mí smo deté donéli u

ļúļću i kṛstíli smo u cṛkvu. I póšo i póp i tíja poklisár štó je služíl u cṛkvu. U Gábrovnicu smo deté ošišáli, daruváli, i ručək smo praíli. Sviráči nísu bíli, bíl ʲe gajdár ʲedən kói je sviríl. Zbráli smo se óko sedəmdesé dúše na táj ručək koí smo pravíli na deté. I onó je tólko mlógo səbrálo, dá smo moglí za téj páre da kúpimo plác u Kńáževac. ʲÉl plác je bíl ódi péd bańće do šés biló kvádratni métər, a ón je səbrál mój sín sedamdéset i trí íļade. Znáči, mí smo moglí plaʒ da kúpimo za tríʲes íļadi pét ára, a ón səbrál sedamdesé i trí íļade. A plús što ʲe səbrál té štó se donosílo. Tək su bilá izlézla odélca, te ćébenca, te košúļe, pantalóne. I táko je bílo pósle. I pósle ćétiri méseca ón je se rodíl tréćeg novémbra, a mí smo tó praíli za dváez devétoga, i u márt mésec smo ga donéli u Záskovci. Təm smo imóvinu prodalí i kát smo stígli tú véčer, drúgu véčer je Zavój potópen.

3. I táko su blagosiļáli da náša famílija četvṛti bráća da se uzíma. I své je tó táko téklo, téklo. I kát sam já uzéla ovóga čovéka ot Pírotski kráj, čovéka, kážem, uzéla səm ot Pírotski kráj. I dóšlo vréme da mój brát ot tétku i o číču, táko se ni biló ta famílija se uzéli, oženíli se, da on uzél ńegóvu róʒenu séstru. I níje móglo dá se da ostánem já káo odvóʲena o tú famíliju, já sam uzéla od drúgo mésto, négo ńegóva sestrá da se vráti za mójega bráta o tétku. I pá se səsrétli, kážu da blagosiļál, oní nesú blagosiļáli, oní kléli. Óni kléli da se táj famílija ne rastúra i to bogácki.

3.1. Stoíš səs mómka, kát sam véč bilá, já sam se mláda udalá u četṛnáez gódine. I oní su pričáli, káže, né-smež da ídeš u sεló da ostáneš. Íli tétka mi túj bilá u komšilək íli né. I véʒ dók səm postála devójka i já səm se udalá u četṛnáez gódine. Pə své su mi pričáli, tétka, bába, né-smeš, káže, da...

Néma, káže, da ídeš, káže, da se dozvóliš níkom, éli áko kopíliš, níkoj te, káže, u sεló néma úzne.

Él imálo ʲedná u sεló kopilíla Mladénka, ísto i oná bilá ćórava i kopilíla i. Ćórava bilá Mladénka i oná kopilíla, i táko i sína pósle očuváli komšíje, oná bilá ćórava, i ón je se pósle prizetíl za néku ženu. Níkoj ga ni devójka ne teála úzne. Ni ńéga štó je biló kopílno. Tó je biló úvreda ránije - kopilé.

Došlá səm səz bráta i sə snájku u Ćoštícu na igránku na Petrévdən. I igráli smo óro, i já sam pod gúšu imála zláto napolióni. I ón me tə́d vidél. I ovəj kát smo pósle... Naše zláto napolióni su bilí pod gúšu ná... óvaj. Pə kó je znál, kəgá je gledál, ón sə strane, nó se tág né ni prikazál. I pósle smo si mí otíšli. Tó biló u júli mésec. Dvanáestog júla u Ćoštícu səz bráta i sə snájku. I otišlá səm si u Gábrovnicu.

3.2. I sjéseń kad biló, ón došəl dóle i raspitál se, otkudé səm i kəkó səm u Gábrovnicu. I došəl səs ńegóvu sestrú i s jóš ʲednú ženú. Já nísam bilá tú. Bilá səm rabaǯíja, kód na dédu sam si néšto oterála támo u vodenícu da méļe. Né imál na májku mi déda kráve, i oterála səm kráve da zatvórim ko túj pojátu. Vídim čovék íde i téra náše óvce. A oné si sáme odíle, póšto ʲe náša imóvina bilá. Púštimo újutru jéseni, póvečer zatváramo. Káže: "Ovčárko, gdé si? Dənəs ta te néma". A réko: "Pa gdé si tí? Číje óvce téraš?". Pa káže: "Moʲél". I túj se srétomo, zdrávo, zdrávo, i já si otkáram kráve dá si zatvórim kot pojátu i vr̥nem se s óvce. I ón me čéka. I sléznemo dóle kot kúću. Dóle mi je bába bilá, déda mi je bíl umrél. I ón óće də ostáne da je zéd za méne i ostál je túju nóč kod nás dóle u Gábrovnicu.

3.5. Tə́ smo se dogovoríli, pə pósle išəl kod ńegóvi rodíteļi da im káže, i pósle došəl za méne, pósle doślí ńegóvi rodíteļi, pá smo pravíli svádbu i tám smo se venčáli.

Dóle je kód nés. Áli ón je bíl zét, póšto je ón dóšo. Dóšli su ńegóvi séstre, zétove. ʲÉl ón íma čétiri séstre, jedná níje bilé ožéńena, trí su ožéńene bilé. Príjeteļi, májka mu je dolazíla, dóle smo pravíli svádbu. Dalí smo im dárove, svíma smo daríli što su bilí.

I pósle smo se venčáli. Dolazíli smo u Tópli Dól da se vénčamo, pa nísmo mógli, a mí smo se pósle venčáli ísto u Gábrovnicu. Pa níje móglo, ʲél níje bíl táj zápisničar góre u Tópli Dól. Ón stanuvál u Pírot, pə išəl i u Tópli Dól. A kúm ni iz Záskovci, ón si póšo, i staróćεva səs nás, i venčáli smo se u Gábrovnicu.

3.6. Drúgu jésen smo dobíli sína tóga Zórana. I sedéli smo čétiri méseca, i tój imóvina štó je ostálo smo prodalí i došlí smo u Záskovci. I tám smo kupíli... I ovəj, pósle smo kupíli ovdé u Žúkovo imóvinu, pá smo živéli ósam gódine, i iselíl ni áutoput.

4. I pósle kad je dóšo rúdnik, národ je zostáo biló ʲe se mlógo iselíl gdé, nísu imáli od čéga da číve, sváko išló u Kńáževaʒ da zarádi kój dínar i da kúpi morúzu, číto da dokára da sméļe u Gábrovnicu na vodenícu da se ráni. Nájde po sédam ósam šeníka číto íli ŗženícu, tó mu je své. Kod nás su ļúdi dolazíli tə su žéli. Pet ќíla číto, tri ќíla smo im daváli za čétvu, za kopáńe.

4.1. Náše sélo e biló popláveno od vódu, i nárot se iselíl i sεló, své smo bíli góre na ńíve u bŗdo. I tákoʲ smo živéli, své razbácano sélo. Mí smo si živéli na nášu imóvinu. Náša imóvina je bilá trídeset i sédəm jéktera úkupna táď. Od réku pa do bŗdo góre do táj Trí meʒé. Tátrašnica, Kálna, Ínova tú smo své graničíli səs tíje ļúdi. A ostáloovíʲε su ļúdi koʲí su živéli túj, oní su máńe imóvinu imáli. Sámo mí smo imáli. Jóž dvé kúće su iméli máńe ódi nás, tó su trí kúće koʲé nísu níkat kupuvále

léb, a mí smo nájviše imáli. Vŗ́li smo negdé šés sédəm íḽadi ćíla žíto. Ránije smo vŗ́li z govéda, a pósle tri gódine i vŗšálica dolazíla. I premére žitóto da dadémo ujə́m. Tə tú negdé šés sédəm íḽadi ćíla smo vŗ́li. I nájvíše smo bránište imáli mí, i kad búde za néšto taᵊ trébaᵊ da se dadé, mí smo úvek daváli sə u seló za bŗ́vove. Onó se sə́k se zové mós, a tə́k smo zváli bŗ́vove da preódimo préko réku da ídu decá u škólu, da préjdemo negdé za néku maalú. Pa nému ḽúdi grá3u, mí smo své mí daváli. Gdé trebálo pómoć, své je mój déda, ón se Mikíl zvál, ón je davál. Ón je bío náj gázda i ón je davál.

4.3.1. Né, paᵊ mí kážemo kódi nás ovój tŗḽák, tŗḽák. U tŗḽákət su ležále óvce. Paᵊ káko se zagrádi, ḽúdi gradíli səs kólci i səz gráńe, a mí né. Stúbovi smo postavíli i ovúj žícu bodḽíkavu. ʲÉl gdé je túj bilá búgarska karáula i oná je bilá ostála. Onáj što bilá karáula zagrádena, oná bilá na náše mésto. A túj bilá do me3ú Tótrosičku. I kát su Búgari otíšli, onó ʲe tu ostálo své za nás ta i žíca. Dóšli su ḽúdi da nóse na drúgo mésto, áli da úznu, oní nísu dáli. Ostáli túj nékolko dúše Búgari su ostáli dóg da prebáce tíja štó su imáli túj hránu səs kóńi, i rékli su da tó mí úznemo túu žícu. I náša je bilá, tŗ́ḽag zagráden své sə stúbove səz žícu ósam réda préko ńí osmíca uvárena. Kapíje su bilé trí, dvá tŗḽáka, pojátu smo si imáli, kolíbu smo imáli, túj štálu za govéda. ʲÉl tú su tú je táj tábla od rékutu góre tríideset i sédəm jéktera veličína bilá povŗšína náše mésto.

4.3.2. Səbiráli smo óvce, bačíju. Áli tó su səbiráli ḽúdi kói su bíli səs véće, səs véće óvce. A ovíja štó su səs máńe imáli po čétiri pét, oní nesú imáli níkakvu drúgu rábotu, oní si i vardíli. Nesú i daváli nígde. A mí smo bilí səs víše óvce i jóš néki ḽúdi túʲ is Tátrašnicu i ovámo is Kálnu, oní su doteruváli kod nás i səbráli smo. El mí smo čuváli

šesé sedə́mdesé óvce. I tú smo zbráli do osə́mdesé i víše nísmo moglí da čúvamo mí, a dójdu po pét po šéz dokáru drúǯi koí su čuváli, tə nájvíše do stó smo zbiráli. Pə káko ʲe, úznemo i kólko óvce, tólko dní. Áli nášete mlógo óvce, mí ostáimo za poslédńe vréme. Imál pet óvce, ón pe də́na úzne mléko i nósi tə́ síri. Oníja imál déset, ón dése dána. A nášete šesé bilé mléčne íli sedə́mdesé, sedə́mdesé də́na mí izgúramo u ávgus, pa néma za sváku ovcú ni dən mlekó. Što nášete bilé mlógo. A mí smo se praíli da smo dobrí ḽúdi, dójdu tə́ ni pómognu i u kopáńe i u žétvu i séčeńe šúmu. I oní odnesú mlekó, znáči, za pet óvce odnesú mlekó koko-gót kad je imál dváes óvce da mḽzé célo léto. A nášete do ávgus mésec, sektémbar mésec, za nékə̑lkə̑ gə̑din ne imálo ni za svéte óvce da úznemo dən mléko. Jél na ovcú smo daváli po dən mlekó.

4.4.1. Kád smo pravíli téj crépńe od zémḽu. Mí smo išlí tám póre cṛkvu, tó se zválo Mṛkoḽin dól. Gde nékad rádi... ránije biló káo rúdnik. I túʲ imálo néka tvṛda zemḽá. Ponesémo sećíru i sékli smo. Káo betón ʲe tvṛdo biló. I donesémo u ǯákovi. I zbéremo se šés sédə́m žéne i kólko donesémo, mí úznemo i tó popárimo s ćipélu vódu u golémi kotə́l. I gázimo s nógu. I pósle bácamo ódi táj kučína, bácamo néšto ódi vḽnu, ódi kóze dláku, i gázimo dok búde žílavo. I pósle ʲu podélimo káo za léb vurńác. I lépo sə́s rúće své razbíjemo odozgór máznemo, máznemo, dók se oná razvučé. I pósle úznemo i óbim naprávimo. Své lépo káko tréba da búde káo paníca. I úznemo i razbíjemo lájna u kotə́l, i lépo ju já úznem, tə́ ʲu o káo da ju ofárbam da se oná ne púca, postávimo ju u sóbu gdé je tóplo. Ta sedú trí četiri də́na da se ne ispúcu. Né, né, sámo u sóbu i zatvóru, ni prómaja, u zatvóren próstor. Záto dá se ne ispúca. Dók óne dóbro povučú. Pá kat povučú, mí ʲu úznemo i dígnemo i na távan góre. Pódi crép. I sedú na távan préko zíma, tó jéseni rabótimo, i préko zímana oné sedú

góre. I spróleti kád búde mlád mésec, mí stúramo i nalóžimo ogńíšte, dŗva, i stávimo ju i čékamo, da lí če da púkne. I oná, kojá je dóbra, oná néma da púkne, napálimo i lép postávimo u ńú i vŗ́šńak napálimo, zasípemo sə žár, i lép péčen, bóļi négo sə́k što kupúʲemo ovdé u Pírot. Já sə́m bilá májstor za téj crépńe i pravíla sə́m. Kat tój kalíšte gázimo i prójde nékoj i káže: "Dóbar də́n! Dá vi, - káže, - potráju crépńete!". A mí kážemo: "Na téb ízusta, na Bóga úši!".

4.5.4. Pə zakóļu svińú, zbéru se komšíje, famílija, i zakóļu svińú, odéru i postávu na jédan zít. Zíd, zít kə́kó kážemo. Postáve ju i úznu i své iskovú s jekséri dá se oná ne sə́bére. I kad búde isə́la, oní odmére po dváes santíma širínu, i kólka je dúgačka, íde dóre u kráj. Své sə́s létvice se obeléži, iseče se, a mí žéne úznemo napredémo ot kļčína, pa sprégnemo, pa prevŗtimó napráimo kanápove. I oní isečú opənci, ta úznu své tój ta nabə́cku. Kó áko óče no sə́s neḱe bŗčkótine jédne, dvóje, a dóle sámo rétko se naprávi za žápće téj. Pá se isečú ódi drúgu kóžu stáru žápće, pa se napráve pa ódi vŗᵖcéte, i obújemo se, ídemo u sεló ígramo igránku.

5.3.4. É pa od Božíč. Pa pŗvo póstimo. Tó se né blažílo. Sád u novémbar mésec pósle Svéti Rańǯel íma Pokláde, zapóstimo i do Božíč. Kad búdemo mesíli šáreni lébove, sečémo tū véčer své onúj slámu, sedimó na ńú. Újutru u ǯákovi, i tám kude-gód ímamo slíve, vótńaci dóle u sεló, dóle kod vodenícu sléznemo, móra da nósimo da potpálimo da se róde slíve. Né, sámo kážemo: "Pə́lí, rodí, slívo! Áko né, dogódinu ču te otsečém! Áko ne ródiž, dogódinu če te otsečémo!". I sútra tə́j bə́dńak štó smo sékli ta gorél, újutru úznemo s táj s túj glavńú, i səs ńú ídemo ta pálimo túj slámu. I níje ni déda davál sə šíbicu da nósimo da pálimo, négo své s túj glavńú. Mí smo imáli túj véliḱi slívnik, jednó smo imáli

préko réku. Pə̆ ódi tú^j štó smo bə̆dńakət, od bədńakət glavńá! I sə̆s ńú smo išlí u sɛló, i dóle se zbéremo u sɛló újutru ráno svá ómladina koí imáli dóle slívnici pomálo. Gdé ni je... smo sví sedéli u sɛló, i sváki pomálo imálo. Táj vodáta potopíla i prošlá, oní ļúdi nasadíli dŕvja. Nasadíli većínom slíve, ponéki orá ostál i tə̆kój. Óvaj, i zbéremo se dóle, tə se opríčamo, úvečer kúj kə̆kvó je sə̆nuvál túj nóč. Pričáńe, smejáńe, ídemo si kúći ta rúčamo i pósle doódimo na igránku. Ļúļće su se vŗzuvále na Božíč. Tó u sɛló na náš oréj, lánci sə̆béreoše da se ļúļamo na Božíč. Tó ^je biló na náš oréj.

5.3.6. Pə́, ka dójde ǯúrǯovdə̆n, a mí pré újutru ídemo u cvéće. Jédan dán ídemo u pláninu i drúgi də̆n víjemo vénci. I uóči ǯúrǯovdə̆n premlázimo óvce. I tə́k smo víli vénci, i tó mi je bíl déda góre na pojátu. Póre Tátrašnicu smo bilí na meǯú Kálna, Tátrašnica i Gábrovnica. Na Trí méǯe smo bíli. Na Trí méǯe. I tú se sə̆béremo, ísto is Tátrašnicu su bíli tu komšíje i oní dójdu na táj rúčə̆k. Právimo zeļánik, pečémo pogáču za təg. Kúvamo pə̆súļ i súo rébro, pečenícu ostáimo [súju] za təd. I déda mi úzne púšće, jédnu ón, jédnu úzne dadé na komšíju, í po sédam mátka ispáli [jə̆t] i drúǵi sédam, i jédan métak ispáli kój je ovčár. Já sam bilá ovčár, ńegóva unúka, i petnáesti métak móra da ispálim já sə̆s túj púšku. Da óvce létoz gróm ne ubíje, da ne dójdu vļcje póred ńí da i podáve. I kád zavŕšimo tó túj večéru, onó véč je sļnce biló na zaót.

I za sútra kó^je jágńe tréba dá se za ǯúrǯovdə̆n odvói, mí izbéremo ko^jé ^je nájvéliko. Pŗvo jágńe áko ^je biló žénsko, mí ńéga ostávimo, pá po ńég ko^jé se ojagńílo múško, ńéga úznemo i nósimo dóle kot kúću. Kúća ni je bilá dóle póred réku. I újutru dójde déda da zakóļe jágńe, i túj postávimo na ŗžəń, opečémo ga i mlekó što smo pomļzli káo sinóč potsírimo ga, úznemo tu grúdu u tepsíju íli u ǯuvéč, i nósimo dóle

kot kŕs. Kŕs je bílo u Gábrovnicu dóle kot na kráj níje bío bəš u sred nášeļe, áli većínom je biló više mésto náše négo túʒo. Tú smo bilí sédam poródice ko^j^é smo tó mésto daváli za tú igránku i za táj kŕs. I ʒurʒilá si mí dadémo, kóļemo dóle kó^j^e se delílo molítva, i odnesémo od ovəj štó ot kúću. I dóle isečú ga u parčéta, i sváki úzne po parčé. Káže za zdrávje, da óvce iļáde, da óvce bližńévu. I táko smo slavíli ʒúrʒovdən.

Múzika smo si imáli u sεló sédəm svirača, túj plék múzika, igránka, ígramo. Sļnce véč na zaódu, svási kúći íde. Níkoj néma da ostáne u mrák, síjalica né imálo, né imálo ništo. Póp je dolazíl da presečé kolačí i úzne méso. Štó smo odnéli dóle za ńéga. Ne nósimo célo jágńe, mí ne nósimo, pósto dájemo molítvu. Kát smo mí kolačarí, mí dávamo molítvu, a kád drúʒi náši, kad búde sváku sédmu gódin mí dá^j^emo jágńe i koláč mésimo za kŕs. A drúgi koláč nósimo, ta póp sečé dóle póret kŕs. I táko smo proslavuváli po trí dəna. Pŕvi dən nósimo méso, drúgi dən igránka, tréki, tréći dən litíja. Biló ^j^e svéti Márko. Vátimo ómladina i póp prenósi préko onámo káže malé. Kudé kakó biló, négde Gladníca, négde Čúka se zválo, Jábučki ŕt, Goléma réka, Mála réka ovámo gdé smo mí bilí. I prójdemo da ne bíje grát. Pə zváli smo ovám Jábučki ŕt, Pónikla, Goléma réka, Mála réka gdé smo mí bilí, Gladníca, Čúka, Granica. I sléznemo u seló ko cŕkvu i odígramo i nékolko kóla i plék múzika səs nás své išlá. Sédəm dúše smo si imáli i sεló. I tó na tóg tréćeg ʒúrʒovdən smo tó radéli i pósle níje imálo grát. Kod nás, a kój ne nósi litíju, ni litíju kój ne nósi, ováj drúga séla, ńí većínom zakačuválo grát.

5.3.8. Čovék íma kó^j^ ni je komšíja bíl, svirač stávļa z gájde, zasvíri ruménku i ígra i Svŕļišku ruménku do dógde god sļnce da na zaódu, i ídemo si kúći. Néma, tó ni déda, já sam bilá ko dédu. A ostáli i

zbéremo se pókrə jedánaes sáti dokudé četiri popódne zími. Vodíce, Pokláde, dvóʲe Mladénci, Svéti Tódor, tó su své bilé Mále zavétine, a Blágovesti su bíli káo vášar. Təg ni íde i déda, ísto smo dóle u cŗkvu nosíli koláč, i íde sļnce na zaódu, mí si ídemo kúći da namírimo stóku. Pálimo venerí, túramo i na óvce, pripúštamo jáganci, i takó je biló ísto i Velígden.

6.4. A cŗkvu je napraíla náša famílija, pomagáli si víše séla, i Mezdrejá i Cŗni Vŗ i jednó drúgo. Áli na túju cŗkvu náša famílija većínska je napravíla. Jér na dédu mi je číča zakópan póre cŗkvu i na ńéga píše Vúčić Nikólka. Ón je podígal túj cŗkvu.

ʲÉl ováj náš póp štó ʲe dŗžál nášu cŗkvu da ga kŗstimo, ón je bíl Rús, i živél je dúgo vréme i úmre. I pósle jé se juríli popóve tám, ovám, i nísu ļúdi mógli da íma popóve sváka cŗkva. Négo jédan póp za nékolko cŗkfe. I sək slávi dánəs u Kálnu sláva táj odŗžáva, kád u Gábrovnicu dójde dá ni seče koláč, Blágovest i Mála Bogoródica, ǯúrǯovdən, Svéti Ránǯel. Dók su počéla decá da se škóluʲu. Većínom ovdé nesú. Négo Leskóvčani, Vrańánci se školuváli za popóve, áli u okolínu Kńaževac ovám Gábrovnicu níje.

7.1. Pə təkó bilá vélika póplava i slézne dóle u sεló i pə odnéla škólu, odnéla cŗkvu, odnéla své. Pə biló ránije, jóš déda mi bíl mənəčək kád je tó odnélo. I pósle mí smo góre na imóvinu, a dóle ni je ostálɔ sád kudé ni je bilá kúća. Tój dóle štó ostálo, onó pósle delíli káo za gradíne, za təkvó málo. I onó ga zauzélo rúdnik.

Né-znam, káko je nastálo sélo náše, znám dóle gdé bilá tój səg gdé smo postavíli nóvu cŗkvu, déda káže da tú biló sámo trí kúće. I o téj trí kúće nastálo célo sélo. Imál e jédan čóvek šés li, sédam li čerke, i své te čérće tú dovéle zétove. I razdelílo se na túj imóvinu i povećálo se. Pósle kólko su kúće bilé, óvaj, né-znam. A pósle óko tríʲes li su četíres li su bilé, kád je potopílo

sεlóto, áli imálo. Né^{j}e tək tólko biló kat potopílo. Trí^{j}es četíres kúće bilé i imáli si oní i cŕ̥kvu, imáli si ópštinu, imáli si škólu. I tó své odnesé vodá, i pósle oníja ļúdi své izléznu na bŕ̥da góre kudé imáli imóvinu. I kát sam já postála, bilí smo pétsto devedéset kúće [?]. Áli tó biló razbácano da za dvá də́na ne móž da prójdeš to sélo. Tó biló razbácano po bŕ̥do. I támo se graničílo səs Pápratnu, góre səs Rεpúšnicu, s Áldinu réku, s Tátrašnicu, səs Ínovu, səs Kálnu i Šestígabar, s táj se séla graničílo.

508. Crni Vrh

a) Dušanka Vlatkovič, geb. 1928.

2.1. Pə káko da sé ne séčam, káko da... ļúdi su bilí, srédńi ļúdi. Nísu bíli náj siróma ni bogáti. Mí smo bíli pé déca, četiri séstre, jédan brát. Táko, čúvamo óvce, čúvamo kráve, čúvamo końá pə jédnog^k, dvá. I táko, poļoprívredu rádimo, i táko ʲe bílo u sélo. I sát si je, saló si je saló ísto. Rádimo i ovdé, áko nesmó u.

2.1.1. Ot sɛló. Oná ʲe bilá i sɛló Gravaļósa što se zové, iz drúgo sélo, a udalá se pósle, oženíla se káže báš, oženíla se po... káko se odávna dumálo, né udalá se, négo oženíla se. Oná pósle u Cr̥ni Vr̥ došlá iz Gravaļósu. Pa kvó ni pričála, i dá ʲe pričála, já sam tój zaboravíla.

3. Áli více, ránije je biló, rodíteļi víše žéne décu. Níje káo sád, míslim, štó se ožéni, ne píta rodíteļa. A ránije pa se raspíta, ot kákve ʲe famílije, pa kákvi su mu róditeļi, dál su oní dóbri ili lóši, íli da níje pijánica, da níje barába, da níje, tə̆kó je biló. Da íma víše imóvine, da íma stóka, tó se računálo da ʲe dóbro, da ʲe bogáto. Míslim, gázda káže, ne kážu bogáto, négo gázde. I mén báš mój baštá je dál gdé íma víše imáńe, imóvina. Kad íma poļoprívreda, káže imáńe, livåde. Kudé je jedə́n brát, néma da déli, néma. I tə̆kó ʲe biló odávna, i tə̆kó se i míslim i ženíli víše rodíteļi.

3.1. Kakó se oženíla? Táko, zavoléli su se, i sɛló rásturno, áli támo kát se zbíra, Svéti Ilíja štó se káže, trí dâna igránka u sélo, Úskr̥s trí dâna

igránka. Skúpe se ļúdi, stári i mládi, i ómladina mómci, devójke. Ígru, pévu támo. Nesú peváli, áli ígraju. Igráńće, sviráči. Í, táko upoznáju se. I pósle...

Níje biló ránije káo štó je sát. Dá me izvínite, devójke ídu... Ránije biló, otídemo u sélo, áko ne dójdeš jóš vídelo, jóš mrák, tí se stídiš od rodíteļa, kə̂kó ǯ da príjdeš. I ón te gŗdi i móž da te i bíje i svášta. Zášto da zakásniš? A sət kató se stə̂vnílo, da idú, oné təg izláze támo ta šétu, i prekó-noǯ ga néma do újutru. Ránije níje tə̂kó biló. Jés je biló sεló, áli imálo je rét, kadá li də̂ ídeš, kadá li da né.

3.2. Rodíteļi se pŗvo zbéru, míslim, na devójku, na mómka. I oní se dogovóre. Áko se i oní vóle, da odgováruju príjeteļi... A sád né tə̂ko, sát se... Pa biló ʲe, áli... Méne je, míslim, mój bášta dál, oženíl je me táko, da ti kážem, ne kážem udalá sam se, négo, ájd, ví kážete onáko, oženíla sam se. Málo í i pred zór, já nísam voléla báš túj kudé ʲe ón mén dál da otídem. Áli ón me túj dál, jédan brát, a já sam bilá nájstara, pá sam i orála i kosíla, své sám radéla. Tú imóvina, íma imáńe, túj će me dadé da rádim, da íma kvó. I ón me túj sə zór i me dál málo.

Pa jésu. Pa té tə̂kó. Doǯu, skúpe se roǯáci íli komšíje nékoga, otídu pe-šés íli déset íli kólko bílo. Otídu úvečer kod rodíteļi, kódi devójku támo, ləžu, mážu, dogováru se. Í, áko pristáne devójka, dadé néšto dár, čarápe, i úznu, oní nóse rakíʲu na, úznu tój popíju. Izļúbe se, sprijetéļe se i ostánu príjeteļi. I pósle kat se dogovóre, práve svádbu i táko.

3.2.1. Svátovi pozovú kád pa dójdu za devójku. Svátove, kólko se dogovóre svátove. Móžda pedesé, móžda koí su bogáti, móžda stó, koí íma prostóriju. Áli u sεló je biló néma kuće tə̂kó vélike mlógo golemé, pá da íma dósta nárot. Négo ovdé səga se íma

kudé pa práve veseļe, a támo si biló u kúće u sébe vélike, koí kvo ímau si. U dvé sóbe stáve ostál i klúpe i tə́kó ʲe biló. I drúgo né-znam kə́kvé da ti príčam. Jábuka se túri. Jábalka, právilno jábalka. Tó se túri. Omési se jédno pogáča, í na ńéga se našára úzokol i túri se cvéće, ovój šamšír, ka štó ga zóvu, zelén. A u sredínu jedná cŗvéna jábalka. I tó kážu sobórńak. I stáve ga, pa sedí túj, donesú ga i pósle si ga odnesú. Kád ódu tám kudé je, míslim, odvedú mládu kudé na dóm pri mómka, oní tíja sobórńak lóme támo, kŗ́še, i táko óbičaj, tákə́v je óbičaj.

3.3. Kojá si se zavóle, zavóle se mládi, biló i begáńe.

3.4. A ránije príču da je biló. Táko imálo neožéńeni, ko sə́k što su ovdé u Pírot. Svúde íma neožéńeni, u četŗdésed gódine ostáše kó... Pá se zbéru po trí četvórica káže i nosíli i sə́ zór. Devójku uváte támo kudé u preváre i vézu ju sə́s tkaníce. Nósimo si li tkaníce. Íli úznu dŗ́vo káže i podbodú je pódi tkaníce i odnesú ju sə zór. I támo preleží kódi ńí ostáne i pósle móra tə́kó da ostáne.

Bə́š mój újća ʲedə́n, da ne kážem újak, já gréšim, umešá ga. Bə́š mój újća ʲedə́n, tə́ mi újnu, oná mi je pričála. Káže, bilí dvoíca se s bráli, troíca li, i uváte ju i sə zór ju odvéli.

Pa pomiréńe, pomíre se i rodíteļi, tó veʒ známo, razúmimo se. Oná támo prenočíla, kod ńég presedéla, i pósle kút če íde i kakó če íde. Pa móže i da néče se pomíri i gótovo, áli rodíteļi si néče pomíre, al oná móra da sedí kudé je ošlá.

3.5.1. Táko oćíti se, míslim, túri se válo, dávno se káže mréža béla stávi se, kosá se lépo naprávi, i zaćíti se nevésta, i mladožéńa ísto káže. Kúpeno cvéjke íma kúpeno, i túj s iglú zaćíti se lépo i... Pá ko íma stávi, ko néma - néma i gótovo. Pa žļtíce káže ili káže napaliʲóńe íli káko bílo. Napaliʲóńe.

3.5.2. Áko já ímam, káže se dár. Čarápe, košúļa je imálo i jestəci se káže. Já ga umėšam, ne mógu své da vi rečém kəkó je biló. I jestəci, košúļe, čarápe, təkvó se dávalo, ní imálo, cŗʒe kážemo tój što se tkálo ovój šárene. I təká dáva košúļe nájviše kojá íma pó darovíta, pó ródiţeļi mógu. Onó se i dár imálo. A póklon se dá^{j}e, kakəv je póklon imálo, níje póklon káo sək štó se dáva. Dadú mu ovcú, ko^{j}í ovcú, ko^{j}í jágńe, ko^{j}í takəv je vecínu biló póklon. Sútra préksutra ^{j}el lípše ovcáta, jágńeto, néma níšta. Néje ko sát što dávaju póklon. Tá se nešto víše i skúpe se i, míslim, dadú na deté bár da zná^{j}e štó mu dáva na póklon, slúži se.

3.5.3. Pa dóbro, kad otíde, míslim, mláda támo stígne, otíde na prág. Kážemo na prák. I dočékaju ju tú, opróste néšto, míslim, íli krávu íli štá bílo. Kój štá íma, kój štá óče. Dočéku mládu, síto što sé^{j}emo brášno, u ńék stáve žíto, mét pritúre. I oná máže na vráta. Zamáže góre pa dóle, támo ovámo. Úkŗsa li táj méd, úzne žíto vŗļa. Koí su támo národ, oné čéku žéne, káže se prestíļće ódi tój žíto da úznu. Á za kvó su gu zimále, já né-znam. Kó^{j}e znám, já vi objásnim, kó^{j}e né-znam, né-znam ni já. Ogńíšte ísto, ulézne, uvedú ju, stávɛ trí léba, káže se cedílo, tó. Véžu ga, i svekŗva ju vódi oko ogńíšte. Stolíce ovéj mále narede, pá svekŗvata i naredíla, snájkata i izməkne, a svekŗvata i priməkne. I táko trí put ovíju ogńíšte. I míslim, íma jédno déte, ko^{j}é si oní óte, ko^{j}á im je blísko, roʒák, áli večínu gléda^{j}u da je múško. I onója sédne u skút, káže uskútńak. Stáre pantalóne íli néšto, ta nevésta pa báʒi na ńég da sédne. Oná níje sédla, áli éto málo čučnúla. I vecínu glédu, múško déte da búde uskútńak, da búde múško déte pósle. Své je láž, já ne vérujem, áli táko ^{j}e óbičaj. I né-znam drúgo štá, ne sécam se. Áko néšto znám, ví se sécajte, já če vi príčam.

00055361

3.5.4. Štó li se jélo? Né imálo káo sá, míslim, mlógo mezéta i jédno i drúgo. Kúpus, turšíja, sír nájviše imálo. Kúva se kúpus, kuválo se i, míslim, vasúļ i méso se kuválo i tój. Sát kážemo pasúļ. Vasúļ i méso i tój se kuválo, sát se tój ne kúva, míslim, za tə̌kó. Opečé se, kói móže opečú, i pečéńe néšto íma kod nékok, kod nékog néma. Sámo nápneš. Pə kóļu, zakóļe ovcú, zakóļe kój štá íma, zavísi koʲé vréme se právi svádba. Papríka, míslim, se púnila.

3.6. Sútra də̌n dóǯu, míslim, ńíńi príjeteļi. Odókle je devójka. Dóǯu oní kódi ńí u ponedéļak, káže se na gósje. Ne káže se gósti, négo na gósje. U ponedéļak. Kad oní otídu za devójku, oní izgostuváli támo, dovéli mládu, a pósle, pósle ka dóǯu oníje u ponedéļak, ovíje se spréme, mláda i dočéka pred vráta. Sturíla mréžu náravno. I dočékəu príjeteļi, pa sə̌z žéšku rakíju. Pa imálo ední ga kážu ibrík, a mí kṛčák náj za rećíʲu žéšku. Pa tój na ńéga venác ispléten, pa stáveno lépo, i dočéku i támo. I u ponedéļak oní kod ńí búdu na gósje i zavṛšáva se pósle.

Pósle práve málo gósje kát si oní odréde. Po desetína dúše ídu támo, ídu ovámo i takó je biló. Víše né-znam kvó da ti príčam, já se i ne sećam. Pə̌ kólko dəna do ponedéļak, pa oní otídu náravno u súbotu úvečer u kólko se dogovóre i u nédeļu dovedú mládu ovámo, u ponedéļak dóǯu po ńú na gósje i zavṛšava se. I táko.

4.4.1. Pə̌ té tə̌kó smo ga pékli. Ogńíšte pa nalóženo. Pə̌ brášno otséješ, kvásac stáviž, zamésiš náravno kó i səg úvek, ne móžeš drúkšije. Nakladú, nakladé se ógań, stavi se crépńa, napáli se. Stúri žená, íma, úzne, íma jednó štó zové se ostrúška se zválo u sɛló. Úzne kṛpu pa čávru stúri oď ogńíšte, stávi názem. Vṛšńak íma, áko óće pod vṛšńak, stávi ńéga, napečé. Áko né, péklo se i pot pépel, pod žár.

Zapréče fíno, opečé se i léb je slátag bíl tə́kó kad jé se pékəl. Tə́kó je bílo.

Ot kál. Pa káko se právi, zémļa kojá se pó ne púca, to se probére. Pa sláma, tó sítno, pá se tó vodá pa se gázi, kópa se s matíku, pretúra se, i sláma se po ńéga sóli da bí se dŗžálo. Onáko néče z bláto bezə slámu. I tə́kó napráve, tój nékolko púd ga méšu da ga napráve, i s ńéga mážu íli pód íli, míslim, sténe štó se káže. Mazálo se, i táko né imálo málter pa káo səg malteríšu. I tə́kó je biló.

4.4.4. É pa, papríka, papríka se puníla, míslim, ísto. Pirínač stáviš, lúk, méso. Sečémo lúk, méso saméļeno i pirínač ímamo náravno. U sváku kúću móra da íma namírnica komú štó trébe. I napúnimo, tó své ispŗžimo lépo i napļnimo papríku, skúvamo, zapečémo náravno.

Səg zapíčamo u rélnu, a ránije níje biló. Imálo vŗšńak, ogńíšte, pa tó napále pa zapečú. I níje imálo špóreti káo sə́k, pa rélne, jér drúgi špóreti su bilí. Jés já káko sam véč potstála, bilé su rélne véč, áli ránije baš néje imálo tíja špóreti. Négo visóki tə́kó tésno, néma rélna, néma níšta. Sámo móže da se gréju ļúdi, a své u ogńíšte imálo. Támo mése lép, crépńe se zové ʲednó íma, štó pečú lébət, stáve.

10. Zové se kád je jédno pļ, a kát su víše - pļovi. Oní práve, míslim, štétu. Izléznu, sečú žíto íli u dŗvo támo kudé se ukáče i krúše i stúrau, rúču ʲédno drúgo. Pļove káže, dováču léšnici, své. Kážemo dļgo, dļgk. Pa káže gļčú, decá ugļčáli se íli ļúʒe se ugļčáli, ugalamíli. I decá se ugalamíla, galáme, gļčú i táko. Bļe, pa jédna bļá. Ímu tíja ļúdi bļe, pŗļavi néčisti i táko. Bļosérine.

Káže, tíja čovék néma akəl, néma pámet, uzgubíl pámet.

Na baštú - baštá, a máti, to stári kážemo máti. Jéste.

509. Pajež

a) Stanislava Živić, geb. 1936.

1.6.1. Já nísam vídela níkada kúrjaka. Pə dáve óvce, dáve šta nájdu da jádu neštó. Pa vidéla sam ovəkó, míslim. Vidéla sam kát sam bilá na vášar, i na vášar sam vidéla da Cíganin vódi méčku.

3.2. Aγá, mísliž da póčnem u kəkó smo se oženili. Pa vídiš, mí se nísmo ni poznaváli. Í kad je dóšo da me prósi, tək smo se upoználi. I došlí dósta, dojdóše goʒá isprósnici. Í če me próse. Í, sví su bilí na ńegóvu stránu da pristánem. A i mí, káo ne bí jóšte se ženíla li, udavála. I oní če da kážu: "Ájt, - kážu, - ví, déca, iskóčete tám, - káže, - da se dogovórite!". I mí iskóčimo támo i dogováramo se. Já səm mu opričála, já səm siromášno deté, némam preménu, némam dárovi, némam níšta. "Móre, - káže, - áko si tí, - káže, - siromášno, mí áko se úzmemo, mí móžemo své da napráimo, míslim, i da stečémo". Í, ón káže da móžemo. Ájt, kad móžemo, ču pristajém. Dojdómo o tój, oníja isprósnici sví: "Ájde, déca, kakó ste odlučíli? Óče li da se žénite, néče li?". I Svéta je təg rekəl: "Pa dóbro, - velí, - devójče mi se svíga, i já bi ga uzél". I mí pristánemo i təkó.

Dɛdú mi oní páre, nišán. Já na ńím kolkó səm imála dárovi, dalá səm. Í, təkó je biló. É, oní nastəve. Mój ótac uzél, izgrejá rakíju, skuvál se kúpus, postavímo večéru, nápravi se veséļe, své. Ájde, devójče i momčé da iskóče tám, pá da se dogovóre pόboļe, da néʲe sámo da tólko ʲe. I mí se dogovórimo. I tək tək smo se upoználi, tək smo počéli da vódimo ļúbav.

I póse mínu nékolko vréme, ájde d ídemo da se ispítamo kot popá. Ídemo tám u súsedno seló i ispítamo se... U Izvór. Kot popá smo se ispitáli, dojʒómo, já míslim, májka če me čéka, ótac túj. Má oní si otišlí u komšilə́k. Ká dojdómo s mladožéńu, prazná kúća. "É, - káže, - čékaj, - réče, - dá ti pokážem ot kə́kvó se dŕ̥vo kašíće práe!". Ón méni. Réko: "Pa né tój vréme, no čékaj, - réko, - da vídimo pŕ̥vo pa tə́g". Ón káže: "Tí si ot sə́g mojá, - káže, - néma da búdeš túʒa". I níšta. Isprati ja mladožéńu, mladožéńa si otíde, i já si ostádo kúći.

3.2.1. Kád búde vréme, zakazámo, kadá če búde vesélļe. I pravímo, plék múzika pogodíše. I práimo veséļe i ódem já kod ńegóvu kúću, nevésta mláda. Otídem kod ńegóvu kúću i své sedéli smo trí nédeļe kod ńéga i ópet se vráćamo ovdé. I nastávimo pósle žívot to... rádimo. Bíli svátovi své. Svátovi, svádba, plék múzika. Pa míslim koí su došlí ńegóvi po méne. I mén su uzéli i išlí smo u cŕ̥kvu dá se... sámo smo íšli u cŕ̥kvu, nísmo mógli da se vénčamo, zátoj što nísam imála gódine. Sedámnaes, sedámnaez gódina. I íšli smo támo, igráli su neštó tám pret cŕ̥kvu, i pósle smo otíšli na ńegóv dóm i tám smo...

3.3. Vídiš, áko se svíʒa momə́k na devójću i devójća na momká, oní se dogovóre. Áko u ne dávu stári, ńéni rodíteļi, oná se dogovóri s momká i pobégne za ńéga. Ne beží, jél se íde poláko, onó kaʲ, míslim, tój se káže da je bežála.

3.4. Pa čúješ, čúla sam i tó, ál nesə́m vidéla. Čúla sə́m ta káže, áko se svíʒa devójka na momká, ón ju zamétne i odnesé ju. I tə́kó.

3.5.1. Idómo s mladožéńu da kúpimo, trébe mi zə́bə́n, trébe mi šemíja, tə́k šemíje... Ti dóbro sámo píši, nemój da... Preetílku, dóbra košúļa, i mláda da se preméni. Néʲe vistán, zə́bən je biló tə́ga.

3.5.3. Pa dočekáli ni ńegóvi gósti, imálo tu ostále žéne kóʲe tréba da dočéku i, míslim, komšíluk tú. I

imálo kó^je devójke, mómci, skúpe se i čékaju mládu kadá će stígne pred vráta. Kad otídemo, óni će da, trébe da báca^ju žíto. Dalí su mi žíto, bacála sam máslo, dá, vŗļamo. I máslo da mážemo. Máslo sam mazála, dalí su mi i mazála sam máslo. Í, své do dóveče tǝ́ká mláda pod mréžu sedí. Dóveče se skupíše ńegóvi dósta. Jéste, obikáļamo ogńíšte, ígramo. Glávńe oní pritícu, já i izmǝ́kńújem. Glávńe, dŗvéće míslim. I já izmícam, oní primícaju, i tǝ́kó smo trí-put ovíli ogńíšte. Tój kad otíde, míslim, mláda nevésta na múžńev dóm. I oní kǝ́kó će, úznu pa bácaju lép, vŗļaju da kážem. Vŗļa léb i sǝg ráde mómci, tŗčé ta úzmu tíja léb, i káže se tój "grábal lép". I sví ga pósle razdéle po zálok, sámo za sváki ga da íma pomálo.

I pósle smo nastavíli. Oní si nastavíše tám da oníja ļúdi ko^jí su bilí svátovi, pá su jóš izdonosíli pogáče, bánice, i tú je se večerálo, veselílo své do srednóč. I pósle su se sví razotíšli, mí móra da ídemo da légamo káo mladoženci. I imáli smo jábuku štó nevésta nósi i tú jábuku stávimo pod glávu. Jábalka. Zakašļá se. Í újutru ustánemo mladoženci i tú jábuku rasečémo i pojedémo. Já sǝ́m kazála na svekŗvu, i svekŗva káže: "Pa dóbro, - velí, - kát ste, - velí, - odlučíli pré, pré i gótovo". I táko je bílo své u rédu.

3.6. Póse újutru móra da me vóde méne ná-vodu. Úzmemo flášu, testíju, stóvnu. I újutru me vóde na vódu. Zgrá^je se rɛćí^ja žéška i ponesé se u kondír véliki. I támo kát se odvéde nevésta na vódu tám, i oná zaváta vódu. Varák újutru se zalépi na mládu se zalépi na čélo, na kósu. I íde, i otídemo tám. Kád me odvédu na vódu, otídem já, zavátim vódu u flášu, tój nósi kúma, a štó u testíju, u stóvnu zavátim vódu, tó nósi staroćenica. Í sǝ́s onúj žéšku rećíju svákoga poslúžim, koí gót su izášli, svákome dám odi túj žéšku rɛćí^ju da popíje po čášku rakíju. I tǝ́kó

otídemo kúći i pósle završávamo tó^j i sprémamo se, če da dójdu po méne gósti. I dójdu gósti po méne, veseléńe, peváńe, igráńe, i tə̀kó je si biló, tə̀kó je biló napréd. I kə̀kvó jóš?

4.2.1. Bédva, pá izókamo ļúģe da pójdu da ráde, plátimo, i mí kážemo tój bédva.

4.2.2. ...smo vŗli səs kráve. I íma vetreńáča, vé^jemo žíto své rúčno, míslim, okréčemo sə̀s rúće, i tə̀kó smo vŗli i vejáli žíto. Səs kráve. Stóžer, íma stóžer, pa vézemo konópəc i kráve uprégnemo, áko némamo kóńi. Kad íma kóńi, kóńi vŗšú. I uprégnemo i tə̀kó ídu po žíto, gáze, gáze, doklé ga své zgáze. Kád ga zgáze, pósle mí úzmemo, smetémo, odvó^jimo slámu i smetémo žíto i pósle vé^jemo na vetreńáču. Mašíne, é, pósle s mašíne smo vŗli, i də̀n də̀nəs s mašínu.

4.3.1. Pa míslim, áko óće čovék da naǯúbri ńívu, ón úzme i zagrádi tŗļák. Kad zagrádi tŗļák, támo nóčum leží čovék i óvce i poméra onáj tŗļák ta da naǯúbri célu ńívu. Pa dóbro, pséta móra da íma da várde ódi kúrjace. Nóčum.

4.3.2. Skúpimo se dósta, míslim, ļúģe. I úzmemo, sméšamo óvce tój kád na ǯúrǯovdə̀n. I tó mí zovémo bačíja. I míslim, úzmemo tá premlázimo óvce kad goǯá se sə̀béru óvce i premlázimo. I komé kolkó mléko, tə̀kó ga razdélimo i uzímamo mléko. Premļzémo óvce, i səg já sam namúzla pet ќíla. Na təj pet ќíla trébe da úzmem stó ќíla mléko. A tí si namúzo déset, íma da úzmeš dvésta ќíla, trísta mléko. Kó néko kó^je, míslim, mléko. I tə̀kó své.

4.4.1. Pravíli su, kə̀kó su pravíli. Uzéli su i nakópaju zémļu. I napráve kalíšte. I stáve pomálo plévu. I znám žené da su gazíle po tú zémļu gazíle, dókle gót se ožilávi óna zémļa. I úzmu póse i práve okrúglo káo štó trébe za crépńu. I takó su... i póse u stáve na ógań, i oná se ispéče, i peče ləb^p i tə̀kó.

4.5.2. Nasádimo gŗsnice u Konopļíšte. Tój ni je biló

Cŗ́ni kámen góre Konopļíšte. I úzmemo, nasádimo. Í kad dójde vréme da, míslim, səzréju onéj gŗ́snice, íma jédne béļće štó se kážu. I obéru se oné naprét. Á onéj što ostánu cŗ́ńće pa práve séme, oné se kasníje béru. I zdénu se u gomílu. I oné pregoré, i kat pregoré, otŗ́ļa se séme, i otéraju se íli i nósimo na léǯa, tə́ i potópimo. Pá kat se istópe, mí je ispéremo lépo, očístimo své, míslim, ošúšimo i pósle səs tŗ́ļicu tŗ́ļamo. Kád i istŗ́ļamo své, onáj kļčína ostánu, mí ju úzmemo í če i čéšamo. Pŗ́vo na grébenci, pa pósle ímamo čétku i očéšļamo své lépo, pa úzmemo pa prédemo, ódi povésma právimo osnóvu. A odi máńe právimo máńe. I təkó tká^{j}emo, snovémo i tká^{j}emo. Postáv za košú... postáv, práimo košúļe. Za múšku décu pantalóne. I təkó smo radéli.

4.5.4. Zakóļe svíńu. I odére kóžu, ošúši kóžu í če ni naprávi náš baštá opənci. I úzme i isečé kolíko ni trébe. I úzme póse nasúče vŗ́ce i nabodé opənci. Dá li če na bŗčkótine, dá li če na zámće da naprávi. I áko i naprávi na bŗčkótine, onó lépi dójdu. I naprávi ni səs táj kļčína, i mí úzmemo i obújemo i nósimo, jél óno ^{j}e lákano na nógu, lépo ni na nógu. Rádujemo se déca. Ón napravíl ni baštá opənci svínsći.

4.6. Kúća da se naprái, míslim... Kad óž da práviš kúću, pŗ́vo osnovéš kóliko ti trébe kúća da práviš. Dá li češ déset métra na pə́d, dá li češ... Náša je kúća na dvaná^{j}es métra na pét. I tój izméreno své, iskópano fundáment, své kámeńe su stávļeni dóle da ne móž vodá da podíde, míslim, da ni uíde u kúću, da móž proz onáj kanál da íde. I pósle zídano ^{j}e. Dókle je zídano səs kámen, é, pósle počéli smo səs dŗvéće. I mí səz dŗvéće zavŗ́šimo kúću evé na dvá spráta. Prízemno i sprə́t. I tó já i mój déda smo uradéli.

5.1. Pa svińćá. Úzmemo iskópamo rúpu, áko səm bilá žénska. Ál mí smo decá, pá smo se igrála. I úzmemo iskópamo rúpu, napráimo, míslim, dŗ́vo káo jáje i

úzmemo kriváci. Í če bíjemo svińću. Kúj natéra pŗvo onój, míslim, dŗvo u rúpu, é, pa ón je nájjači i nájboḷi, náj, míslim, koí svińćú dotéra da... Onó da i pósle drúǯi sví [íspire] ovój, míslim, utŗčimó da vídimo kój če ópet da svińćú da natéra u tú rúpu. I takó ʲe biló své igráńe.

5.2. Bilé su sedéńće. Pa sedéńće, skúpimo se devóʲće, skúpimo se úvečer i če sedéńća íma. Své úzmemo... Na sokák. I úzmemo ta predémo, nadóde mómci, i səg oní óče da izáǯemo sə̂s ńí da razgováramo, da ne odmámi. I glédamo štó víše da urádimo, míslim, da napredémo. Prédeńe ʲe biló úvečer, zatój štó ne se vidélo da se pleté. I úzmemo i na kojú se pə̂k zasvíǯa mómə̂k, mí si iskóčimo, éko ón mi se svíǯa, áko mi se ne svíǯa, mí si glédamo prédeńe, ne glédamo mómci. I təkó.

5.3.3. Pə́ sə̂béru se dósta, míslim, ómladine. Íli kád je dóbar də̂n, ə̂nakó i úzmu i sə̂béru se mlógo, pa svirási svíre íli armonikáši, ál pré je biló plék múzika, tá su svirílí. Sə̂béru se tám pre cŗkvu, ígraju, i tój kážemo Sə̂bór.

5.3.4. Kát se pósti se za Božíć i své do Božíć se pósti. Káda dóǯe Božíć, Bádńa večer, mí úzmemo i tə̂g mésimo šarení lébovi.

Pa míslim, túri se léb u crépńu íli u tepsíju, pa u šporet. I úzme tésto pá se izmési, izmési, pa odozgór se našáraju tíja lébovi. Stávḷa se od onó tésto štó je zaméšeno, míslim, onó se stávḷa od ńég. Pa da sú šarení. Pa šáre, míslim, áko óčeš ńívu da našá... Áko óčež da omésiš ńívu, omésiš lép, stáviž ga u tepsíju i dá jóš ne zapéčen e níšta, i úzmeš omésiš káo zmíju. I stáviš, míslim, u ústa ódi slámu ə̂nój štó je biló klás. Na zmíju u ústa i, míslim, stávi sa stráne káo kŗstíne, ḷúdi. Ódi tój tésto se tə̂kó [iménpa] je, míslim, dá e óž da omésiš kráve. Kráve se omése káo da su upregnute, pŗvo jerəm pa kráve. Í kad úveče tíja lébovi se presečú své, kráve

úzme se presečé se préko sréd, léb ostávi se i sútra dən se dáje tíja léb na kráve.

I namésimo šarení lébovi i úvečer štá če, úzmemo pa unesémo slámu u kúću. I úzmemo pa próstremo túj slámu dóle na pót, pa nastávļamo, próstremo, míslim, stóļńak i úzmemo stáimo lébovi na zémļu na túj slámu. I nasédamo. Míslim, prekŗ́stimo oníja lébovi səs kadíļnicu. Svéća se zapáli, i úzmemo pósle pa oníja lébovi koí trébe nasečú se. É če sédnemo da večéramo. Mí úzmemo pa stáimo jélo své dóle na tú slámu. I úznemo, sédnemo i večerúʲemo na zémńu, na slámu. Pa eté, zakašļá se, pá. I kúj óče da míslim da... Mí sédnemo i večéramo. I íma kóla, omesíli smo kóla da se kólaju. Í da se kóla izlóme. Áko se ne prelóme kóla, kóla če nam se izvŗnu kađ potéra səs kráve. I úzmemo pósle, i jedən kói óčemo iznesémo tíkvu nápoļe, pa ókamo: "Kólko ʒvézde ná-nebo, tólko tíkve u onúj ńívu!". I təkó je biló na Božíć své.

Pa újutru ustáne, míslim, máti i če zamési. Zamesíla [grábi da] opečé kravájče. Kúj íde u bədńak da ponesé kravájče. "Á-aj, kravájče, - káže, - ne móž uópšte da jedéž, dókle gód ne otsečéž bədńak. Kád otsečéž bədńak, kravájče da pojedéš. I təg bədńag da zamétnež da doneséš". I donése újutru bədńak, i úveče se bədńak sečé spróma Bədńu véčer. I təkó je biló.

Jútredən ustánemo, své sprémamo blážno, véč néma da póstimo, míslim. Pa olalíja na Božíč. Úvečer se páli olalíja. Sláma úzme i zapáli se nápoļu. É, újutru ustánemo, onúj slámu skúpimo své. Štó smo, míslim, prostŗlí, tá smo jéli na ńú. I úzmemo pa skúpimo své u ʒákovi i nósimo po slívnici tám ta pálimo i ókamo: "Ólalija, búndalija, továri se... Zapáli se tóvarija, udári Pénču po púpəg da ožéni Vérku!".

Napréd vátaju se vrápci, da, vrápci. I tój

grábe ta uhváte vrápca, pa tə́g da na Bóžić pr̥vi púd da úzmu od vrápca, tá da ím je lə́ko, míslim, léto, da néje də ím je téško. Káže, pr̥vo se, káže, oblaží sə̂s vrápca, pa pósle, káže, jédi, káže, méso ódi svińú. I tə̂kó své.

5.3.6. Pa béše. Ídemo, tój se káže ml̥zí grúda. I otídemo u cvéḱe. Žené se goǯá sə̂béremo, goǯá žené ídemo tə̂ nabéremo cvéjće u pláninu, svákakvo cvéće. I úzmemo újutru ustánemo ráno i ídemo ta i víjemo vénci. Gdé če i víjemo, gdé íma vodá, na potók néḱi gde íma vóda. To úzmemo i víjemo vénci i káda víjemo vénci, pr̥vi venə́c kat se uvíje, [ə̂nó] se báca vodá uz vódu, niz vódu, préko, své. Báca se. I ovíju se trí vénca. I čé da se premláze óvce. Káda se premláze óvce, pr̥vi venə́c se stávi na vedró, a drúǯi venə́c se úzme pa se stávi na pr̥vu ovcú kojú pr̥vu ovcú pomuzéš. I stávi se. É, pósle drúǯi, ovój tréći venə́c, ón se stávi na jágńe. I své tə̂kó. Á, míslim, naprávi se zagón, zagrádi se. I úzmu se trí prúta ódi leskú, trí su ódi šípak. Í na ńí se navéže, míslim, belá vúna, cr̥na vúna i cr̥véna vúna. I navéžemo, míslim, na táj zagón, i túj ni óvce proóde. I íspod vedró úzmemo stávimo čéšal̥, stávimo sól i stávimo kravájče. I tój kravájče úzmemo i odnesémo u brobíńalo. Tí li své pisúješ? I odnesémo u brobíńalo i sútra də̂n ídnemo po tój kravájče i donesémo i stávimo gə̂ u kr̥mílo na óvce. I táj sól, a čéšal̥ si úzmemo i slúžimo se sə̂s ńéga. I tə̂kó je biló na Ǯúrǯovdə̂n.

Tój sam zaboravíla da kážem. Úzmemo pogáču pa isečémo na erét u kócku. I kád dójde pr̥va ovcá da muzémo, mí glédamo krós pogáčutu da pomuzémo. I sámo na pr̥vu ovcú. Pósle dígnemo pogáču.

Išlí smo. Pa napréd je, míslim, né išəl ón ot kúću na kúću, míslim, póp. Sámo kat svéti vódu, míslim, tə́g íde. Pa išló je se napréd je se išló. Íde se u cr̥kvu, támo móli se Bógu. Ne mógu da se

sétim. Na ǯúrǯovdən. I úzme zakóļe se jágńe. I omési se pogáča. Stávi se sír, svári se žíto, stávi se na onúj pogáču žíto. Omése se bánice, odnesú se tám pret cŗkvu, i póp tój své prekádi. Kat prekádi póp, ón úzme, íma ón služíteļa kó^ji ga slúži, pópət. I úzme i seče pogáču na srét. Dáje na tóga služíteļa, ón své unósi u cŗkvu. Otseče glávu od jágńe i po jédnu plečku otseče, i ón tój si své u cŗkvu nósi. Gdé ga dévu pósle, kəkvó mu rabóte, né-znamo, áli... Ál míslim, onój što ostáne, tój za nás. Otseče ot sír, otseče ódi bánicu i své təkó je biló.

5.3.8. Napréd nékada níje otejálo dŗvo da ródi. I ováj pójde gázda da seče. Sín pójde da seče. A gázda če óka: "Nemój ga sečéš, onó če u gódinu da ródi!". I ováj ćímne káo da gə otseče, áli ne seče ga uópšte, sámo ga zaplašúje da mu ródi dŗvóto. Ródi drúgu gódin, móra.

8.2. Ńíve. Pa ímamo Stevánovu livádu, Livádni dél, ímamo Trí kladənci, íma Brézov dél, íma Réka, íma na své stráne ímamo imáńe. Áli míslim, ímamo pot Kámen, ímamo Cŗnčév kŗs, ímamo Dóļńi Trí kladənci, Górńi Trí kladənci, ímamo Skróglu báru, Cŗni kámen, Licé, Bílo, Raskŗsje, tój své ímamo. Míslim.

b) Svetomir Živič, geb. 1931.

7.1. Sélo Pájež je dóbio íme pó ježevi. Pútovali su pútnici tú od ránije vrémena, i naíšo néki na ježa. Káže: "Évo jéž!". Prolázili táko daļe - pá jéž, pá jéž i mnógo ježevi, sélo je dóbilo po ježevi. Káe: "Pá jéž, pá jéž!", - i óstalo jéž.

8.3.1. Á za Osmakóvu da vam kážem, tó móžda če da vi təzé... Za Osmakóvu káže, prodaváli Osmakóvci dóle sír. Prodaváli jédnu kófu, dvé kófe, trí kófe. Kat pródali ósmu kófu, káže: "Dáo sam ósmu kófu", - káže. I ónda óstalo e Osmakóva to sélo.

510. Topli Do

a) Mira Velić, geb. 1932.

1.6.1. Imálo ʲe, síne, kát sam bilá ovčár. Vúci, vḷ́ci, vḷ́k. Kát sam bilá, síne, ovčár, pá sam na jédno mésto raníla óvce na séno na livádu zdénuto. Kə́kó li se zové livádata? Dubráva se zové, Dubráva. I bilá sam ovčár, pá sam... Máti mi turíla lébac u torbícu, já sam obúla pantalóne, a snég do míšće gázim. Pa otídem na poʲátu tə́ i púštim, pá ot pojátutu i mámim daléko kólko odóvde do blíza Kásarine. Daléko i mámim kólko onám é-e do vṛ́at, mámim ovcéte na pṛtínu. U tó vréme móra da se istreeé vḷ́k. Já ču mu vídim díru, kudé je minúl. Áli já ódo onámo na liváduvu, pá sam klála ógań pré, pá sam mlógo turála dṛva i onó žár. Pá si kád raspréčiš ónaj žár, onó ozgór se potə́núlo. Raspréčim ogə́ńat. Onó dóle údḷbin íma žár málo. Já natúram sencé, túrim tə́kó ugrízińće, i onó se zapáli pák. Ugrízine tə́kvój túj. Nó se zapáli tó séno, i já si nakladém ógań. Áli pogledá, pa dé da naránim psetáta. Já im dádo lébac, oná, síne, uzéše lébat pa ódoše zádi senóto pa jedú. A ovcéte pókraj senóto, a kozéte... Ímam šúmu zdénutu pák na dṛvńag ga mi ókamo. Jední ga ókaʲu štípka, jední na dṛvńak. Mí na dṛvńak. Onó néšto ʒvenčək íma na jednú kozú, ón ʒə́nka, ʒə́nka, ʒə́nka. Já se obṛnú, nó nekakvó se skúla pá se vláči. Na mešínu se vláči i íde nadóle nis kozéte. A oné reklé tə́ká, sámo da ón rípne málo da pribṛ́zi, óna če ódma da bégu kozéte, ál ón se vláči tíjo. Kát poglédam, no vúk. Já: "Á bre, á bre, vúk! Á bre, vúk!". Kučetíjata manúše lébat, pa á bre nad góre ta

ga zabráše, ta ga iskaráše iz nášutu livádu, dóg ga dovanúše zavójska pséta. Zavójska pséta ga pósle oteráše, i támo ga béoše u Toplodólsko ubíli. Išlí su své səs ńéga i ubíli ga. Ļúği ubíli vļkátoga. Po ńéga, po psetáta, oná pred ńí silíla se déka, oní pa po ńég ídu i otkáru ga Dúgo mésto préko Belán. Ne[j]é préko ódi Zavój, tó [j]e bílo u Zavójsko. É, dá, nad Jegən na Belán. Né[j]e góre, négo Belán, pa Krúška Vuníja. Pa u Krúšķi Dól su ga ubíli. Krúšći Dól. Zové se təkvá Belán, Dúgo Bílo.

1.6.3. Dédu Jósu. Ková ni Dól je stíglo, mlógo je biló gádno vréme [j]édnu gódinu. Tó je biló bəš na Vídovden, Alisé je bəž biló. Na Alisé. I ón čovék bíl u pojátu si góre íma, pá si bíl [səstil] túva málo ódi... pá stígla golemá vodá, ón je izlézal. Kád izlézal, onó krəs pojátutu ozgóre stígne onája vodá, onáj mutníca, pá ga da ga dígne. Ta dóle ga odnéla u srét Kováni Dól dóle. Odneló je ga, i mlógo je gádno tój Kováni Dól je mlógo gádno. Od dolóve ódi tój kat pójde, máni.

A jédnu gódin pa bí mlógo golemá vodá pa odnése mostóve, pa vodeníce, tój své odnélo, i tój səm čúla.

3.2. Ženíli, eté taká se ženíli. Pŗvo ídu oglednicí. Momčéto i ne vídi devójčeto. Áli je posmátru róditeļe. Dóbro to devóče i zglédu ga i ídu ta pítu. Dá l óče da se úda, dá l néče, naznáče mu tóg mómka. Kója óče, oná óče, kója néče, oná néče. I táko pósle úznu i ídu povedú i mómče. I dogovóre se: "Vóliš li ga?" - "Vólim ga". Jé l ga ne vóli, ón pá mu odgovóri. I táko, táko je bílo. Skúpe se, dadé dár, čarápe, póklon. Dá, dá, tój proševina. I pósle si óstaje ópe[d] devójća kod mámu. Ko mámu si ósta[j]e i ko tátu.

Pa óndak, pósle kad búde skúpe své za svádbu sprému. Níje káo sá što. Odvedú devójče pa pósle práe veséļe. Né, négo je biló kóntro. Biló je, pŗvo

00055361

se ugovóri své, pa óno dadé čarápe, dadé dár kaɔ košúļe, tǝ̄kvó^j kvó íma. Dadé pǝ̄ nišán, pǝ̄ oní odnesú, pa oní tám se veséle, pǝ̄ si ostáne si onɔ́ kúči devójka.

3.2.1. Pa ónda kát se skúpe, své sprému, óni tǝ̄ga pozóvu sviráči i famílija i ídu i isprósе i povedú i veséļe. Pa svátove své pómládi pódobrí tǝ̄ tǝ̄ká, pǝ̄ famílija, famílija táko. Sǝ̄ svírće dójdu, pa se kapíja zapíńa, pá se púšće púcu, pá se veséļe práe na dóček. Onáj famílija na devójku kój se na dóček své se číni zdrávo žívo, i ulázi u kúću. Pa táko se dočéku, táko óbičaj bío. Pá, né, sámo raḱí^ju u ibrík i poslúži mladožéńu, ta píne dva trí púti. I pósle óndak naíǰu na, kúmǝve po ńéga ídu, ńegóvi. I táko, uléznu u sóbu, své fíno, rúčǝk postáve se, rúča se. I óndak póču da izláze, veséļe, továre ńegóvi stvári na devójku i ídu kot svóje kúći. Pa dárove natováre, elí ti kážem, natováre u kóla, biló ^je govéda góre, volóve su uprégnuti, pa sandúk své pļno sa stvári. Tój své iznesú odozgór da búde káo lépo, káo da se vídi své. I tój své odígru, otpévu, odveséle. Své je nájbóļe bílo te tǝ̄ká. A sá né.

3.4. Biló e. Biló e i tó. Jédan mómak mlógo volél devójku. Tó ot kakó já znám, óču da ti opríčam. Mlógo volél devójku. I óvak ónak, oná ńég ne vóli. Áli ón ńú mlógo vóli. Oná pójde na vódu, ón ju zgléda i dováne devójku i odvuče, odvuče kúći. Odvuče kúći i zaklópi. A stóvne, vódu što da nósi, óne ostánu na čéšmu. Oníja čáz da se vráti devójka, néma, ovíja čáz da se vráti, néma. Pójdu ótac i májka, májća pójde da vídi gdé se dénu. Ka dójde, onó stóvnete na češmútu stojú, a oná u néma. Oná se séti da je odvúkal ju mómak. I zná^je kój mómak. Otíde dóle káže kódi ńéga dá ju povúće dá si odvedé kúći. Ma jók, níkako néće. Níkako ne móže otklópe, neče u otklópi. Mómǝk se sǝ̄kríl i neče da u otklópi, zakļučíl u sóbu. I ón káže: "Némaš ti póslu, vólim

ju i uzímam ju!". Káže: "Pústi devójče dá si mi íde kúći. Áko te vóli, onó če dójde, čé da dójdete za ńéga, i čé ga dadémo, a onáko né!". Pá ʲe bílo gúžva vélika, pá ju pustíli. Došlí iz ópštinu ļúdi i napraíli galámu víše i puštílu ju. Tój je biló.

3.5.3. Ka dójde devójče u kúču, dočéka ga svekŗva na vráta. Oná səs ńég íde, áli pré onó ostáne na dŗvník. A oná ulézne pa úzne pét léba, čétiri léba kadá kəkó móže da povéže səs cedílo. Pá na rámo zametnú na nevéstutu na rámo lébat, a óko ogńíšte veríga. Ogńíšte, íma gŗnci, tó níje káo sá šérpe, négo gŗnci. I oná ovíva, vódi səs tkaníce vódi nevéstutu. Óko ogńíšte. I sá ženáta táj svekŗvata, oná priməcíńa gŗnéto kám ogəńət, a nevéstata izməcíńa. Ta trí-put ovíju.

Áli kat pŗvo na vráta pójde, oná úzne ta zamáže, tó né-znam s kvó béše, namáže na vratáta i lébət nósi i svečú u rúku. I tój təká trí-put ovíju ogńíšte, oná priməcíńa, oná izməcíńa. I pósle ostáve léb, unesú tám, ostáve, pósle oná ulézne támo, precelíva kój je tám na dóček u kúću. Íma ulézni si múžje, i oní oj sví dadú po parú. Oná celívuʲe, tó je biló. Parú oj dadú. Sví darúju. I oná precelívuje, pa napráe káfu, poslúži səs káfu i pósle igránka, vesélba.

3.6. I povedú jútrom kad búde próspe se mladožénci, óbičaj ʲe táko bílo. Povedú na vódu tám gde tóče vódu, na ízvor él na čéšmu ʲéli. I tó se skúpe sví i komšíʲe i sví koí su si na móməčko... na mómka príjateļe. Túj famílija. Na mómka káo famílija. Pa sví, sví príjateļe, sví su túva se skúpe, svíráči svíre, mláda íde po ńí. S páre ućítena. Pa páre, pa ne mógu da znám kəkvó. Né žļtíce, né žļtíce, to áko ímu žļtíce, oní si ovéžu na gŗlo, a onáko si páre retíšne túre na pázuće. I svírači svíre, i na sváku úlicu igránka se stvóri. Ta poígru, poveséle, čéšku rećíʲu nóse, pijú. Pévu i táko o tó.

4.2.2. É, to znám, síne. Óžńemo žétvu. Žétva zré^{j}e, mí poláko, pa káda búde žétva zréla, mí tój své óžńemo, pa na kládńe zdénemo po ńívu. Pa pósle kój dokára govéda, pa privúče na gúvno. Kój né, ón si prinesé na lé3a óšte kád ga žńé. Pa zdénemo snópja. Pa pósle úznemo, otŗsimo gúvno kád je óblačno, kád je ćišovíto málo, mi otŗsimo s matíku. Sámo pod vŗ kóreńeti travútu, travútu, travútu otŗsimo, pa odmétemo sa súmik, səs métlu odmetémo, pa pósle úznemo pa nasólimo slámu. Pa təgáj ga poļáemo, áko néma číša, pá ga s kóńi ogónimo, tá ga kóńi utúpu. Tá ga napráe da néma kámańe, da néma zémļa u lébat, u žitóto. Pa pósle svedémo kóńi i zavŗšu, pa po pé-šez dəna sédam vŗšémo. Pa žíto sróv, žíto, pšénica. Áko je seló góre. Mlógo íma, sróv žíto. I pósle si preтéru^{j}emo səz govéda. Táko je bílo. Vŗšémo. Vŗšé, svékar mi kára kóńi, já dízam otúd odovúd. Gúvno vŗlo. Kakó udáre z grúdi końíti, óde pod gúvno sláma. Já dí3am, kolkó sam kadrá. Pa decá kre méne i oná pomágu i táko.

4.4.2. Pə ísto i sírińe, úbavo se si potsíri. Óvce se izmļzú, mlekó se donesé, pá se cédi se, i góre kád ga izmļzú, tá se sípe u kánte. Pa kát se donesé kúći, pá se precédi, pá se podgré^{j}e málo na ógań, pé se potsíri, pá kat se váne véč, ón se isípe u cedíļću i pritísne se. Pósle ga narézu, usóle. Nékoj ga túra u salamúr. Na súvo sámo nasóli siríńeto kád ga nasečé. Pá ga natúra u tepsíje. A nékoj ga túra, íma si u tekmé vódu, pa posólena vodá, pá ga púšta grutćícete u túj vódu slánu. Pá kat sedí dváes četiri sáata, ón ga pósle túra u čebré, ré3a. U čebré. Pa s majú. Pa i siríšte, áli većínom sá ^{j}e. Pa síríšte ódi 3ur3ilátoga štó, tó^{j} e síríšte.

4.4.3. Rećí^{j}a li, síne, tój slábo znám kó se pečé. Pa nísam tólko za...

4.5.2. Pə úznem, skópam na pojátu, pa skópam təká víše mésto. Pa nasé^{j}em, pá si níknu, pá kad búde éj

kə̆m préko léto tám, pa onó izléznu bašká bélće, baškáá cŗńće. Cŗńće ostáńu^ju dóle, a bélće isklás e se góre. Pa úznem pa obérem. Gázim si po ńí. Onó se ne gázi tólko, páziš kə̆kvó rabótiš. I sámo bérež bélćete. I vezúješ i səs od ńí si, onó žílavo. Vŗzúje se na dvé mésta i góre póvisoko i pódole. A onéja si ostánu oné si, a téja úzneš i natópiš i. Obéreš i natópiš i. U vódu. Íma si tə̆kvá topíla. Natópiš u topíla, pritísneš sə̆s kámańe, sedí, né bi znála kólko vréme sedéoše. I kád otídeš tə̆ i próbaš... Pə̆ tə̆ká neštó. Ne mógu da pámtim, áli otídeš tí próbaš da lí su, áko stísneš tə̆ká u na u vodútu. Tí áko u stísnež da onó da se, da izlázi tóa pazdérkata, znáči dóbre su. Vádiš i péreš i súšiš i tŗļaš pósle. A kád búde cŗńćete da béreš, tí pósle ńí za séme, oné dozré^ju, oné pə̆ iskáru séme. Onó se ne otkríva, ne ós... unútra u onúj čávuru. I onó si sedí. I pósle ńí obéreš, pá i na gomílicu zdéneš. Pa zavíješ, ta [ptíči] da i ne kļúcu, pá se dóbro isúše, pá se istŗļu, ta seméto odvé^ješ. Séme si konópno se séme óka. Nó se čúva za próleće, pá za seáńe. A onój si pa ísto natópiš, pá tə̆ká ísto tŗļaš s tŗļice.

4.5.4.a. Zavójci su i praíli. Oní su... nekakó kupúju gúmu u Tígar, pá su praíli. Kolá li.

4.5.4.b. Déda mi... ránimo svíńe. Pa zakóļe, pa tə̆gáj razə́pne kóžu, pá sə̆s pépel nasóli, nasóli na ládan pépel, néje s vrúć. Pá nasóli kóžu, pa úzne leskóvi prútje, onáko čétiri prúta, pa razə́pne dóbro, pa u isúši, pa pósle ju naréže na váše. Te tólka vášata báš kólko hartíjata. Na váše kolká je kóžata, ón naréže, pa se óka váša. I pósle ón mi naprái opə́nci. Nadúpni, izréže pa nadúpni. Pa ot kļčínata ódi gŗsnicete naprái, pá mi nagódi zalagačjé tój se káže, pa fíno podlóži, pa úzne vŗce nagódi, pá me obú^je. Pa na váše se káže, tój tə̆ká se zóve se. V^əŗ na opə́nəkə̆t, tój vášutu te tə̆ká ju rečém. Te tə̆ká.

Ovák, ovák, táko. Já sáka da napráim jednúš na decáta. I sá te túj tə́ká úzne i izréže tə́ká málo i ísto i otúď, i pósle ón nadúpni tój, nadúpni i nadúpni své i natópi u vódu. Kad natópi u vódu, oná se odmékne, i ón pósle úzne i vŗ́cu nasúče ódi kļčínata i naprái zákačće se óku i fíno. Vŗ́ce, své tój na, podési. Pa tój úbavo. Pa vŗ́, vŗ́.

5.3.4. Odávno je se postílo. Ko mínu Pokláde, mí zapóstimo, pá ni máti ne dávaše da se oblážimo do Božíč. Pá na Božíč ni bába izvedéše, pa ni dadé pŗ́vo vóćice da kúsnemo, vóčće, ta kúsnemo. Pa ni dadé vincé, tíkvenik, ta tój se kómkamo kə́kó. I pósle póčnemo blážno da ʲedémo. Tə́ká je biló.

Á kə́kó se spréma, da príčam tó? Spréma se ot svášto se túri da se kúva. Pá se unesé sláma, pá se sédne, kój óče, sédne názem, kój si túj pod astalčé, pa sí se túri stolíca. Odávna je názem své se sedélo. A sá né. Sá tú ʲe ʒák slámu pódi tóa, pá si večéraju uz ə́stál. Táko e. A pré drúkše je biló. Í, kvó da ti kážem drúgo sá? Sláma názem pa se túri. Próstre se sláma názem, pá se próstre čaršáv odozgór, pá oné vréče štó su bilé žíto štó smo karáli u vréče, mesáļ što mésimo hlép, pa tó se tə́ká túri ozgór, pá se túra lébove smo našaráli, pa tój natúramo své na tój na čaršávə́t. I pósle úzne čovék prekádi, kój je domáčin. Prekádi, svečíca se zapáli, prekádi. Áli unesé bədńakə́t pa túri, ta ón izgorí. Mí oko ńéga, decá. Pósle úzne pa preseče lébat. Pa túri se tepsíja tíkvenik, pa se túri pogáča štó se omési. Mí joj kažemo povójnica. Pá se izlézne, túri se na krúk, pá se izlézne nápoļe pá se óka: "ʒérmane, ʒérmane, dojdí sa na célu večéru, nemój létos nádi célo póļe!". Trí-puti se tə́ká ókne i svečá gorí i tój domáćica ókne. Trí-puti ókne i ulézne i pósle tój ostávi, i lép se pomálo naréžu, prekádi se, i večéruju i tə́ko. Pə orési se tróše, ne díʒa se. Kój dogdé jedé, ne díʒa se. Níti pa nóge

sméʲemo da prekŕ̥stimo natám navám. Tá da ní se mládi stóka, dá e své úbavo, da néʲe lóše, dá te tə́ká je biló. Jútrom sláma kad búde, dígnemo se ráno, úznemo slámu, pá pódi ródna dŕ̥va zapálimo. Ráno pret sl̥nce to rádimo. Táko je biló.

5.3.6. Té ga kó je biló na ʒúrʒovdə́n. Mí si stári ídemo, ne ídu déca, mí si, žéne kojé smo najágńilo, mí si otídemo, pá si bérem cvéće, pá si pojém. Támo cél dən pojém, célo jútro pojém. Dogdé nabérem cvéće za čétiri pét vencá. Pét vencá móra da ispletémo. Jedə́n za védro, jedə́n za pŕ̥vńu ovcú, jedə́n za pŕ̥vńo jágńe, jednó za pŕ̥vńo járe i táko své tój se ispleté venčək. I své se péva.

Pa dójdu róditeļe ot sélo ot kúće, dójdu na pojátu, pa preml̥zémo óvce. Sédnemo na zagón, sédne mi svékar sédne jel múž. Ta pódi vedróto túreno jajcé, pá do ńéga ostáeno čéšaļ, pa na čéšaļə́t túreno máslo. Pa tə́gáj izlézne pŕ̥vńa ovcá, pá oj se túri venə́c pŕ̥vo. Pa təgá u nagódi káo da u ml̥zé, dá u ml̥zé. Pa təgá úzne pa mázne joj víme sə́s másloto, pa tə́gáj sə́s češə́ļat ju prekŕ̥sti təká káo da oj prebáe. Pa óndak pósle ju poml̥zé, pá ju pústi. Pá kad búde pósle poslédńa ovcá da izlézne, ón təgáj ódi vedróto nagóre pretúri venə́cət, pa túri na ʒádńutu ovcú. I decá se túj mojá decá su bilá, dígnu se, otídu ta púšta jáganci. Pa páze koʲé pŕ̥vńo jágńe izlézne i koʲé pŕ̥vńo járe. I vánu oná si pá i u venčək i túre mu. I pósle onóʲ jáje štó je biló pod vedróto. Oní ga vŕ̥l̥aʲu úvis, kolkó móže úviz ga ovčárə́t vŕ̥l̥i góre. I oné ovcéte se kotéļu dóg da se razgóde koé na koú e jágńe. Jél oné nesú bilé mále, oná su bilé mlógo. I dók se oné razgóde, síne, oné své blajú, a jajcéto pádne ozgór, pa áko su jáće ovcéte, onó se ne stróši, áko su slábe ovcéte, onó se stróši jajcéto, áko ga u visokó vŕ̥l̥i. Tó je tə́ká. Pa pósle úznemo pa porúčamo, pínemo, jédnemo. A kojá, koʲé jágńe će da zakóļemo, mí na túj ovcú ne

mɫzémo, na tój jágńe. Tá se nasísa. I pósle vánemo i odnesémo ga kúći.

Pa kúći ga, zapálimo mu svečíce na dváta róga, pa ónda ga zakóɫe, pá ga odére, urédi své. Pa ónda podróbicu mu své ukúva se, skúva se, pá se urédi, pá se zašíje pá u ńég^{k}. Pa təgáj se túri u vúrńu, pá se opečé. Néje sámo náše, négo skúpe se jednó desetína, kólko óče tepsíje da stánu u túj vúrńu. Pa pósle i mlekó se potsíri, pa sírińe u cedílku, u cedíɫću, i se nósi u cr̥kvu i jagńéto. Pa póp támo úzne lévu plécku ón úzne i póla siriéto úzne. Pa tój, póla úzne. Plécku, čéɫusku úzne, úzne i nósi. Áli onó mlógo, pa si ón zbíra mlógo. Pa váɫda, nísam vidéla, áli míslim, dá ga upákuje u néšto i nosí si kúći. Pa sígurno u disáʒi je sígurno, kakó če, u ʒákove, u vréče. I táko tó, drúgo né-znam víše.

6.2.1. Déda mi je pričál tu príču zá u vodenícu. Imála májća devó^{j}če. Pá jo umrél múžət. Žená imála múža pa je umrél. A imála devójčence. I oná se požéni, pa otíde za drúʒijek čovéka. Áli drúʒíjat čovék i ón imál devójče. A imál i múško i devójče imál. I sá tój što odvéla devójče, oná své gledála ńému póblago da dadé da izjedé i póblago da dadé da ispijé. A na onáj na siročétata ne popružála da im dadé.

Áli onó reklá, vɫna belá i cr̥ná, pa sáda da móra dá u tó devójče opére cr̥nutu vɫnu da búde belá kó onáj. Nó prálo, prálo, prálo, dvá-tri dəna, néče se opére vɫnata. Vɫnata si cr̥ná. A dójde Bóg^{k}, ʒávol: "Síne, kvó rabótiš?". "Pá, - káže, - máma mi náredi da móra da ovúj vɫnu da operem da búde belá kakó onáj štó je". "É, síne, pa tóa ne móže da búde, áli dé, déda če tí pokáže, pá". Prekr̥sti səs štapək, oná obelée vɫnata. Tój káže dá je Bóg biló. Tó^{j} mi je pričál déda. I oná stáne belá vɫnata. Kád otíde dóm, onó belá vɫnata. Oná kvó kudé ga práti, i onó mu své Bók pomógna.

Pratíla ga u vodenícu. Onó pošló i kučénce i mačénce səs ńéga i petə́l. Onó uzélo da večéruje. A oná ga pratíla da onó zaǯíne tám. Dá ga nékvo udávi. Ál onó pošló i petə́lət i kučéto i mačéto s ńéga. Nó uzélo lébaǯ da jedé, pa daló pŗvo na mačéto, pa daló na kučéto, pa daló i na petlátoga. No nemálo, nemálo, dójdu ǯávoli. Káže: "É, síne, kvó tí rabótiš?". Káže: "Níšta!". "Kvó právíš?". "Pə evé, večérujem". "Ó-o, pa štó tə́ká?", - pa túj póčnu pitúju, a onó təgáj rekló... A oní ga pitáli néšto da príča, te kakó naprímer što ste ví mén pitáli. A onó rekló: "Kúco, máco, kə́kvó da govórim?". Petə́lət ispojál, kučéto izlajálo, mačéto izmaučálo, oní si pobégli. Izmaučálo. Oní si pobégli. Ne moglí ga níšta díru. Oní se bilí bojáli i od mačéto i ot kučéto i ot petlátoga.

A onój devójče kat pratíli pósle da otíde da... Oné am tám nekakvó ga nagradíli, dalí na tój devójče. Kat práti oná ńegóvoto devójče, onó imálo i petlé i máče ísto. Áli onó ne stélo da im dadé níšto. Kád ga počéli pitúju ǯávoliti, káže: "Kúco, máco, kə́kó da govórim?". Káže: "Sáma jéla, sáma govoríla!". Oní úznu pa ga rasćínu devójčeto, rasćínu ga, rastŗgnu ga natám navám, pa crevcáta mu naméste okól koláta u vodenícutu. A glávu mu naméste na pénǯerče gdéto imálo za videlínu u táj sobór, u vodenícutu. Oní mu naméste glávu.

Ál oná se nadála čé i ńég da nagráde neštó. Pójde jutróto májćata pa káže: "Ó-o, já kakó mi devójčeto se nasmeálo na pénǯerčeto!". Kád ulézne, onó crevcáta okól kolcáta, a glaváta na penǯerčéto, nasmeálo se udáveno. I drúgo túj néma.

7.1.1. Išlá u Górńi Lóm, Číporovci. Pa kə́kó je pričála, səs ļúǯe íde, tə́ oj dadú morúzu, kúpi si, dadé páre, pa lévove dadé, pə kúpe morúzu. I uvŗže po petnáes ćíla pa donesé ta ni ráni. Tólko ti mógu, síne, kážem.

7.2. Dá su Túrci govéda skaruváli is pláninu, té góre od Mí$\mathfrak{z}$ur skaruváli su u sélo. Óvce, tój své biló na Vaɫávusku, své je biló u seló skárano. Tó su mi pričáli stári náši. A inače pósle drúgo níšta.

7.3.4. Í, áko óćete, mógu vi opríčam za kəkó je biló u rát, ónaj četíres pr̥ve. Áko tréba. Ispatíla sâm. Búgari su me téli ubíju. Káo devočɫák sam bilá, u triná^{j}ez gódine béo. Oní su me téli ubíju. I káko sam se izmučíla, káko sam begála, káko... Pa té kakó. Óšla sam já na pojátu. A onó u pojátutu bilí partizáni. I oní mi zapretíše... Áli oní néšto príču od Búgare, a já ne razbíram, deté, ne razbíram. A béše mi i ótac umrél báš təgáj. Uskoré devetína mu je váɫda təká biló néšto. I já, oní neštó príču, a já se ne séčam, da oní tó príču ódi vójsku, od Búgare. Dá će da naídu Búgare. Négo si já glédam si kəkó su polégali, kakó se ńím déle. Partizáńće, partizáni pa im po dvoíca im slédu. ^{j}Edən, jedən im nósi sléduvańeto, kój kudé légal, ležú, odmáru. Jedən im nósi sléduvańeto, jedən sámo déli. Já si glédam u tój. Tíće si počéše otóde partizániti. Sprému se i otód^{e}, bégu. Káže: "Devójče, nemój tí da kážeš...". Posléďnijat: "Devójče, nemój tí da kážeš štó smo mí túva. Mí će te ódma ubí^{j}emo. Sámo ako tí kážeš".

Tamán ón təká réče, ta néma petnáes minúta, no né^{j}e imálo sáat, ní smo ználi kvó je sáat, níti rádi^{j}o, níti níštə. I onó té ti otúd vojská. Gdé sam já izlézla i seló, vojská íde. Šɫémove naturáli, púšće na rámo. "Kázve, momíče, partizáni!". "Né-znam kvó ^{j}e tój, číčo, ^{j}edé li se, pí^{j}e li se". A túj málko mangu^{j}pirá, jél ón mi zápreti da ne kazújem. "Já né-znam, kvó je tój, číčo, jedé li se, píje li se". Káže: "Lépo ti zná^{j}eš kvó e. Oní su sá túj bilí!". A já réko: "Né-znam, číčo, né-znam". Í, trećijat, dru$\mathfrak{z}$íjat stí$\mathfrak{z}$a. Da vr̥žem kúčeto, kúčeto i pá lá^{j}e: "Véži káčeto da ne lá^{j}e!". Réko, já ga

grábi da ga onódem, trećijat izléze na pótoku tə i vidé i. Oní si nagóre us trápət otóde. "Ené i!", - káže. I počéše da légu i počéše da se skúpļu. A jedən tresé pojátutu. Já grábi kúčkutu da uvṛžem, pa uvṛzá za verígu, u kolíbu na čovéka ulézo. I té ti ga jedən Búgarin na vratáta. Bugarínət té ga na vratáta. "Štá si túva, štá si túva, gdé češ?". Réko: "Níšta, číčo, níšto. Reče mi tvój drugár da vṛžem kúčeto da vi ne lá^j^e". "Dóbro, óndak néma da se boíš". Təká mi réče. A já izustí, pa réko... Káo mi dojdé u pámet, néma oníja drugaré štó su mi tú, ovčáre íma jóšte púno. Áli puštíli óvce, já ne vídim, i níti su mi kazáli. I já réko: "Číčo, já bi išlá e dóle kot čobáni". Káže: "Gdé?". "Kə e dóle bi išlá kot čobáni, strá me što púcate". "Ne pláši se, - káže, - ídi slóbodno. Mí u tébe ne púcamo". A onó krušumjé sámo nádi méne svíre. Nádi méne, u méne né, sámo nádi méne.

I já tamən stígo dóle do oníja čobáni, i onó odonde ka svírka nekój i óka: "Pálī, ne óstavļaj, pálī, ne óstavļaj!". A onó bilí oní u Záskovci, Bugaréti. Pá se predvoíli. Jedná čéta, vód li je, čéta li je, já tój sá ne mógu da znám. Póla ošlí u za Tópli Dól, a póla ošlí uz Bársku Livádu, ti tó znáž gdé je. I komándirət im bíl odónde i sá óka na tíja gdé su bilí partizániti da pále. Óče u dvoglédi gledáli i své znáju, a já poče da ləžem, ləžá iz ráj izlézla.

Í oní təgáj kakó vidóše odónde tíja ovčaréti drúʒi, tréći brájća smo s ńí. Káže: "Ájde, Mírće, da bégamo na onámo". Onám ni, onám im na tóga na Tózu senóto onám. "Ájde, - káže, - da bégamo odóndek. Sá če táj vojská da dójde odónde, čé ni izbíje". Já si ídem səs ńég, a nášete óvce səm si manúla góre u pojátutu. Oní uzéli i spalíle pojátete, áli ovcéte puštíli, puštíli i kúčkutu. Zapalíli pojátete. Déka óka táj odónde komándir im komándu^j^e da zapále da...

A mí na onám pobégomo səs ovcéte na onóg čovéka. Sámo štó ni ne sé... zamálko štó ni ne sétoše da ni izbíju na pr̥tínu. Təká je biló. Pa pósle já se vr̥nem za ovcéte, vidó i, púštene ovcéte, po snégət plívu. Otóde kúde štó sam i raníla tám na drúgo mésto. Já otó pri ńí.

Oní otóše nagóre, své téj pojáte i spalíše nagóre. Stígoše, táj vojská stíže odóvude štó. Tój nesə́m reklá. Stígoše do ńí, iskúpiše se sví, céla čéta i ódoše us tráp nagóre. Poslédan nagóre vojník, ón je palíl, sví mínu, ne pále, a poslédńijat páli. Tój komándir, təká mu je narédeno da ne púši im tó da im púši dá im bolú oči. I ódoše nagóre, pojáte su popálene. Já večertú sam se mučíla, ne mógu da progázim, snég do nášu pojátu da zatvórim óvce. Pa me srétla májća, pa komšíʲće, pa víku, pláču za méne i za jóš štó su Drágoļuba ódma ubíli góre. Na Belán su ga iskaráli i ubíli su ga. A ón je odvél nagóre po partizáńeti. A oní nísu stéli, oní su se téli pobíju təká, áli nísu stéli dá se da bíju ʲédən drúgi. Bilí, né im kománda biló. Vídiš da ím je komándirət néje bíl jóš izlézal onám na trápət. Nalí u komšíju dá im izvésti, dá... Oní su se téli móž pobíju, a nísu se pobíli, a ubíli su ovčará ʲednogá što je vodíl nagóre vojskútu. Dubráva i Pačaváļća góre se... I kád véč slézli tám, oní ga pitáli: "Jél vídiš kəštutu?". Káže: "Vídim". Oní təgáj ga ubíli. Sá su ńegóva decá tám po [?].

8.1. Íma Kačemánovi, Kačemánovi ima, Mandárci íma, J́órgovi íma, Nécćini íma, Cvəklini íma, Grápšini, Milójkovi, pósle Ćírini, Koćílovi, Pešúdini, Vļćini, Kóndinci, Masaléini, tó své su táko. Pámćini, Lúćini, Vánkovi.

10. Jednú ókam séko, jednú ókam zəlvice, jednú ókam alińće. Koʲí je təká málo šəknut, budála, mi kážemo...

513. Zaskovci

a) Leposava Ćirić, geb. 1912.

1.6.1. A íma, svášto íma. Móre, doodíli su ni u ovcéte, tá su i davíli. Pa vucíti. Néma pséto, oní uléznu eté ti, kudé podáve, kudé iskáru. Pə onó u tr̥l̥ák. Pa s tojáʒe. Jazávci i lisíce, své je imálo živínə, své je imálo tój, i divjé svíńe.

Vidéli smo i méčku. Oná sámo rijé kudé tə̆ká íma vodá, rijé. É pa te kə̆kó, došlá u pášu, a mí sə̆ stókutu smo s mužátoga, sə̆ stóku. I oná došlá i rijé, úze, kópa méčka. I tí se boʲíš i tí od ńú. Ne sméž, bégamo. Begáli smo pa nó! Kudé če dá s tojáʒe se ne móž da odbránimo. Pə́ si dvoíca. Pa s mužátoga, ovčaré smo pa. S ovcéte.

2.1.1. Pə̆ dóbro smo si živéli mí, májća i baštá. Sámo što smo kući bilí siročéta, baštú némamo. Né, já sam zabovárila. Od brájḱa, trí smo, dvé séstre i brájḱa jedə́n je bíl. Imámo dédu, bábu nesmó imáli, bilá poʒinúla. Pə umréla. A déda si ni je bíl. I dóbro si je biló i z dédu u Záskovci, dóbro.

2.2.2. Dvé čerḱe i dvoíca sína. Té ga túj, jedə́n u ʒvezdə̆n. Oné u Dólə̆lo su dvéte.

3.1. Pə̆ lagáli smo se. Nísam došlá tə̆ká da se nesmó lagáli. Pə dóbro si je biló, ón is Tópli Dól, já u Záskovci, dójde ovámo. Pa znáemo se, mí góre smo blíza Tópli Dól i Záskovci, dóbro ʲe. I ovčaré i svákakvi, kosačé, své smo išlí na rábotu záʲedno.

3.2. Pa né-znam. É pa, no prosíli su ni, dójde mu bášta, májća pri nás u Záskovci. Pə dóbro je biló, néʲe imálo lóše níšto. Pr̥vo sə̆s, sámi su doodíli, svekr̥va mi što kážu tíja i svékar.

3.2.1. Pósle su doodíli sə̂ svátove, svírće, tupán, veséļe je biló, dóbro. Pa jéste, pa ќítќe. Zəbə́n, své košúļe [silujéńće], své je lépo biló. Métne se jábalka, vŗļu. Jábalku vŗļɛ mladožéńata. I své. Pa zgéǯa se i s púšku, pa kój zgódi jábalkutu. Pa mladožéńata. Pə odvédoše me u Tópli Dól. Da kážem kudé sam vénčana.

3.5.3. U Zavój idómo na venčáńe. Pa se vŗnúmo, pá me natovaríše u kóla, tá me odvézoše u Tópli Dól u kóla. Pá me sturíše u dvór, pá me tə̂gáj svekŗva uvéde u kúću, pə ovivá ogńíšte, sipuvámo vódu u gŗnci, pa tə̂ká. Zametnúše me pŗvo na vratáta sə̂s léb. Tri léba u cedílo, pa me zametnúše, ta də unesém u kúću, nevésta. Tə̂ká. É pa i ón, múžje slúšu, své dóbro.

3.5.4. Pa dóbro, své se spréma, píjeńe, jédeńe. Kój što óće, napijú se jední, jední né. Pə̂ sví se napiʲú. I oní... i koí dójdu za nevéstu i koí osténu. Tó se napívaju, pa veséļe, óro. I otídemo si pósle. Pə nó, tó si u Tópli Dól. Otídemo si.

3.6. Pošlá sam si kad nevésta, dojdóše za méne, i otómo na venčáńe, pa si otómo támo u Tópli Dól. Pa na svékra, svekŗva. Kólko gódine né-znam. Nesmó se delíli, oní pomréše, mí ostádomo.

4.1. Mí imáńe ímamo goléme ńíve ímamo, bráništa, ímamo. Mestáta li? Jednó Sélište, ʲednó ʒánoga, ednó Rúdica i jednó ovám dólat kakó zové, o Bóže, i Nećóv Dól. Tój su ni své ńíve, liváde. Oodé pa do sɛló ni ímamo i túj ńíve. Bilí smo u siromáta u sredínu. Nesmó gladuváli, nesmó odíli bósi, golí nesmó. Imáli smo své. Radéli smo.

4.2.2. Pə̂ s końí. Gúvno, gúvno tój štó vŗšémo. Nasádimo žitóto, pa końíti uvedémo i káramo i, ta vŗšémo. Pə íma ʲedə́n i kára, końíti unútra, a ʲedə́n pa pretríša. Stóžɛr, dŗvo smo pobíli na sréd gúvnoto. I końíti vŗžemo i ovívaju ókraj stóžɛrə̂t.

4.3.1. Imáli smo i pojáte. Dvé pojáte. Jedná u

Žárkovac i jedná u Séliště poјáte. Za óvce zatváramo. Pə zatváramo i u poјátu. Mí u sóbu kladémo ógań. Kadá kudé se otsélimo, kadá u kolíbu, tám ógań kladémo. Óbaška je kolíbata, néʲe báš səs poјátutu.

Pə nó, karáli smo na jegrék. Tŗļák, tŗļák smo mí u Tópli Dól. É pa, zagrádeno təká úzokol kojé sə̆s tárabe, koʲé sə̆s vŗšļák s vŗšíńe. To zagrádene. Áli méčkata kadá utŗčí ɛl vļkə̆t, ón si váne ovcú i odvlečé ju. A mí si glédamo, áli s tojáǯe kvó da rabótimo. É pa, u pášu, is pášu doóde.

Náše si óvce glédamo. Sváći si tə̆ká ogle[ǯúʲe].

4.3.2. Biló i bačíja. Tə̆ká za léte smésamo bačíju, pə̆ mļzémo, pa nósimo mlekóto na kaškaváļ. Pa mí. Múž mi i já, decá. Mí, síne.

4.4.2. Pa séčamo se, sád íma mlekó da potsírim, [áma] néma. Pa potsíri se s majú. Pa izmļzú se, pa se otcédi, pa se təgáj i síri. Izmļzémo, otcédimo, úbavo otcédimo kros cedíļće, kŗpe tój cedíļće zovémo. Pa potsírimo sə̆s majú. Imálo je, kupuváli smo si majú. Á, od jágńišta, pə̆ i ódi tój smo praíli, já né-znam. Pə̆ tój síriśteto. Síriśteto si izvádimo, pa izvádimo játkutu, pə̆ opéremo, pə̆ ʲu krə̆z kŗpu tə̆ká své cédimo, tə̆ká. Potsíri se síríńe úbavo, i pósle nə̆, tə̆ká istresémo na astál, pa narézemo. Své na tə̆ká na vilíje tə̆ká narézemo. Pa pritísnemo. Sólimo.

4.5.1. Ostrižémo s nóžici, pa opéremo u réku. Pə u réku! Né, u kotə́l si zgréʲemo vódu, pə popárimo vļnutu u koríto, pa təgáj ispéremo. Pa u rekútu ispéremo, pá u studenú vódu. Pa vláčimo, predémo. Tkáemo cŗǯe, drée, te tə̆kvój pleténo. Pa tkáʲemo, razbój napraíli mužjéti razbój, pa sə̆véļće, pa cévi, pa vŗļaj natám navám. É pa, təká sə̆z désnu poméstiš, s lévu poméstiš. Kad napraímo zúbi, pogréšimo. Pa povŗžemo, pa praímo pŗtenice za dréje.

4.5.2. Mí i tój smo rabotíli, kļčína. Áli onó póļuto.

Za predeńe mí pó nesmó tój rabotíli. A tój se rádi, prái se. Pa po ńíve. Pa íma si mésto, pa si nasé^jemo séme, pa béremo na gŗsnice təká za kó ruká. Íma! Mə̆ znáete što íma! É pa, təká e. Baškà si béremo bé̦lčete, a baškà cŗńćete. Pa bé̦lćete pórano béremo. A onój pósle cŗńćete. I vláčimo si ovák na grébenac, tá si izvláčimo i predémo. Pa tój povésma. Tŗ̦lamo i təká sə̆s tŗ̦licu, dŗvja dvé tə̆ká napráena i jednó u sredínu. Pá səs tój što u sredínu, mí təká čúkamo, sečémo, sečémo i stŗ̦lamo.

5.1. Igráli smo si na svińćú. Mí kážemo tój bíjemo svińcú: "Ájde, déca, da bíjemo svińćú!". Mí napráimo dŗvcé, pá sə̆s tojáǵe pa bíjemo, vŗ̦lamo, decá. Natám, navám, tŗčí, béga... s tojáǵe.

5.2. Pa bilá sam, i tám pə̆ na pút, tám na úlicu nakladémo ógań, úznemo kudé̦le, pa predémo i ógań si kladémo. Zbéru si momčetíja i devojčetíja, íma i óro ígramo. (A ko ti je krao stolicu?) Kój sáka da sedí, a mí ne dámo. Pə onó, šalíli smo se. Oní ni kladú ógań, a mí várkamo ta predémo. Pa tíče se vánem u óro t ígramo.

Pa təká je biló odávno. Momčé u dudúk u gájde. Momčetíja. Pə̆ sámi se naúče, svíre. Pévamo, pojémo. Predémo, rabótimo. Nápo̦le támo na pút, na úlicu. Na úlicu nalóžimo vátru i, ógań, i gréjemo se i predémo si, a momčetíjata pa svíre, kojé si znáe da svíre, oná si svíri. I popredémo, popredémo, pa áj, dígnemo se tə̆ da poígramo. Izígramo óro, tó, pa pá predémo. Tám na úlicu, né^je na drúgo. Né, né, né u kúću. Svúde si je tə̆ká.

5.3.1. É pa, svetcí koí su, né-znam. Slávu si slávimo Svéti Nikólu. Pa slávimo si, sprémamo si jélo, pa pozovémo ̦lúǵe tə̆ká gósje. Pá ni dójdu véčerom, i pijémo, večérujemo, ígramo, tká je biló. Ígramo si óro, kə̆jí je piján, kə̆jí je trezən. Pa kadá kakó, kadá dən, kadá dvá slávi[mo].

5.3.3. É pa, na tój Sobór. Kát se zbírɛmo tə̆ká na

00055361

pút, éli knés kadá ókne, i tó je Sobór. Knézat óka, mí se zbíramo koí smo stári dóm, koí... ot kugá néma. Tó je Sobór. Pə níšta, kój zə kvó íma. Posəvetúʲe se, kúj je napraíl pákos, kój je ukrál néšto. Da se tój iskáže. Pá králo je se pa. Králo je se, né da néʲe. Áli dóbro je biló. Néʲe imálo ŗȝávo níkad.

5.3.4. Znám i Božíč. Pa i ón tə̀ká. Oblážimo se təgáj za Božíč. Póstimo pŗvo, pa kadá dójde Božíč, mí təgáj se oblážimo. Pə spremamo si blážno, máz, píjeńe. Pa vrapčé pa zakóļemo si tə̀ká, ká je Blágden došəl, mí si zakóļemo. Pə sedí se na Božíč, pa jédən dən večerom, večéra, próstremo si slámu, natúramo cŗgu, tə̀ká zavijémo, pa si natúramo mánȝu, súdove tə̀ká tenirjé, lébat, pa prekádimo, pa təgáj réžemo na Božíč. Pə zbéremo u pa jútre je nósimo pódi slíve ta potpáļuʲemo. Ovéja što ráȝu slíve. Nósimo ta potpáļuʲemo.

Sá za Božíč pa napráimo zeļánik sə zéļe, napráimo i tíkvenik. Pa iznósimo na vratáta, təká čímamo: "Sáda mi dójde, jútredən né!". Tój gŗmļáva nekvój. Své našárano. Pa já elí kazá: "Ȝérmane, ȝérmane, dojdí ni sá na večéru, létos nemój!". Pa trípu^t tə̀ká: "Ȝérmane, ȝérmane, dojdí ni sá na večéru, létos nemój!". Tój tə̀ká príčamo. I povŗnemo se i təgáj se sédamo na slámutu i večérujemo. Orési, lésnici tróšimo. Pa mí si póveče - orej. Po Božíč ne tróšimo orési. I tój što i ne tróšimo ódi ráne. Pa ne rúčamo po Božíč. Jédnu nédeļu. A təgáj túj večer tróšimo. I orési i lésnici.

5.3.5. É pa, no təgáj nósimo. Təgáj ídu decá u Kolédu za Božíč. Pə po seló. Napráe dŗvcá koléȝańe što pə mésimo koléȝańće. Pa ídu po sɛló. U sváku kúću ídu, i onó dávu im koléȝańćete, i nadévaju na dŗvcáta, Kikíč.

5.3.6. Pa imáli smo sláva i na selóto. Kojá béše sláva, Ȝúrȝovdən. É pa, təgáj kóļemo jágńe, Ȝurȝíla.

Aɣá. Pə ájde, ídemo pŗ́vo u cvéḱe jutróto na ʒúrʒovdən, pa izvijémo vénci. A ovcéte otpasémo, pa pósle vencíti, pa kə̑kó i navŗtimó da i mļzémo. Mí ńím təká túramo na šíje vencíti. Tój. Pa izmļzémo, pa pósle úznemo pa ʒurʒíla zakóļemo pa nósimo.

ʒurʒíla, tó jágńe zakóļemo, zovémo ʒurʒíl, ʒúrʒovdə̑n je. Pa zakóļemo, pa nósimo u cŗ́kvu. Pa ná jagńéto i na ovcú i na jagńéto. Pa na pŗ́veńče, kojé pŗ́veńče jágńe i na pŗ́vńu ovcú kojá se ojágńi, təká. Pə nósimo jagńéto nósimo u cŗ́kvu pri popá, pa pópə̑t úzne polovín. Úzne če... čéļuskutu úzne i jednú plécku. I tój úzne. Néʲe tój mlógo. Grúčḱe sírińe što odnesémo, grúdutu što potsírimo nesémo. Ón naréže tə̑ká, pa si úzne po jednú grúčku pópə̑t. Tə̑ká.

517. Rudinje

a) Antica Djordjević, geb. 1912.

3.2. É pa devójka doódi, momčetíja. Ovój de, doóde baštá, májka na momčé. I oráte koí su čuváli, májka, baštá pa. I drúgo ko, níkəko. Pə póśle se, káda se ugovóre mómak i devójća. Kəkó oráte? É pa təká, ispróse devójću, pa pósle práe svádbe. Áko se vóle momčé i devójče, če ispróse, áko né, néma. Pa devójče káže, óče, vóli də íde za mómka, i onó.

3.2.1. I pósle. Pa pósle kát se isprósi devójka, pa dójdu svátove, pa ídu na íspit, pa ídu na venčańe. É pa, ídu u cṛkvu tám tə da víde, vóle li se mómak i devójka. Svátove se dočékuju nékoj na sɛló, dočéku^j^u se svátove, dójdu u kúću, i tám i dočéku baštá, májka. S níšta, sámo doláze u kúću. É pa, tój se pósle, kád je svádba, tój če pečé, a káda dójdu da próse, níšta, néma koláč, néma níšta. Dok né upróse devójku. Kád je pristála devójka, píju múžje rećíju, néma koláč, néma níšta. Pósle kád se právi svádba, təgáj koláč.

Pa doóde svátove, svírće, i rúču i zaprevése devójću, zaprevése nevéstu, íde. Pa túre je vál, vál, vál túre. Pa ídu u cṛkvu tá se vénču, pə doláze na ručək na pri devójku. Pa pósle se napijú, ručúju, pósle si odláze z devójku, táko se radélo odávna. É pa, odláze, odvóde si devójku. Ál dójdu na ručək, aɣá, u drúgu kúću.

3.3. Né-znam kəkó da ti kazú^j^em. Já nísam. Béga, komú se bága, é pa, dígne se. Ne dávaju baštá i májća, néče da ju dávu za tóg mómka. A oná óče də íde za tóg mómka, i zbéru se na, ovák u kólo u kakó

ví što kážete, né-znam, kakó ví. I oná pdbégne, ne píta ni baštú ni májku. I tə̄ká bégu. É pa, é pak na pomiréńe néma na pomiréńe tə̄gáj, nélo pósle, míne nékolko dəna, pá se móra pomíre, móra da dójdu. Móra da dójdu mládi da se pomíre, a néče baštá i májća da ídu da se míre. Négo mládi otídu pri májku i pri baštú. Mládi koí su čérka, zét, pa se míre. Te tə̄ká.

3.4. Pə̄ ne mógu da vlečé, nó si ódi. É pa, móže. Pə̄ biló [j]e nekadá biló i tə̄ká. Kadá ne dávu mајća i baštá, pa já ti tə̄ká kaz...

3.5.2. Póklońe, no sá póklońe dávu, təgáj si né[j]e davála póklońe. Tə̄gáj ulázi, pa je davála pósle nevésta póklońe, kadá dóʒu pósle ńegóvi gósti, tə̄ká je se davávlo. A tə̄gáj kadá dójde nevésta ne dáva se. Ne dávu se dárove. Négo júterdən ka dójdu u gósti na nevéstutu, na nevéstutu káda dóʒu. Svekŗva u dáva na ńój, na kudé je devójćata. Káda otídu, onó təgáj dár dáva na svékra i na svekŗvu. Pə́, dade kóšúļe, čɛrápe, kə̄kvó íma, tə̄kvój dadé.

3.5.3. É pa, tám né-znam, kvó rabóte. Tám si otídu svekŗva, svékar, oní si znáu kə̄kó i dočékuju. É pa, ne znáeš, já ne ídem tə̄gáj. Mí pósle ídemo. ...ispróse, pa kakvó če, da otídemo pósle na ńegóva vráta, dočéku ni. Devójća vŗļa žíto, ulázi, celívuje uz ostál. Te tə̄ká se dočéku[j]e, s kdí je sédal uz ostál, svékar, svekŗva. Ogńíšte né-znam da sam obikaļála, méne na vráta... É, níšta si ne dáva kát si ulázi. Vŗļa se žíto, ulázi, nevésta tə̄ká da...

4.2.1. Skúpi se nárot, áli néče, bédno tój. Pə i já né-znam tój tə̄ká da se skúpe da pomágu.

4.3. Do Kļoštíčku méʒu náša pojáta je bilá. Zové se Bálica. Čéke, tój ču vi pŗvo kážem. Pa kə̄kó sam bilá ovčár, né-znam da vi kážem, nesə́m bilá jáko ovčár. Ál ovčár po livádе, u livádе pasú óvce, a mí vŗčamo otúd odovúd, tə̄ká. É pa, kə̄kó se zové, ko[j]á e cŗna ovcá, mí je rečémo Cŗńće, a kojá je belá ovcá, mí Šára, Béla tə̄ká i zovémo.

00055361

4.3.1. É pa, tr̥l̥ák obgrádi se sə̆z dŕvja i túj óvce. Obgrádi se i túj nakáramo óvce u tr̥l̥ákə̆t i sédnu ta ml̥zú. Ová dvoíca. I mí, onó prolázi, tə̆ká se napraílo, ta prolázi túj, i ml̥zú. Tə̆ká. Néma na ńívu. Si se košára íma. Tí né-znaš, ál si vidél móže, él si čúl. Íma košára, íma, pə̆ pókraj košárutu se naprái tr̥l̥ák, i u tr̥l̥ák ležú óvce i ml̥zú. Tə̆ká káru, zagrádimo si za óvce da prolázе. Tə̆ká kros čovéci, prolázе, i ml̥zú. I tə̆ká tój zovú.

4.3.2. É pa, za bačíja li kə̆kvó je? Své je bačíja pa, já ímam óvce, tí, oníja čovék íma óvce, pa se smésu. Bačíja pə̆ i onó. Mléčno, aγá. Pə̆ ídemo tə̆ ml̥zémo, premlázimo i tə̆ká. Pósle tí uzímaš mlekó, já uzímam mlekó. Pa ko^j^í je ov̆čár, ov̆čáre si. Odréde ov̆čaré u sεló odréde. Néki, ovóga čε odréde, i óni móra su ovčaré. A mí koíto otídemo, mí premlázimo. Táko, pa pósle ídemo ta, tí dənə́s uzímaš, já jútre mlekó. Tə̆ká se tój rabóti. Ovčári, ovčári ml̥zú, a gázda íde pə̆ uzíma mléko. I síri. Gázda si sám síri koí si je gázda koí uzíma mléko, a ovčárje si púštu óvce koí si ovčár.

4.4.2. Pə̆ mlekó se síri, úzne tə̆ se pə̆ otcédi, káda úznu u védro ml̥zú. Tí tój né-znaš, a já ču ti kážem. U vedró ml̥zú. Pá ga odnesú, i mí známo kŕpe. Pə cédimo, pa úznu sírište, pə̆ [ugráa] i potsíre, i onó se pósle váne tója mléko, i kŕpa. I kŕpa vélika i sípe se u túj kŕpu, i oná se cédi. I iscédi se, i pósle se túri na ostál na. Tə̆ká, tə̆ se otcédi, i réže se dá se stávl̥a u kačé. Mí ju tə̆ká zovémo. Táko. I drúgo kvó?

4.5.1. ...kát si otídemo, mí si strižémo vl̥nu kát se óvce kat se strižú, sə̆g míne zimá. Pa míne Ʒúrʒovdə̆n, pa po Ʒúrʒovdə̆n pósle strižémo óvce. Pa vl̥nu opéremo pa rádimo. É pa, kvó rádimo, prédemo. Pa opéremo, pə̆ isúšimo, pa vláčimo. Na grébenci. Pa predémo. Pa pósle pletémo, táko.

4.5.2. Gŕsnice béremo pa i tópimo u bláto. U ńívu i

poséʲemo. Pa pósle úznemo ta í u vódu i natópimo. Pa iznesémo iz vodútu, pa tṛḷamo na tṛḷicu. Tṛḷamo pa pósle... Své iskóči tój pazdér odi iz ńí, postáne sámo kḷčína, kó si vidél? I teká rádimo. Pósle... É pa, Konopḷíšte ga zovémo. Béremo béḷće, áko óčete. I cṛńće za séme. Za séme. Pa tṛḷamo semého. Sákate da vi kazúʲem. Tṛḷamo semého, pa pósle nósimo u vódu, kudé evé tečé vodá. Ta natópimo. Pa naprái se gṛsnicə. A kudé li se métnu? U topíla. Pa naprái se povésmo da ga tṛḷamo. Mí kudé natópimo, mí ga zovémo bláto. U réku u vír ga natópimo. Áli néma u náše sεló vodá tə̆ká mlógo, nélo nósimo, mí ímamo bláto, pə̆ u bláto.

4.5.4. Svińá se zakóḷe, pa se odére. Pa kóžata isə́ne, pa pósle úznu, tə̆ réžu kolká ti je nogá, tə̆ká réžu opə́nci. É pa, réžu na kə̆kvó l ga réžu na tə̆kvó na də̆skú. Opə́nə̆k. Pa kát se naréžu, pá se preklópe, napráe se na kolkóno na čovéka nogá móže da stáne. Tə̆ká odréže onó na mlógo, kóža pa mlógo, naréžu tə̆ká na opə́nci, opə́ńće. I pósle súčemo ódi gṛsnicete što vṛvce tə̆kvój, súče na vṛvce i práimo opə́nci. E tə̆ká li mu kaz... I práimo opə́nci i nósimo, táko. Pə̆ i zími i léte své nósimo kad ne imálo gumeńáci, sə̆g íma gumeńáci, nósimo. Pa ládno, áli móra da se nósi, néma drúgo. Támo se túra navóšta mí zovémo odi pṛteníce tə̆ká.

5.2. Otídemo na sedéńće, predémo, néče se pleté, nó se predé. I šále se devojčetíja kə̆kó na sedéńću. Momčetíja doóde. Te tə̆ká. U úlicu tám, ne sedéńćuemo kúći, natám na úlicu. Pa i ógań kladémo. I pókraʲ ógańat sedimó, na kámańe, na stolíce. U náše sεló kámańe íma, stolíce.

5.3.6. Ʒúrʒovdə̆n kad je, kojí je góre ovčár. Ón úzne ta napasé óvce, a mí koí smo dóma, mí otímo na pojátu, napráimo bánicu. Tí né-znam da lí znáeš. Ugótvimo ováko u šérpe jélo i otídemo na pojátu. É pa, tój teká ga zovémo mí, u tepsíju se naprái píta.

Ví ga zovéte jél zeļánik, jél cacírke. I otídemo na povátu, kudé ni je pováta. I úznemo vénci pletémo ováko, i otídemo na povátu. I kojé ni je jágńe pŗvńo, što se ojágńi pŗvńo, mí mu túrimo venəc. I na ovcú túrimo venəc. Í, təká kudé proláze da mļzú, oní propúšte túj ovcú i tó jágńe. I táko, təká práimo ʒúrʒovdən. Zakópamo, tí si pó od mén, já səm zaboríla. Kudé prójdu ovcéte, tám jajcé zakópamo. Ne vádimo ga. I ne vádimo, tój jajcé si sedí. Móže dá ga i tój ne díramo. Tój smo si zakopáli. Kros pogáču li? Néma da se mļzé, néma níšta, tój já ti kázem, tój kros venčək. Spletémo venəʒ za ovcú i za jágńe kojá se pŗvńa ojagńíla i túrim i tój mļzémo. É pa, pósle úzmemo tə otcédimo mlekó. Pa potsírimo, pa pósle túrimo ručək, tə rúčamo na pojátu. Kóļemo jágńe, pečémo jágńe tój. Tój ni je təká.

Pa nósimo, dójdemo ot pojáte. Pa nósimo na cŗkvu pri popá. Ón onám kəkó uméje kádi i úzne od jágńeto, molítvu. Pa úzne, dadémo sví. Kói dél? Jédnu nógu na jágńeto úzne, kolkó mu dadéš na pópa. Təká slávimo ʒúrʒovdən. Nísmo. Pa təká plečku, kólko mu dadéš, i kolkó si ón úzne néći pút. Táko tój na cŗkvu nósimo.

8.1. Žúnćina ródo^{m}, a bašká si Jáničovci, mí nesmó od Jáničovci. A já ókle səm - Zagórčovci, odókle səm já ródom, pa səm otišlá u Žóvćini. Təká se račúna.

10. Za rekútu li? É pa, za rekútu íma vír máli, a íma vír vodá gdéto teče, onó dúbļi, onó se udávi čovék. Dļboká jédna, jédna íma plítka, e takó.

Bļe. Vəšće u kósu.

b) Krasa Živković, geb. 1924.

1.6.1. U seló li náše? Imálo e pá. Ú, vidéli smo, pa no kudé nesmó! Uléznu, uléznu, síne, u óvce, ovčár sam bilá, oní uléznu u óvce i dŗpnu po ^{j}ednú ovcú uváte i nóse ta izedú. Ne smé^{j}eš níšta.

00055361

Pséta ga naletú sve kadá négde, otéše jednú gódinu óvce. Pséta ímamo mí trí četiri na pojátu. I vúg dojdé i vánu ovcú ón, pséta rípnuše, trí četiri béoše, rípnuše, otkaráše ga préko tráp na natám. Pa tәg né^je pojél ovcú. Ál goʒá pút mi izél i óvce.

Móre, jédnu gódin i końá ni izédoše. Ždrebé. Nóću, síne, nóću. Mí smo i puštíli góre u livade, kad okósimo, mí i púštimo u sә́mpás, a imáli smo pé-šes końá. I ždrebé ímaše mánәčko, oní ga béošә vatíli nóćom, nóču, óvaj uvatíli ga i izéli. Tój e táko.

3.1. Áli né tój odávna biló kakó sә́g. Sá pójdu decá pá se ļúbe, pá tí ga glédaš, onó se ļúbi, pá se séca, pa íde tri četiri gódin, pa íde svákako. Mí tó nesmó. Áko se srétnemo u pút, prošálimo se. Na pojátu pójdemo zájedno, prošálimo se, tә́ká kudé se srétnemo, tój né imálo káo sә́g. É, na sedéńću kad izléznemo, pá á, posedimó na sedéńću, dójdu momčetíja, pa šálimo se, pa onódemo. I kojé kudé onó si íde dóma, néma kә́kó ovó sә́k štó, kakó sә́k što ídeš ón pri tép, tí pri ńég. Támo sedité zájedno, príčate, onódete svášto. Svákakve príče, svášto se rádi dánas. A tә́g né imálo, síne. Tә́g né imálo.

3.2. Tә́g ídu isprósnici, zbéru se, tá brát, újća, újna. Ón povél újću, tetína. Došlí, pitáli su za méne, óče li - óče, néče...

É, mój baštá béše zapraíl svádbu, bráta mi je ženíl. Ón úmre siromá. I zapraíli oní navalíli da se ón ženi, a já da né. Áli me ne dávu jóšte, brát mi se žéni, i ón káže baštá mi: "Bré, počékajte me, - káže, - pa idúću gódin éli sjéseni, ^jel kakó gó^d. Sá praím svádbu, nísam mogúčan, ál [odelíl] sam se, - káže, - nísam mogúćan da praímo svádbe u ovú gódinu da na dvé". A odeļen čovék, trébe mu své, kát se odéli čovék od brajća mu trébe sve. Níšto, oní se dígoše i otóše si. Otóše si isprósnici, níšta tój níje biló.

3.3. Pósle s próleče, sprólet, próleti, pə éve Velígden, Úskŗs kad jé biló, tək smo se mí uzéli. Ódma mi mətíku dáde ón ú-ruće da ím da kópam, a néma léb bez matíku. Doodíli su i za drúǯi pút isprósnici. Oní stári me ne dádoše, já se dígo pa si otó po ńéga. Te təká smo se ženíli. Pa štó da ne príčam?! Pa dabóme, z begáńe, dabóme. Káže pobégla, pobégala káže.

Ó, mí nesmó daléko, mí u komšilək. Né, ot kúći si, já izlézo, i ón došəl na kapíju i: "Čé si ídemo íli če ídemo?". Ón si u kúću. Tám i máti mi i bəštá. Kudé, u kúću da ulézne? Né, né. Á, na miréńe li pósle? Ó-o, pósle dojdé pa dokudé... Pa níšta, pomiríli su. Otišlá - otišlá, néma da jadúju, oní znáju da sam já səs ńég išlá, a səga smo se šalíli jednó dve gódine. I pósle ónaj, kəj če me várka méne? I pomirímo se i níšta, né imálo lóše níšta víše.

3.5.3. Pa dočekáli su ni, pá no kakó. Pə lépo su ni dočekáli oní. Spremáli večéru ļúǯi, já otó góre i... Po prág li? Né, tój né. Né, né, né, pósle, sine! Tó íznenadno. O tómu si mí svekŗva né ni znála móže bíti. Pósle ka dójde nevésta u kúću, kad ídemo na venčáńe, pa se pósle vŗnemo, pá plék múzika po nás, pə dójdemo na vráta, pə svekŗva ovíje sə síto, pa mi dadé síto ú-ruće, pa vŗļam žíto. Rasvŗļam žíto, kúm po, po ná staróјća, národ, béli svét se səbrálo, célo sɛló təg ídeše. Muzíka plék, imáli smo mí lépu u sɛló plék múziku. I pósle ulézneš u kúću, ovíješ ogńíšte, nevésta ovíje ogńíšte, ríta təkvóa, déver ríta stolíce, a nevésta díza. Təká je svádba bilá starinská.

4.2.1. Pozivár. Á u sɛló imál je pozivár i dójde sá, mí smo dése dúš jéli petína u kúću. Ón ka: "Onína siromás, néma níkoga, umréla mu žená i ostál sam". Pa ne móže da onóde, ón káže: "Ǯúre, íma da prátiš jútre dvé snáje də ídu na Rátka da okópaju". Jél na

Rátka, jél na Stánka, jél na Jánka, na kojéga búde. Kakó kazúvu d ídu da mu pomógnu káže da okópaju, ón da mú ne ostánu ńíve nekópane. Néma kój, néma žénu, néma níkoga, sám čovék, i təká mí se dígnemo újutro, úznemo léb i matíće. Pómoć, dobrovóļni ráđ.

4.3.1. Pa jegrék tó je tŗļák za óvce. Pa təká s tŗńe ográdimo na ńívu, ográdimo na livádu, pa ležú na livádu, ta tórimo livádu, pa poméštamo tóa tŗļákət, pá po dvé véčeri trí ležú, pa pə poméštu. Ovčaré. Təká.

4.3.2. Pa te təká, naméšamo bačíju po pe-šestína, négde i po desetína dúše naméšamo bačíju, ovój mu pə otkáramo pə i premļzémo. Pá pri jednogá kəʹi zbíra bačí^{j}u na pojátu, mí otkáramo póviše. Pa i skúpimo tám na bačíjunu, na pojátu, pa tə́g úznemo pa premļzémo. Pa izmérimo. Sə́g mojé mlekó déset ćíla, [tvoe]... Pa čúvu, íma pó dva-trí troíca ovčará, ídu ta i čúvaju. Tám koí skúpi na bačíju, a ńému pláčamo zák. A mí pósle ídemo, sámo mlekóto úznemo i si potsírimo si. Pa né kad mí se dójde, kád ni pozovú, na nédeļu ili na dvé, na rét kád mi dójde. Pa znáči, tí si premļzal déset ćíla, tí íma da úzneš désed də́na, oníja petnáes, oníja pét, oníja déset, oníja néći íma i dva də́na uzíma sámo.

Troíca brájća, čičéve troíca su bilí. A imáli smo po mnógo óvce smo čuváli. Mí smo čuváli po ko osomdesé devedesé brávi óvce i pə i kóze, pə s trí^{j}es pa mléčne. Pa naméšamo troíca, sá kát su kódi méne ovcéte, já glédam si mlekóto, tí, ón je ovčár, kád je kódi onóga mlekóto, oníja je ovčár. I ón təká po jedə́n si gléda mléko, oníja ovčár, oníja ovčár na réđ. Na rét po trí də́na. Tréći də́n.

4.4.1. Pə té, síne, kəkó. Otídemo, skúpimo se po pé-šez žéne se zbéremo. I donesémo po trí-puta zémļu. Na léʒa, na gŗbinu nósimo zémļu u ʒák u vréču. I sípamo na kúp i úznemo i popárimo tú zémļu səs vódu, ḱípnemo pa popárimo, pə u razgázimo

jednúš, pə u pá zbéremo, pá u razgázimo, pá u zbéremo, tə dévet pút taká. I oná dójde ta se ožilávi onáj zemļá. Pósle úznemo i podélimo. Pét tép, pét mén, pét. Áko íma - po šés, áko né, po kólko íma, áli rávno délimo. Pét tép, pét méne. Pósle úznemo onúj zémļu, oná se ožilavíla, p úznemo pə u své razgázimo, razgázimo, pə úznemo lájna. Pa napráimo skrobíļću. Lájna od govéda štó ízmet. Od govéda. Pa razbíjemo, razbíjemo, pa napráimo skrobíļću. Pa úznemo pa onój své pobíjemo ovák crépńutu. Tó tí né-znaš, áli já ti kážem. I pósle úznemo s lajnáta tój ovák premážemo, i oná se stégne i stoí. Səs táj lájna své ju premážemo səs túj skrobíļću. Premážemo, i oná se pósle isúši i stégne se. U sóbu si túrimo da ú ne dúva vétar, da sé ne púcaju. Né, né, né, na vétar i na sļnce né, sámo u sóbu u ladəvínu. I oné se pósle stégnu, néma da se ispúcu, néma níšta. I túrimo pósle na ogńíšte. I léb zamésimo, kad ospé^je razmésimo, i túrimo u. Tó se napáli na vátru, tója crépńata, pá u stúrimo na ógań, pa u stúrimo. Pa stávimo lébat, pa túrimo vŗšńak, tá se i ón nagré^je, napečé, pa túrimo tám, poklópimo ju, i ispečé se lép fíni. Pa təká smo rabotíli, síne. Vŗšńaci kúpimo si.

Káže: "Tvŗdəc!". Kad míne ćovék, tá kad gázimo téja crépńe, ón ni káže: "Tvŗdəc!". A mí mu kážemo: "Železəc!". No jedən pá mi ízoka: "Da se rasípu!". Kád ga zapucámo s kalíšteto, své ga ubímo u pútət!

4.4.2. Pa mļzémo, síne, u védra dŗvena. Pa pomļzémo ovcéte, pa pósle úznemo pa otcédimo mlekó. Pa kád je tóplo, onó si je tóplo ódi kád ga mļzémo. Túrimo u kotəl, cédimo kros kŗpu, kros cédńak támo, i kotəl túrimo i podgréjemo ga négde kad je studenó. Pa sə siríšte, sá majá, a təg siríšte, síne, ódi jágńe što kóļemo pa siríšte, pá ga stļčémo u ćútəru. Stļčémo ga tám, pa sí napráimo, pa sí kros kŗpu ga úznemo potsírimo. Pá kat se váne, pósle vánemo u kŗpe, pa

se otcédi, pa túrimo na tésak. I nasečémo pósle i túrimo u kácu i posólimo.

Sírińe. Pa lí ti kážem s kvó, sə̏s síríšte. Ódi jágńe, kat kóļemo jágńe, onó íma u jágńeto síríšte. I mí ga izvádimo, isúšimo ga i pósle ga stl̥čémo, stl̥čémo, pa pósle sə̏s ńéga sírimo mlekóto. A sá majá. Sa níkakve majéte nesú. Ponéka majá se trévi dobrá, ponéka níkakva néʲe. É pa, ostávļa se, se lépo váta tóa mlekóto. Pə̏ trávu síríšte. Íma travá síríšte, pa ńú nabéremo, pa u tó u síríšteto túrimo, pa stl̥čémo, stl̥čémo i napráimo síríšte.

4.5.1. Od vl̥nu, síne, úznemo pa ošíšamo tója, ostrižémo. Mí kážemo odávno strižémo tója ovcéte pa opéremo vúnutu, aγá, vl̥nutu opéremo, opéremo ju, pére se oná úbavo, tí ju ne móž népranu níšta da urabótiš. Opéremo ju, pá ju, grébenci ímamo, pa izvláčimo na grébenci na svojcí, pa pósle napredémo íli za ǯémper si ispletémo, jeléčetə̏ si ispletémo. Za múžje napráimo pr̥teníce, tə̏ nóseše pantalóne. Jeléčeta, búnde si napráe pa si nóse.

4.5.2. Té, síne, kə̏kó. Úznemo séme, otídemo i poorémo onój ńivčé i poséʲemo gr̥snice. I oné izrastú. Pa nabéremo béļće pr̥vo obéremo. A onéja béļćete ne práe séme, a cr̥ńćete práe séme. Ńí ostávimo pósle, pa napráe séme, i káda véč uzréʲe séme, mí obéremo i ńí. Izvr̥žemo i odnesémo pósle u bláto i natópimo tám u vódu, kudé íma... I odnesémo u bláto i natópimo, i sedú nédeļu dəna u bláto, i otídemo támo obídemo. I oné áko su se natopíle, mí úznemo, ispéremo lépo támo i utúrimo na sl̥nce, i isúše se. I kát se isúše pósle, onó ovúja tr̥ļicu úznemo, ta str̥ļamo. I str̥ļamo, pósle vláčimo, grebémo tóa povésma tá pa vláčimo, pa predémo pá. Pa pósle úznemo, ta skúvamo u pépel. Onúja tój štó je za košúļe, za cr̥ǯe, za kə̏kvó gót təgaja skúvamo i svárimo, pa pósle osnovémo, navíjemo. É pa, da omekné, da ʲe beló, da ʲe lépo, da ʲe úbavo, pa móž da ga rádiš. Ne móž da

ga rádiš onák kad néʲe skúvano, néʲe urédeno. Pósle snovémo plátna, pá smo praíli košúļe, síne, pá smo nosíli pŗtena plátna. Ódi kléčku napráimo košúļu ta nósimo. Təká smo mí živéli. A ví sá žívite káo [gód] təkvó, sá i mí stári žívimo pókraj vás.

4.7. Pə ovdé u grád ódimo. Nesmó, nísmo u Kńaževac, nísmo mí ímali... U grádᵉ. Ma níšta, pa imáli smo sámo zádrugu u sɛló. Drúgo níštə. É, mój múž je bíl magacinér.

5.1.1. Odigrála səm pə i vŗdéla, síne, kát sam bilá mláda, áli sá, kát sam bilá deté. Svińćá. Kəkó béše? Svińćá se zové. Pa té kəkó. Izléznemo kó je ovčár, kó je govedár, pa se zbéremo béli svét, decá, íma desetína se zbéremo. I úznemo tekvója, onó se napraíla svińćá, təká napráe dóle šiļó, a góre, góre né. I úznu səs vŗvcú pá ga tŗnu jedən... (Ma nemój bré tó!). I zavŗtú tója. Saz bíčəd ga tŗgnu, a jední otúd, jední odovút səs tojáǵe, pá ga...

5.1.2. Napráimo rupu. Pa áko smo četvórica, oníja sa odmére tám kólko své je ravnó. Jedən túj, jedən túj, jedən onój ćoše, jedən onój stoí. I várku da ne ulézne u tóa u rúputu. Jedən ju udára otúd, jedən udára odovúd, a oníja jedən po jedən várka rúputu da ne onóde. Dogdé uletí. Kad uletí da ne móže da bráne, oní pósle preḱínu, néma více, nadigrál oníja jédan je ot koíto.

5.3.3. Pa Sobór, síne, kad bé na Božíč, na tekvóʲa na Úskŗs, Velígden, te Trójicu slávimo u Rudińé, s koí sláve u Témsku, sláve Spásovden. I təga səs na Sobór ídemo. Préslave, ídemo na Sobór, zbéremo se, sviráči, óro ígramo. Svétu Trójcu mí u Rudińé slávimo.

5.3.4. Pa póstimo, síne. Božíč, pokláduʲemo pa póstimo. Šés nédeļe, kadá šés, kadá sédam, kadá. Í ka dójde. Pósno své rúčamo, né kakó sək štó se rúča blážno své. Í ka dójde Božíč, bədńak, úveče práimo Bədńu véčer, i bədńakət sú-noč ŗčkamo, neče ni dadú

da se oblážimo, jútre áko ne pregorí. Déda íde ta seče bádńak, ʲedvá ga donesé. I ujútru pregorélo tə̑kvója bádńak. Na slámu sedimó Bádńa večer ta večéramo, pa pósle... Pá túju nóč sámo na Bádńu véčer večéramo na slámu i pósle ʲu skúpimo, pa ʲu nósimo po lózje, po tə̑kvó po šļivárnik, tə́ u zapálimo, ta gorí. Né, ispodí dŗváta túrimo pa zapálimo ta. Pa kážemo, da ni róde dŗvjáta, pálimo ólaliju kódi ńí. I pósle Božíč trí dána slávimo i ígramo óro na Božíč. A orési ne jedéomo, sámo na Bádńu véčer jedémo, i pósle štó ostáne újutru mí izbácimo. Tó se práznuʲeše.

Né. Pogáču šáramo. É pa, té kə̑kó, na Bádńu véčer omésimo kúću, šáramo, te túrimo prózore, túrimo lózje... Lózje, ovčárnik, omésimo své. Tój své šáramo púpće ozgór na lébə̑t našáramo, našáramo. Koláč, i ńéga si našáramo. Kó štó si mésimo koláč.

Pa onúj kravájče štó túramo parútu. Já míslim i znáješ i tí. Tvoʲí túru li parú u kravájčeto pa kát podéle? É, u crépńutu pósle kad istúre, oní túre ovés, túre morúzu, túre narečú své: "Za tép če za mə̑moruza, za tép če ječə́m, za ovóga ovə́z, za mén pšeníca", - i tó túre u crépńutu i zaklópe pósle sə̑s tója, túre po jédan úglen us tója, i áko se stópi da se naprái na pépel, pá zdrávje, tíja če ʲe zdráv. Na kogá se ne stópi, tíja če je bólan. Svášto. Morúzu stáļaju, konópno séme.

5.3.6. Pa Ʒúrʒovdə̑n, síne, omésimo. Vénci ispletémo. Ídemo u cvéjƙe. Káo dánas ídemo u cvéjƙe i úvečer béležimo i cvéjƙe, i tə̑kvóa, támo bebéļač zovémo trávku jednú, beléžimo s cŗvéni tə̑kvója s cŗvéni kónac. I újutru ídemo prét-sļnce ta tó nabéremo i ļíļak i cvéjƙe své. I ídemo u réku tə̑ ispletémo vénci. Za vedró, za ovćú kojá se pŗvńa ojagńíla i za jágńeto ńóńe. Trí vencé ispletémo i napráimo ručə́k, sprémа ni svekŗva, májƙa si kád níje bilá. Spréma koláʒ za pri óvce, omési bán pítu naprái své. I

odnesémo pri óvce onámo i napráimo zagón támo u tóʲa. (Bánicu, négo pítu). Dóbro sə́k, néka kəkó ʲe. I napráimo zagón i úznemo i premlzémo óvce. Kravájče, pros kravájčeto, kroz vŗbú, kros tə́kvóa, kroz venəcə́t, kroz bŗdo. Tó své, jajcé. Své tój premlzúju ovcútu, i tója pósle pódi vedróto, i premlzémo ovcéte, pa pódi vedróto zakópu jajcéto. A onój si vŗnemo své u kolíbu ovám. I úznemo i rúčamo, i úznu jágńe, zapále svéču, túre mu na rógove svečútu i úznu i pré zakólu jágńe, napečú támo ogńíšte, dŗvja natúru, tə se napečé žár. Túre jágńeto na ŗžə́ń. I úznu pósle i na tója pečémo tám, navŗtimó jágńeto i opečémo ga i odnesémo dóma. Odnesémo dóm i májke ni napráe tə́kvóa kolačí omése. I odnesémo na cŗkvu koláč i jágńe, sírińe grúdutu i ńú nósimo. Tám dójde póp, prekádi, preréže kolačí. Pósle od jágńeto tə úzne, a siríńeto preréže na čétri i četvŗtínu své ódi siríńeto úzne. Áli onó imálo púno, síne, u Rudińé. Dvá ǯáka napúni sírińe, pa sə́s końá odnesé u Témsku. U Témsku sedéše pópə́t, i sá si u Témsku sedí póp. Í po dva ǯáka tə́kvóa méso zbére trí. I néma końá, odnesú. Póp. Ón si sírińe natúra, tə ne kupúʲe sí pósle sve tój jedé. Pá po dva ǯáka odnesé méso i po dva ǯáka sír odnesé. Po dvá końá odnesú. Tó od jágńeto, pa té kojé, dadé, plééčkata sve úzne i dólńi, dólńa vílica se očépi, aɣá, čélųskata se očépi, i onúj pétlu što nasréd túreno jednó. Nóga, á, é tə́ká, é tə́ká stomákə́t. Onó je razrézano ovák i natúra se onáj podróbica unútra, a ón pósle zaskópča sə́s jédnu nógu túj, s jédnu o túj. A ón jednú úzne, pa odnesé i tój. Onój kópče štó zaskopčálo, pá i nogá i... Trí stvári.

5.3.8.a. ǯérman, tó je ǯérman kad búde. ǯérman mí práznuʲemo ódi tə́kvója.

5.3.8.b. Pə slávi Svetí ǯórǯu. Svéti ǯórǯa, aɣá, Svéti ǯórǯa. A Svéti ǯórǯe je drúgo! Svéti ǯórǯe je u blágdən, a Svetí ǯórǯa je póso. Té Antíca slávi

00055361

Sveti ǯórǯu. Tó je predí Svetí Nikólu na nédeļu dəna Svetí ǯórǯa. Te Antíca kudéto si oná slávi, a mí slávimo pósle nédeļu dəna Svetí Nikólu po Svéti ǯórǯu. A Svetí ǯórǯe mánastir slávi tám. Ón je jéseni. Né-znam, kúj dátum béše, Blágo[jo]?

6.1. ...səm ja číču. Té na Mílicu baštá. Tí Mílicu né-znaš, áli. I ón je u Níš rabotíl, i brát mi stáriji mój. I u Níš čé da si ídu, áli nóčom če da ídu. Da ídu na staníčku, stánicu, pá da ídu za Níš za da pósao újutru da ráde. I káže: "Kát smo póšli ot kúću, íma jednó stó métra níšto nemálo ot kúćutu. Áli, - káže, - pósle sto métra své kəkó iznad nás, - káže, - své ni se číni kəkó íde səs nás nekəkvó íznad nás. Víde seńćutu. Á, se váļa, - káže, - íspred nás, á, tój da e íznad nás". I oní išlí, išlí, išlí, i čək u Témsku kat stígli, onó im dójde ná-dve. Áli číča ne smeʲál da káže na brátatoga mi, jél ón béše detišńák, mladíḱ té ko teb?. Ón ne smeál da mu káže. A u Témsku imálo, íma mirá na jédno mésto i kŗs íma. Í, kat stígal mój číča túj pri miróto, ón se prekŗsti, i onó se nekudé uríne ódi ńí, i béše se číča uplášil. Pósle on úlovi siromá bóles ódi tój da je kujál, mnógo vréme je boleduvál. Kujál, boleduvál ódi tój. I pósle ón [úbi] na plúḱa i úmre.

7.1.1. Káže, dúmaše mi máti, káže, kad išlí na Tópli Dól góre préko gránicu za morúzu. Išlí tám, pá i, síne, ulovíli u támo u tərkvója u Búgarsko. Búgare pa i zatvoríli. Ta dváes čétiri saáta sedéle támo gládni, zatvóreni. Pa pósle i púšte jútredən. Pa úznu oné breménceta onó, tója na rámo uvŗžu, su cedíla. I pák mínu na Tópli Dól góre na gránicu ta donesú u Rudińé léb da práe kačamák, morúsku da práe kačamák da... Pá po dváes i pet ḱíla su nosíle. Níje móglo, ódi tríʲes néʲe mogló. Né-znam, da lí su i po tríʲes nosíli, áli tó ʲe dalǵína biló. Pə daléko je biló, púd daléko pa kŗšom préko Tópli Dól góre préko

pláninu su miňuváli. Pə kaže, dójdemo pa donesémo morúskutu, pa ne móže, káže, po dva dəna da odənemo pósle. Pa sméļu, pa práe kačamák pa ʲedú. Tó ʲe glád biló. A sá, sa né glád.

8.1. Opásal se tój zové gəre, Opásal, Žívkovci, Vlájčovci, Úmin Dól, evé Padína, góre Górňi Kráj, Dóļňi Kráj, Néќićovci, Lukárci, Pétrovci, góre Živolovci, Míinci, i góre kat poglédaš, néma více. (Dušmáňeti na kráju góre). Ímaše Dušmáňe, ímaše Dušmánska maalá góre. Pə ļúʒe, oní su dobrí bilí, oní nesú ŗʒávi bilí, áli té za inát, tvŗdoglávi si oní, i kŗstíli i káže Dušmánska malá.

8.2. Na pašňáciti li? Zové se, síne, Vŗtóp. Ledíňe, e təkvóa Jáblanov Dól ga zovémo, Sinórsći Dél, Rílac, Vikálište, Livádica, Krívo Licé, Dļbóći Dól, Bálička Mŗtvina, Vrélo, onámo Túrla, Žļebúra. Móre, zové se svákako íma: Graníkovo, Bálica, Mećíleb, Krádňe Livádje, Rávno Búčje, Létnica, mnógo, onó mnógo, síne.

523. Ljubatovica
a) Slavka Nikolić, geb. 1920.

1.6.1. Udavíše déved brávi. Jesenəska u tṛḷák. Nesú bəš náše, áli na drúʒi ḷúʒe. Na ortáci. Ní smo se stavíli ortáci. I góre ulézli nóču i isklali déved brávi. I pósle své su káo na strážu ídu, sví koí su domaćíni. Jednú véčer ʲední, drúgu véčer drúʒi. Bəš i Stanímír ovám ko išəl, i ón je išəl. I góre dežuráli su. Pa sək smo si, pósle smo si razlučíli, doteráli smo si sví kúći. I səg né-znamo za létoska, kəkó če négde da i pág da glédamo nekakó da [im] sméstimo.

2.1. Já na... na šéz gódine. Ostáli smo bez májku na šéz gódine. I baštá mi je bíl tú jédno trí čétiri gódine béz domaćícu. I našəl je pósle i dovél je, i máčava néʲe káko máti, a bába si je me čuvála. Dúgo vréme, síne, bába čuvála tə me isčuvála. I pósle bába umréla, já óvde ostánem səs ńú, pa se oní podéle. Imál mi je baštá bráta, pə se podelíli, pa strína, pá. Strínata ni je i mesíla i léb i své i prála ni je. Kudé smo mí mánəčka bilá. Pósle já kat postádo, já rádim pósle, baštá si mi íde po pečálbu, a já si rádim. Ón je duńʒérin bíl, kúće, na zgráde radél. Duńʒérin, pə na kúće, zgráde je radél.

I pósle baštá mi po pečálbutu, a já si s kóla ídem, kópamo, žńémo, své rádimo, snópje sam vṛzuvála. I radéli smo. Oníja si ni čəg dójde kát smo i své smo zavṛšíli eté s mójutu máčavu. I decá ímaše ʲóšte dvé. Oná mánəčka sedéše kúći. I təkó smo radéli.

3.1. Nesmó səs ńéga bəš se lagáli, z drúʒi, áli éto

tə̑kó ti napraíše, stári ļúʒi napréd kudé reknú. A nesmó se s ńéga lagáli, já sə̑m si sə̑z drúʒi tám [promumuvál] ovdé ondé.

Ma kó če ne poznávamo, u jednó smo seló. Ón šnájder, kólko mi je šíl, tə̑kvó jédno drúgo. Šíješe, áli ípak nísmo təká imáli pójma o tój.

3.2. Pa dóbro je, kə̑kó če, ródnine ńegóve tuʲ ísto u sɛló, i ón si u sɛló, i privrevíše tə̑kó da túj če da dadémo. Dobró devójče, a dobró i deté, šnájder. I tə̑kó tə̑kó smo se uzéli. É pa, lalí isprosíli me číča i svékar mi došlí! I govoríše túj véčer. Áli já nešu dok ne vrévim sə̑s momčé: "Tə̑kó, ne mógu já, nesə́m vrevíla níšta z Dúška da vídim, - réko, - kə̑kó je ón".

I tə̑kó smo. I oní si otidóše. Pa drúgu véčer dojdóše i dojdóše sví i ugovoríše i své, i já úznem ta vŕ̥žem málu kŕ̥pu, ta ponesú góre dár u Górńi Kráj ʲe biló. Dár tə̑kvó málko odnéli. I pósle smo se dogov... Pə turíli smo košúļu za mladožéńu, pa sə̑m turíla čɛrápe, pá sam turíla peščír pa ovój, pa rukavíce pə̑ ovój, a své tə̑kvó kə̑kvó trébe za mladožéńu. I tój odnéli i pósle tój ozgór vŕ̥nu kat praímo proševinu. Pa dár na sví navŕ̥žem, navŕ̥žem, navŕ̥žem i nóse. Íma došlí no z dváez dúše. Na sví uvŕ̥žem, pa na rámo nosíli. Tə̑ká biló.

3.2.1. I minúlo nékolko vréme, pá pósle svádbu smo praíli. I oní dójdu svátovi za méne i mladožéńa i sví, zəlvə̑ i déver i své tój.

Fŕ̥ļu sə̑s púšće otúdaka, pa velí, [a velé]: "Bé, Dušán, - onó mi se bə̑štá Dušán, - bé, Dušáne, mí púcamo úvis da tí uplášimo momíčeto!". I tə̑kó ʲe biló, a səg...

I úznem tá, tə̑ se sprémamo, i sánduk naréde, naréde pə̑ u kóla robaʒíjska, néʲe kə̑ko səg. U kóla túre sánduk, pə̑ i já se ukáčim u koláta, i zəlva i déver, pá me odvezú góre kódi mladožéńutu. I tə̑kó smo.

Pá je biló pə̂k lóše vréme tág báš óko Svetí Jován. Pa Kózja gdé je tám. Túj sam na venčáńe išlá, ság ne ídu ļúdi taká. Kózju na venčáńe smo išlí péšći, do ovdék snék smo gazíli. I túj smo išlí na venčáńe, tə́ smo se venčáli. Onó néje sáde já, onó púno tám u Kózjunu u cŗkvutu. Pa béše ovdéka Búgari, pa gránica, pa ne móž da préjdemo. Mí smo u Cŗnóklište išlí póblizo. Áli pósle góre póp je prešə́l u óvaj Kózju u cŗkvu. A íspit! Pə̂k onó pə̂k se ispitúʲeoše, íspit pá kat pónapret pret svádbutu u Glámu, pozóve góre kúću na nékoga, tə̂ ni pópə̂t pə̂ túj ispíta. I tə̂kó. Pa se vŗnemo si dóm. Pa pósle kad í po svádbutu pret u jédan dán, u nédeļu sə̂m otišlá, u ponedélnik ni gósje došló. Tə̂ gostúju. I tój.

3.5.3. Pa dóbro ni dočekála, sə̂ síto. Á pə̂ ogńíšte, nesmó mí okól ogńíšte išlí. Onó se išló napréd, a mí tág nesmó, manúli smo. Potíca glávńe ódi dŗva, pə̂ onó gorí, [i si da] tój potícu tə̂ká. Áli já nesə́m tój radéla.

4.1. Naše ńíve su véč i onám póviše u lívade. U lívade préko Nišávu od mós. Jednó Vodonóšina ga ókamo, al né Vodonóšina nego je Láǯa. Túj láǯa biló, pá ga ókaʲu Láǯa. Jednó ókamo Liváda i jednó ókamo Spírino štó smo kupíli. Jednó íma dvé li su, trí li su, ísto svekŗva mi je bilá mirasčíka. Pá Dúško íma materínstvo. Ní ga ókamo Ćerevézovo. [Tó jes] Ćerevéz ovój mu máti. I tə̂kó, drúgo némamo tə̂ká onám. Mí... ńíve túj íma, slívnici ímamo. Pod mósə̂v nagóre sámo tám préko réku.

4.2.2. Vŗli smo, pá smo svézli snópje, pá smo zdenúli stógᵏ. Pa tág pogódimo końará da dójde sə̂s kóńi da vŗšémo. Pa i ón dójde ráno. Napásə̂l kóńi i došə́l ón i dójde. I mí své smo gúvno spremáli, pə̂ stóžə̂r. Pə̂ óko stóžə̂rə̂t túren konópac, zakačúʲu końíti éj. Vŗšú a natám, pa kád namótu, oní ga razmótu ovák. I pretrísamo. Ļúǯe se zbéremo, pa pretrísamo slámunu.

Pa prevŕ̥nemo pŕ̥vo, pa pósle pretrísamo. I tə̂kó smo vŕ̥li. Pə̂ sprémamo dóručə̂k, ručák, tə̂ jedémo dogdé se ovr̥šé. Pa kád iskára na vrá, mí si pósle véʲemo na vetreńáču. A onój kóńi oní íde ta napasé pá dójde sá. Po dvá dána vr̥šémo trí. A səg začás ovr̥šémo səs kómbaj, áli sámo se [i zábaju] u jésen je mnógo zakasníl. Nekút se pomeremetíše i kómbaj i své žívo.

4.2.3. Jábaɭće, taká gə̂ réknu. Jábaɭke, usádeno jédno drúgo, áli némamo mí túdeka. Prúd dóle ímamo málo. U Prúd dóle gde ókamo ga Prúd dóle, nadóle mésto. I túʲ íma, nasadíli smo nékolko dr̥vcá, jábuće. Pə̂ káko, béremo i, pa si dokarúʲemo ovdé, pa si jedémo. Kad búde.

4.3.1. Odvedú ni, ta várkam jáganci. Pojáta ni tám, pə̂... Tám daléko, Rúdina se zové. I túj ídemo i várkamo, pojáta ni, pa túj várkamo jáganci. Pa óvce várkamo, pa mɭzú léti. O né samá, déda pa. Imála sə̂m na móju si máter imál baštá, pə̂ i ón, blíza ni pojáte, pa déda mi tój. I tə̂kó sə̂m səs pókraj ńí tám pomińúvala ka búde.

Tr̥ɭág za óvce? Pa napravíli ódi dŕ̥vja, pokríli sə slámu sə̂s onój pokríli i təkó. Nakarúʲemo óvce, pórta pa zatvórimo. Pá vɭ... kúrjaci preripe préko dr̥vjáta štóto smo kováli. I tə̂kó smo. É, na ńívu koí su na tr̥ɭák sə̂s tŕ̥ńe zagradíli, i oní si leže, ne sméju da mánu. I kad búde ležé tri véčeri íli čétiri li, i pomáknu tr̥ɭák. I pósle ležé pák túj, tə izrédi ńívu, tə̂ se naǰúbri. Sə̂s óvce i tə̂kó.

4.4.1. Nakópu zémɭu pa napráe kaɭíšte. Pá kad búde, i vódu priprémaju, pá se onó raspráví, pá se naprái crépńa. Pa íma vŕ̥šńak, pə̂ kad isánu, oní úzmu ta napále crépńu, pa vŕ̥šńak, túre léban, pa napále vŕ̥šńak. Opečú léb.

4.4.2. Búde táko. Donesémo, pomɭzémo óvce, pa donesémo mlekó, pá ga lépo procédimo. Pa úznemo majú. Dváes ćíla lonác. Tólko mlekó iskóči, á kát su málko, onó néma. Áli mí smo stavíli se ortáci

nékolko. I úznem majú, kupújemo si, i potsírimo, pa čékamo túj néka je za sáat, móže i da néma sáat, ne glédam bəš, a čím se váne, prosečém ga, i onó odvói sírutku. I já úznem pa kr̥pe, spremáli smo, pa isípemo, pa lépo vr̥žemo, pa pósle pritísnem, pa nasečém si grútće kat se istréska, já ga nasečém grútće, pá si rédim u čebrénce, sól vr̥ļam. I təkó.

4.4.4. Pa turíla sam lónče, pə sam sipála vódu, pə sam stavíla šéćer, pé səm stavíla káfu. Kad zaćipélo, kavé səm turíla kad zaćipélo. I səg da se popíje. U viļǯańí smo sipáli səs lónče, s kašíčku. I drúgo kvó ču ti?

Čé ti se oládi káfana!

4.5.1. É pa, zové mu se i natám kəmto Sveté Nikólu. Təg tíja kad í namésamo, mí... če ju ošíšamo, pa opéremo, pa pósle... Pa tój šíša... já u da strižémo, áli mi vélimo da šíšamo səg. Í, opéremo vúnu pa. Vļnu opéremo dóle u potókəv. É, vodá u is potók. Áko ne móž da postígnem, é u potókəv dóle oná presəne, mí ídemo u Nišávu dóle. Pə opéremo, pə ga nósimo na vlačáru ta vláčimo, pa predémo. Pə íma i češļára dóle u Palánku kudé pri tíja vlačaríti. Čéšļa se, pa se pósle vláči.

4.5.2. É pa, gr̥snice onám zovémo u Liváde. Túj nájboļe se ráǯu. I posé^j^emo i próleti. Pá kad búde stígle da i béremo, mí béremo pr̥vo béļće. Pa pósle cr̥ńće kad uzré^j^e im sémeto, da zapátimo pá seméto. Pa béļćete potópimo i izvádimo iz réku, u réku i dóle tópimo. I izvádimo iz réku i šúšimo i pa səs tr̥ļicu otr̥ļamo, i pa povésma. I pósle čéšamo, predémo, práimo postaví, práimo čεršávi. Təkvó rédimo ódi ńí, od gr̥snicete. I drúgo néma kvó da ti kazú^j^em za gr̥snice.

4.5.4. Pə br̥čkavi opənci pá, br̥čkavi. Na br̥čkótine góre naprái pa reménčiči, pə. Pá se išúši kóža. Nə zít səs jekséri zakovú na zít ta isəne. Pa pósle úznu, té ju stúre kad isəne, pa narézu, pa kólko smo

decá, na svú décu naprác opənci. Onó kólko smo bilí təga, səg. I təg pósle kə̑kó je biló, mí si kupú^jemo gumeńáci i ne nósimo. A tək smo nosíli. Pə̑ narežu.

5.2. Pə̑ kakó predémo na sedéńću. Pə na úlicu. Na raskŕsje gdé je. Túj se zbéremo, pa doóde mómci, pə̑ kojá si íma momká, kúj íma devójću, pa si príču. I tó. Kojá néma sedí si, pojé si. Áko nájde, nájde, áko ne nájde, níšta. I kólo, ímaomo sviračá Nikóla, pa svíri u dudúk, svíri, svíri, i oní ígru devójće, ígru, ígru. I své tə̑ká biló.

Pə̑ úzne da pójde po ńég da úzne stolícu íli da príča néšto. A já ne dám. Pə né znam ćé li me celíva, néće li. Áli ja néću də̑ í[de]m po stolícutu. Kə̑gá ne vólim. A kə̑gá vólim, já si popríčam s ńeg. Jók! Ćé se izgúbe, áko se ļúbe.

A səg néma níkada kóla, sámo rádijo što čújemo, i kudé je veséļe ovák prá^je u kafánu i négde. Baráka négde. Pa baráka, pə^ə u barákutu. Gósti, nevésta, mladožéńa, sví, svékar, svekŕva.

5.3.4. Pŕvo póstimo. Pə̑ ot ka dójde Božíč, vátu tíčiči, pá se ódi tíčiči da se oblážimo, da ní je ləko léto gde leté. Tíčičiti pa ləko da ni búde léto. Zatój se s tíče pŕvo oblážimo. Ál ne blážimo ní níkako dogdé ne dójde Božíč.

I pósle kad došəl Božíč, jútre sečú bədńak, Bədńa véčer kad jé. Pa natúrau ta gorí na ogńíšte bədńakə̑t, pa nóse jútrom ta pále kudé smo pŕvo žíto posejáli. Bədńak úznu ta zapále. Slámu što smo sedéli na slámu. Slámu unesémo, pa próstremo čɛršáv, pa na čɛršávə̑t natúramo sví lébovi kə̑kví smo mesíli. I koláč omesíli. Bəčva tə̑kvó, pá tó úznu tə gá provŕté. Tó je biló nekadá, mój múž tó je manúl. Áli kad biló déda, kad biló bába, pa úznu tə̑ sípnu vinó, pá se napíju, pa opíli se, pa pádne na slámutu pri lébat. "Ó, opíli se, ó!". Aγá, tə̑ká se naprác, a kə̑kvó će se napíje málko iz lébacə̑n vincé! I sví tə̑ká se opívu, opívu.

Tǝga nasédamo ta večerújemo. Pa své iznéli. I dúńu i jabuku i kǝ́rkvó íma ot krúšće od néšto, kǝ́rkvó trébe. Oréščiči tǝ́g ta své túj na túj večéru natúraju. I jútredǝn... Néma ǯérman, ǯérman tój léti búde. Stári ḷúǯe úznu tǝ́ iznesú kǝ́d unesémo zeḷánik, oní prekáde gá pa pósle iznóse tám, pá da máme tíčiči da se nakḷúcaju, da ne kḷúcaju léti žíto. Pa ga pósle unesú, tój si mí jedémo. Áli óni su došlé is tí tíčiči, áli éto ni tǝkó. I tǝ́kó se radélo.

I jútredǝn úznu slámu ráno, ídu óko trí sáata ídu. Slámu pa tǝ́g natúraju u ǯák pa ídu gdé je pṛvo žíto posejáli, pǝ u lózje, pǝ́ u gradínu, pa své tǝ́ká po ńíve. Tǝ́ká biló, a sǝ́d néma. I zapále slámicu ovdé ondé, ovdé ondé, tǝ́ da se ródi. Á pa, véli: "Áko ne ródiš, čé te posečémo". Tój stári ḷúǯe rabotíli, a já nesǝm, áli čúla sǝm príču.

5.3.5. Á pa oní kad unesú bǝdńakǝ́t, oní ókaju: "Kóḱič, kóḱič Kolédo, Bók se ródi koléno!". Pa klécaju. Pá: "Kóćič, kóḱič Kolédo, Bók se ródi koléno!". Pá če se prekṛsti, pá: "Dóbro véčer! Gúbina se váli sǝ́s mládoga bóga. Pa jágančiči sǝ́s ováj jaretínka, telčínka, pílčiči". Tǝ́kvó tój báju dogdé unóse ka unóse tój Kolédutu.

5.3.6. Pǝ́ eté kǝ́kó ǯúrǯovdǝn ka dójde. Ta zamésimo lép, pa omésimo prováḷen léb za óvce da premlázimo u ńí u tó u lébat. Á u cvéjḱe otídemo. Pǝ́ ídemo u cvéjḱe tám kudé je Rúdina gdé su ni bilí pojáte tám. Pa ḷíḷak íma. Pa nabéremo ḷíḷak, pa donésemo. Pǝ mí devojčetíja ídemo, devójće, kǝ́kó i smo bilé da smo išlé. I nabéremo cvájḱe, i ovdéka kudé smo si i dóm ímamo, kojé se racǝ́vtélo. Pa nabéremo, pa úznemo pa ispletémo vénci. Pa óvce če dójdu ná-pladne, pǝ́ i úznemo tǝ́ i premlázimo túj. Iskópamo rúpu pǝ́ túrimo solčǝ́k, túrimo čéšaḷ, túrimo tǝ́kvó jednó drúgo, tǝ́ká biló. Sól, málo grúmenčǝk tǝká tóḷḱi. I kravájčenceno omésimo, pá ga nósimo tój u [psećéto] cedíḷku kudé smo povṛzáli, i tój nósimo i vṛnemo dóm

i. É pa, túj iskópamo, pa pósle ne mińúju túj óvce bəš, áli túj kudé se premláze təká pŗvo mínu. Pə túrimo venəc i na kotlé li je, vedró li je, lónac li je. I na ovcú túrimo kojá se pŗvńa ojagńíla na šíju. I na jágńence kojé je pŗvńo. Áko je žénsko. Áko je múško, mí néʲe. Mí kojé se žénsko ojagńílo, pə múškoto. Na ńék túramo venčək. Təká biló, a səg. Səg níti ídemo u... Pə pósle rúčamo, pa i púštaju, pá ti pasémo, pá jútredən pá i mļzémo.

Ó pa, išlí smo pa. Á pa, doódi, tə úzne grútku tuʲ štotó smo premlazíli, ón ju úzne polovín. I kuí néki opékal i jágńe, úzne i od jágńeno. Pə úzne méso, póp réže. Pə né-znam bəš kó ju odréže, já sam deté, pa ídem səz dédu ídem góre na kŗs, kudéto onó kŗs. Neče da nósiš na ováko, négo kŗs. I túj...

6.4. A já pósle... u škólu su me tražíli. I já porásto víšem, áli tražíše me u škólu, áli gdé mi máti umréla, pa bába me ne dáde. Réče: "Ne mógu já". U Glámu je se íšlo góre. Trebálo je da završim četiri rázreda u Glámu, a onó daléko. I néʲe biló zór tólko za svákoga. I təkó sam ostála já népismena.

8.1. Tój se zové Dóļńi Kráj, a kod nás ovdéka u Srét smo túj, pa góre se zové Góŗńi Kráj. Srégań.

10. Pə móže i da íma tólko.

b) Olga Randjelović, geb. 1924.

2.1.1. Já sam siroče bilá, i tátko mi se poženíl, máčavu ni dovél. Pa kəkvá je bilá, níje bilá dóbra, néʲe dobró. Bóļe je májka négo máčava, áli kád je umréla, morálo i təká pa da dójde, i si tátko ženú da íma.

10. Dovŗomo, dovŗli sví, dovŗl.

542. Oreovac

a) Vladimirka Pavlović, geb. 1933.

1.6.1. Vidéli smo, íma kúrjaci. Íma. Ú, kólko pút se dési, buļúk namešamo, óvce otéramo u pláninu, i iskóče kúrjaci, úa, ódja, i dovánu ovcú, odvlečú. I pósle sámo néma, néma je, odvlékli je, pojéli je. Nájde se díra i tə́kó. Pa kobájagi če ga uplášimo.

Vidéla sam kad vóde ovák na vášar. Kád na vášar vódeoše napréd méčće, a ováko i sam vidéla.

3.2.1. Né, úveče dóđu po devójku. Pa célu nóč ígraju, úrlaju, pa vélike sóbe napréd imálo.

4.2.1. Na ńívu, naprímer, žńémo, pa smo dožéli. Pa otídemo kod onóga, ón níje jóž dóžel, pomógnemo mu, dóžńe i ón. Otídemo véčerom na večéru, smé^j^emo se, príčamo, šálimo se.

4.4.1. Zevńánu. Opečémo lébᵖ. Crépńa se prái od zévńu. Zamúti se tésto od zévńu, míslim, i napráe crépńu. Pa iskópa se iz rúpu belá zevńá. Pa se ubáci dláka ot stóku, pa se ubáci pléva, i naprái se crépńa. I pósle u ogńíšte ógań nakladémo, pa túrimo crépńu, pá se oná nagré^j^e, pá se usíja. Pá ju stúrimo s ostrúšku, səs ožék, pa stávimo lébᵖ, i takó vṛšńík íma plekán, pa ńéga napálimo, pa pokríjemo onáj lép, poglédamo ga jédnom dvá-put da né bi prigoréo, i opečé se lépo.

4.5.4. Zakóļe se svińá, pa se išúši kóža. Pa dóbro, odéremo ju, isúšimo ju na dúvar. Na dúvar razə́pne se pá se isúši, pa isečémo opə́nci. Pa ostrúžemo ónde óvde, pá nasúčemo vṛce, pa napráimo opənci i obújemo se. Ot kóžu.

5.3.5. Napréd u stáro vréme kad dóʒe Božíč. Onó

mésimo léb', préma Božíč omésimo léb'. Pa úveče se zové Bə́gńa véčer. Natŗpamo lébovi, vinó bə́klice, nasípu vinó u bə́klicu i obučú bə́dńak u košúļu. Pa déda, kúj je nájstari u kúću íde oko kúću támo, báje, dáje na méčku, na tə́kó... Zóve méčku da mu dadé o zeļánik, pa ónda unósi kod unúčiči, kot sínovi. I kad ulézne, onó na slámu, níje na stó, négo na slámu túre. Púno lébovi. Pa i natŗpu jédan préko drúgi i kážu: "Vídiš li me səd?". Oníja káže: "Sát te, - káže, - pomálo vídim, idúću gódin od léba jóž da té ne vídim!". Dá ʲe víše, znáči, léb'. Dá su víše ļúdi, da je víše unúčiči, unúci. I tə́kó své tó se zavŗši, pa se većéra své pósno úveče préma Božíč. Újutru kad ustánu žéne pristáve mŗsno, té da se obláže decá pŗvo səs tíče, da e ləko, káže, da letí ko tíče, da mú je láko gódina. Své se tó tə́kó radélo. Žļtéńće na rəžáń nabodémo. Na rəžáń, na dŗvce. I své se nabodú tíčiči, osúše se íznad ogńíšte. I tə́kó se omŗse decá pŗvi pút s tíčiči, da su láka, da ím je láka gódina, lépo da próʒu i dá mu ʲe lépa gódina. I své se tó tə́kó završávalo. Orési, jábuke, báje se. Na slámu se sedí. I podlə́žúʲe se, pa se báʲe, káže: "Da je púna kúća z dečíca səs pšénicu, səs... da se ródi vinó, rakíja, zláto, srébro da íma". I své takó to ispríču. A slámu ujútru ka se dígnemo, u ʒák, u vréče natúramo, pa glavńú, néʲe šíbicu ili mašínu, glavńú, pa ídemo ta pálimo gdé smo pŗvi pút iznéli séme na ńívu. Ídemo, pálimo, pévamo, po vótńaci se páli, péva se. Pa óko vóčke se páli, onó gorí vátra, pévaju, víču édan drúgoǵa, koláč kŗše na ńívu, mése. Své to tə́kó se završáva, kóla kŗše da se slóme kóla. Kóla kŗše, béše na léb. Pa kŗše se da se mnógo ródi, pa dá se stróše kóla. U dŗvník se íde sə secírče da sečémo bágńag da séčemo, kŗstovi da se napráve. Pri vóću se príʒe sə sekírče: "Áko ródiš, ródi, - káže, - da íma rakíja! Áko ne ródiš, sə́k ču te osečém!". I

təkó. I vóćka odgovára da če ródi, da čé da íma. "Óču, ču da ródim!". I takó. Múš sə sekíru préti na dŗvo da ródi, na vóćku. A žéna íli déca odgováru: "Óču, ču da ródim!". I təkó.

7.1. ...biló do drúm dóle, pa stočarí bilí, pá ne móž da izvezúju nagóre ʒúbre da si gnóje níve, stóku daléko ímu ot pláninu. Pá se priblizíli blíže do pláninu. I təkó jédan po jédan naprae pŗvo pojátu, pá təkó izáʒe s kúćicu, Ī təkó postálo sélo. Čúma vladála pa blízu drúma dóle. I oní pósle pobégli do pláninu, čistíje planínska i vóda i... Íma i náša zémńa čəg do drúm.

8.1. U sélo ímamo mále pét šés, Pot pút, Nat pút kážemo. Á, Petróvci, ʒúrinci, Belínovci, Velínovi, Míšinci i təkó. Górńa malá, já səm iz Górńu malú. Pá səm se oženíla u Srégńu malú, u Srégńu malú səm se oženíla, pa Dóļńa malá pa. I takó.

8.2. A ímamo Meʒú Lozjá, pa ímamo Zábel, pa ímamo Popóve Krúše, ímamo Mŗtvílo, Pálčavac, Čukár, Lózje, Stásavac, Dánčulica, Padíńe.

9.2. Rečú néšto pósebno, i mí im se smejémo.

10. A decá se ļúte, ka decáva reknú: "Ú, bré, tí, májko, kó kad podvíjaš! Kó kat podvíjaš, - velí, - kəkvó se zanósiš!".

A oprasíle ni se dvé svíńe. I sád zovú me, a já ne mógu dá se obukújem, kadá da trážim zəbən jédno drúgo, négo sam si pošlá ovakó. Í kad biló góre na ʒúrʒevdan, já sam pevála sas ńí ʒúrʒovdən. I peválа səm səs ńí. A já vódim, ové drúge po méne íde. I təkó. Národna nóšńa. Kážemo zəbəní. Oblekló, dréje, starínsko oblekló.

Vodáva báž zatļstíla.

563. Rasnica

a) Natalija Jocić, geb. 1917.

1.1.1. Pa bilá sə̑m nekə̑kvá. Léle, léle, léle, sá kat prinesém slíku, slíku devójačku, pá kat prinesém ovó, kát se poglédam na golémoto ogledálo, své vídim sa kvó ^{j}e. Grozotíja, déca, i ví ídete natám. Néka ste živi i zdrávi.

3.1. Pə́ nekakó se zalə́žu decá, pa se zavóle, pə̑ ájt. Pa ón báš mi ukráde stolícu, pá ǯu zanése kúći, kod ńegóvu kúću. Má smé^{j}em! Čé me utépu móiti, ne smé^{j}em da ídem. Mój táta če me utépa. I pósle ón mi donése stolícu, i šíbnu me sə̑s ńú i... I ón ńu grábnu i trésnu ju ózem, pə̑ i méne pósle pə̑ údari sə̑ stolícutu. Tá da ni se zbére, óde. Déca, bré, pa ví zajebávate! Néma navoǯíja.

3.2. Pə̑ móraju. Óni su dóšli. Ńegof táta je dóšo da me isprósi. I ńegóf táta ne dáva za méne, a mój táta na dáva za ńéga, pá si se mí stavímo. Báš ni bríga.

3.2.1. Né. Lépo, lépo svádba. Pa doodíli su, svírće, svátove, mí zovémo devojčetíja kojá ídu kolárće, to své lépo, své dívno. Í, bré, déco, me své ispitáste. Já gluvá, pa vi kazújem. Mánete me! Pri nás tá^{j} né^{j}e óbičaj. Tóa góre po Lužnícu. Tój né^{j}e pri nás. Pəsjač, Síńuglávu kó ste čúli, táj séla, okolínu Bəbúšnice, Studéna góre, Ćiovəc, váļda jóš təká če da váte. Pri nás néma. Pri nás je své lépo. Máli nišán. Svékar i jóš néќi támo sə̑s ńéga ídu, i dadémo mí nišán i óndak... Pə košúļa, čarápe, tí me razúmeš své? Á pa za mladožéńu da se ne obúje. Žéńeni li ste ví? É, i váše tə̑ká li su kə̑kó já? Já ímam i préunučeta. Pə kvó tə če dósta vi. Prósjaci ǯi

zovémo, né^je próšlaci, négo prósjaci. Dabóme, kadá máli nišán dadémo, óndak se... Né^je próšlaci. Pa tó mi ʒi zovémo óglede, a prošévina je tó, skúpe se támo dvatrí^jez dúši i óndag dójdu, tá ńím dávamo dár, tam košúle, čarápe. Íspit tó ódma pre prošévinu. Čím dadémo nišán jútredən ídemo pri popá. Da ní dadé, da ni nasípe u glavéte. Léle, déca, áko me zatéče déda, íma se šegúje s méne. Ón je zamláten. U ponedélag dójʒu ótac, májka i ńíhova ródbina po pedesé dúši dójdu, dabóme.

4.5.2. Mí ga zovémo Raskŕsje, jáko dobró... Topílišta, Vŕbák. Á pa já Kósturci ne znám kakó zovú. Dá, dá, Konopńíšte, Konoplí... Tí, ma tí bóle znáeš! Pa nasé^jemo ǵi s mat... pod matíku. Púštam brázde, pa óndak nasé^jem séme, pá zaví^jem, pá nasé^jem, pá zaví^jem. I óndak ka dóʒe do bérbu, obéremo i u topílišta odnesémo i natópimo i izvádimo. Pósle naprái múž tekvó nekekvó štó se čúkaše, tŕlica. I čúkaj, čúkaj, i napráimo klčíšta. Pósle prédi pa na múžje gáče. Múžje nóse.

5.2. Na sedéńće... na dvé-tri pártije pa pévamo. Pa dabóme, pévamo sélsći, tí zná^ješ, razúmeš me. Góre na Srét seló, góre u Srét seló, ot škóle, íspot cŕkvu. Pa táko, skúpimo se, pa óndag dójdu mómci, pa kadá ni izigrávu, kadá ni, áko se izrázim, zajebávu. Kadá se stépamo, kadá živú^jemo. Kát káko. Pe s mómciti, pe onó. Onó si i pri vás sá teká. Á, klali smo ógań. Pálimo ógań, nakladémo dŕva skúpimo. Ma kákva lámpa, na úlicu lámpa!? Vétar dúva, mi pévamo, skúplu se mómci. Pə záved, dabóme. Na Srét seló góre íspot cŕkve. Na trí čétiri pártije se zbéremo. Dá, dá, na pút, na úlicu, na úlicu. Dabóme. Jóš odánde. Zná^ješ si Drágu Zamlátena túva? A Krivótoga Drágu znáješ? Pa óndak oníja Zamláteniti Drága što íma, štó je sám, bés poródice, s Cígani li ga kopelíla. I óndak mi túva na jédnu skúp, pe onda kudé déda Drágu

Kúrtinoga kúp, pá na trí četiri mésta se zbéremo. I táko je bílo.

5.3.4. Pa šárali smo lébove, pá smo mesíli šáreni lébove, pa óndak prásići, jagánci, óvce, kráve, svíńe, tó své, tó své smo pravíli na Bədńi dán, na Bə́gńu véčer. I úveče ká se skúpimo, pa zapálimo svéću, pa prekádimo večéru, pa óndag déda isčíta bogoslóviju popóvsku i preréže ónaj lép, pə óndak naprávimo ovólko se káže bəčvu na léb. I óndak sípemo vincé, i déda pópije is tú bəčvicu vincé i zaváli se ta pádne u krévet. I óndak spávamo na slámu, i ujútru kój se pŗvi dígne, ón íde ta rítne sváko govédo u stomák. Dá ga ne bolí sŗce, govédo. A i čovéka i deté. Níje púno da ga rítne, négo pomálo s nógu. Kó^j^ je spavál na slámu. Razúmeš li me? É, táko, tó biló na Bəgńu véčer. Iznosíli smo nápoļe z Bóžju májku da večéramo. Bóžja májka béše li se porodíla. I óndak túrimo glavícu béli lúk i gré^j^anu rećíju šúle, tú ga kážem po náše šúle, i óndak iznesémo i svečícu zapálimo, i bába sedí na gdé se sečú dŗva. Mí ga zovémo na dŗvník. I sédne bába i pozové Bóžju májku, i večéru, i pósle ulázi, i číni se večéra u kúću. Jútredən kat se dígnemo, izléznemo, iznesémo tú slámu štó smo večeráli na tú slámu, iznesémo i pálimo pot sváko dŗvo: "Če ródiš il néčeš? Áko né, zapáliću te!". I sećíru, i sećíru, ćímamo. I onó se upláši i ródi letóto. Zajebáncija.

5.3.6. Na Ђurђóvdan úveče zamésimo kravájčək sas kólko móže da stáne jáje. Pa onó jáje nekúvano. Pa odnesémo u cvéće újutru. Otídemo cvéće tə skúpimo, pa óndak otídemo na réku ta kú... evé izví^j^emo ońój vénac. Pa ká donesémo, púštamo óvce, ta mļzé ko^j^í je ovčár. I óndak jajcéto stróšimo kad istŗčú jáganciti. Kólko se jajcéto pŗsne, tólko jáganci da se róde. Po trí na kúp. I napráimo prémļz, zakóļemo jágńe, opečémo i napráimo lép rúčak. Jáganci. ...sírimo i óndak nósimo kot pópa. Ta preréže póp,

úzne polovín sireńéto i polovín jágńeto. Póp úzne trećínu i ot sír i ódi jágńe. Uzíma prédńi déo.

5.3.8. Í ka dóǰe Spásovdən, ón da lí ǰe u jún, da lí je u júl mésec. Ímamo kraḷícu, pá kat póǰemo, oblečémo jednó devójče oblečémo. Če si kazújem já po náše, i ví me razúmete. Oblečémo jednó devójče u pantəlóne múšće ot pṛteníce. Pa óndak šešír. Pá ga dotéramo, i onó je kráḷ. A já sam kraḷíca bilá, a sá sam bəž za kraḷícu postála. Ídemo ot kúću na kúću i pévamo. Pa ónda gdé se skúpḷa ovó kudé nósimo ovój litíju, pá se skúpḷamo tám u póḷe pod jédno dṛvo krúša. Óndak zaktévu popóve da ńím pévamo. Kój vóli sí na sína da mu pévamo, i mí: "Sedí Stoján pódi krúšu", - a póp íma sína Stojána. I óndak póp, rasté kolká krúša, tóḷći pópət. Póp Čáslaf.

9.2. To dúmaju ovámo nádi Pírot Ṛžána, Tṛńána, Berílovac, tój təká dúmaju. Oní rečú, áko óčemo da rečémo za šporet, mí ga zovémo šporet, a oní ga zovú kavtór. A mí šporet.

10. ...svékra za májku, i óndak tája májka je ródila déda Ḷúbu i séstru Mílku. I óndak Mómčil je se pa pósle rodíl səs tóga čovéka səs Sińoglávcatoga. A Mómčil... i déda Ḷúba mój i Mómčil nísu ódi tóga rodíteḷa štóto is Sińóglavu.

Čé me pitújete, kəko onúja što pituváše. Onúj véčer gledáste li fílmət kráḷevutu svádbu? Á, ne glédate. É pa, já gledá. I óndak, sví ju néčeju, sví minístri néče ju túja da úznu. Kráḷicu onúja, kvó ǰu zovéoše? Drágu, dá, dá, Mášin. I néčeju ǰu, néče da íma pórot. I svékar i svekṛva brúku sína, brúkaju, áli sín óće ńú i óće i óće i táko sá. Ostáde táko na péti príjem. I sá da ví ne kazújem, dósta vi.

Ájde, kazúj!

587. Grapa

a) Desa Mitova, geb. 1942.

10. Pə áko ʲedə́n. Zə̆ vᵊḷcite ʲe təká, áko ʲedə́n vḷ́k káže se ʲedə́n vḷ́k, áko su dvá vḷ́ci, vḷ́ci dvá, nógo vḷ́ci. É pa óvću uváne, uváne, ulézne u ófce i uhváti ju. Odnesé vu dáḷe u šúmu i tə̆kó.

Súze, sḷ́ze naᵊ óči páda, ʲedná sə́lza, edná, a áko póviše tečú mu káže nə̆ óči obé: Slə́ze ko də́š. E təkó.

Kḷ́k ókamo bút, íli bút. Sḷ́ba, na távan se káčimo po sḷ́bu. Od dŗ́vo. E ovákvo dŗ́vo. É, ovákvo dŗ́vo, é təkvó dŗ́vo, i izvŗtí se i se naprávi. I postáviš i se káčiš.

Sə́nce izgréva, sə́nce na nébo izgréva. Sənčoglét. Zə zejtín li štó? Sənčoglét.

Žḷ́ᵊčka. Na cŗ́ni dróp ká se kóḷe íma žḷ́čka i se tó odréže i se báci də̆ ne ugórči táj dróp.

Rə́nke na nós, ŗ́nće. Dŗ́ška na nóš o dŗ́vo napráeno.

592. Crvena Jabuka

a) Marjonka Stamenkovič, geb. 1906.

2.2.2. Désa, Vínka, pa Kósa, pa Dóbrica nájposlána je nájmladá. Štó Sáškova májća. Pomágaju kaəd óte, kaəd néte, néte. Néču da kážem, dójde ovdé i pomógne ni. Urabóti goǯá neštó, kóje je právo, právo, a eté bráta íma ón u vójsku, ón drúkše. Néje kə̆kó Sáška, pókoran, ováka míran, a ovíja rázuman i bístṛ čovék, tṛčí, vrédan za své, za své ga íma. Áli [óču] i ón, sá bíli ovdéva [vóčkaə] vréme, pa sí otidé. Otidé i támo stavíl tə̆ká. Maəjćáta i oná ne vaḻáe kə̆kó méne stálno, pə otidé da vídi, paə i u pečálbu veléše da íde, ne znám, da lí če íde. A eté jútre če doódi ovdéva, tə̆ká rekəl. Da dójde ovdé.

3.2. (Kəkó te je təkmíl?). Á takə̆ ón me je taəkmíl, é paə tə̆kmíl me je nekə̆kó, ne znám kə̆kó. Ón me je uɣovoríl, taə ovdéva sə̆m došlá, a ón rɛǩíu mnógo píje, a oní ímaju. Pa ón došəl, tá ga napoíli. I pitáli ga, óče li mu dadémo devójću. A ón pristál. Í dojdó ovdévaə. E tə̆ká. Nesəm ni viǯavála, onó doléko smo ní. (Svaǯáli li ste se?). Brée, nesmó bəš.

Né, né, néje lóše. Bíl ne mógu da rečém, ál se smézjem, óču da se nasméjem.

4.5.1. É pa, sə̆s nóžici se ošíšaju. ...se opére pa s vódu, si opérem, zgréjem vódu i opéremo. U kotəl. Pə̆ mṛda, pa drží ju da né da n šíša. A təká já ko, otkaəkó znám. Paə velím, nesmó níkat təká da se posečé, saəs nóžici, nelí. Paə bətnem ńú. Nóžicite otídu.

4.5.3. Nesəm u sóbu navivála, ne móže onó dləgo, na úlice se navíva. Dṛvo. Tová, ovákvo, tój nə-nóğe

kə̆kó krével. U sóbu támo u pódrum da vídiš kə̆kvó e. I se dóle se vŕže zá nítete se vŕže vŕpce i stúpi se na réd, na réd, na réđ, i onó góre nítete napráe ú, izə̆tkáe se. I pa tə̆ká. Stúpim ná na nítete, onó zíne, íma zév́, zév ga zovémo. Í, tová eté ssíknemo natám, i onó izlézne, sovéḷćəta. I tə̆ká. Pa drúgu ménimo, drugútu, i onó se tkáe. Zatézaju. Pa já si ód ođ túrim tová, ta se odmóta málkə, pá si páj načínim dŗvóto i tkáemo si. Tojága íma za krosnóto, zápnem, tə̆ tkáem. Tojága, kə̆kó što ovój evé íma tójašķe dləke. Pa níkako drugóeče, povratárka. (Kə̆kó se zové tová?). Nabŗdilə. Ísto tə̆ká se tkáe i onó, báloto. Nə̆ razbójət. U sovéḷćutu néli, pə̆ cévka se túra li, tó zové se cévka.

4.5.4. Pá se s kləčíšta súču se vŕvce, pa se práve, néli təká, née kə̆kó sá kúpeni. Ímamo si povésmo bré, nášε klə̆číštə ímamo, pə usúčemo, pə napráimo opəncite. Néli təká. Opənci svíńsći, nesmó ódi drúgo. Pə svíńsči, svíńsķi, svíńsķi, ot sviñú. Sréžemo, skróimo ģi za opənci. I nə̆tópimo də se, pə čé, pə̆ nadúpnimo, pə napráimo. Pə dupnílo íma, želézo. Pə i své se i na vŕət i nadóle se své izdúpčə, izbə́ckaju se. Pósle se vŗvcá usúče i naprái se, i vŕət. Pə eté, íma nakáčeni ovám, da vídite, svíńsķi, kə̆kó su práeni.

5.3. Née se rabotílo na práznicit. Prázńuvali smo si. Pa kə̆kvó? Spásovdən? Onó ot kə̆kvó béše bóʒe? (Od grad). Pa təká, təká, od gráđ, od gráđ. Pə kój kə̆kó si óče, kóḷe, kój néče, ón ne kóḷe. Pə̆ óvce se popáskuju, pə se prái jédeńe, ručək, é, pə dokáramo ʲi, tə ʒi izmuzémo, pa i jedémo léb. Éte tə̆ká. (S vénci?). Pə níšta nesmó rabotíli, na óvce ispletémo i dotúrimo ģi. Pə níšta ne rabótimo, oné se své zbéru, tə si ģí izmuzémo. Tová se ne mógu sétim kəkvó. Prái se píjeńe. Já se ne mógu sétim, kə̆kvó me tí pítaš. Sprémimo za jédeńe své što se, štóto íma. Ot své i zakóḷemo bravčé i léb i s léb i.

5.3.1. (Sláva kakó se slávi?). Pá níje li? Níje smo slavíli Svéti Jován, í onóvaja drúgo nesmó, Svéti Jován kə̊d já dojdó, á i Pétćin-də̊n. Dvá. Drúgo nesmó. Kvó li se sprémue? Pá sprémue se méso, svášto, pə̊ léb, pa^ə s léb^ə, kə̊kvó íma, ot své, ot své se sprémue za Slávutu. Ot kə̊kvó li? Pə̊́, kə̊kvó íma, pə̊́ z méso zakóļeš bra^{ə}včé pa^ə, svášto. Svášto, perášće, pá méso, pá tová várivo. Pa ka^{ə}kvó bílo, ot své sprémuemo. Kokóšće si o^{t}čínimo, si svárimo pérašće, jájca^ə. Pá^ə perášće zovémo od bojú ǵi ot sińú. É pa. Kə̊kvó li sé e spremálo. Pa^ə ot kə̊kvó íma, svákakvo. (Svárimo pití^{j}e ot svińú). Svárimo pití^{j}e i ní rúčamo. Pá^ə tə̊ká, tə̊ká ka^{ə}kó štóto tí príčaš, tə̊ká e. Kə̊kó li smo čistíli? É, pa^ə eté kə̊kó e zá očístimo, za pitíjete li? É pa očístimo, koščínete isfŗļimo, otúrimo, pa^ə təga^j načínimo pitíjete, vódu sípemo, zaćipimó, i oné se vánu. E tə̊ká, a koščíne isfŗļimo. Pə̊ sípemo kə̊t sípemo vodútu, níe tək pipér sípemo od góre. Málko sípnemo, i onó zastíne i úbavo, cŗvená čorbáta^ə.

5.3.4. Pə níšta kə̊kvó če rabótimo. Kój kə̊kó si móže. Túram na slívana. Pa na slíva se nakáči néli, koláta, napráimo ódi slámutu, Božíč ka^{ə}dá e. Onó kə̊kó ču drúgo da príčam, tə̊ká. Pa páli se slámata, níe béšte mládu nevéstu, i príčamo i smejémo se. I onó si míne vréme.

5.3.6. S kóe? (S vénci). Pa^ə níšto nesmó rabotíli, na^ə óvcu ispletémo i dotúrimo ǵi.

10. ...tváram ga já, nemój, pə ne móž^a se zákļuči, otvóri vratáta.

Eté, na ʒákə̊t, na ʒákə̊t uzní tová, éte tová Ḱébe, Ḱébe, Ḱébe éte tám. Tová, Ḱébeto uzní na ʒáka^{ə}t, na ʒáka^{ə}t, na ʒáka^{ə}t. Enén tová, tová, tová, ovám, pri ʒáka^{ə}t tən túj. Eté tová. Pa^ə uvíja se i léb s ńéga uvíva. Móre, mesáļ, nesmó ga^ə uvíli.

Pə́ pričála sa^{ə}m si kə̊kvó sa^{ə}m si znalá.

b) Roska Stojičić, geb. 1910.

1.1. Ne mógu te já své izlǝžem. É pa, é pa. Gospótsći já, góspod lépo od méne pobégal, já ti kazújem seļački. Já sam seļánka, já nísam gospóda. Pá seļáci, áli, tí si mlád, tí više znáeš, a já sam stára, pá i koje sam zab... znála, a já sam zaborávila. Kólko sam já múće ovdéve, evé li četiri dúvara dve gódine samá sedím. Pá lu je i žívim. Néče. [Ne zaborávļueté]. Já sǝm znalá po táčku, méne Ilíja své ispričál kakó e.

Já sam mláda bilá, pa sǝm moglá i da bégam što veléeše majá svekŗva, moglá sam i da stígnem i da srétnem, a sá ne mógu. E štó veļúem i da stígnem i da srétnem, móglá sam da ídem kudé gót, áli sá ne mógu níšta.

Ájde pitúj za kvó óčeš. Á, da ti kážem tébe, nemój víje neštó méne da iskúšujete, pa já sam stára, pa čú pogréšim, pa da ídem pósle da odgovóram.

1.1.2. Aperísana. Á s ovój glédam sámo. Pa vídiš li tí, vét ste [staréе] u stárostl, pa i onó [?] počíńa da izdáva. A já sam aperísana, mésez dǝna sam bilá u bólnicu. Áli si znáe tǝgaf, éj, pǝ i vídee kǝ dojdó ovdé, ovój si vídee, a onóva mi pá aperísano, í... Mógu krúpna slóva da tí pročítam, áli sítna né mogu.

1.4. Dobrí su sí ední ļúǵe, ední su si kakó náši i oní. I náši si dobrí ļúǵe i. Sámo Kalǝnci své i dáļe naláte na bíjeńe. A štó, déco, da nalátite na bíjeńe, sá kadá se bíju bez níšta si ǵínu ļúdi. Kaží mi tová. Sá nemój da se bíjete. Sá si živéte belemíje ovúde. (Áli nék se bíju kogá ne bolí). Ma nék se bíju, nó če izǵínu, kakó. Oní čúju bóļe négo já. Já ováka pítam nekogá, bíju li se sǝg decáva, pítam. Kakó rátuju li sá. Velím: "Sáveto! Sáveta, tí ju znáeš?". "Sáveto!, - velím, - Sá bíju li se, ǵínu

li?". Káže: "Mámo, pa íma si i səga". A já velím, já níšta ne čújem.

Tó ti já kážem, živújte si, nemój se svájate, čé zakáse nék kója u Kálnu néma nakúde, é, tí si doodíl pri méne, a já ču pri tébe, poznávam te. É, tí češ da dójdeš, če rečéš: "Já sam doodíl túva da préspim". Onó e teká. Napréd národ. Ti já kazújem.

1.5.a. ...ǝ̂ká e biló. Otídu decá sǝ̂s kráve. Néje sámo mojá nólo komšíjska. Otídu. Ón zabére krávɛ, pá najúri decá, pá kráve ótkara kúti. Ú kod váše kúće. Í zatvóri ģi ú, kakó ga zovú, pə níje gúvno, á onó kǝ̂kó se zové, ne znám. Tí znáeš, tí si náš. Í otídemo tám, onó kráve své, a já krávu sǝ̂m imála s telé. Í telé svú nóč ovdéva véne, i se zbéremo žéne, nesú múžje bilí. Nó oníje žéne i otídemo. I ón ni kráve ne dáva. Kráve ni ne dáva, níje tú se póčnemo svádamo. Póčnemo se svádamo, póviše žéne pá. Tǝ̂ká, tǝ̂ká, tǝ̂ká, tǝ̂ká, tǝ̂ gá namolímo ta ni kráve dáde. Í víše se nesmó svadáli. S ńéga. Í živíli smo sí i dáļe. Pósle ón doodí ovdéva, i níe orámo, é u Pústu Rakítu ímamo, níe orámo, ón si doodí pri nás i, onák smo si živéli. Néje me íli bíl, íli gaȷ̌ál, íli néje me níšta díral. Da mé. Nél ģi odvél, našəl ģi u livádu. U Krušánu. (Pa čijá je tája livádа?). Pǝ̂ váša e. Eγé pa, Jovánova e liváda. Na tébe se néje ni vodíla kǝ̂d je Jován bíl žíf. Tí nesí imál dódira do túj livádu.

Dóbro, tová Áca za kogá je Ļúbica bilá. É, znám ńu pǝ̂. Znám ja, znám Kosáči, kǝ̂d je ón umŗl, pə ón, nelí ja čúem kǝ̂d úmre u Kálnu čovék. Tíja Jován málko ná sekirá mlógo, já pa telé ímam, pa su-nóč telé rové, a kráva támo. Pá se dignemo ráno i otídemo támo, i ón ni ne dáva kráve, í teká, teká, dók ga namolímo, dok-sá li da oprijateļímo, dá se édǝ̂n drúgomu pokórimo. I ón ni dáde pósle kráve.

Éte tólko je tvój baštá, néli ti já kážem. Nájde ģi, i ón ģi sváne i ótkara. Otkarál nekólko,

00055361

áli níje kojáto ni vážna néma ʲu. S telčína. Í níʲe se dígnemo. [?] Bilá səm da ídem kúde gót.

1.5.b. Béše mi se ovcá zamešála, ú, bəš u váše li je tó u ovíja elí drúgi, zamešála se ovcá, i néma i néma, jágńe úpravo. I néma i néma. Í Ilíja mój múž izóka. Tá ga píta: "Ívane...". "Ímam nečjó-o. Íma, áli ne znám čijó e", - káže. Í Ilíja otíde, i ón mu ga... dadé.

1.5.c. (Za Bačíište, za Bačíište). Oní su se bré juríli, i úznu váši da kážemo, váši li su, bəš váši ne mógu da rečém, áli úznu í zabéru si stóku, áko u nájdu támo na váše támo. Oní ʲu nájdu í zabéru i térau u pódrum. Áli náši kət se stégnu odóvdeva, dá se potépau onám na Samár, stígnu ǵi náši i vŗnu stóku. (Pa gádni su si bilí i jední...). Nášite ta nesú. Né-znam, ne mógu ti obéƙam.

1.5.d. Pa təká, Səbór práven je u náše seló Kostadínov dən, Velígden, Kostadínov... Pə imálo i Səbór i doodíli ste i víe. I bíli ste se túva. Znáeš li kət se bíste. Áj? É pa. Tová da príčam. Na Sírnice ɛ biló. Teká e biló. Túva eté se zbrámo, zbrámo. Í koí túva počél, váš nekój. Kəí je bré, ón je səga kúm Dóbrici (Síma li?). Ón je počél. (Síma Marjánov?). É pa ne znám. (Mílka, znáeš li Mílka?). ...á səm gə, ko e ón. Znalá səm ga. I ón je počél. Véliš. Ček, já də ti príčam kəkó ʲe biló, pa tək tí. Pa təga já otidó i devojčetíja mi dvé s méne. Dóle. Áli oní počéše, počéše dá se bíju néšto si konkurísuju, í počé bíjeńe, devojčetíja kəd dotŗčáše, kəd me dovatíše méne də izléznem ja. Lélē, oní se bíju, púca. É pa, sá ne mógu dá te izləžem, Símina li devojčetíja preletéše préko rekútu onámo. I víkau, jáko víkaju. "Ájde da si ídemo, ájde, ájde!". Ón néče, bíje se, səs Róǵu, číni mi se, ednóga Milísova vámo. Znáeš ga? Áj! Ne znáeš! Má s ńí ga se počéše, nekudé se súnu nekój Kələnac, snaú imál, pá se súnul do ńú Kalənac nékoʲ. Áli ón, kad

zapú... Onó pŗvo izgléda nu ón da e počél, Róʒa. Kadá zapúca, pa údri, pa údri, pa təm upádoše nekólko Kaləńce i náši. Pá se dóbro izmlatíše, i decá méne tŗgoše í ispratíše me uz réku. Da si ídem. Čé me utépaju. "Léle, če te utépaju". I já s otído.

Kŗv nesəm vidéla da je padáo, á bíli su se onáka jédan Stánko ʲe imálo i tíja Róda. E tí što je bíl, já ču i to négde da rečém. Já kət səm došlá ovdé...

1.6.2. Mijálkova čérka. É pa, dojdóše túva, í oníja Jóva edən, Šérba ga zovéju. I Dušán edən ćópa štó rúku támo ón néma, na svádbu si otḱínu rúku. I žená ńegóva četvórica dojdóše, a já i svekŗva mi ovdéva i múž mi tú. I oní dojdóše i otéše íli púšku da dadé, tová me séti, tój da ti kážem. Íli púšku da dadé íli če glávu da dadé. A tíja Dušán, Ļíļa ga zovéše. Ón je pravíl néret, áko e, [onój je] bíl nekój ʒávol, i końí su králi i svášto ne. Í, túva eté sedú í: "Líle!", táa Dušánova žená se Mílica zvalá, í: "Líle". A [onómu] je Miléva žená. Áli oné si ćutú. A Dušán: "Líle, dosútra da nabáviš dvá pištóļa. Otkúde znáeš dá ģi nabáviš, íli če..." [Te téra ʒu u štáp, teká káže]. Níʲe, slúšaj, káko sváḱi, káko səga dá si došəl í da mi rékneš néšto. Já se pré, já pó propádnem négo múžət. [?] Pláčemo túva. Kəd já znám, ón da néma, ón kad íma, áli i já ču da znáem. Móže bíti neštó, a néšto móže i da ne znáem. Kakó čemo što čémo. Otidóše si oníje, si ovdéva pošabolímo samí, kakó čemo də íma nekój də ní dadé. Pá da predadémo támo. Pá otidó, onó tám moj múž doʒída nekakvó, a já otidó pri ńéga pá si pláčem, če ga utéraʲu, pa kakvó ču. I dojdé mi na újću sín, Jovánčə, dojdé, i níje, ón si [póču téja] báto, teká ga: "Báto, da íma da dadéš nékakəv pištóļ. Kakəv je neká je, da dadém da predadémo tám, Ilíja če pójde". "Má néče, káže, ne móž da ní je tekəv". "Móre, óče, káže, óče". I otidóše oní.

U tó vréme dojdóše dvoíca partizáni. É pa, po íme sam gí znalá, áli sá ne mógu dá ti gi kážem koí. Ne mógu da se sétim. Dojdóše ovdéva, néje kako sváki dójde, náši ļúdi, čím se požálimo, kakó ni... Níe im se požalímo, pójde... Kakó ne mógu, na vŗ na ezík! Óni kážu: "Némaš tí brígu tová. Néma, káže, tí da bríneš tová. Níje če tú dα ostánemo". Nédeļu dana stánuvaše, kápu im proménimo, [?] da izléznu po nápoļe. Sámo níje dvoíca znáemo tó. Í, déverat, pa i ón učéstvuje u partízani. I ńému kazámo. Ovíja góre, níje gi sve-kríjemo, tə ídu u klozét. Í, teká ta nédeļu dəna sedéše ovdé, í če gi, če ídu, onámo šírina, Mŗtvina ga zovémo, pa ovám u bránište. Če íde [?] da im nósi léb. Í pónosi im nekólko pónosi, i dojdé na tíja skončáneje nékakvo.

Koítoga tražíše oní otsudíli gi na smŗt. Ái náši gi otsúdili. Jél po kúke su bilí, své su ovúda po kúke, é onáma smo imáli, déver mi imál zaprávenu kúću. Oní túva vəz dən rovú, nóču ídu, ta krádnu ednó drúgo. A Sŗbi, nesú da kážemo Búgari, náši. Dušán i. Pri Rósku eté bólue. Íli da dadé žíto i na drúgi ļúdi, íli če ubíju. Pa svúde réd. Í təga óni gi skaupíšu dóle, ta na réku. Dušán i Šérba í Dušánova žená. I déda Mijálko, Stojánov bašta. Mírkov déda. I ubíju gi, i Kósta pójde ovdé na dóle da íde u seló. Kósta Vasulíja se zové, éj góre. Í pójde i na čəs idé, a níe óremo, čəs idé í vráti se. "Léle Rósće, káže, da znáeš kakvó e u selóvo. Né sme se íde u seló. Káže, na réku su istŗpčali pé šestína, káže". I tó eté, oní gi izbíli bilí i pósle gi sahraníli.

1.6.3. ...já znám putévi, dé tí kad mí kazúju. Áli ti velíš eté páre vádene, já ne znám. Ne mógu se já dosúdim da znám. Znám u Rekútu támo do Brót, štó su vádene páre. A tudéva ne znám níkako. Slábo səm išlá sa stóku, já ne znám, decáva ídu, já nesəm išlá. Áli znám dá su, kudé su poginúle baš. Baš na Palašícu.

Znám i gráńe béu naturále pódi ńí, i gráńeto znám. Bəš u Palašícu ovámo, znáete l Palašícu, znáete, é, pa ovám do krája. Góre u vṛət. Do onóva. Trí li béu, trí, číni mi se. Čétiri.

Momčé i devójća pošlí dəᵊ kupúju ednó drúgo, zá da se úznu, da se žéne. É pa, znám tová. Tražíli su ģi mésez dána. Ǵí, móre, šés nédeļa e sígurno biló, bəš sam broíla kólko e biló. Šés nédeļa ģi nesú moglí nájdu, pa ģí našlí pósle. Paᵊ vikála səᵊm i ńí, éj. Svákoga saᵊm u vikála. Čúj, štá ti kážem. Išlí i kupuváli, sá ne mógu te túj izlážem da lí su brájḱa, da lí su komšíje, tú ne znám. Á išlí su momčé i devójče se lagáli da se úznu. Pá da ídu dá si kúpe néšto stvárno. Tová saᵊm čúla. Í dóle Jován édan ímaše u Raḱítu, i oní pójdu ozdóle, i Jován úzne i móli ģi káo ļúdi, káže: "Da préspite, će izģínete nagóre". Jók! Će ídu, pa níkako drugóʲeče. "Móre, prespéte, káže, véliki je mrás". Áli oní ne teʲáli. Ón im dadé šíbicu. Í oní pójdu nagóre, tó te ne mógu izlágnem, da lí od rekútu s Rídəᵊt móže da sú išlí. Ovdé odí rekútu, paᵊ ódi Brót, pa góre úz bráništeto. Í izlézli do túva, i otúva se nemogló mṛdne i oní légli i pomṛli. É pa tová znám já. Nesəm čúla zá... Ón je čúl pósle. ...nagóre išlí. ...mogló mṛda na nígde. (Kaᵊkó se káže na Cṛvenojábučći mečáva, sóspe, kaᵊkó?). Pa sóspe, mečáva, sóspe, níje Cṛvénojábučańe kážemo sóspe. Pa sóspe káda natrúpa snég, níje kážemo "natrupálo sóspe goléme". Áli pa cipéle im ná-noģe biló, pá sobuváli, pa gráńe kṛšíli, pa pod glávu turáli pa. Tó sam čúla, nesaᵊm vidéla da sám očovídac. Sámo sam čúla tová, náši príčaju. Á, išlá sam na mestóto, áli pósle sam išlá nekadá. Kadá izģinúli, oteráli ģi, já sam pósle išlá, onó gráńe, pa táka pod glávu túrano pa rédeno. Da se spáse. Da ne izlážem, beréju ednóga dána pčéve lisíce dá su ga jéle. Čúla sam, áli ne mógu da tí táčno kážem, a čúla sam.

2.2.1. Ne líči, já da ti príčam, kaᵊkó se šalíli. Umeáli, kaᵊkó sá štó se šáli i tək se šalíli. I já saᵊm se šalíla, já saᵊm mláda bilá. I méne su momčetíja voléla. (Sígurno si grubá bilá). Á, nísam grubá bilá, zatová saᵊm í za múža úbavoga došlá i pámetnoga. Já da ti kážem. Znáeš, a tvój baᵊštá ga znáe dóbro. Ón je saᵊ svákoga pámetan, née se svadíl, áli došló vréme pá si umṛl. Paᵊtińá taᵊká.

Dá ti válim, dá ti se žálim, dá ti kaᵊkó, evé detévo e, deté ón znáe kakəv mí je čovég bíl. Ón je melém na ránu bíl. Ístina. Néje déka je mój bíl. Nólo e bíl čovék. Ón méne né jédan pút i udaríl. I štó me udaríl, na Gmítrovdən da ídemo na slávu pri moí, bəš ču vi kážem óvu táčku, pá sméjte se i nadóle. Í, ón, évo ovdé bəᵊš, a é máčka béše pred méne, a já udarí, a ón pa me šínu préko dúpe. Í tólko ón méne udaríl, i nít já ne teá daᵊ ídem pri mói. Ne tejá. Ne tejá. Kudé ču im kážemo, ne teámo daᵊ ídemo na slávu. No sláva biló, a níe idēmo na slávu. Áli ón me údari, já se rasṛdí i ne tejá. Víše ti ne uméem.

Mnógo ləže, paᵊ ģi izləže, a nemój i tébe daᵊ izləže. Ón májću ʲe imál mój múž. I Milísov, trdʲica múža í ćérku imála, a oná umṛlá u dváez gódine, a ləᵊgála se za Kóstu Débo[ra]. I oná umṛlá. A troíca sína imála edná róbińa žená, múž voj poginúl támᵒ u Búgarsko li ʲe kudé ʲe. I véļu, vəšḱe ģi pojéli. I dóbro je biló, ístina siraᵊmási su bilí, áli smo se saᵊs čovéka čuváli. Ósam gódine živímo u zádrugu, pa pósle se odelímo. Pa se oní otidóše u Báčku, á mój múž ne tejá. Já mu velím: "Tí u Drenóvu Čúku živí, nemój daᵊ ídeš nanígde". I túva smo si í, i dóbro ʲe biló, néču da kážem. Čovék me je čuvál dósta, paᵊ í da me e bíl, pái si kríveo čovék, née... Sá səm ostála samá, devójća e ová došlá sə́ga, i támo Sláᵛćini.

3.1. Né, tí mísliš i tová saᵊ si ne znám, paᵊ já znám

i já. Ón pó znáe kǝkó smo ón, mój múž, oní se zbéru na sedéńću, ón mi své ispríča: "Já i Róska teká smo se ženíli, pa teká, pá". Eté tǝká eté, ženíli smo se kǝko i ví. (Víž da se...). Ní smo, slúšaj tí, mojá kúќa e do Rákov-del pŗva kúća ná ǯóninci štó se zovú. É pa, já sǝm otúva, a ón je vójsku služíl, a níe smo se lagáli s ńégǝ. I lǝgámo se, lǝgámo, da kážemo, néli páre se napréd dávaeu na devójću. Dál mi páre, áli já, lǝgámo se, lǝgámo. Pǝ decáva če si úmru ot smé^{i}! če úmru ot sméj, štó vi príčam tová.

3.2. Í, ájde, če se uzímamo, áli baštá ne dáva, ne dáva, ne dáva níkako... Ne dáva mu i ne dáva mi, ne dáva mi. Í ne davá nekólko ne davá, áli brá^{i}ća sǝm dvoíca imála. Í oní su namírili da dójdem, da dójdem i dojdó, i své e dóbro biló.

3.2.1. Já sǝm nájboļe iz ǯóninci došlá, méne su nájboļe dalí, na mír, pa sǝ svátovi pa, ќíteni svátovi, pa końí pa. Pǝ onó svádba ne móže béz... kát sǝm já s úbavo došlá, éj dóle u kúću svádbu smo právili. Ne móže svádba béz... Kát sǝm já s úbavo došlá iz moí, móra svádba ovdé da... I dvé nóči i dva-dǝna i tólkǝ. Ká^{t} tí znáeš, štó me pa tová pit...?

5.2. Á ot sedéńće, pǝ ^{j}é, ot sedéńće sedeńćarí, vráča se, kój [pócnam], kój po ovám, kój kǝkó, ne mógu ti príčam, ne znáeš. Znám, zbiráli smo si predińcí je imálo í zbiráli smo se, predémo, pévaju, mláde kojé su, predaļcí kóju kóu si dovánu, oní si odvlečú kǝkó sǝga kojá s kogá si óče. Da ti kážem, áko óčeš, onó méne ne dolikáva tǝká ni da rečém. Áli dé, já vídim pitújete, na já pa.

5.3.3. Tǝg je biló, éj, tǝg je biló živót, a sá né^{j}e živót. Óro. Kad ídemo dóle, níe ídemo ná-oro, na Kostadínov dǝn ídemo ná-oro, teká smo ga zováli, née Sobór. Áli sá se izgubílo své, néma. Á na óro Kostadínov dǝn i Kalǝnci su doodíli í Rákovci í

otsúde, Səbór, pa prodávaju róbu donesú pa prodávau tú. Pá u cŗkvu ídemo pa. ...víše da se stígne.

6.1.1. ʒávoli imálo ovdé góre u, nádi Borísova, znáete ga. Tréničov ga níe kážemo. É, góre mu kúća, sá ón umŗl túva skóro. Áli támo se je bíl odseli. Í, ón, nádi ńéga, úznu dávoli krondír. Áko óčeš pa da ti príčam, ču ti príčam. Krondír úznu káo raḱíʲu. I úznu í, i izmáme čovéka nagóre, čovéci, i izmáme ǵi i da píju raḱíʲu u góre u Kámikət. U Kámikət góre, éʲ góre u [visət]. Da pujú raḱíu, ájde, če da píju raḱíʲu. Ájde čovék da se prekŗ́ᵊstu, paᵊ təg da píju raḱíju. Da se prekŗ́sti. Óni mu dadú krondír, ón se prekŗsti, i ʒávolite pobégnu od ńéga. A pcéta imálo tŗlá túva blíza zaláju, i ón pogréši, tə se tél utépa, túva, préko onóva, ón ne znál štó e išəl u Kámikət, oní ga vodíli nagóre. I drúgo ti ne mógu príčam. Izmáme, pa teká teká izmáme ga i odvedú u Kámikəd góre. Ləgáli te ḽúdi. Onó kóńska glavá. Kazújem já dá nesəm zaboravíla své.

6.3. Učíli, Ilíja Márković i Aleksándar Ševović.

7.3.2. A búgarsći rát, já sam bíla mála, áli májḱa mi je imála šéz decá, pá smo u pláninu bilí, áli dóle sam si bilá, néʲe ovdé u pláninu, dóle si u nášu tám. Í májḱa mi ovčaríca i bəštá mi ovčár. Í, naidé edən Búgarin i žená. I níʲe óvce, óku šeesé brávi smo imáli, i májća decáta preḱe-ńú, preḱe-ńú, preḱe-ńú málečka decá. A ón kad jé pripuštíl, káko sáda ga glédam belóga końá, i púca. Ne púca u nás, áli púca da pláši. A ženáta: "Púcaj, Andréo, púcaj, dánas je náša vláda, a sútra né-znam číja če bíti". Éte tová káko səg da ti kážem. A deté səm bilá. Já sam nájmláda u móite bilá.

7.3.4.a. ...málečko, krátko támo, níje... I Slávčo išəl skóro u Kálnu, zét mi. Í, já sam ńú, tová vréme je malέčka bilá. Í, pójdu Búgari, já úznem deté ú-ruće i túrim kólko mógu ovάko bez leléjću, níje kážemo deté kad nósimo málečko, leléjću. I túrim, i ʲéj

dóle podi-pút, svr̥ḷi malínete, a já úznem, pa é onámo Mr̥tvinu, móž da si složíl niz Mŕtvinu, šírina íma. Pá, pódi Mr̥tvinu íma vodá, a já pri vodútu. I jóš nekólko žéne ímaše. Pa tǝga níje, onó víka, pláče detéto, a já úznem, pá ódi leléjćutu ovák rečém, pa mu ustá túrim. Da gá zagúšim.

Í pósle oní popalíše evé ovúdeva, méne dodúše, Stoján náš, móž tí ga ḷu da znáeš slúčajno, ám, pḷévńu mu zapalíše, a méne zapalíše plévńu, nesú li jóš štó. A kráva se pa zatelíla. Oní nεidóše, jágńišta ispuštáše. Ovdéva imálo kúḱica, oní svá se jágńišta onó se ubláᵊjaše, já se dígo, pá deté uzé ú-ruḱe, pá vójska me otkará nadóle. I deté nósim. Né, móeto ne nósim. Nólo Smiḷánana štó e is Kálnu, áli ju tí ne znáeš, áj?, é pa!, oná decá dvé ímaše, a já ednó uzé, umóčana voj leléjćata! Umóčana, umóčana, áli já nesǝm gledála štó je umóčana, oná póviše decá imá, a já ednó. Pa uzé ednó, pa já nósim. Páj nadóle ájde, ájde. A svekŕva mi ostáde ovdé i detéto. I já, éj nadóle ájde, ájde, ájde, i tí ki. I Stoján báta, ón mi je déver. Ne znáeš ga tí. Ón je u Báčku, žená mu je sa umr̥lá. Í, ón uzé ta nájnapréd íde ón, íde tíjε kóᵊito mitruḷéz nósi, pá tíjε Stoján. Pa tǝga po ńéga, naredíli smo se, íma kólko odóvde éj do dóle. Céla malá, onó s tǝg ímaše ḷúʒe, a sǝg déset čovéka dǝ izléznu. Í, ón ráskr̥či tová. Kǝkó se zové, mitruḷéz nékakaᵊv. Ráskr̥či, a já-tḱe pozínu, tǝkó réko, réko: "Léle, sá će ga ubíju, kakó ću já da glédam". I múž íde, i mój múž íde. I já i detéto nósim. Kǝdá ón néšto ovój mánu, mánu ta ne ubivá, négo idómo i ón pǝ u škólu.

U škólu ne nákarašе í, i pretrése ni, sví, kój ima paré ón své, a já ovdé ímae, a ón mi ǵi uzé, tíjε koíto ne pretríša, ón mi ǵi uzél, já u čorápok turí, u čorápok stáro srebro ímae, [úja] dínari, móž da ǵi znáeš, belí, pá turí u čorápok, ón se ne séti da ǵí úzne. I své ne pretrišá, pretrišá i púšti, a

múžje óstavi. Sví ón ǵi ostávi. I déveri, dvoíca dévera, Milísov, Milísova já poznávam i sá. I təga, ní púšti, ta ní sprovedú vojníci donegdé ozdóle ni ispráte, pa támo. A túja Borísovinu ženú, i na ovó na ovúja bábu Stojánku, móže da ju znáete, oná néje, i Borísova... é pa, májću ńégovu. Í, ńójnu i čerku zatvoríše. ...əgá oná ostáde. Tó su rabotíli i Borísov tíja góre, i ón ostáde, pa təga i žená mu ostáde Júla. Pa kakvó li su, da mi proštévaš, kakó su səiríli s ńí, ne znám, a səiríli su. I təgá Borísova da ubíju. Púna škóla, púna škóla je ostála múžje. Áli Borísova i Stánčo ovdevá dá ǵi ubíu. Áli oní zbéru, bəš mój Svetíslav ón je šnájder bíl, ón dadé ednú žlətícu. I jóš ļúǰe se zbéru i otpráte Borísova təga [ot správe]. A Stojá..., Stánčo ne mogáše. Ubíše ga. Na rét. Tríputi puc... Tréḱi-put ga ubíʲu. Ne daló se dá ga ubíu óni. I pósle ga vŗnúše i zakopáše. I təká.

U Górńu malú, ón i Ļúba ne znám kəí su póstari. Ón devedesé gódine, móre, i víše íma, síne. ...səm da ti príčam své, áli nísam-bəš u znáńe, pa ne móram dá. (Bábo, slóbodno, kət ti já kážem).

7.3.4.b. Pobégla nadóle, a Ļúba begál pa sé vratíl. Da lí je do Rákov Dol išəl, da lí do kudé, a já ímam sestrú sam imála dóle, sá ju néma, oceļú, í, já kod ńú sam pobégla i kravčetíja ímae i déte ímae ednó. Í, s méne ga vódim. I otidómo nadóle, i Ļúbu já srétnem. "Kədé si Rósḱe pošlá?" Réko: "Pošlá səm dúšu da spásim da pobégnem". "Móre, néma spás nó sédi... Tó pa kakó je neká je. Evé i já begá, pá se vŗnú". A ńegóva žená, sínovi dvoíca, deté jednó ubíjeno, pə na tárabu nadéneto, da lí jednó béše tó, ednó u povitək málečko deté povíjeno, káko oní ovdé sá ne povívau decá, sá drúgojɛče čúvaju decá, a drúgojɛče smo ní. Í, túva komšíje ńegóvi Mílica, Raša, Jóva, bába Stána, troíca, a Ļúbina i žená Mára, í, jóšte ne znám, móž da ʲe jóš nékoj, áli ne

mógu se sétim. Bóže, tíje tək što izǵinúl nárot! Pa edən učíteļ, Drágoslav, néje ńíń, áli i ón tújə vŗstu bíl, pa Síma, pá Júlḱina čérka Rosánda, pá devójče Zóra li béše, pa Staнḱíja, pa Síma, tó je své təg izǵínulo. Jóš móž da íma, áma ne mógu də ǵi sví... pedesé dúši izǵinúli tək. Ón Ļúba móž da pámti i ón čovék. Ne séta se véć. [?] Í, gré ostáde i znáeš li. Káže səga ón néma ʲáko níšta da rabóti. I drúgo ne znám.

7.3.4.c. Évɛ dojdóše napuníše, a já deté čúvae. A néje Sáveta bilá, Rátka e. Čúvae deté, pa túva səm u ļúļku vŗzála, a nogá me e zabolēla, a oní su napuníli, pá dva vóza dŗva su izgoréli pred vráta, pá plévńu mi zapalíše, pá tám aļíne iznéso u dolínu, oní mi iskrádoše. Í újutru səmnu, í u búre da ídemo raḱíju da vádimo, áli ímaʲe i svekŗvu, pá oná pójde s méne, i já, klétəm i səga, čelá me pa izéde zá-nogu, i trí čétiri pet méseca i já eté ču da úmrem ot čelú. Pa təga svekŗva íde s méne, i já ídem i krondirí napréd ímaše, sa vláše, a naprét krondirí. Í izvadímo raḱíu, donésomo ovdé. Édəн dóvati krondírət. Vojník. Áli edən kad mu skrešá, káže: "Tí li sámo da píeš? Tí ovdé da ostáneš žív, a drúǵi da ne ostánu?". Na ednóga léb dádo: "Tí li, káže, lép sámo da edéš, drúǵi da ne éde?".

Í újutru se dígosmo, no ovámo čúdo po gu... I náši, kudéto vélimo tíja išəl z glavútu, s kónskutu glávu. Tiḱé púška íspali ozgóre, á, eté ǵi Sŗbe, pa kát si... kožusí belí, a onó Búgari su ovdé, a náši góre. Pá kát si kožusí, kólko su vojníka tólko belí. Pa ondé is Padínunu, kát se razletéše kój nakúde. Náš ʲe ozgór edən Láza íma dóle, gdé səm já se rodíla, i ón mi káo brát: "Májku vi jébem!". Čúje, čúje se ozgór. Í, ednóga ubíše túva, í ovdé ovámo ʲednóga ubíli iz Jábukovik, Ǵísa kudé e. Pa túva ednóga ubíli i Aleksándra raníli, éj, tí Aleksándra znáeš. Pa znáeš. Ne znáeš. Pa sví su mu izǵinúli u

kúću, i ńému, májća, baštá, i dvoíca čičinci, troíca bráta su poǵinúli i dvé žéne. I jednú su, pá tová si bérem čúl [já nísam], Dobrínka jedná Skojévka bilá. Pá tə́ga u vŕ̥žu, pá za stóžɛr ju vŕžu, pa tə́ga slámu natúraju u ńú. É pa tóva si čúl, kazáli su ti, é pa, í slámu túre u ńú i zapále ʒu. I oní u télo i da vr̥šé i da gorí. Í izgoréla své, i tíja ti izǵinúli. Aleksándar ostál i brát ńegóv i dvé i ʲedná sestrá, ónova své tiće, í pósle kój si poǵinúl, poǵinúl, kój ga néma, néma i gótovo. Já nél tí kazújem, znáʲem i nógo, áli ne mógu se ni sétim své. A známo ni ga sví.

7.3.4.d. A níkoj mi ne tríi. Bəš ne prépińa dákle. Pá níje gŕ̥snice séjemo, konópļe ondéva, a oní ǵi iskaráli is kúće, pá ǵi za Búgarsku téraju. Já nesə́m vidéla bə́š ńí, áli čúʲe se stóka, ublaʲjálo. Žéne, edná žená si ná Túmbu deté vr̥ļíla. Vr̥ļíla ga, ne mogála da nósi i vr̥ļíla. Onó kat se je ublajálo stóka, národ uvikálo, a níje, mamú mu bésnu, [če] nasédamo pri ńí i pláčemo. Zašto ǵi teká téraju. Í otkaráše ǵi, natáma ǵi otkaráli, zamestíli ǵi kudé su, ne mógu ti izlə́žem u kóje sélo e. Áli ǵi namestí... zamestíli, tá su gódinu li dvé li živíli tám pa. Póse ʲední vraćáli, ední tepáli, ední kakó se setíli. Éte təká.

8.2. Znám Malínovo kudé je. (Kudé je?). Pa néli səm išlá! Ja túva ídem. (Áli kojá livóda blíza íma túva?). É, pa já sam zapazíla livádu! Pa ovámo kədá, číni mi se kad ídemo natám, oná ovámo ostáe. Malínovo. (Pódi pút. É, né, bápće, bápće!).

Cŕ̥ni Vŕ̥, pa stára granica, napredə́šńa. A sá otúva pá né-znam.

10. Čúla sam ga iz vidéńe, ón je sa stóku išəl, čúla səm ga, i kazúvali smo, áli s óči se nesmó vidéli. A baštú səm ti vidéla s óči. Doodíl je pri mojéga čovéka i. Á dédu Kólu znám, ón je žív bíl kət sam já ovdé bilá. Áli izvińéńe.

Znám, bré, nó ne znám čijá, a znám já. Išlá, kako ne znáem. Sá evé ednú gódinu nesəm išlá, ne mógu, nogá me bolí. Umréše mi, múž mi umré i devójče mi umré i...

...mi kazáše, sámo ednó biló u májću, móre je plakála. (Pa ísto si onó bolí i jednó da í da su petnáes).

Ne stél si dá si orátimo tiké.

Ļúdi su bíli, oní si tiké zatrápe tiké. I na Prokópi ǵi səga... Bəš unúka su mi téli bíju. Méne je unúk Júgoslav. (Kój, bre, Júgoslav?). Pa Sávćin tá sín, eté detévo nék ti káže.

Ti nél nesí iz Díini? (Já səm iz Zaríini). É pa, a iz Díj^ini ni. (Sá ču ti já kážem iz Dínini kój íma, Velísov). No tíja Rádosov, nó i tíja si iskorél. Kólko gódine ímaš?

Já velím, néču me tová iskúšuješ.

Uzní tí si. Já ne mógu studenó da píjem.

Təg bré, prijateļíca, oná mi je za deveríčina došlá ovdéva, onája Smiļána. Tétka voj Smiļána, májća voj umŗlá, baštá voj umŗl. Pá Smiļána ^je ú é^j Rósku uzéla, tə očuváli i Rádosov. Pə u ovdé dovédoše za mojéga dévera. I Ļúbicu ne znáeš. Iz Dóļńo Gáre íli iz Górńo Gáre, já ne znám ni Gáre ni Gárc[i].

c) Stojanka Slavković, geb. 1908.

1.1. E, sá ní, próšlu ^jesen tám otó u Babúšnicu, já tám žívim zímə, a léti ovdé teká pə dójdem, tá si posédim ovúde. Básticu si sádim, múčim, ovdé si mi dóbro, ovój mi je vodá, uvedé mi ondéva pred vráta. Natúram súdovi, pa si natóčim. Bunár ondéva íma, pri prí^jeteļi bunár za píjeńe. I təkó. Tú səm ródena, što kážu, i tú səm ostárela, i ovó néje imálo nígde slíva nígde níšto, tó smo své já i mój déda posadíl.

I sá néma kój da ǵi bére, pá se seḱíram. Propáda. Takó ti. Néma, čovék je zdáden...

1.1.2.a. Dvé tri gódine, gódinu bolélo, pá me bába vodíla po lékovi po žéne, po bábe. Pa dé tráve, pa dé je raḱíu, pa ódi práskovu, bréskve štó ga zovémo, éj ǵi já ímam trí ovdéve. Odi ńú kósku stróši bába, pá játkutu ju úzne, pá ʲu skləca, pa u ļútu raćíu, pá mi sípe u úo. I onó idó napósle pri lekára, kad ovdé dojdó, své me je bolélo do rát. Do ováj rát sá štó projdé. I dojdé čovék iz búgarskata séla vámə iz Vláse. Káže, na konák, a bilí u vójsku s mójega čovéka záʲedno. [No némam zúbi, pa ne mógu da govórim]. A oní dojdóše takó bəš u većítu ú razmíricutu vļóvi da kupúju. A onó mrák, a já me ubolélo úo, a ovdé góre ímamo ńívicu ísto, tú su ni štále bilé, a čovékət mi béše pri štálu góre. I ón dojdé í, tú mrák večím: "Zdrávo žívo!". Já kakóto i vás ne poznávam. I réko... "Kudé je, - káže, - Slávković?". Réko: "Eté ga góre pri stóku, sá če da dójde". "Ájdete, - réko, - unútra, pa ón če dójde". Í, oní ulézoše u kúʲću, té ni kúʲćata iza Báju Ļúbu tám, predalí smo u Báʲi Ļúbi.

A níʲe u Babúšnicu kúʲću ímamo. Sínət mi je támo i snaá, unúka ímam kakó tébe, krúpan, lép, rádi u prodávnicu. I ónda... Ne čúʲe ga bába, íč ga čúʲem. Á, méne tóva da snímaš.

I ónda dojdé mi čovékət ot, sε ļubíše, tá se túva, eté zdravíše, pa íde drugár s ńéga. Ródnina li mú je, komšíja li je, né znam. I ón réče: "Slávkovič, štá ʲe tvojá drugárica, - réče, - nérvozna?". "Ma, - réče, - néje nérvozna, nó úo u, - réče, - bolí, pa sá ne znáe kudé". I níšta. Já neštó támo spetļá za večéru, postaļámo im da légnu, kréveti málko ímaemo, a níje smo čétiri decá i níje dvá šestína smo bilí. I ónda, namirímo, légomo, i počémo da orátimo ódi uóto štó me bolí. Táj čovék réče [dédina če ispíeš lik]. "Á, - réče, - tó je

mnógo lǝk lék, káže, no víʲe nesté znalí. Kudé žená dóʲi devójče, káže, da ídete da vi dadé mlekó, - ká[že]. - Í, da sípete, - káže, - i tó víše, - káže, - néma da bolí". A ednó ni túva, ódma, eté prieteḷ mi je Mírko. Sná mi je ńegóva čérka. Ódma ńegóva sestrá ǝtúva góre se oženíla i devójče dóʲeše. I pratímo decá, dádomo im šóḷu, tasé li, nekakvó im dádo. Réko: "Ídete, neká vi Ága dadé, Ága Vóʲinǝ". Sá i oná ostála udovíca róbińa, čovékǝt voj umṛl. U Óʒaci támo. I oná, donésoše decá, i turímo ga málko na kúbe, tǝ ga s toplínu, i isćipámo, i ódma sǝm zaspála. I otǝg me víše néje bolélo.

Áli káto me je bolélo, edǝn čovék túva ʲe bíl kaféʒija, kafánata eté tám ńegóva. Mijálkova onámo. Móre, ídem já ná-vodu, a ón me píta: "Štó si mṛ́štava?". Réko: "Pá, úo me bóli, pa, - réko, - móra da se mṛ́štim. Ne mógu, - réko, - ne znám kǝkvó ču". "Á, - réče, - tó je mlógo lǝsǝn lék. Sípi mu gás, káže". Otídem já u kúʲću tám, decá uzéše ta sipáše. Móre, gorē, gorē, gorē úo, pucá, goré, i otǝg já ne čújem dóbro. Éte tǝkó sǝm se upropastílǝ.

U Pírot idómo kod lekára bojáği, specijalísta. Otidómo, ón prégleda i s nekakví máši tóḷći eté želézo, bṛčká, bṛčká, bṛčká i našǝl neštó mǝ́lko ruštǝk kakó kad jé. Onó otćinúl otám i kṛ́v potéče i otǝg ne čújem. Á s ednóto čúem pomálo. Pǝ eté tǝká ímam rádio, té ga [Bréne] ne púštam, ga ne čújem, pá ga ne púštam. Ta éte, tǝkó ʲe, déco.

1.1.2.b. Kakó me je zaboléla? Ímamo tú góre ńu ńívicu teká, tólko i onó póla dǝn mi je biló oráńe, né-znam tólko. Pá ʲe gradína bilá. A ováj pótok ʲe išǝl u tú gradínu, pǝ u Báinu Ḷúbinu gradínu. Pa ímam i číču, číču sam imála, oní su sá u Bláto. Ónda vodá išlá u téj trí gradíne oᵈ dolínuvu. Áli údari pósle próvala, óblak odnése góre kudé ni je biló navṛ́tana vóda, odnése, i níje víše nesmó moglí gradínu da ímamo. Áli já lúk sǝm sadíla ováj práziluk i bél i

00055361

cŕn. I otidó já, no onó búgarsko tó ʲe biló. U rátət. Devójče staróto mi je biló slúga tám u Zelénigrat. Ga déda béše dál. Pé-šez də́na je bilá. I pósle já da ídem pri ńégə. A čovékət mi otidé natám u pečálbu nekudé otidé. I já da oplévim táj prazilúk [postojén], pá da sé rasáǯuje pósle. I já da oplévim túj lejú, á žená bilá išlá odóvde is tová e kućica ʲená ńójnə. Tó je méne dodéleno ovdé, níje kupóvina, níje baštévina, nó ʲe dodéleno. I ónda oná išlá u táj Zelénigrad, u Tŕn išlá támo čək. Í kr Zelénigrat se proodílo. Kr sɛló. I vidéla mi čérkutu. Oná se Milánka zové. I oná da me zóvne teká na pórtu, kakó nə onúᵈ pórtu, a já səm se navéla ováko, ta plévim lejútu, i u plán səm, čú də ídem ot pládne pri devójčeto tám. Kádə oná me óknu: "Stojáńće!". I já, néje dá se usprávim, ováko dá se oǯŕnem. Négo kakóto ovág bée navedéna, já tke ováka réko. Če púče nogá túva eté i bólnu me, i já klečam, klečam, klečam, tá do pórtu. I otidó do pórtutu, i oná kəkvó če mi káže. Réče: "Milánku səm vidéla, i dé də ʲu srečaj ódma dá ga dovédeš, víka". Nepóznati natámo národ baba edná, pri bábu ʲednú ʲe biló. I já réko: "Pa dóbro, já se sprémə̄m evé ot pládne, - réko, - ču da ídem, négo da oplévim lejú, - réko, - pa ču ídem [dən ko onák]". I otídem já i devójčeto si dovedém i krívim si natám, krívim otám i otəg navám bez nógu səm.

1.3. A sá, u prodávnicu nósi nóvčɛnik u šáće žená. Pogótovo oná ne nósi nóvčɛnik íli torbịcu da ga túra nóvčɛnikət, négo ga ú-ruku nósi. Tŗčí, tŗčí, tŗčí: "Dáj mi béšarkunu, dáj mi tová, dáj mi onóva", i navlečé i ájde izlézne. A štó ʲe bólna səga mladíńa, kadá ne znáe rábotu, kəkvó e rábota. A níje jádne, konópḽe, gŗsnice naprímer, níje ģi, Morávci ģi konópḽe zovú. Séjemo i tová ódi strúk tová, kəo pokrívu, pá da ga napráiš, síne, na žícu, na žícu da ga napráiš i dá ga izətkáeš, da ʲe platnó da ga

00055361

oblečéš. Á pa velím, já bi ové žéne sá pomlatíla mláde štó kážu bólne. Ləžu, nesú bólne no léńe. Néte də ráde. Bólam.

2.1.1. Níje náša vamílija íma u Márinci, sé zovémo, baštá mi se zové Milán Dínić, a íma ón brájća dóle u Cŗkvícu, šés kúće su bilé pré ráta. U Cŗkvícu. Otséleni. Dédini, na mójega baštú čičévi. Na dédu mi brájća. Ta eté po Cŗkvícu dóle, ál nesmó išlí, ne znáemo kudé su. Samá sam pituvála, po bá^j^ńe sam išlá, pá sam pituvála, bilá sam u Prólom Báńu, pá sam bilá u Níšku Báńu, pá u Gamzígrat sam trí gódin išlá zbóg nógu, níšta ne pomog... Sámo se majá, mučí se, mučí, mučí... Pá ne znáem tová. Bája Ļúba áko néšto móže da zná.

A májću si ne znáem, siročé səm ostála na gódinu. Tó né znam, kakvó ^j^e májća.

Siročé sam bilá, nesəm imála májću. Bába ni čuvála mučíla máčεva. Jábukovka e bilá, oná pa néje ni pogledála, decá nemála, bezdétka e biló, ne smátra te za máčku, a kámo li za čovéka. Təkó. Mučíle smo se, mučíle sə sestrú. Nádnice, prédeńe, pléteńe, səm své rabotíla da úznem parú, da ímam léb. Eté təká. Préӡu évo za tó, za ^j^eleče, za

(9.2.) ӡémpir, za pŗtenice su bilé, se zovále "bálo" ga zovú Kalənci. Kalənci ga bálo zovú, pŗtenice. Pá smo své to préli. Tkáli, ta ná-ruku se své radélo.

2.2.1. É, déda umré ósma gódinā. Kakó mi je stárac umŗl. A kákav čovék je bíl, ímam slíke támo da vídiš. Áli. Najdé ga nés^t^rećā. Bóļće púno, sŗce slábo, želúdac povúčen, nérvozan, pósle béšika ga mnógo úvati. Od béšiku i umré. Tó kogá je uvatílo, ne ostáńue, i ódi rák. Tó néma ostáńue. Pa ní smo ovdévā seļáci. Pa kó smo? Ón eté mu kúća bilá, kudé, a já səm dóle iz Dóļńu malú. Í u óro kad búde Səbór, tú je kŗčálo óro úvek je imálo. Kalənci doóde, ígrau, ígrau, ígrau, ta čúdo. Pá se tépa^j^u s náši, pa íde múka i nevóļa. I təkó smo se upoználi, ón

siroče i já siroče, tá dvá dvé kolére smo səstavíli, ta dóm da zadómimo. I zadomíli smo. Napraímo kúʲću túva, napraímo góre ú-planin. Nápravi kúću u Babúšnicu. A baškа́ štále, pa gradíne, pa gúvno, pa své dəᵃ ográdi. I záto i umré siromá ón pred ména. A já səᵃm pa radéla dóma, í po pečálbu ʲe púno bíl. Bíl ʲe u Némačku dévet méseca. U vójsku ʲe bíl dvé gódine. Já səᵃm si za ńéga bilá ovdé. I takó eté, radémo, mučímo, i záista smo zaradéli. Ovója mu je péta kúća, péta mu ʲe kúćica tája kəᵃkó ʲe napravíl. Áli može da požívi siromá. Umré.

2.2.2. Já sam pósebno, já pósebno sedím. Kadá se unúkata óženi, idómo na svádbu záednoᵘ i kupímo voj špórəᵃt elétrični i dár smo si pá davále, snáa si je davála ńójno, já mojé. Kóʲa kəᵃkvó səᵃm si imálə. A špórəᵃtəᵃt záedno si kupímo. Səᵃ sínatóga, i pósle níe ovdé təᵃká eté béremo slíve, kósimo. A já ímam imáńe dóle na baštútu, a bráta némam. Sestrú səᵃm imála, tí znáeš Nikólču Cíganče? A Milánu znáeš li? É pa, sestrá mi. Sestrá mi je tová. Bilá. A sá ǵi néma, pomréše oní. I ónda eté oná néšto poručíla otám po Báinu Ļúbinu snaú, já se néću víše méšam s ńí. Dóbro, níje róbje óba z dédu víkamo, víkamo, víkamo. Já sam péd devojčetíja dobíla, áko səᵃm ovólka máčka, pəᵃ səᵃm Mílou šéstoga našlá i z Bóga səᵃm ga izmolíla da mí ga Bóg dadé múško. Vólim də ímam múško káko svá své žéne štó ímau i já da ímam. Pa velím da se onó podéli, kudé čemo [ni ǵi], pa víkamo róbje óba. A já ondé se tṛkáḷam pot slívunu i víkam kot slivčévo, a edná Bósa oná is Právi Ríd je, tí ju znáeš ńú? Milísovina májćəᵃ. Naidé otámo i vidé me túva i: "Kumá če!". Vamílija mi kumúje ńína, pa sí ǵi níje zovémo célutu ńínu vamíliu kumoví, təᵃká si ǵi zovémo. I oná: "Kumā če! Zəᵃštó təᵃká, kəᵃkvó rabótiš?". Réko: "Míloje se déli, a já víkam". "Nemój da víkaš. Nemój. Neká ti je čovég žív i zdráv. Já, Jovánča umré, pá se evé múčim i némam

pénziu némam ništa. A tí pái priíma pomálko kumašín". Pá me rázgovori žená, rázgovori, ta ostádo žíva. A seǩirácija golemá, néje málko, dá se ódi dúšu moʲú odéli délan, ja víkam, a onó da sedí baška i já baška.

2.2.3.a. Á Díka za kogá béše? (Zá, Díka ʲe za Ácu, Aleksándriu). Aleksándra, i ńéga znám. (Pa Aleksándra mi ʲe číča roǯéni). Ón éte takévija béše babáńa, krúpan čovék. Kalánci ímaše ļúdi.

2.2.3.b. Pobratími li sú? Móže da su u cŗkvuvu doodíli pa su za tó... A znám, da nesú onáka ród bilí. A tová su kŗstí su turáli túva u cŗkvu. Strína oná ʲe is Kálnu bilá, Stána se je zovála. Áli néma ńójno pléme, Karavíļa voj e bilá strína tám. Čúl si, áko u ne znáeš. Bába Karavíļa. Oná voj je strína ródena na móutu strínu bilá. Oná ʲe Kalánka mi strínata. Pa takó bilá bólna, pa išlá u túj cŕkvu támo u Paļú, išlá e.

2.2.3.c. ...pa ženíl túva za ednú bábu, pá ǵi dovél. Márko štó je bíl, i Marínko, tíja. A Marína ne znáem. Eté góre mu kúća, sínovi mu evé, edán sín ovdé góre, edán umré, útepa ga búk[a]. Tóga Velísova. Ńéga e búka utepála, kákav čovék. Sá Velísov ga eté túva góre, u Dúb ga zovú mestóto. Áli bólan i ón čovék. Bólan, stálno íde pri lekár[a]. Marínko íma edán, ón je u Dóļńu malú. A Drága iz váše seló e za ńéga bilá. Kalánka. Tová ńéga Marín zovú. Ón je, Marínko se je i ón zovál, áli oní ga Marín zovú. Tová ńéga znám, drúgoga ne znám.

2.2.3.d. Oníjε Slávko, Čéda i Slávko. Oní su spréma ńí onám. U stranútu. Préko réku. (Štó práve kúću. Što práve víkendicu). Ne práve oní. Oní ne práve, oní ímaju. Ímau kúʲǩe móite, ótseli mu se brát mu se ótseli u onóvo u Bláto. Tomíslov na zétatóga mi. Ón se Tomíslov zové. Ta íma, ńíne kúʲǩe ímaše i Tomíslavina kúʲća i. Ne znám, koí práví tová. Drúǵi áko e nekój. Móite ne práve.

Da mu dójde sín, íma eté sína támo u Zájčar, milicájac ʲe. Mírosov. Páᵊ mu se náda, ón íma kóla, taᵊ mú se náda, réče, íli dánəs íli jútre trébe da stígne da se víde, pá če si íde. Ne móže da búde zá póveče vréme, déka otsvákako ne smée da se udaļávaᵊ. Milicájac paᵊ. Po čəz ga potráže, a néma ga. Pá nezgodíja. Ta təká mi ón ovdéve posedé málkoᵘ. Árno, nesté ńéga li srétli li? Trevíli? Ón néšto móžda bi znál i ón. Ón pánti své.

Pomré své. Mí na čérkutu mi zét néli je umŗl, ńín sín, znáeš li? Slávko. É pa. Umré. Oná se múči bába vⁱésa.

2.2.3.e. Ní tužévļa, kúću tráži. Déka kúʲćutu napraíli u Babúšnicu nóvu. Pa dóbro za báļe páre i níje, neštó i radél, málko e radél, ón rádi naᵊ ovčárnik. Paᵊ e málko radél, áli páre ʲe davál, kóʲe právo. Áli Slávko úzne, pa píše kúʲću na ńéga. É, ón sá. Néʲe da se dogovóri z decá. Kudé íma smísla da se súdi sás decá siročéta ńegóva i snaú da úzne dél kúću. Oná káže Véraᵊ: "Bábo, já səm mu reklá, dojdí i otídi u sút, i čé da óba če ídemo i tí i já i, eté ti póla kúća tébe, póla méne. Na decá, néje méne no na decá". Múško deté íma káo íkona. Slávka znáeš, kakəv. A devójčeto víše líči na Slávka négo múškoto. Lépa decá, lépa, zlátna. É, néče ón təká, négo če da utúži dók je žíf. I oná izgubíla vóļu i sá ne íde góre pri ńéga, a devójčeto góre. Devójčeto pri ńéga sedí, a oná si pri máʲću ovdévaᵊ sedí i pri baštú i rabóti. Pa sá če si ídu ú-sredu, réče Tomíslavᶠ. Sá če, réče, ídu decáta. Múškoto trébe da íde u škólu, a devójčeto e zavŗšilo. Če gléda se zapošļáva oná. Da rabóti. A zavŗšíla e škólu. Nó dváez gódine li véče íma, né-znam. A lépa dečíca. A já da ídem da túžim mójega sína ili unúka ili...

2.2.3.f. Pa néma múža, pa móra da izdŗží na təkó, súdbina mu təkvá. Tó néje krív níkoj, tó Bógᵏ odelíl təká i gótovo. Éte təká. Takó e. Pa za tó kážeš

súdbina. Znáči nesí imál s^treču, éte tə̂ká. Čérkata mi támo živi u Óǯaci, sá trébe da dójde. U Babúšnicu ^je sá. Áli ímamo ródninu támo ódi čičévi. Ná čovékatóga mi ódi tétku íma brát o tétku, pa íma ńegóve čérke támo dvé. I sína íma i čérke i. Pá sínat ^je tə̂ká posmél rábotu kákóto i tí. Vrańánku ^je bíl uzél, pá ga oná ostávi, pá s^i otíde po drúgoga. Pá ón dvá sás ńú íma i ženíl ǵi mučíl támo nekákó petlál. Má múka. Ódi nepámetan nárot. Tákó.

4.2.3 Šamširí oní^je ené u kolíca smo dokaráli pred vráta štó e, iz górńutu gradínu. U kolíca ga dokarámo. I túva ga posadímo z dédu, pósle já lozú posadí, pa ovíja šamšír. Bá^jin Ļúbin unúk i na čı́ču mi sín i ńegóf sín je, u vójsku su išlí, já əčépim kítku i da ídem ná-gosje pri ńí. I zabodém túva stručə́k. I onó se privatíli óba, evé tú su dvá záedno. Óba se privatíše, táj decá žíva zdrávo i žívo, i služíli vójsku, eté ǵi po Záičar tám otséleni. A bába múće íma púnu.

5.3.1. Móre, sá, síne, níkou ne slávimō. Sá e, káko da kážem, mógu da gréšim já neštó, já sám stár čovék, pá... bába stára, né^je čovék, čovék je drúgo. Ovój babetína. Slavíli smo Gmítrov də̂n, pa préslava Místorov də̂n, pá gréjana rakía, pá léb, s léb, jágńe se kóle, pa mezé, pa kakvó íma, papríka, ednó drúgo. Pá, po dvá dəna sám já samá sás mojá decá slávu slavíla. I tája štó mi jé u Óǯaci čérka, eté nemá ǵi evé jóš čétiri néma, da vídim sáat ímaš li? Tréba autóbus da dójde sá. Táčan sáat. Níe smo stavíli, slavíli, ļúta raćí^ja né^je imálo, négo gréjana své. Méka pó, á gréjana, pá sláva e návečer, pa jútredən préslava, pā do mrák su i dva də̂na. A sá velím, ná moí si orátim, na sínatóga i na snaú, velím: "Tépici, čúda, bógovi, jédno, drúgo, kupátila. Já tová i ne znáem, nesəm imála i sáda némam. A slávu si, - velím, - ne slávite kákó što sám já slavíla s mojá decá". Pá ot pri Báju Ļúbu izléznu návečer,

kadá preslávе, ón nábrže, ájde, ájde, ájde, ájd. I preslávе, pa dójdu pri méne, a mója sóba golemá támo, pá gajdár edən ímaše ovdé ozgóre. A svíru gájde, pa dígnemo astál, í pa ígraju do səvńúšu pri mén. Áko sam já sirotíńa. Takó ʲe biló. A sá moí ne znáu, sláva kəkvó e.

5.3.4. Božíč li sté me... léle, kakvó će tová dá prenesé nakúde? Za Božíč je biló ovákо. Božíč íde Koléda pŗvo. Mésimo kolačí za koledarí. A ónda dójde véčer. Mésimo koláč kúʲću, pá za kráve koláč, pá za óvce koláč, pá za na ńívu koláč, támo kudé pa ní je zaórak, kudé óremo. Pá pŗvo [kudé l ste za óre], túva ídemo, ta pálimo slámu jútredən. Í své təkó, pá sedimó na slámu dvá dən. Treⁱki dən se sláma iznósi i tám se zapáli na slíveve, na slíveve sá. Zatová ni eté své [doáʒəl], ot slámu kólo napráimo, pá na sváku slívu da zakáčimo. Tó je čúdo biló, kvó se rabotílo glúpost.

I təkó sve očístimo sóbu, izmetémo, pá si postáimo rúčək. Pŗvo véčerom kojé se jélo pósno, pa újutru se pá za rúčak spréma blážno. Təkó se radélo nekadá. A sá ne znáeše, kadá e pós, kadá e blágden. Níšta se ne znáe. Éte təkó éte. Á pa, nelí ídemo u cŗkvu, pá prímamo príčes.

Ta póp ni dáva zakúsuje, a drúgi otám s pešćír tá pa prebrísuʲe. Léle glúpost golém biló. (Za Vodíce).

5.3.6. Kəkó ʒúrʒov dən təká. Pasémo ǵi úbavo, éj, do pládne, do jédan sát pasú. Pa mésimo i ńím ísto koláči mésimo. Pá ǵi napasémo, pa ídemo tə ǵi izmuzémo, pa təǵ rúčamo. Jágńe ispečémo, pre tóga síreńe potsírimo, mlekóto potsírimo, ta síreńe. Pá jágńe ispečémo i rúčak potstávimo, óvce poležú, ta rúčamo. I pósle púštimo óvce, ta pasú. I təkó. A vénəc mu se, vénəc im právimo ódi ʒúrʒovəc, trávu, ćít..., cvéʲće, ʒúrʒovəc, pa napráimo vénəc í

nakáčimo im na glávu na jágńence i na ovcú. I na kotlé pa kudé muzémo túrimo venəc.

6.4. A onó nášava cŗkva e stára. Bába mojá kadá bilí Túrci, oná təg práena tája cŗkva. A bába mi devójća bilá. Oná e iz Radosín támo. Tí znáeš Radosín, íma Rákovće, óvaj Kaləńće u Radosín, á ovaj čovék ne znáe. Á pa kámeńe nosíli na rámo otúde, pá po gróbļe své obráli spómeni. Pá odnéli. Áli ʲedná imálo Stojadínka, ćérka voj bilá umŗlá Mladéna. Onó Túrci tó radéli. A oná uzéla, pa sédla pri spómen i nedalá da úznu na ćérku spómen. Káže: "Nemój tová da mi uzímate, já kakó ńú kəd glédam túva, teká mi, teká mi spómenət trébe də stoí". I zamínu ńéga. A bába káže, na rámoᵘ nósimo. Sváki natovaríl spómen na rámo í pri cŗkvu ovdé. Tá u napravíli.

Pa doodíli Radosínci, pa Rákovci, pa náše seló. Trí séla cŗkva tá e služíla. I doódeju i oní na príčes, Rákovci, Radosínci, milí nároᵗ túva, milí. A sá néma níkoj ni da otvóri. Eté otsútra prieteļ bí ʒvónu, na devójče ednó gódina ovdé dóle. U Kórķinci.

7.1. Né znam, síne, tová. Tó odávna biló. Já ot kakó znám, níje smo si túva. U Cŗvénu Jábuku, á napréd je tó biló odávna kád nemálo ļúdi kəkó i sá. Pa odnégde izdoodíli nekakví. Pa kážu Čelarcí góre štó se zovú, oní čéle mnógo imáli, oní ģi zatová Čelarcí kŗstíli, i túva se zaselíli. Tá ģi Čelarcí zovú. Ćúla səm ód ednóga Záku ovdéve izᵃ Tŗsjé, ón je tó pričál. Á za drúģi ne znáem níkako.

7.3.4.a. Búgari. Móu vamíliʲu túva, číčutu mi, Báini Ļúbini su izģinúli mnógo. Šés li, sédəm čovéka su ńegóvi poʒinúli ovdéva na avlíju sú mu četvórica li, petína li béʲu. I góre ú-planin bəš sín. Ńegóvi su šestína poģinúli. Ćúli ste. Drúģi vatáli, zatékli u kúću. Ispréd vratáta. Ovaká. Oní si bilí u kúću, oní, óvoj, obikóļi vójska, i pred vráta ģi postróe, tú na dvórat i izbíju. Zbógᵏ partizánⁱ. Née za drúgo.

00055361

7.3.4.b. ...pobégla s móu décu. Pobégli smo ovdé us pótok, uz réku. Pa onám vatímo bránište. Í, ón je uváten túva edná špijúna bíl vaḷavičár Kalənac. Pá je ón uváten na Báin Ḷúbin dvór. Partizáni ǵi uvatíše. I záto su Báini Ḷúbini izǵinúli mnógo. Táj žená ńegóva doodíla səs vójsku, i oná dumála, oná ǵi izbíla. Ženáta ǵi izbíla, deté u povitək drúga gódina e bilá, á[1] né[j]e mogló da ódi, pá u povitək biló. Ubíše i ńégə. Ubíli i ńéga, máecko. Í, oná dumála táa žená: "Mōre, - káže, - edná mi žená túva, - káže, - cṛná žená málečka, néma u, - káže, - pobégla mi. A né bi ostála ni oná". Réko: "Pa né bi, já znám da ne bí ostála, záto səm i begála". Da spásim décu. A sínatóga, sínət mi imál péd gódin, pétu gódinu. A ńéga smo poslušáli, tá smo pobégli. Níje bi poǯinúli i níje sas ńí, ní smo vamílija po dédbina. Čú, trí kúḱe smo bilí po dédbinu. Áli, já nesəm tólko, no detéto: "Mámo, da bégamo kudé, da ní Búgari ne nájdu". "Pa kudé če da ní ne nájdu?". Onámo na Čukárən, na téja Otṛsinac se zové. Pá mi je tétka bilá. Otṛsinac. Mestóto. A kúḱe ené túva, ta íma sá dvé kúḱe onámə jóšte. Stojánča i Drágoslov. Eté ǵi onám. É pa. Í káže, a méne [j]e tétka bilá túva stára, za stároga čovéka ednóga Mijájlu, a tétkata Drávojḱa se zovála. I ón káže, Míloja mi se zové sínət, málecko bré, i strá ga pá: "Ájde, mámo, da bégamo pri déda Mijájlu". Ta bégamo pri déda Mijájla. I pobéže deté uz réku səmó. I níje səz devojčetíjata, trí ćérḱe ímam, i sína ednógə. Pá čétiri. Neká su svákomu žíva, pa i mója. Neká su žívi i zdrávi. Da ostánu po méne. Pa ónda úznemo níje, kóje dréšku uzélo, kóje cṛšku, kóje suknó, lébət málko, sírence takvó, drúgo ne mógamo da sprémamo ódi strá. Po šúmu bégaj natám, nəvám. Í stígnemo deté nagóre. I vátimo onám nagóre.

Pósle prespámo onámo nekəkó. Pa újutru níje zabegámo, pa onó prípuca góre ódi Stoján, prípuca

ódi rídət, na uó letú okól nás. I níje béž, pa níz əndéva níz čepəlák, pa tám niz réku, pa sléznemo u réku, pə u Rákov Dol pobégnemo. Tá smo célu nédeļu po Rákov Dol sedéli. I ovíja tág izǵinúli. Nášite. Po [?] eté tág izǵinúli. Ta éte táko e.

7.3.4.c. Néma ʒi, tíje ļúdi su pomŗlí. Na tóga Slávka brát Nikódija, óni čičévi su brájća, pa Síma ńíń edən ímaše. Pa déda Cvétko edən imálo, ón je poǵinúl i ón od Búgari. Tám u Kambelévsku réku sú ga ubíli. Í, té déda Milán štó je onóme Slávkov baštá i ón je poǵinúl támo. U túo réku səz déda Cvétka trébɛ da su záedno. Ta néma tíjə národ, izǵinúlo. Ļúba edən ga íma eté, z dédu su bilí u Némačku. Ón po Babúšnicu kúću je napravíl. A i ón je bíl u Némačku i, ta ńéga znáem. Drúǵi néma da znám túva mládi, stári ļúdi, néma. Pə néje Ļúba ta mnógo stár, áli čovék əvákə móra da íma sedəmdesé gódine.

7.3.4.d. Pa znáem, síne, kəkó su tepáli Búgari. Edən ímaše náš če tú u maalútu, néje ni vamílija bíl níkakva, négo komšíje. A oní sɛstrá i brát su bilí. Pa optúžue, béu se... Móže me ón pó ne razbíra, a tí... Oní če béu səz Búgari [podlizáli], pa kazúju kój íma orúžje. Tí ímaš orúžje, já ču sá da te túžim. Íma da kážem na Búgari: "Táj i táj íma orúžje". Oní ga pozovú. I dójde pri škólu, ovdéva je škóla bilá, ovój kudɛ́va zádruga, báš na mestóto je zádruga, kudé ni je škóla bilá napredəšńa. I podvále ga da légne i túre mu rúke naʒád i bíju, bíju, bíju səs mótće, s tojáʒe, edən otám bíje, edən odovám, i utépau gə. I dójdu ļúǵe pósle domaćíni, pá ga na sáne otkáraju. Takó eté kudé mi je svekŗva se bilá poženíla, pa ńójnoga svékra onám kudé je [točú]. Á oní ga utépau za orúžje, pá ga óndak mu otkáraju na sáne, pa mlát čovék, néli je májća bilá, onámo ón išəl pri ńú. A káže, tóļće lópte su mu otpadále, káže, odi snágu. Kakó utépano. Pa méso otpadálo. Takvó su rabotíli.

Pa nesú daváli vúnu da ímamo. Pa su uzimáli rekvizíciju, óvce, cŗ́gu, žíto, čelú, tŗ́mku áko ímaš, nóse své tó. Í, žíto se je mnógo raǯálo. Čúkau žéne, čúkau, čúkau snópje.

10. Pŗ́vo nédeļa, pa ponedéļak, pa tórak, pa sredá, pa súbota... Pétak spomenú li il nesə́m? Nesə́m. Nédeļa. Ponedéļak, tórak, sredá, četvŗ́tak i pétak, súbota. Né pétak. Onó biló četvŗtaᵊ́k. Taᵊkó, pogréši. Gódine púno. Ósəm daᵊ́na su. Idúću nédeļu. Ednáta míne, drugáta nastávļa drugútu nédeļu. Sédəm daᵊ́na. Pítaš me, dál saᵊm zaboravíla?

Mezé níkaᵊkvo, papríka jóšte slába. Pá némamoᵘ. Dá mi se smejú kaᵊkvó saᵊm pļeskála.

Móre, is Pírot voj ģi čérka donéla. Íma čérku u Pírot. Ne móže daᵊ otídu, ón ne móže otúd da ģí dovedé.

...ste gládni, da túrim daᵊ edéte léb ot sínoč. Baját je, mesíla saᵊm ga u četvŗtə́k, áli ímam eté. Áko ste gládni. Áma née, kakó víe rečéte, áko ste gládni. Nesté jéli blízaᵊ? Ódi répu, znáš, répaᵊ, napraíla saᵊm i [ocúte], ájde da vi já dadém da édnete lébac.

Já rádio ímam, áli prógram ne mógu da čújem, pá ne púštam.

Zatvóri, Dívkaᵊ, zatvóri, néka e tə́ká.

Ódi súnce, slə́nce.

593. Rakita
a) Ruska Cvetkova, geb. 1902.

1.1. (Kazúj, kojá si!). Já sə̂m deséta, decá, í baštá i májća. I pósle sə̂m se udalá u kudé səm. I za ńéga sə̂m si ostála évo i sá. Í, drúgo kvó? Kólko li já decá čúvam? Šés səm očuvála. I sá su mi žívi sví. Unúčeta, préunučeta, pa͡ráunuče, párunuče, ta͡ ímam ǵi. Da͡ kážem... ná rodítel̦i moí.

(Pá kólko si gódine sedéla?). Sedéla sə̂m dváese i trí gódine devójka, siromáško e biló stáńe štó ne móže bíti. É, pósle sə̂m se údala, kobojáǵi u dobrí l̦údi, áli be[s] svekŗvu níšta nesə̂m učiníla. Své sə̂m bol̦ńáva bilá od nézgode. Í, mólim lépo, sá drúgo kvó trébe.

Zabovarí se i decáta, kudé su í. Évo óvo sína némam. Níščo, za tová sə̂m se nájuseḱi... U Púlu. Dá si blíza ováj štó se túče s nás, štó se bíje sa͡s nás. Blíza. Já ímam kártu, ímam atlás, pa glédam stálno. Své sə̂m gledála, kə̂kvó se rabóti, štó se rabóti.

1.1.2.a. Pá ko káe, pónaprét pózdrav bi národ, áko si bilí rátovi i bolésti. U túrsḱijat rat ispánska bóles ka dojdé, pa po trí decá u ednú kúću se izvŗnú. Decá, devójće. Pá zapečáte da ne ulázimo, da ne napádamo. Onó si dúna vétər. Déka mnógo na Túr... u Túrciju ǵinúl národ u Okóru. Pa se dobiválo silína ot čovéka e mnógo gádno, [što sé] dləbokó kólko. Dojdé čək túva, bólestəs prejdé. Tə po dvé po trí po čétri decána u kúću su mréli. Já səm bilá slabuńáva, a ostála səm. Tə̂kvó sə̂m ostála sá da te pátim, i sáda glaǯú[j]em. Káže, če glaǯú[j]eš sáde ko. Léle ščo

dočeká. ...sé unervíram. Íma nérvene báze. I se unervíram, néšto si premíslim..., mnógo se nervíram.

1.1.2.b. Í, lépo e své biló. Áli səm ódma zabolela. I své səm si boļńáva bilá, a radéla səm. Ká me bolí, bolí, ćutím, ká me púšti, číg da me stígneš, rádim. Təkvú səm dobíla, lelí. Pósle se aperisá, stanú čovék. Pósle me pə drúgo stígne. [Omajá na váše. I me bé i stár] kvó bólna pérem. Tólko səm bilá rábotna. Áli nesəm bilá tólko zdráva li, pódlitna od málečko. Deséto. Své mi israníli sə skróbᵖ ot morúzno brášno, ot prójų. I təká səm smŗščála, təká me raníle séstre, desétu. Áli pósle se ukará devóʲća, stanú. Kudé me máma dáva, já i [tudó], i zatová i ne prokopsá. Své me stíʒa lóše. I təká, déte. Lóšo ne ožení. Své na pojátu səm spávala.

2.1.1. Rodíteļi su mi Póstol i Sredínka, léli íme da kážem. Í bráʲća i séstre? Táska, Jovánka, Anáčko, Stanḱíja, Mikáil, Jerína, Jána, Rúska. Tó ʲe své mojé biló, brájća i baštá i své.

Kəkó li je bíl ón? Kakəv li ʲe bíl če? Zemńorádnik, siromášḱi zemńorádnik, decá mlógo í təkó.

2.2.3. Í, dləgo vréme níje biló dóbro, pósle e biló dóbro. Já i dvé drugárice smo škóluvane u Raḱítu təgáj, žénsće. Onóma je své nεpísmeno biló. Í oná nepísmena, oná e stára pó od méne. Áli nepísmena pósle, i svákəkvi ļúdi íma, lelí? Íma kój znáe, kój umée, koj móže da stvóri, kuj znáe. A íma kvó i ovákọ, pá si i ón preživi. I óna, já səm, oná mi je pogáču dalá ú-ruće, ńójna svekŗva. Í trináese gódine smo záedno živíle, i decá u ednó koríto prále, i živíle. A sá snəú dovedé, ódma se sváʒa, ódma se déli. Səs ńú. Née mi roʒéna. Mój svékər i ńójən svékər - brájća. Á mužéte su ni ódi dvá bráta decá. Nesmó róʒene etŗve. Á, pósle səm dobíla dvé róʒene etŗve, ne mogámo tri gódine da sedímo pósle. A s ńú səm trináes gódine živéla. Áli éto... Já səm málko

00055361

pó na, pó znáem, pó iz tə̂kvú vamíliju. Sámo méne mlógo nasmíta nézgoda nekvá, mlógo me stíʒa néšto, póšto já ne znám.

3.3. Kvó li sam se oženíla? Z dobró li, s lóše li? Sə̂ své. (Kə̂kó si ļubovísovala). Čúdo ʲe biló své, evé za tová sá pátim. Bilá sə̂m [?] pádla mála, pósle sə̂m se ukárᵛala u dváese i trí gódine devójća. Ne dáva me májća kudé də̂ ídem já. Kuné me. Á, tə̂ká su me čuváli dá sétiš štó me né i s pŗs pípne. Á, poče me kuné, ne dávu. É, káko če urádimo. Drugárice mi: "Ájde če ídemo na igránku, če ídemo na igránku". Í, otómo na igránku. Í, oní se dogovoríli, baštú mi i bráta mi zapoíli u kafánu. Á, blíza mi kafána béše. Í se dogovoríli, svirači ímaemo, múziku. Svirači də̂ zasvíre. Pə̂ [ká] kudéto kafánata ímamo i za igránku. Ájde, če ídemo prí, priblizováli me do kúću kudé da me odvlečú. Í, zavédoše tánə̂c, i zavéde edə́n žéńet čovék, decá íma i žéńet tə̂j. Áli ón pláteše, "a kə̂dé devóʲḱi", i zóvne méne, já mnógo podŗžávam tánac. Ízoka me i povéde tánac, i kəgá si, tŗže óni mládi po nás í u kúću. A já teká béje u većə̂l zabrádεna, kakó me vla... ta za Míta zové se, kə̂kó me [?] šušnúli. Dáj mi da ti kážem kvó sam reklá. Kó sə̂m bilá kó baj guráli, alá səm təkáva dŗžála tová i u kúću uripíla. Í, jetŗva me je dočekála, svekŗvu nesə́m... Pogáču, í prekə̂j ogńíšte sə̂m zaobikoļíla, verígu dŗžú, i svádba čudesíja.

3.5. Pa kúma némamo iz Búgarsko, ne móže da dójde. A edə́n vinancís, təgáj ǵi zové vinancísti, žandári, stražári í... Á təgáj vinancís. Vojník i ʲédən vinancís od gránicu došlí. A svékə̂r mi ǵi ukarál na píjeńe, na čestíto. I oní ga pitáli: "Áko si némaš kúma, níje če kumújemo". "Móre, ta stvárno némamo, Búgarsko", tá mu je kumuvál Maḱedónac tám iz ot Kumánovo ovám kój béše grád? Tá mi je kúm bíl vinancís.

5.3. Božíč i ʒúrʒov dən su brájća. Tó ti je edná

lepóta, bré. Po trí dəna píjeńe, píjeńe, píjeńe, igránće, čúda. Rát, koјé ostálo mládo veséli se, bré, a sálte néma veseļe, léle, tová téško. Zaštó se oní ne veséle? Na Božíč, na Stévanovdən səm se oženíla. Áli preteráli bémo. Božíčət. Stévanovdən.

5.3.1. Sláva štó se právi ú kúťna sláva. Štó si slávimo, ļúdi pozovémo, lelí? Pa slavíli smo. Slavíli smo Svetí Nikólu, Ránǯelov dən, tó ot ížu na ížu célu nóč, iz ednóga u drúgoga pí^jeńe, veselbá. Mládi ļúdi, igránka. Tó ^je biló físno. I pré rátət, i pósle rátət. Pósle kó se preokrenú, manúše se sláve. Slávi si kój si slávi, áli ovákо se ne íde ot kúću na kúću. I təkó. Pá óvca, jágńe, óvčo íli teléćo, a né^je svíńsko. Zá Slávu bəž, za ka režemo koláč ovákо. A iskuvú si i svíńsko, áli bəž za Slávu túka to režemo koláčət. Svíńsko né. Papríke i lúk, təkvé rábote své smo imále pomálko. Kó i sá. Áli ļúdi íma víše, áli níje smo túka u seló, pá néma.

5.3.6. Léle, Ǯúrǯov dən, má^jća, ráno izókaju, oné zaméšaju, níje si gláve izmíjemo. Od vŗbú skləćamo, nastávimo da ne da ostajé kósa. Ídemo u cvé^jke osəvnemo, té ^ené ni Kámikət ondé. Támo otúd, otúd, tə i tová seló otám óšte ednó. Bérin Izvór. Bérin Izvór i Rećita. Múzika. Momčetíja, devojčetíja. Təkój si óće í da si i žéńen da si se poveséli, ídu. Ídu žéńeti, ídu žéne. Pa tám ravníca, pa igránka. Pa dójdemo, pa vénci izvíjemo. Bánice pa. Mleká ḱísela pa na pojátu. Rúčamo, izmuzémo, mlekó snesémo, á oní kóļu jágńišta, na rožəń ispečú i dójdu, a níje pripremamo za Slávu. Kudé si ímamo kŗs, tám si ídemo. Í, ídemo na Svetəc, nósimo i síreńeto. Í jágńe i své. Í, póp úzne otsečé ot svákú plečku. Í si odnesé na ednú... Í təká téraj, téraj, pá se bátali tová. Sá néma Svetəc, néma níšta. Áli žívi si se páj.

5.3.7. Zá Velígden da ti kážem kó za Ǯúrǯovdən, zá... É, Velígden, ní-^jedva čekamo da dójde Velígden.

Sédam nédeļa své prosléda[j]u, i jédva čékamo da dójde Velígden. Pa ka búde ʒádńata nédeļa, zovémo i Zaválna nédeļa, zaváļamo se pósle. I ka dójde Velígden, áj, pŗvo če se oblážimo s perášku. A koí ovcé, óvce čúva, ón perášku da ne pípa. Póšto pa da se ne dési na ovcú. Tólko e biló vražbá.

Á, i pazíla se [j]e vražbá. Sá se níšta ne pázi. Áli páti národ. Áli áko mu kážeš néšto, óno, ón je mlógo zná eté. A ón néje təká. Íma súdbine kóje si ot cedúļe kojé za kudé je. I u kńígu səm čitála í u tová sənóvnicive štó za sənove. Své si íma. Ká e cŗkva, kəgá e dóbər dən, ne tŗči sabále, a móraš [rúkovače zaváne], prekŗsti se i od ručək. Bóšće oprósti... Sá nájviše i Svétu nedéļu če prójdu ovdéva, nájviše nedélnik néma. Své [j]e. Né zna se štó je práznik, né zna se štó je cŗkva, né zna se štó je manastír. I né edən, svíte. Ne móže da, da tí da né təká da narádiš, pá ováj da rečé né! Á, onó sví.

6.1. Edná e gledála u Svétu Pétku ot Kúsu Vránu. Vražalíca, brodaríca. Í, milícija dá ǵi dá voj úzne, pa tražíl je. Oná u səkríla u səndək u pasúļ. Své me razbíraš li nášinski? U pasúļ ju səkríje. Í nájʒu i odnesú ju. Ne dávaju. Pá ka vidóše néšto koʒá, nékəkəv təkəv glávan pá ga néšto postígne, tiće počéše də ídu. Ta íma təká u drugáta séla íma, u náše néma. Néka ti káže mládo kóje znáe. Néma təkvó.

6.3. A rátət je dvanáestu počél. Trí gódine səm imála škólu tréti rázred. I mnógo səm znála, áli né imálo škóla. Búgarska i[s] Sófiju učitéļica me učíla. Onóva [j]e své otíšlo u rát. Na túrsku gránicu.

6.4. I cŗkve səm izdŗžavála. U Rúsiju si íma cŗkve? I já səm své cŗkve izdŗžavála, sá ne mógu də ídem i za tová...

Ovdé dóle íma Pogánovski mánastir. Ídem já, sváku gódin səm išlá. Íma edná cŗkva ovdéva u Ódorovci, í u ńú səm išlá. Ná, u Súkovo íma Mála Bogoródica, támo ídem. U Studénu səm išlá, súde,

kudé su, na Svétoga Nikúlu səm išlá u Dŕžinu te, éj, ot Pírocko tam. Súde, kudé səm moglá, své səm išlá. U Pírot səm išlá u cŕkvu. U Púlu me vodī snā, u Beógrat ko otídem, vódi me snā. Já nesə́m bes cŕkvu. A sá ká ne mógu də́ otídem, néma prévozno sréstvo da méne ko odvedé. I stálno si sə́ńú[j]em cŕkve, stálno, stálno. Stálno sə́ńú[j]em cŕkve.

7.3.1. Štó se tíče na svéć béli kə́kó e, si tróica brájća otišlí na túrsći rát. Edə́nijət mi né[j]e ni púšku ni da... Í baštá mi opolčénac. Štá [j]e tó opolčénac, já né-znam káko ga mí zovémo sá ovdé. Opolčénac léb na końí da nósi na vrónta. Na ćostandíl í na Dúpnicu. I já sə́m bilá u pŕvi rázret. I tə́ká. Pə́ tó [j]e túrski rát, na Dúpnicu i ná, ká mi [j]e baštá ošə́l. Dvanáestu gódinu. A já sə́m imála déset, desétu. Štó rádi po seló da jávļa štá tréba. Víče pó seló: "Ájde, káže, ļúdi, mobilizácija ná vrónta na Túrci[j]u". Své, káže, i málo i golemó. Já sə́m desétu gódinu təgáj karála. Í bíše se s Túrci, bíše, bíše, [éli mi své ja] déka pisújem tá znám. Jávļau mi. Áli učíteļča nakarála, tá smo se i bíli. Doļńomálci í Gorńomálci. I níje žénsćete ídemo kəkó štó trébe. Í, oná, sín voj i [j]edə́n i óšte edə́n, edə́n u tréjti, edə́n u pŕvi sə́s ńú ozdóle. A odóvde pá postavíla tó Górńa maalá dá e dá smo Búgari, a Dóļńa maalá, a oná dóle sedí, Túrci. Í nágodi, tá níje nadvímo s kámeńe, z gráńće s édno drúgo. Propudímo ģi. Otóše. Tá dá da nadví[j]u Búgari. Áli ne mogáše da nadví[j]u dodék ne pozováše Sŕbi. Tó své já znám. Té im pomognúše, té ģi odbíše, pá pósle pó Rumúniu pa tám, pá ovám, pá...

7.3.2. Éj, zamrazíše se sə́s Sŕbi í ćé se tépau i sə́s ńí. (Sŕbi i Búgari?). Za Bítoļa. Óće, néće, óće, néće, í šuští, šuští, šuští, strəújemo, kríjemo se. Á dójde vójska, ćé se bíju. Na gránicuvu, túka gránica, postavíše vójsku búgarsku. A sŕpska si pə́ otám, ćé se bí[j]u sə́ Sŕbiu. Púca, púca, púca, tə tə

səga ní^je onám na tu stranú pobégnemo. Dečíca, devójčice, mládi, a stári ostánu u sɛló. Tiće. Nígde vojská. Za jednú nóč se priberu. Smiríše se. Ní ^ima búgarska, níma sŗpska, níma nikój ʇu íde. Pá baíšta mi təgáj béše otpúšten. Pá se dígnu stárci, tə ídu da víde kudé se dénu táa vojská. Palátće, ká se ubelejálo ot túku rídovete kudé se vídi. Téraj, téraj, téraj tiće, ára čú če smo Búgari, ára čú če smo Sŗbi, ára čú če smo Búgari... Múka e goléma bilá. Pátńa e bilá goléma. Glád je bíl golém. Pá se pái žíva óstana.

7.3.3. Pá si, ájde, zatepáše se sə Sŗbite véči po drúʒijat pút se zatepáše. Túka se bíju, túka se bíju, túka se bíju, preduzéše Búgari dó Vlasótince. Sá túva némam pámteńe kólko gódine dŗžáše oní, náši tám koí su tój účeni, kmétove tə təkví bíše, tiќé se setíše, néče təká búde, če si búde ondé gránica. Á túka e bilá. Ájde, postavíše, če búde otvórena gránica, če tó, če onó, če ovój. Jók, pái si se zátvori. Počéše otám da preóde špijúne. Náši ispobégoše ot Sŗbi. Təká ni preduzéše Sŗbi. Své strá, své múka. Ájde posmiríše se. Napravíše gránicu. Sá s dóbro i səz Búgari i... I təká, déte. Ájde pósle počéše komíte. Təmán se oslobódimo, onó komíte nekəkví. Pá se [po onakəv] Kámik kríju, pá kakvó óče se ne stvára. Mínu i tová. Ájde dváes četvŗtu səm se oženíla.

7.3.4.a. Túka se málko posmíri kəmto četíres, kəmto tríes i kudé devétu, málko túka imá meščək dóbro. Pái túka tám se néšto jávi, néšto, áma nesmó slóbodni bilí. Tiće múž mi póslovoʒa, donesé nóvine, pá ǵi kríje od méne. A já ǵi ukrádnem pa čítam. Pa si zavŗtím z glávu, a néču ga pituem. Pa edən púd ga pitá, a ón káže: "Ćúti, ćúti, svášto se príča!". "Pa kvó e, bré, dé mi káži!". "Na žéne se ne kazúje". A já nesəm kazuvála štó səm čitála. Partizáńe če búdu. Tó ot tríese i kudé devétu po četírestu, četíres i

pŕvu, četíres i drúgu, četíres i tréću se závrši tová. Oslobodímo se kobojága. Sín mi otidé da se bíje səs Némca. Éte tíja, tíja e momčé biló eté. Səs Némci da se bíju. I púškunu vidó, i otóše na Kumánovo, izĝinúše, a mójət sín ostáde. Í propudíše Némca, i posmíri se, otəga ʲe naovám dobró.

7.3.4.b. Pərtizáńe. A já tóga sína səm ucenı́la momká. A já səm ucenı́la tová togá sína momká, a ovāj štó je pri méne i dvé devój... čérće, a táa u Makedóniu žéńeta si je bilá u [?]. Kəkvó də rabótim sá? Túka postavíše vójsku bəlgarsku, na Kámikət íma ravnínə. Dəńom vojská ódi, nóčom partizáńɛ. Já ne sméjem túva samá da spím. Tri gódine kúʲću mi napráviše túva, sámo što ispuníše səs kál, já səm mórala da izlázim, ne móže večím tríese dúš stanúmo. Í tája svekŕva mi, i ʲetŕva mi po šéz decá, sédəm, ósəm. Oná po póviše íma od méne. Ové i oné počéše, i ʲájde méne če séle túva, i onó púče, partizáńe ovó i búgarsći, no čím su... A tíja mój sín tám. A stanúmo Búgari, tə búgarska vójska túva. A oní ĝi nakáru partizáńe, tá da krádnu véš. Sínət mi ʲóšte dən. Dəńəm im čúvu kráve, a nóčom ĝi škóluju da zavŕše treʲći rázred, ɛ, kəkó sá ósmo, ósmi. Své razbíram, sámo sá mlógo səm uznemírena i slába. Í, léle, zlátnō, ednó, ednó smo čuváli, i onó če sí pobégne. Í, ukrádnu kokóšće ukrádnu, véš, čaršávi. A túka ščó ʲe bíl ǯandárin, ón je vodíl ļúbov səs mojú zəlvu. A sínət je pravíl rábotu, lelí, eté... Í, ón támo u partizáńe. I ón ga nakarál. Káže: "Májća tí ne sméje samá da spí. No íde, - káže, - górɛ na pojátu". Ímaše pojáta, kolíba, naselíli se ļúdi i seló póblízo za rábotu. "Góre, - káže, - íde, ta spí səz decáta". A múžət mi pázi rúdnikət. Pod Búgarsko. Pod bəlgarsku náredbu. I sváku véčer išlí partizáńe pri ńéga. I sváku véčer ovdéva bilí. I já ka namétnem najmálkutu čérku na rámo i te tógaja sína i éte tógaja, í, edná u Bélo Poļe žéńeta ovdé nagóre, pá na pojátu spímo.

Á pri ńí več sváku véčer doodíli partizáńe, á, áma ne sméje da mi káže, da rečé: "Ne bój sɛ". I [?] ostáne ovdé da se spí, a já góre ne smé^j^em údisana da spím. Ón spí do dvá sáat, pa᷾ pósle íde u rúdnik sám. I sváku véčer doodíli partizáńe pri ńéga. Áli já ne znám.

Í véči otvoríše bój, če se bíju. Véči otvóriše bój. Púca, púca, púca, púca, prokáraju ráńeni vojnicí, s partizáńeto se bíju góre na Stáru gránicu. Onó prokáraju is seló volóve, kráve prokáraju. Túva dóle béše reká odnéla sá dóle pútaᵊt, odnéla reká pa túva, a nájmaléčkutu čérku štó ímam, ščó ^je sá túva u seló, néma jóž gódinu, trí čétiri pét méseca, málečko, piští. Já nósim po sóbu da nɛ čúju. Onó u ednú stránu séno napúneto, u ednú sóbica təká. Samá túka, trí gódine səm samá bilá. Pa káže: "Níje, - káže, - góre, - káže, - pri Drén". Onó drén ímaše. "Pri Drénᵊt, - káže, - stoímo". Kazúje mi na sínatoga, kaᵊ: "Dojdí ovdé!". Onó se izmešáše i Búgariti i Sṛbi. I Sṛbi ovdé doóvde, i Búgari tám, partizáńe. Káže oná, káže, səz decáta íde pri Dóbru góre na pojátu tᵊ spí. "A níjɛ, - káže, - pri Drénᵊt sto^j^ímo". Pa ne smé^j^emo ovdé da spímo, ní^e^ ídemo u plévńu. Pa ká dojdóše, pa zapalíše stánicu, onó ká se, déte, úpuca, pá ká su ísvitka nekví partóne, patróńé, kərtéšnicu postavíše ovdé, te túva íma ravníca: táka, táka, tᵊka, tᵊkaᵊ. I já tᵊká səz decá túva í malóto nósim da ne piští. É, jútre doódi vojská. Káže: "Kədé je krekála kᵊrtéšnica, mámka ti zajebém sᵊgá. Sᵊgá šte te zastréḷem té túka". Ón na dóḷńi íde dvór, a já túka. A čérkata mi tája: "Mámo, léle, mámke!". Á drugíjaᵊt vojník: "Á bre, maní go bé! Á bre, kəkvó ískaš od négo? Vídiš li, káže, da ^je umrélo, káže, i kəkvó onó právi noštéska, kədé je krekála kᵊrtéšnica. Maᵊ ne pláši, - káže, - déte, - káže, - i májku". Čúda sᵊm patíla, i jóž da sᵊm žíva i jóž da razbíram, pa árno i razbíram. Mnógo sᵊm se

p0055361

plašíla. I sá íma mlógo strá, mlógo se rípamo, múčamo, déte.

7.3.5. Áli sá née dóbro. Sá póstrašno, déte. Baštá mu umré, a já ne mógu da ga prátim u škólu dǝ̆ íde. Títa naréǯuje da móra svácí dǝ íma osmolétku. A já némam s kvó da ga pračújem dóle u ʒvónci. Siročé, siromaštíja, némka, rátove. Će me túže štó née išlá. Tája znáe, néka ti oná káže, áko méne ne vérue. Nesǝ́m ńú pratíla dǝ̆ íde. Da móra da dadém túžbu. I já odéka da ǵi dádem. Múž umré, ne mógu pénʒiu da dobíjem, pará néma. Decá povačála. Edǝ́n fín u Béograd, edǝ́n u Púlu, ovíja ovdé prékaj méne. Páti bós i gól i ón i já, ženú dovéde, deténce dobíše. Némće, bré, štó ne móže da postoí. Da íde u škólu, réko, némam ú-što da ga obúčem. A ká íde pri stóku, na bráta obúče véliku dréju i íde. A tám ga ne mógu já prátim, će mu se sméju decá kóʲa ímau baštú i kojá ímau ú-što da se obúču. Káže će dójde na Cr̥véni Kŕs, pá će mu dadé ón. Jók. Dávau si Jánku i Pétku i Desínku, a ńému ne dávaju. Kvó da mu rabótim. Pa íma koí otplatíše. Ti mu ótplati li ili kakó? (Ísto ko tvójǝ̆t). Znáči za Léʎu e otpláteno, i za tébe li e? Némam, némam páre da otplátim. Kvó da rabótim?

Pa morá da u prátim. É, počé da úči, oná devójčica, mladińá, cvét se rascǝvtél, néʲe ko méne isǝ́l. Nástavnici počéli da se udíraju u ńú. Dojdé, pláče: "Mámo, káže, néću da ídem u škólu". "Má pa otkúde će dávamo páre, nemój, čéro, tǝká!". "Néću! Tǝ̆kvá i tǝ̆kvá rábota e". "Sédi u škólu, nemój da ulážiš po koncelárije". I já sǝ̆m práčena, áko sǝm u tréʲći rázret. "Po koncelárije nemój da ulážiš í u škólu sédi si z drúštvo. Áko namígne ón, i tí namígńuvaj". Évo kr̥s sǝ̆m, tǝ̆ká voj sǝm reklá, sámo da íde. Ne tejá. "Néću, néću". É, kvó da praim? Pa múka, pa némka, pa némka, pa némka, pa néma, pa néma, a jóšte ᵉdnú ímaʲe. Óće da se preméne, óće da se natávre, brát néma štó da číni, škóla vózi dr̥va

ta ni lébom ráni, pénʒiu zadádo dá mu se is..., ne móže da si is... dotéra, néma kói. Múka e goléma bilá. Née sámo za méne. Za mnógo ļúdi. Áli já si móeto znám. Áli móeto nájtéretno biló. Baštá póslovoʒa, póginu sá, a méne pénʒia kólko na vozáči. A ón je póslovoʒa. Áli táko me vatílo. Təgáj režímat. Áli dósta s múke i zdrávļe utéče.

8.1. Mahalé, maalá, níje maalá, ne mahalé. É pa, Tríčkovci, odozdól ídem, Próskovci, Bóžinci, ε Péšinci, Bóžinci, Momčílovci, Ránćinci, Cvetánovci, Kŗžinci, Bélkovci, Ļíļinci. Tó je své maalá. Své je biló ʲedná kúća dvé trí. A tová ʲe sá sve seló lépo. Sámo ne znám, kúće kólko su.

9.2. Kvó sá da kážem? (Otídemo u Púlu, drúgojεče oráte). Aγá. Nasméli smo. Otídem u Púlu, své se drúgojεče oráte, otídem u Béⁱograt, své drúgojεče se oráte, otídem u Makedóniju, Kávədarsko - drúgoječe, otídem prí u Bélo Póļe pri čérku - drúgoječe, ovdé drúgoječe, dó do Níš drúgoječe. Í smo nasméli, pa ne znáemo kóʲe e právilno. I kó da pogódimo, négde i pogréšimo. A otája pa kó se zacépuje tólko, a já počé, já se orátim, ne vélim, kat se kážu decáta. Učí se pa kó decá, təká i já. Oná se zacépuje i práví se təkvá i təkvá. Néje da se zacépujemo, móraš da znáješ, ón [ko vu] "šóļa", a níje "vinʒál". É pa. Znáči, móraš své da znáeš. Í do kəgá će me dŗží Bóg, své da znám. (Do stó i dváese).

10. Íma me interésuʲe da znám, ot kóga se je oná oslobodíla tája Rúsija. Í, nósim u ná-sŗce. Í, pogotóvo ední púti rečém, zášto su me prekŗščaváli, móže da néje dobró. Áli ípak vólim Rúsiju. I vólim da znám, ot kogá se oná oslobodíla? I ká me ponéli da me kŗštévaju Drága, ón póp ne dál. "Néma, - káže, - Rúsija se je oslobodíla, će búde Rúska". I təká. I sín mi rabotí u Rúsiju, u Rúsiju, u Rúsiju. Čestítće, grádove, své čítam.

Rušnák, Rús, i ženáta mu Rus... i oná me je

naučíla, bré, té ja onó kvó da nakúpim íkone po cŗkve. I decá mi kŗščaváli su mi. Í, Rušnák iz Rúsiju. Ímaše iz Rúsiju u rúdnik rádi ʲedən, pá doódi kod nás. U rúdnik. Pobéglo otám. Imálo nekvó revolúciʲa, bré, móra da ʲe tə̄kəv. Óšče təgáj ispobégli. Káto se je oslobod... Káto ʲe biló u revolúciju ta se ispobégli. Póp ímaše, ímaše rudári, názornici Rušńáci. Pá ǵi dovedé čovék na káfu í, a já se pa razbírae, sá ené ne mógu, sá sə̄m nasmétena mlógo. Néje to neznáńe, sámo səm useḱírana, seḱíram se málko. Ot túrsku gránicu dodék, své tki ǵi iskazála, své znám. Áli prevŗkne me málko. Í, málko se i zamórim.

Pá ká grád ńú kləca, ká némka, kó evé i sá, ká, áli se živílo, déte. Pə́ se bóļe živílo négo sá.

Otidé li si nevéstata? Léle, já mu ne... Otidé si?

b) Zarinka Zvetkova, geb. 1898.

2.1.1. Té tová mi je baštá. Eté mu pójas pleténi, eté mu čorápci, opə́nčaļće, evé mu opə́nčaļće, evé mu opə́nci, té tová mi je baštá. Éte ga glédaj da vídiš. Te pójas. Pa kápa. Tová ʲe dorámče, tová se ʲe tkálo, pa terzíja se šíje, pa nóse. Eté i mú i drugarí, kói su, te evé edə́n, te óšte edə́n, te óšte edə́n, belétine. Te óšte edə́n evé svirač kudé svíri. Aγá. Eté Rúsćin baštá, eté Rúsćin baštá.

2.2.2. Čérḱe ímam sédə̄m. Sína ímam trí. Trí. Déset. Désed dúš ímam čéļat. Sá li? Já u stó gódine. Déset dúš. Troíca sína i sédə̄m čérće. A ódi tíja, ódi tíja mojí désed dúš što ʲé poródica ne mógu da ǵí izbróim. Bróim, bróim, bróim i gréšim ǵi. Dváes i šéz dúš unúci i préunuci. Na čérćete i na sínovete. Decá, kudé... Kómu dvé, kómu trí, kómu dvé, kómu trí təká su mi decá své. Edná sámo ímaše četri, čerka mi. Oníja své təká. Po dvé po trí. A ódi tíja večim

pa máni ga. Na Bóga səm dalá dvé pŗvńa dečíca štó səm našlá. Dvé su mi umŗlá.

Sá tová ne mógu ti prikážem, unúčetata ti kazá, unúcite. A préʲunúčetətə, préunúčetətə kəkó da kážem. Ájde da ģi rédim. Cvétina, Cvétinite sú troíca. Na ednú mi čérku. Trí. Dvé devojčetíʲa, ednó múško. I Nínkinite su troíca. Eté ģi šés. Péta. É, Dəlģinite su četvórica, Dəlʒini su četvórica. Ájde, pisúj ģi i təká. Ájde sa, ájde da devojčetíjata da ģí iskážem. Nétćini su troíca, Nétćini, troíca. Ļubínćini dvoíca. Ánćini dvoíca. Ļiļánćini dvoíca. Iskəzá li ģi? Iskəzá. Iskazá na čérčete. É, na sínovete troíca. Troíca na ednóga sína. Troíca sína. Néma čérku, no troíca sína. Edən. A ʲedən troíca, a dvé čérće edən sín. A ovíja ovdé dvoíca. Tíja mi dvoíčke ímaju. Oní mi dvoíca ímaʲu. É, ízračuna li ģi?

Unúci i préunuci. Á pa sáď u préunucite, paráunuci ímam. Səm mučíla ģi iščuvála mi. Po svét svúde rédom. Kój [?] Béograď, kój. Na své stráne. Ón je pá u Blesávicu ímam, unúka ímam. Sín, od déset dúš. Oní su pri méne í da í su mé da čúvəju. Ájde [?] koʒá púti rečém.

2.2.3. Idóste li pri Rúsku? É, oná své odovdé do ondé, své oná zapážə, své oná. Níje smo bilé etŗve səs ńú. Trináese gódine smo sedéle záʲedno, é s túə babíčku. Bilé smo si ʲetŗve trináese gódine smó si sedéle záʲedno, pa se pósle rastavímo. Déca záedno pa, é-e ovdíja pá po dváese dúš u ednú ížu, po dváese dúš. A sá se ne sedí.

3.1. Oženíla səm se, oženíla səm se, momčé səm si uzéla, svádbu smo si pravíli. Ma kó smo se upóznali, ovčarí, ovčarí, jedən otúd, jedən otúd. "Pŗté, ovdé a ŗ ŗ eγé". Kóze, kóze, óvce, kóze. Ovčarí, ovčarí, ovčarí, ovčarí. Ovčarí i zapoznámo se. Zapoznámo se i uzémo se.

3.3. Begála səm. Ot pút. Éte təká. Idómo ná-oro í

od oróto, í od oróto us pút. Ləko se izmerímo. Izmiríli, dojdé mi baštā, méne dovédoše, púške púcaju, svírće, národ púna sóba, i baštá mi od vráta íde. Ón golém čovék. Íde od vráta. I oní tíja déverjeto mi, koíto mi: "Pardón!". Ón sámo káže od vráta pardón. Dá mu se ot strá ne dáu də ulézne. I oní stanúše ední tám, ední tám. I ón óp óp óp pá préd méne: "É, - káže, - kúčko, štó trážiš túva?". Kúčko, štó trážiš túva, tová səm pantíla. Já si ćutím. É, pú, pú. "Jél te srám?". Tá me úpļuva, úpļuva. "Néje te srám bráta dá si úzneš?". Ní si pa néšto rodá si ón. Rodák si se. Aγá, kudéto səm sé udalá, pa kážu da smo bilí rót. Tová, í baštá si mi otidé, í, pósle si se spravíše, pá si otóše ná pomiréńe pri baštú pə.

3.5. Si prəvímo gósje, pa si pravímo svádbu pa. Tová smo rabotíli, tová. Pa svádbu, pa éte təká, éte təká, svádbu si pravímo, pə národ, víkaju si komšíje. Svírće si ókaju, pa sí na venčáńe ídemo pə. Kudé li səm se venčála? Tíja rét ká səm se já venčavála, u ʒvónci u cŗkvu.

Túka. Pri Ivána učíteļa. Eté téja íže. U ížu, u ížu ovólka sóba. Ovólka sóba, pa móže dá i pógolema bilá. Sóba, svátove, pá svádba. Astaļé pa, eté təká, národ. Néje sámo já, no éte tája biló, s ní ka smo se ženíli. Təgája təká. I sá si je təká. Troíca səm si ženíla. Své səm si dóma pravíla. I ovdé səm udovéla. Pa pósle se razdelímo i izléznemo ovdé, tə iznapraímo íže.

4.5.3. Pódnošće, razbójət, tkála səm své. Platnó, cŗǯe, uzglávice, košúļe, svášto, své.

4.5.4. Naréžemo ot kóžu, govéǯo, svíńsko, pə ostružémo, pə nadúpimo, pə vŗ̌ce nasúčem, nasúčem, nasúčem. Pə práim, práim, práim, práim, pə opənčaļće napredém, pa sprégnem, pa umótamo upənčaļče ná-noǯe.

5.3.2. Slávu? Svetəc smo si slavíli stálno, ídem si nə Svetəc u seló, a sá manúmo seló, sá si kolačək

režemo. Dóbǝ̂r dǝ́n, ka é, svaći réže koláčǝk. Á napréd u stáre gódine idémo ot ížu nǝ̂ ížu. Rɛ́nǯelov dǝ́n i Svetí Nikólu. Komšilǝ́kǝt. Pe-šestína, pǝ ájde. Í u nájnapréd o pri tébe, pa pri méne koláč režemo.

6.3. Nísmo. U tová nesǝ́m išlá, nisǝ́m išlá i škólu, ní t kǝ́žem. Nismó se učíli.

10. Jednóš su me ispítuvali u zá... prodávnicu, tǝká dvoíca. Pá me ispítuvaše, ispítuvaše, ispisáše. Ispisáše, [mále, dóle ímaše] od Vučídel prodávnicutu. Prékaza, prékaza na tóvaja, prékaza. Bájɛ tája žená, tǝ̂kvó é tová, já mláda pó béje. I tǝ̂ká. Pǝ̂ ájte séga da mé pisújete, pisúj, pisúj, pisúj.

Dodék sǝm bilá ovǝkǝ́v pómladǝ̂čka, išlá sǝm tǝká, pó tr̥gu kudé ímamo sá u sɛló, sálu ne znám kǝkvá ni je. U seló ímamo sálu, kážu, ímamo sálu. Práimo. Nesǝ́m otišlá, ne znám kǝkvá ʲe.

c) Nikolija Nikolova, geb. 1915.

2.1.1. Májka mi je biló ísto siróče bez óca. Baštá mi je ísto bíl bez óca. I mácu oženíl, uzél mi májću, oženili se tú, tú su [su] ísto u sélo. Pogotóvo i komšíʲe. I tú su si se oní stavíli, uzéli su se i pósle... Baštá mi je imál mámu, májću. Á i májća mi je imála májću. Pósle otómo nǝ̂vámo.

2.1.3. Oní su, baštá mój i májća su dobíli ósǝ̂m decá. Su imáli. I tó je biló, imála sǝ̂m dvá bráta, óba su umr̥lí, a níje smo ostále, sédǝ̂m ćérće. Í póstarǝ̂ své od méne i ženíše si, i já sǝ̂m se pósle udavála. Ísto u sélo ovdé. Dóbro sǝm proživíla.

2.2.2. Sǝs múža nesǝ̂m imála nékvi problémi, ímam dvá sína, já. Sá ímam unúci, dvá su mi se oženíli, edǝ́n ʲe sá u Áustriju ošǝl pri bábu i pri dédu s nevéstu s mládu. Támo su májća i baštá na nevéstutu. A edǝ́n si mi túva, te tóva mi ʲe unúk. Í, slážemo se dóbro i životárimo, nǝ̂ seló smo sirótińa. Ístina e, lépo

smo si proživíli, áli sá stáde vélika skupóća, ta málko téško za živóta. Pə ko se móže. I táko.

4. ...a níje túva seļáci, no nígde ne ídemo, túka rádimo. É, mládi múžje ídu u pečálbe, doóde, kój kudé i təkó. A biló tó. Kósimo, béremo séno, óremo, kópamo, áko se ne ráȝə. Pónovo pa sá izgoré své žívo. Pá súša, súnce; pa súša, slənce.

4.4.2. Pomuzémo, pa ga procédimo da búde čísto. Pá ga potsírim. I onó se váne, i pósle sípəmo u kŗpu kážemo cedíļa, i onó se iscédi, pritísnemo ga pósle, i onó se póviše iscédi, í isečémo ga, i réžemo, pa sólimo i táko. Kəgá kvó si íma. Právimo si i sírene, právimo si úrdu, právimo si pósne rábote məzetíja. É pa úrda se prái təká: utúrimo mu i potkvásimo mlekóto, pa mu sípemo i majú málko, pə se onó váne, pá ga sípemo, tá se iscédi, i zbéremo pósle. Smļzémo.

4.4.4. A təkó se kuválo. Krómpir, méso, i napráimo mu zápŗšku i zagótvimo ga i təkó, ućipí se í.

4.5.3. Snovémo, tkáemo. Təkále smo bálo za pantalóne za múštinu, za múšku stránku, pa tkáemo platnó za košúļe, pa cŗȝe smo tkále, litáci. Nósimo, ne nósimo ko sá súkne. A litáci, izətkáena, ta gi pósle otcŗvimo, u bojú ufárbamo i šíjemo, i nóse. É pa, národna nóšna, níje práveemo litáci, tám nízamo ʒi, práimo ʒi, pósle otkúpu túva za národnu nóšnu, nóse. Təká poglédaš na televízor, pa igráju.

5.3.5. É pa təkó se koleduválo. Dečíca nájutro se díʒamo, kóje si májću íma, kóje bábu, kojé kogá. Mésimo, zaméšamo tésto, léb. Pečémo tám kolačetíica po óbičaju. Kolačetíica, dečíca doóde s tojášče. Na Kolédu torbíčće zbíru kój kvó si im dadé, kój parú, kój təkvó si im dávamo své kvó, kój kvó íma.

5.3.6. Ȝúrȝovdən təkó mi slávimo. Kóļemo jágne, na Ȝúrȝovdən, pečémo ga na rožən, rúčamo, jedémo, pijémo, vesélimo se i táko, muzémo óvce. Óbičaj. Na Ȝúrȝovdən. I táko. Pórano béše igránka, veséļe,

múzika u seló, ídemo na Slávu dóle, nósimo jágńe, nósimo réd rábote. Koláč, póp doódi, svešténik, presečé koláč, í... štó póp si úzne, štó ga sléduʲe, i onó óstalo koj jedé, kój ne jedé, vŕnemo se kúći i táko.

10. Biló nékude si, áli ovdé báš kod nás se tová néje dogodílo.

Vláči se pó-zemḷu púžeḷ, pó-zemi se vláči pŕtrovoḷák.

595. Jabukovik

a) Milosava Petrović, geb. 1908.

1.2. Sə́g kod nás léb néma. Náše prodávnice, svŗni dóle u prodávnice il góre ídi vídi, íma li néšto da se kúpi. Šikér néma, káva néma.

2.1.1. Ródena u sélo, Jábukovik. Ísto smo si ovdé ródeni. Jábukovik, sélo. Míka, tój mi baštá, Míka. Já sam málo déte ostálo, i já né znam da te ləžem kakə́v je bíl. Kákav tŗgóvac, no próšļak. Tórbu na rámo pa^ə^ u pentŗlák, u kočarí^j^u. A já sə́m déte ostála i tə^a^kó. Pa ísto i oná odóvde ródom. Bóna se zovála. É, pə od ovúj. E óvde dóle e kúća bilá, blízu réku. Pá ovój Səstav Réke, ódma góre na Səstav Réke. Dóļńa malá se káže.

2.1.3. ...séstra plakála. A já sə^a^m ńú bíla, znáš, tepála sə^a^m. A ón, táta mi réče, káže: "Čérko, dá je táta da te ne bíje, tój če ȝádńo vidéńe". I stvárno e jés takó i biló.

2.2.1. Ón je bíl u osə^a^mnáez gódine, staríja sə^a^m já od ńég^a^. Pínter je bíl. Právi káce, buretíja. Tóva e pínter.

3.2. El tí kazújem, ustəkme devójku pŗvé. I [dəve] rékla ovó, tí si otél ovú, išəl si na təkméž. Petína, šestína, kólko si povél drúšvo. I tám si se wzél devójku, prijateļíli ste se ví. Pósle ujútru ídu svátovi. Pa tí si pričál sas ńí. Oná óče tébe, tí óčeš ńú, í če se uzímate. Izrukújete se, poļúbite se s oníja rodíteļi.

3.2.1. Sə^ə^ svátove, zbéru se svátove, ídu tə istəkme devójku. Pá se zbéru oníje domaćínsva, tóva íde u príjateļa da se prijatéļi. Í, prijatéļe se zbére

dváes čovéka, tríes, kakó mu se odréši, rešéńe kakó si oní nájdu. Kúj mogúćam. Í támo ídu na mír, i pósle dójdu otúva. I ovám došlí ļúdi, zbére se svádba, póklońe. Kúj odnél jágńe, kúj odnél járe, kúj odnél svińú, kúj odnél kokóšku. Í, s píjeńe, s edéńe ļúdi, prekára se nóču i [?]. Na mír ídu pósle, na gósti. Pa nóč ka^{t} se prekára ídu, príjateļ íde otkúde e devójku uzél na gósti. Pósle pa oń, tíja dójde kót príjateļa. Pósle pa oní íde kod ńé. Úzne dése čóveka, dváes, kólko kogá íma ród.

3.5.4. Spremálo se s oproštéńe kompír, méso, čórba, za sédeči, éte tólko. É pa pirínač, pa méso, née sək kakvó što e úmleto méso, onová sečém sas nóž. Pá ga uméšam támo u kakvó práim, túram pirínač, túram méso i napúnim papríku, napúnim i réd, réd, réd. I pŗsneš pirínač pomálko, i eté ti sárma. Təgəšńa, a sá... Á i praílo se u kúpus, u zéļe, pa unútra u nasečéš, nasečéš, pa zavíješ e i túriš, sváriš, ispečéš, zapŗžiš. Starínsko.

4.1. Imáńe. Pa níje sámo ńegóvo imálo. Ísto Drágana ovdé baš tó e, ńegóva májka pa ováj, pa ovdé íma [?] komšíje, íma čétiri kúće. Áli onó u padéniju, nesté vidéli. I tólko. Áli néma od imáńe níšto. Sága néma da rádi, néma níkoj da korísti. A dodéka íma léb, če da edémo, kad néma - i néma véče edémo.

4.2. Újutru mí se dígnemo, naránimo s govéda, po nášinski. I ídemo da óremo. Néma plúg, néma rálo, jerəm dugáčki, pa tevezí ozdóle. Uprégnemo govéda, óremo, óremo céo dán. Pósle pódne úznemo, pa ga zavláčimo z branú prúće. Él me razúmeš štó ti prí...? I poséemo i zavláču. I tój ni se ródi žíto. Tú ma léb edé. A səg ǯavóla, néče da edé. Ne óremo, néma da edémo. Žíto li kvó su seáli? Krúške, jábuke, slíveve sítne, jučér ti tój pričá. I tój [so sadé]. Kompíri smo oráli, gúte po nášinski, posádimo. I posádimo i izvádimo i jedémo. Ság i tój néma, izgoré.

0055361

4.5.4. Zakóƚemo svińú, pá u oderemo. Pa razəpnemo onój kóžu, pa se išúši. Pa úznemo vezír. Pa təg své izbeléžimo, izbeléžimo i isečémo opənci. I pósle édni véliki opənci, édni máli, kúj kakó čovék u kúću íma. Í na sví napráimo, usúčemo vr̥vcē, napráimo opənci i obúj... navr̥čkamo [na léd] i žápčice i obújemo se.

5.2. Bíle su sedeńke, zbéru se žéne, devójke, upévaju, smejú se, sedeńkúju.

5.3.3. É pa išlá, devójka si se spremála onáko kəko, se sprema, kój kəkvó íma, obuče se, preméni se. Oníja domaćine oméseju pogáču, koláč, omési bánicu, pa omési i ispeče néko méso. I íde Səbór. É, napráeno edná sóvra, pa si sturíli koláčí sví na rēt. Tí, já ímamo ovóga, tí ímaš onóga, sváki svójega róda prikarál, ručál, píl, jél. I təkó.

6.2.1.a. Imálo e trí bráta. Radoín i Ilíja i Veƚa. Oní su sví pomínuli. A dvá, na dvé májke čétiri sína su otišlí, təg sví su dóma došlí. I təkó.

6.2.1.b. Imála edná jábuka, pa rodíla trí jábuke. A imálo tri bráta. Táj tri jábuke na téj na tíja tri bráta toj své bilé devójke na sví tri bráta. Áli sváku gódinu ńi bére alá. I ne móže da se oní ožéne. I oní se rešíli nájpr̥vu gódinu jédnu če da čúva nájstari brat. Ón ne mogál də učúva, onó pobégla, vu obrála jábuku i pobégla. Páj drúgu gódinu čé da čúva srédńi brát. I ísto i ńému təkó pobégla, ne mogál də dčúva jábuku. É, tréći, gódinu če da čúva nájmladi brát. I ón se rešíl, če da úzne pore onú jábuku své če da usádi tr̥ńe i šipcí, znáš. Í če da čúva jábuku. Í, kad on razbúdi, áko pádne, ón se razbúdi, í če da učúva jábuke. I ón záspi, pádne i poglédne, oná alá u jábuke. Í on úzne, pá ju br̥zne i, oná imála tri gláve. Ón voj ednú glávu oceče, oná si po ńú begála, ón po ńú, po kr̥v begála i oná otíde na dóƚńi sprát. On úzne, pá se sćíne na dóńi sprat. Pa úzne táj tuj stáru naj devójku i br̥že pa isprāti za sréḍńoga, za

stároga bráta. Pósle vr̥že táj za srédńoga bráta i ńú vr̥že. É, táj štó e nájmláda bilá, ońá bíla nájlépa, úbava. Áli ón se zabuníl, néče da bráća ńéga da izvučú pósle. I on úze ta vr̥že ńú, oná re... kazála: "Néče da oní, - káže, - da tébe izvuču póse, nólo tí, - káže, - a vr̥ži ovádj trúp, ováj trúp áko izvučú, tí se pósle vr̥zúj, áko né, tí nemój se vr̥zúeš. Ulézni u tú[j] i túj sóbu íma tri ovná. Í, áko potréviš béloga ovná, íma te izvučú, izlézneš [dosé na] vŕ, na sprát". Áli on potrevíl cŕnoga ovná, i potrévi, i snesé ga na tréći sprāt. I on nájde tuj alú i [?] pištá, pištá. "Šta pištíš?". "É, tri gódine, - káže, - dóšla néka živína i níkako pórodu némam". "Pá, - káže, - móže me izneséš na górńi sprat?". Káže: "Móu. Áli, - káže, - da zakóḷeš trísta ovná. Í, - káže, - své da išušeníčiš onój méso. Čím já rečém "píu", tí da mi túriš pečenícu u ústa". I své tǝkó, on i zaklál tój své i vr̥že s tój i čé ga iznosíl, iznosíl. Kád veǯ da izlézne na górńi svét, on rékǝl "píu". I onó néma víše méso. Ón izvádi nóžǝt, pa da izvíneš pot koléno ocečé méso. I dadé i mú ta túri ustá, ón poznál dá e ot čovéka méso. I turíl u ustá i ne sé i ne tél ga edé. I izrukuváli se túva, i pójde on natám, onáj čovék ón krívi. "É, pobrátime, stój, - káže, - da te pítam". Ón stál. "Zášto kríviš?". Ón: "É pa tǝkój i tǝkój, - káže. - Já... tí réče tražiš méso, a já néma i océko, - káže, - méso ispót koléno, i já krívim". "É pa, - káže, - stój". Ón stál siromá. I ón úzne sǝ sḷunícu i pḷúne, i onój méso i zarasté i čovék ozdravé i izrukuváli se i otišǝl si se.

7.3. Pa ratuválo se, née káo sá štó rátuju ḷúdi, no púške na rámo, pa íde tám na vrónt li íde, kudé íde. A sǝg li drukše se rátuje, i já ne znáem kǝkvó e. É pa bilí, náši bilí Sr̥bi, bilí Búgari. Él ti tój príča júčera, i partizáni, drúgi ne imálo.

8.1. Pǝ íma Pétrovci, Lǝništárci, Paúnovčańe, tój

su Dóḷńa malá. Gúḷinci, Ivánove ńíve, Góŕńa malé i tólkǝ́. Néma drúga malá. Kotlarí gi zovú.

8.2. Na túrsko gúmno [što kážu], kudé su Túrci vŕli, kǝ́t su oní sudíli. Sád je túva náša škóla.

10. I víše ne mógu ti príčam.

b) Marjonka Nikolić, geb. 1933.

2.1.1. A ótac mi je bíl Dobrósof. Po zanímańe kováč. Po zanímańe kováǯ bíl, a ostál je siroče u šez gódine. I májka ga ʲe, trí sína imála, sví trí poginúli, ón se četvŕti pósle ostál, siróče. I ońa ne imála s kakvó da ga, ńego ʲe naučíla da prái ćumúr i da búde u dugáńu, tá da se ráni, da ráni ńú i da se ráni ón túva, da ne íde po svét, nó da sedí túva. I pósle tóga je uzél móu májku devójku póstaru déved gódine ńéga. Gázda čúeni, čúeno domaḱínstvo, Lépoja. Ón ʲe bíl čúen u náš kráj. Óna došlá mója májka za ńéga, ón bíl sedámnaez gódine, oná déved gódine od ńéga stárija. I očúvaju nás sédǝm decá, očúvaju. Pa pósle edǝ́n, ón níje išǝ́l nígde, tú ʲe bíl, tój zanát ni e, s tá zanát ni e raníl, sǝ́s ćumúr i sǝ́s, u dugáńu e rabotíl. Pravíl sećíre, plúgove, tŗnakópove, mǝtíće, seḷáčće téj stvári pravíl. U dugáńu e kovál, káko Cígani. Kovačlǝ́k, znáči kovál ʲe u dugáńu cŗn kakó Cíganin, ta ní e raníl léb[om].

Í, a májka dóma, nás čuvála.

Od májćutu. É pa li, mojá májća bilá stára, imála, bilá gázdinska čérka déda Lépoina, a mój baštá bíl siroče, imál šesnáez gódinɛ. I oná če se žéni za popá, za učíteḷa, óte ju učíteḷ, óte ʲu popóve, oná Lépoina čérka gázdinska, lépa, a ón siroče, ćumurǯíja, u dugáńu, cŗn, próšḷak, néma níšta i nígde. I onó súdbina biló, mojá májća, tǝ óde takmenǯíje za ńú, popóve, učíteḷi, kóse okačúʲe na Lépoina čérka. A mój baštá níšta, siroče. Šesnáez

gódine, Kraļíčin sín, siročé, néma níšta. I onó súdbina išlá, išlá, išlá i došló, i dójde oná za mójega baštú. Ón šesnáez gódinɛ, oná déved gódine póstara od ńéga, tí tə̂g izračúnaj kólko gódine oná pós... Naprávɛ svádbu, pósle decá očúvaju, lépo své pošló nápred, i své bílo dóbro. Áli je ón nás toj své i isčuvál sas ćumúr. A níkoj tə̂g u škólu née išə̂l. A ón [j]e na vráta sə̂s, née znaló se za písmo təg, née sámo ón négo née níkoj išə́l, ne-[i]málo škóle ovdé kod nás nígde. A ón úzne na úglen, pa na vráta pisuvál, došló mu, vidél slóvja, pa na vráta sə̂s úglen pisuvál. I oní vidéli, da ón móže da búdɛ ђák. Pa úznu, pa ga dadú čə̂k u Kálnu. Sámo edíni ón u Kálnu, ne znám, kólko e biló kilométra. Tí səg znáeš, baštá góre, pə̂ bi móg də̂ znáeš, kólko e Kálna kilométra? I ón úzne... Bóriša, kólko e Kálna kilométra? I ón [j]e tój péšći išə̂l odóvde tə̂ u Kálnu. I sámo edíni ón iz Jábukovik išə̂l u pósle u škólu. (Odóvde je pétnaes í po). Éte, tólko on péšći išə̂l, jútrəm i véčerəm u Kálnu, u škólu. I pósle e bíl kmét, i sə̂s tój magacinér, i u dugáńu. I sə̂s tój pósle obogatél, i sínove su mu [po fáti] ímau svášta i sínove su lí i škóluvali i své to si səz dugáńu. Sə̂s ćumúr. I tə̂ká e mój, mə̂já májća, da se žéni za popá, za učíteļa, tražíli u ļúdi, a ón bíl níšta. I išló, išló, í u mój bə̂štá e uzél šesnáez gódine, óna od ńéga déved gódine póstara. I pósle e ón umŗl déved gódine pred ńú, oná e pósle po ńéga žívela. Tój su bíli dóbri domaćíni, dóbri ļúdi. Slagáli su se lépo, áko e oná bilá póstara. Lépa žená. I tə̂kó.

2.1.2. A pósle mi je táj sestrá umŗlá Vérka u treći rázred, [dalá vu [j]edná] ńénoga bráta, ón... Oná née moglá da podnesé u drúgoga za nás voj biló žál i umŗlá e, Vérka voj e biló íme. Pósle su oženíli tóga stároga sína, Ránђel se [j]e zovál, Ílić se prezívə̂o. Oní su pŗvo ńéga oženíli, uzéli su snaú ovdéva iz Ilí[i]ni, Maríja béše edná lépa devójka i ón lép. Ón

devetná..., ón ʲe bíl šesnáez gódine li, sedəmnáes li, a óna e bilá dváes i dvé gódine. I ožéne óni ńéga, nesú imáli sédəm gódine decá, pá su ednó deté rodíli, i jóš né imálo gódinu onó se drúgo ródi, i jóš né imálo gódinu, ónija pogíne. Partizáni, u Cr̥venu Jábuku e tám pogínul, ovdé e ráńen. I jóš si žív bíl, oní su ga zakopáli. Dá ga ne nájdu Búgari dá ga pá dosečú. A tíja brát štó drúgi Sánda, oní su ńéga otkaráli u partizáni, támo e negdé bíl šés méseca u bólnicu, ruká mu e ot mašín... ot kúndak ovdé, u bórbu mu e túva, na bój se dígal, i šés méseca e bíl u bórbu. Sestrá pr̥va štó e stára, onája se oženíla za oficíra, pə se nekvó razvédoše, oná néma decá, oná živi u Véliki Ízvor. A drúgi brát, štó... treći brát, né, ón útepa rúku, pósle se óženi túva sas səl̦ánku si nášu túva. Pósle se já ožení, i já ovdé dojdó, já səm imála petnáez gódine, ón šesnáes, óba se oženímo, néma léb, néma s léb. I təkó baštá bólesan, májka, snā, májka samá kúka túva, snā udovíca ostála. Níʲe smo, treća sestrá edná ímam mláda, rodíla se pósledńa, sédəm gódine od méne mláǯa. I níe smo šéz žéne u kúću, néma léb, néma s léb. I níe se móra žénimo il cénimo. Znači, il móraž də ídeš də paséš óvce, íli də se žéniš kə te tráži nekój. I já se ovdéva oženim, íma léb ovdéva, káo bojági domaćíni í, a edná se oženi táj stára sestrá za oficíra, pa ne mogáše, nekó vu ískarao pósle, oná li pobéže, ne znám, turíše se. I táj treća sestrá se pósle óženi, i sví se níe oženímo, pósle se óženi i snaá. Múka, nevól̦a, znáeš kəkvó e kət se snā is kúću oženi, tó je nájtéška stvár. Deté siročé. Pósle se óženi i detéto. Póginu voj múž, zgázi ga tám tráktor, səg i oná udovíca. I májka umré, ótac umré. Səg na tóga trećoga bráta žená səg e umr̥lá od rák. Méne póǯinu čovék. I təkó smo níe náša poródica e təkó, dosəg. Biló e édən réd dóbro. Tíja stári brát íma dvá sína, tíja sredńi

brát štó e - dvá sína, tíja tréći brát dvá sína, já čét[i]ri sína, drúga sestrá štó e, oná íma dvé čérće i [j]ednóga sína. A táj stára mi sestrá néma déc[u]. I níe smo takó, takó e náša vamílija prošlá. Biló i dóbro, bílo i lóše. Sək smo ón udovəc, já udovíca. Táj ni brátanica udovíca.

3.2. A napréd je biló, čúje se devójća íma, i svékar i svekŗva otídu, ta dadú na devójčeto páre. Páre voj dadú, i odnesé voj svekŗva kraváj. I oná áko óće, oná úzne páre, neštó voj dadú el kŗpu el neštó voj dadú. Málko i oná úzne. Tó je pŗvo proševina. Pá pósle íde momčé i petína ídu pósle el sedmína, práve ćítku. Odnesú ćítku, pogáču, bánicu, kŗpu, páre. I momčé íde, i oná pa ńí darúje, znáči dadé im dár, kojá kakvó íma, zavísi kój e kakəv domaćín. Í, tréćo pósle íde na dógovor svékar el svekŗva, dójdu dogovóre se kakó če da búde svádba, kət če da búde svádba, koí če da búde kúm, koí stári svát, koé tój své kólko se spréma dár, koí če ot kogá da darúje, kój če kúma da darúje, koí stároga sváta. Tój si své dogovóre lépo. Tó [j]e dógovor.

3.2.1. É, pósle dójdu, úveče se zbéru svátove i ot sréd nóč, zavísi kakó daléko devójća, svátove, svirači pójdu za devójću. Támo devójća se na... do təg oná spí, dígne se, naćíte. I déver cipéla unesé, i u cipélu túri parú i obúe snájku, óna ńému dadé dár. I zəlva ednó, íma kod ńú zəlva, zəlva dŗží nevéstu, naćíte, zəlva za prévez dŗží, a momčé, déver izvedé za rúku nevéstu, támo predadé na momčé i na dévera ísto, pa íma ńegóv, pa pósle pa tám ńegóv brát li, sestrá i predúznu oní tám. I oná izlézne támo, izrukúje se sə svátove, pójdu i rúčaju, svírači [dúmbala, lámbala] i vedú si nevéstu. Odvedú tam dóma, izlézne svekŗva, zamíne svátove, iznesé síto, u síto bombóne, žíto, páre. Nevésta pred vráta navŗļa préko svátove tój. Í, dadé voj máz éli méd, kojá po tə zamáže na... kojá kakvó

na górńi prág, i tág oná voj dadé pogáču, ta unesé u kúču, i ulézne nevésta támo. Pósle svát ulézne i si píju kávu, rúčaju, igráńe. Pósle istúre póklon, nósiše se napréd ovnóve, sváka kúća kojé mogúćnos, ovón, donél ovná, donél práse, koí kakó. Sóg tój se manúlo, néma, sók se drúgoš práve svádbe.

3.5. I tíja dón i túj nóč sviráči, veséle, jédeńe, píjeńe, i préd-zoru kód óko trí sáti póčnu se rastúraju, koí se opíu, koí su mangupári, ostáva i dále, a stári ļúdi se o trí sáti póčnu rastúraju. Í do újutru do sédam, do ósam se rastúri svádba, légnu ta spú i jútre dón se tój zavŗši. I drúgi dón dójdu gósje pa otúd po devójku. I ón túo mu ostánu ńegóvi kuí si dójdu. I prodúže do tíja dón páj, i rastúre pósle. Pósle pa ídu kod bábu támo kod májću ńójnu édón dón. Dévet, dvanáes, devetnáes, koí kakáv na dóm. I zavŗši tój. Kod nás je tákó svádba.

3.5.1. Pa préves, naprávе préves, pa venác, pa ovdé ćítće, i ovdé edná ćítka, i pósle voj donesé kumíca, túva túri, starosvática po ednú túva túri, ta po dvé ćítće túva i ovdé edná. I kád sviráči uléznu oní čé da rás... dójde túva kád da prójde se rukúje nevésta. Oné kumíca i starosvática razvívau nevéstu, tókó se zovéše, a dvé trí pévau, žéna kojá uméu pésme pévau. I oná i voj kumíca své podígne ćítće, ta da se preļávau, decá da ímaju il síto [?] i podígne voj své ćítće. Tókó e biló.

5. Sóg drúgoječe. Sók se omalíl nárot. Sók se náj právi íspraćaj u vójsku kóje, sóg je kod nás tój nástalo, uveličáva se, ináče ovój. Se omalíl nárot. I tókó.

6.1. Née príča, tó je stvárno biló. Óvde náš edón otíde u vodenícu, zoválo se je Ránjelova vodeníca. Í otíde ón u vodenícu, a ńému je biló íme Momčíl. I ón otíde u vodenícu, é, a ńému se mnógo igrálo, stár čovék, ál[a] mu se mnógo igrálo. Ón úzne, pa záspi u vodenícu, krévet imálo nékva krevetínka. I on úzne

00055361

pa légne ta spí, a vodeníca méļe, méļe, i takó učínu mu se, gájde svíre. Gájde svíre, ón tәg úzne pә se razbúdi, mә svíre gájde. Izlézne pred vráta, a onó kólo ígra. Kólo ígra. ǰavolína. I ón, ńému se mnógo igrálo, izlézne, pá s uváti da ígra i ón, igrál ón, igrál, igrál, do kólko e igrál kúj znáe. Í če si íde, ǰavolína préd-zoru če si íde u Kámik. Tój née biló ləžá, tój stári ļúdi kazúju, da biló tój ózbiļno. I zovémo ga Golémi Kámik. I povedú ga óni u Kámik da ga tépaju. Tóga čovéka, íma səg ńegóva poródica ovdéva. Í, povedú ga da ga tépaʲu u Kámik, i odvedú ga na Kámik na ednú povŗšínu íma, ovój səg Kámig Golém, é, ondéva od mós pa góre. I ón izlézne, í če da píʲu rećíu túva. Svátove [povḗ ?], sotońí li véče ga vódɛ. I ón úzne, pá: "É, pomágaj, Bóže, dávaj zdrávje da su žívi mladuncí!". Kát se prooborávi, onó mu kóńska glavá ú-ruće, í u Golémi Kámik. Kát se ón upláši, née u vodenícu, née níšto, i kát se ón séti tój kakó se prekŗstíl, da e ón tój ǰavolíne ga odvéle, da e ón štá e. Pá tŗ́či, tŗ́či, tŗ́či, tŗ́či dó u vodenícu. Néma nígde níšto. Ógań ugásen, néma níšto nígde. Ón təg u tíja strá se zamétne ta dóma, onó dəléko dóm. I úzne májća li e s ńéga, žená lu e, sléznu dólɛ. Onó své po vodénicu rasfŗļano, kəkó kólo igrálo. Otídu oní u [bái] kondír da líju, ón poglédne, onó kóńska glavá ú-ruće. I táj ǰavolína ńéga su təká vodíli. Tój née biló ləžá, tój e ózbiļno biló.

6.2.1.a. Imála májka čérku. I májka túva i ótac u kúću sedéli. Áli táj májka bilá leńíva, leńíva i izlagála múža čé da ón ju ružíl da predé, ružíl ju da predé. Bilá leńíva pa da predé, a imáli déve decá. Da predé, áli oná néče da predé. I úzne pa napredé ednó vreténo, pa ga túrila u kácu. Ón dójde od rabótu: "Préde li, žéno?". Káže: "Prédo, - káže, - naprréla sam púno. Áma tí da ídeš da otsečéš mətovíļku da smótam vreténa, - káže, - púno sam naprréla". Ón

p0055361

otíde da seče mártovíḷku, da móta onúj préǯu. Oná otíde, ón póčne da seče, oná tŗči, tŗči po ńéga, pá: "Eγéej, koí seče vílu mártovílu, žená če mu úmre na déve decá!". Ón se upláši, če da úmre žená na déve decá, pa bŗže tŗči, tŗči ta dóma. Dójde oná žená dóma, née žená ńegóva, tójest neká ǯavolína lu óka, če mu úmre žená. A oná ga lagála bilá. Pa káže: "Ne móže sága smótam vreténo, ál nó dáj da vídim kólko si..." Oná vadíla, vadíla is kácu. Ovám ga izvádi, u ovúj rúku u ovúj ga s tó ga sakríje u kácu, i onó si jednó biló. Broí ga, broí ga, káže, dévet sam napréla. I ón naǯŗnu u kácu, onó ednó. "Zaštó me ləžeš!", - káže. Pa ju bŗzna, ženútu bŗzna, áli čérka če da u bráni. Ón bŗzna ženú, a žená néma nakúde, nó pobégne ús komín, a ón ju uváti ovdé za kósu, a oná voj polovín kosá ostála tám i tám, á u sredínu oskubé kósu. I ság lástovica, ónaj krilá štó íma, edná nagóre, edná ǯi néma nadól ovák, čákḷava voj krilá. Tó je postálo ot túj ženú, lástovica.

6.2.1.b. Múž i žená imálo, pa imáli dvé decá. Áli žená úmrε, é, ón če se žéni. I káže, otíde na tákméž za drúgu ženú, oná reklá, káže, áko némaž decá, já ču te úznem, a áko ímaž decá, já te néču. É pa, káže, némam. É pa čé da ga úzne oná. Úzne i dovedé ón, a ón íma dvé decá i ukáči gi na távan. I naprávi žená édeńe, ón čəs, čəs, pá u paniče pá na távan. A oná: "Má, kakvó, bré, rániš na távan?". Káže: "Dvé, dvá pogánca ímam na távan". Níšta, ón páj si təká, naprávi oná jédeńe, oná o^t^sípe u paniče, odnesé na távan, ón i dadé na decá. Otíde ón na rabótu, oná s pŗšce se ukáči i nájde decá na távan. Káže: "Što-čé-ti, - káže, - ováj decá, dá li si me tí izlagál, já néču da sedím za tébe!". "Pa, - káže, - já ču gi izgúbim". "É pa, - káže, - dá gi izgúbiš ti, pa ču já da sedím za tébe". I ón: "Pa ne znám, kakó čemo gi". Pa káže: "Já ču te naúčim". Pa úznε, pa úznε təg ón pa íz... povedé gi, áli decá slušála

bilá, decá, nesú bašš málečka bilá decá, pa slušála. A ón ǯi povedé u šumák, á onó ednó úzne pá se posečé. Posečé se, deļálo, ponélo nóž i dŗvcé, pa deļálo treščíce, i kapálo kŗvčək negdé negdé pó. I negdé doléko gi ón odvedé i vŗne se ón. Káže: "Sédete víe, já ču da ídem, čəs, pa č se vŗnem pri vás". Oná ostála tá sedéla. Tó je potstálo ovój píle štó óka čovék, i onáj buļína, onáj sóva štó se, tó je ód tój deté potstála táj sóva. I ón təg úznɛ pá ostávi tój deté, o táj decá ostávi túva, i ón bŗže tŗči, tŗči ta dóma. I decá úznu i po tíja krvčək i po túje treščíce što deļálo deté i vŗnu se dóma. I dójdu dóma, baštá gi vídi, kakó če páj. Oná páj néče da sedí za ńéga, decá ón da izgúbi. Oná páj decá sļúšaju, pa ponesé ednó pépel u artíšku, á, i pá ǯi ón povéde dá gi déva negdé, a onó decá bilá stára. Onó edən puštálo, tój žálosno, puštálo pépel ovdé ondé, i negdé on tám gi odvedé páj u šúmu, oná po tíja pépel. Tólko dəna gi néma, a ón zná, i vŗnu se. Páj se vŗnu. I níšta. Páj žená néče da sedí za ńéga, da izgúbi ón decá. Ne móže níkako da ǯí, níkako ǯi ne móže izgúbe. Káže: "Já ču, - ženáta reklá, - já ču, - káže, - təg da te naúčim. Čú da omésim já kraváj, a néma im dávamo da jedú, pá če su oná gládna, a tí tám, - káže, - iznési, pa niz brég, níza šúmu, káže, utŗkóļi, pa se tí vŗni, i oná po tój kravajčé če, - káže, - da otídu i ne móž da se nájdu véč i da se vŗnu". I oná omési kravajčé pústo, i ón odnesé baštáta próklet, pa utŗkóļi tój kravajčé niz brániště, doléko negdé. I onáj dečéta ne moglá da se vŗnu. Nó úznu, pá po kravajčé i zátru se, potíkaju se. Áli múškoto, na múškoto Tódor íme, a na devójčeto Sóva biló íme. Á na múškoto Tódor. I níšta, úzne onó pa se múškoto potíka, udávi ga neštó, a devójčeto zakukálo: "Bóže míli, - káže, - bóže míli, čúda velikóga, štá uradé mój ótac i mója máćiha, štá uradéše, káže, sas méne". Zakukálo kólko

mogló. Pa zakukálo pónovo: "Mój bráte, mój Tódore. Kudé se tí dénu?". Tój deté, devójčeto zakukálo tə́ká, i káže: "Pretvóri me, Bóže, u ptícu lastovícu da odlétim u góru zelénu da já nájdem mojéga, dá já trážim mojéga bráta Tódora". I onó rekló, i sə́g evé ga táj sóva kad zavíje, oná rékne: "Úru lú, brát Tódore". I sə́g i tój pilé, o^{d} tój deté píle potstálo ovój štó sóva voj, sóva ga zovú, znáš, štó buļína ga níe ovdé zovémo, áli sóva ga zovú. I onó óka čovék óka, i kád ga zaslúšaš onó si velí: "Brát Tódore, úru lú, brát Tódore". I tój o^{d} tája, tój píle o^{t} tój potstálo deté, takó su ga izgubíli.

6.2.1.c. Zažení se Voín mladožéńa pa zaprósi gizdávu devójku. Kad natámo - snézi do koléna, kad otúda - božúr do raména. Svi svatóve po [?] otíšli, svi svatóve po kítku nabráše. Vóin bére do dvé do trí kítke. Édnu bére za ńegóvo kóńa, drúgu bére za ńegóvo kúma, tréću bére za ńegóvo ļúbe. "Próstite mi, kúma i starójko, já da ļúbim gízdavu dévojku". Snovedé se da ļúbi devójku, ispáde mu nóžək iz nožnícu tə otséče gizdávi glavícu. Progovára Voín mladožéńa: "Bóže míli, čúda velikóga! Sínoć májka sína oženíla, a ujútru snájku saraníla". Progovára Voín mladožéńa: "Bóže míli, čúda velikóga! Kukovíčke, donési voj vódu, lastovíčke, naprávi voj ládak".

00055361

596. Preslap
a) Stevka Bogdanović, geb. 1910.

1.1.1. Pa za tó odávna e tó, já osamdesé i trí li i dvé li gódini ímam. Ne znám večím, déte. Zaístina ne znám. Bóga mi, gódine ímam. Pá i u glávu me zanesé, pa ni ne znám. I ne znám kvó orátim. Ne uméjem více níšta [pə u kránice dovéd] dovlečé mi i tová, dávu kvo mi dadú da edém.

1.2. Nó evé sā kǝ́ko se, sá pa izgoré své. Néče d íma ni lép. Oskupé brášno. Po pedesé milióna, po pedesé milijár[]. A víe tám kǝ́kó, lelí kupúete i víe brášno? A təká li je skúpo? Poéftino, ovdéva mnógo skúpo. Oskupíše. N[e] móš se s léb[P] izdŕžimo [a drúgo ?]. Nó pa da óče da je mír, pa drúgo své...

2.1.1. Dávno nékakəv Spása néli dóle, ón je umŕl odávna, Bóg u znáe kəgá mi je baštá umŕl. Tó i více ne znám. Já ga večím i zaboravíla sam. Své pomŕlo.

2.2.2. Če mi dávaju dok ímaju da jedú i oní, i ména če dávaju. Pa née, prísno, sínove, pa móra. Éte, trí čérke i dvá sína. Oné su u Palánku edná, i edná támo u Lazańu edná, u Palánku, edná Leskóvac. Své su támo pósebno su. Túj sínove, túj. ...edná nepókretno deté čúva tám. Téško, ne móže deté da mŕda, své ga prevŕčaju, odódavno [ovój]. Pa múka, múka své. Múka, múka, svákí dán víka. Deté múško, désed gódini. Ne móš se obŕne. Sve təká u mésto, paralíza. El néma nígde da se léči tová, néma? Né znam. Pa múka mi své. Pústo, múka, múka, móra čovék.

Sá doodí oná málko, ta sedé dva dǝ́na, sedé, sedé dva dǝ́na, pa s otóše. Pa némaju na plátu. Ováka rabóteju, učíla e u Leskóvac [j]e učílo jádno, pa jɛ

nemogló, tá sam i od ńéga múḱe. Pa sa^{d} dóbro, íma dve dečíca onó. No decáta úču, pa velím, da lí če, já míslim, če ímaju oná da se zapóslu kúde? Kóetə, kóitə néma imáńe. Éve ví^{j}e léli se zapóslujete i. Pa tová, dóbro, fála ti ka. Orátiš təká úbavo. Pa i mójava snáa... Oví^{j}e razdváeoše púno čovéci, i oná néšto čáḷava i... I onó təká, təká lelí. Kój múḱe íma, ón si ostáne bez múḱe i své, təká. Níšta víše ne znám, mólim te, ídi.

3. Oní me prašuváše, svádbe ko sək. Pə velím, práveu se svádbe. Éte ídemo, svirá̆či i svádbe, a sá néma ni svirá̆če, ni svádbe, ni níšta. Təgá je svádba pa barjáci, pa své. Po stáros. Á, po stáre gódine, svádbe, pa ídemo, svirá̆či, pa końí, pa máni. Aá, pə doódi momák da isprósi devójku i dovedé, i pósle svádba se práila. Sá néma ni svádba, néma níšta sa, níšta.

Á pa, spremámo za edéńe léb^{p}, váriva. I barják ḱítu barják ováka tojágu pa barják. I naḱítu ga, i svádbe, svirá̆či, svíru, a sá néma níšto.

4. É pa, onó i po Leskóvacəv za plátu ží^{v}u. Á, velím, dečíca, mojá sná, mojá čérka íma, a kói ta néma^{j}u, léli, móra da ǵi zapóslu decá kojá úču. Léli təká? Móra da ǵi zapóslu. Á, kói ta i rabótu imáńe, oní ǵi néte da ǵi zapóslu. Štó sá néma ni zapošḷaváńe kojá úču. Pá zatová mojá čérka oženíla se u Leskóvac, učíla e, pə i oní na pláču sámo ží^{v}u i oní. Néməju. Sámo dóma ímaju, ta lúk posádu po ednú lejú i néma níšta. A velím, dá dadé Bóg da ne iskáraju tíja kóite. É pa, né no tíja, dá ne, kóite su, kóite néma imáńe da ńi dávaju ńím bɛrem plátu. Pa ne^{j}é li təká?

4.2. Íma pomálko. Nó néma sá, ne rábotu ga, no sámo kómpiri posádu, kvo sək, kvo sək təká, sámo kompíri posádimo, drúgo níšto. A sá pə izgoréše i oné li, néma i oné, i oné néma. Ránije jɛčmík si óremo i r̥žano i své, ímamo pa léb r̥žan edémo pa úbavo. I

jɛčmík pa zá govéda, za onóva za svíńe, za kokóške. A sá néma, sá néma, níšta. Sá i ne rádi s. Kvó češ sá, se zapéklo své, ne rabótɛno, pa ne móže ga ni urabótiš. Dá ga razrabóčue [to pŗvo].

Onó náro sláp sá. Néma kəkó što napréda béše ják, ŗža léb edé, ová veštáčko své to. Pa sláb naroď. Kúde vás móže pó da née sláb i. Á, véliš, súde [j]e sláp sá, néje, néje. ...kó što se oráti, tóva své.

Eté, posadí nékolko kórɛna, pá si izgoré. A znáeš, imálo bi dváes sá ka oprášimo, pa pósle ga zagŗnemo, i íma klás. Áli sá néma níšta, déka izgoré, o súnce izgoré. Štó réče, víe imáńe ne rabótite, némate li íč imáńe, sví? A rána e své dŗžávno? Pa u dŗžávu rabóti li se? Pa dóbro, dóbro.

4.3. Sa néma ni ófce, némamo ni ófce. Níšto. Čuvále smo, čuvále ráni[e]. Čuváli smo po četírese, áli sá odávno e tová, a sá néma níšta. Pa néma. Pə govéda.

4.4.1. Pańáci, pa kópamo, pa óremo ŗžańícu, pá [j]u umélemo, pa mésimo léb, pa s pépel u crepulíne. Crépńe, óva, od zévńu napráimo crépńe, pa u crépńe. A sá, evé ja, šporɛt strošíl, a sá kážu pétsto milijárde. Velím, kəkó su ká se ostróši, də[ə] i səgá li umórem, pá li təká dá e [dá li] umórem. Í, éte təká, tá u crepulíne pečémo, natúramo dŗvá i crepúlunu, pa dím, dím, dím, pó u kúte, máni, kvó e biló. Nógo [j]e múka biló odnapréda. A sá pó ne[j]e múka, a národ bólan své, své bólan, své, své. Néma zdráv da je níkoj.

4.4.4. Á, za edéńe li? Pə[ə] ová, zéle i kómpiri, kómpiri i zéle. Pa túru u šérpu, ta méso túru ot svíńu, í, i méso i zéle i. I naprávе ʒuvéʒ i súpu napráim i tová. I tová. Pə[ə] i ot kompíri, i naprávi ʒuvéʒ ováka u tɛpsíu i šúšpe, ová papríku. Tí znáeš papríku? Tí své znáeš, já ne uméjɛm, ne znám. Mésovo [kúvaeo], ímaše ófca, pa jágńišta. Sá néma.

4.5. ťɛnarí, své ťɛnarí, ťenarí, litáci, pa árač

zašíemo, pa ƙenarí ispletémo, já ímam tə̃kvó nósim sá. Nósim. Sá sam oblékla ová, já si tə̃kvó nósim. Te ímam litáci jóšte. Litácite li? Pa vezémo ováka s ruƙe, pa pósle pa árač kúpimo, šíj pa, šavuḷíce pa, pá ģi napráimo úbavo pa, ƙɛnarí, onó poúbava tája nóšńa béše. No tí móžda nesí vidél, vidél si? Mnógo úbava e nošńáta. A sá néma to, né.

Na glávu smo nosíli tə̃kvó kṛpe belé, belé, já štó bée deté, pómlada bée, pa kṛpu si belú úbavo nósim. A sá eté i tə̃kvó nósim. Sá stára bába, pa tə̃kvú. Á pa na svádbu, sve prévezi, pa naƙítu ģi, pa nevésta, pa.

4.5.4. Obúvalo? Éte tová, opənci si nósimo ovíja práveni štó, ot svíńe, pá ģi napráimo, pa opənčaḷƙe navṛvimo. Pá li, natópimo ģi u vódu. Páj a^γá, zakóḷemo svińú, pa se kóža isúši, pa izréžu kóže, pá ģi natópimo, izréžu kóže, pá ģi natópimo. Pa vṛce, vṛce ot klə̃ćíšta, i napráimo i opənčaḷƙe. Ta təkví opənci smo nosíli, pa móra, morálo. A sá evé ovíja sa pa néma, kážu, skúpi. Néma da se kúpu, velú. Po dváese milijárde. I kó da ģi kúpiš, ka néma páre, dé da némam páre dá ku... dá ģi kúp... kə̃dé, trébu mi páre. Evé, scepóḷƙi nósim.

7.3. Pa ne znám ováka, já znám li rát je biló. Sí čovéci izostádoše, úbavo. Nekój i poģinúl, nekój i néje, təká biló. Nesú təká ģinúli. Tə dóbro ^je biló, dóbro napréd, dóbro. Onó i sáda je təká, Bóg da dadé. Á, ne znám, ne znám koí su bíli níti znám. Ne^i znám. Zár sam já písmena dá sam, pa da znám, a onó níti znám, níti níšta.

10. Onó, a kakó sáa, dóbro li ^je, óva pósmíri li se málko evé, óva mír da s, da óće da je mír, pa drúgo níšta. Da búde. Kážu, Rús nas bráni, éli dóbro? Ta tí od Rús li si? Ta tová. Dóbro onó, Rús ka ne bráni. Néka Bóšće dadé Bóg svákomu Bóg da dadé; née li təkó? Bóḷe da je mír za sví, zaštó da ģíne jádni nárot. Da ģíne. Da si je mír, da si je

mír za svákoga árno, i za tébe i za nás i za drúǵi i za své, za své, za své da je mír. I drúgo ne znám. Drúgo ne znám kə̂kvó da...?

Idé li pri drúgu ženú? Oné uméju drúǯe pó da príčaju. Ja nesəm písmena, ne uméjem. Móre, úbavo.

Pa tová, já n uméjem níšta, vélim, sám Bóg da dadé Bóške, i víʲe da sví da stánete, da je mír, i drúgo.

Ovája káže mójava snáa: "Dóbar čovékə̂v, - káže, - iz Rúsiju, - káže, - mále, iz Rúsiu, - káže, - dóbar". Á, vélim, Bóšče da óče pa dá ʲe mír, dá ste si žívi i zdrávi. Bóg da vi dadé mládi čovéci. Née li təká? Da lí se pomálko míri, él? Á, onó kážu, onija edán káže, ovdéva: "Nás, - káže, - Rús otíma". Tə̂gá li dadé Bóg da ste žívi víʲe i ovúde i súde rédom. Vélim, kážu, otíma ni Rús.

b) Nada Andjelković, geb. 1910.

2.2.1. Já sam nájviše patíla múće. Ot své žéne. Ímaju si múžje zdrávi, pa si ódu, pá si neštó nájdu, tá si donesú ʲél ovə̂s, ʲéli pasúḷ. U ǯuméju múžje otkaráše, tám, u Búgarsko, u ǯuméju, u ǯuméju. (Óti ńínitoga zarobíli tam). Pa mójə̂t je tám bíl. A ón néje mógəl da rabóti. A edán, brát mu, née mu bə́š roǯéni, áli, Staníslov, ón ga tužíl, tá ga dóktur bíl. Tepál ga dóktur. ("Ón méne lə́že, néje bólan"). "Lə́že, - káže, - ón néʲe bólə̂n. Ón, - káže, - néje bólan, no leńív, néće da rádi". Í, i tə̂kó smo mlógo, mlógo sam já izvlékla, mlógo. Kudé múžje su odíli tá da nabávu neštó, túva sam i já odíla sas ńí. Á, pa zarobíše ga, pa umré pósle. Četíres í-ped gódine ʲe imál ká je umṛl. Pa já tríese i dévet sam imála ká sam ostála bez' čovéka. Samá sam decá čuvála, samá sam mučíla, mučíla, i édva sam ǵi s kopríve i sə̂s planínsko tám zéḷe zbíram, múčim (ќiselə́c), ќiselə́ǯ bérem, kúvam ga, múčim. Mlógo...

2.2.2. É, tə́kó e. Á, pa sínove, pósle sam ģi izdṛžavála, trí sína ímam, óba sví troíca su po dvé gódine púne služíli vójsku, níti páru ímam dá ńim prátim, níti níšta, níšta, sámo pláčem i némam dá ńim prá... Otkúde, néma ni kóeto ostála pri méne da edú, néma ni ńím. I tóva šez gódine édno pó-drugo su sví troíca, édan jóš u vójsku i druģíjət se tráži. A sá po gódinu ídu, a təgáε po dvé íde[j]eju. Dragútin pa trí. Ká sam ģi izmučíla i tólko, ká sam ģi odomíla, i kád ģi ožení, já se oslobodí, réko: "Sá[t] če oní rádu", ká oní se dodumáše, pa se sví otselíše. Pá me páj samú ostaíše.

3. Pá biló [j]e úbavo, svádba ka se [j]e praíla. Kój si [j]e mogúćan, a kój kóme [j]e néje mogúćan, kikvá e tə́kvá e. Níje dóbro, onó dóbro je.

3.2. Išəl je moma̋k, ta pṛ́vo óče li oná, pa ká voj dadé réč da ídu za ńú, təgáε óknemo čovéci, i pójdu i svékar i svekṛ́va pójdu, kudé íma svékar, kudé néma svekṛ́va samá, tá ju isprósu.

3.2.1. Pa pósle za ńú ídemo sa svirávči, té [j]u dovódimo, pa pósle svádba dva də́na se téra své.

3.5. Své dva də́na téraju i dənovite i céle nóči dvé. Svádbe.

3.5.4. Pa súpa, méso, pečéńe, pijéńe, mléko, sír, síreńe, své što ímaš strúpaš. Pa své kvo ímamo po kúću, své, kúpuz kúvamo, sárme práimo, súpe práimo. Pá ot kúpuz, pa mléveno méso i oríz, né znam více kó ga zovéte (ќisele tikomíje) oríz. I izméšamo tová i lúk nadróbmo i pṛžimo ga i umótujemo u lísje ot kúpus. Teléќo, kokošíńo uzímamo za súpe ot kokóšќe, i govéǯo. Nekój si íma, ón zakóļe telé, kój néma, ón si kúpi. Své rabótim. (Jágńišta pečú kói). Jágńe, jágńišta pečémo, praščína pečémo. Praščína, a[γ]á. Púno zavṛzláme íma.

6.3. Á, nesə́m, išlá səm čétiri nédeļe, pa na učíteļa mój déda dáde jágńe, tá da me ispíšu da pasém ófce.

7.3.4. Í su si oní ka béše rát, napredášań. Í, néma níšta, i dojdóše Búgari, káže: "Iznosí, - káže, - na decá dréšḱite, če pálat". "Ma, - réko, - čé ni páliš?". "Ču pálim". Pa náša kúća ne može, a ovdéva komšíje béše na édnu stránu sa slámu pokríeno, i oní zapá... vr̥líše onó konópńe, gr̥snice ga níe víkamo. Vr̥líše na kú^j^ćutu, i ńínata se zápali, náši pénǯeri izgoréše, prózori. A kú^j^ḱa sá ni née izgoréla.

A decá su sédam bilá, tr̥péli smo gládni, pa smo se žívi propáli. Pa u bežaníju pobégomo, napraíli poslón kudé imálo múžje stár. A mój čovék je bíl bólan. I otidé u rát. A oní napraíli poslón i [odbégnu] z decá támo pobégomo támo, doléko tám°. Í, u šúmu, i oní napraíli poslón, i onó snég, snék, snég, i oní ne dádoše da uléznem i mojá decá u kolíbu, nó sam ǵí zamotála, i onó br̥zní snég trúpa, a já sú nóč dr̥vá vláčim, i ógań kladém da mi decá ne úmru. A oní si tám súvi, napraíli poslón ubávi i sedú si, jedú si. A já nísam brášno ponéla, níšta, níšta, níšta, sámo decá sam odvéla. I níti pa pláču da rečú: "Oní jedú, dáj mi", - ḱutú si. Mójata decá si svá ḱutú. Múḱe su bilé, múḱe, múḱe, múḱe. Povédomo ednó telé támo, onó u ógań pádlo, pá s izgorélo mu klǝk své-jedǝn. Pá múḱe, móre, léle, kvó smo bi, pa múḱe patíli, tóva ga néma nígde, nígde.

c) Slavena Andjelković, geb. 1931.

2.1. Anǯélkovič Slavéna. Otídemo u škólu, i vr̥nem se i škólu, máma káže: "Štó ste doodíle, ka néma léb?". A já velím: "Pá če ní se smejú ďáci". A oná káže: "Móre, sédete si onám". Pa velím: "Mále, ka dójdem pá ka otídem, ču rečém jédo, áko nesǝm". Ta da mógu, da me néje srám o^d^ ďáci, onó néma. Néma, néma baštá, néma níkoj. Májća kvó če mi na sédam decá. Oní sví ostáli smo ovolíčki i néma.

3.5.4. Ne znám drúgo kvó. Móre, otkúda znám, máma

raćíu dadé anakvó méku rećíu popíu, poedú, gúte rétće napráimo i poedú. Méso nemálo, nemálo níšta i, kačamák posípemo, síreńe natróšimo, máslo izbúčkamo u búčku, i tová natróšimo, i posípemo i kúsaju svátove i otídu si. Dovedémo devójću i poedú túva i popíju kvó íma, nemálo níšta. Ot slíve kó šipcí, slívete i ne vaļáe rećía, i tová pa popíju, pa néma. Onó tréba baštá da donesé páre iz rábotu, pa svádbu da napráiš. Onó néma za kvó, s kvó da napráiš svádbu ka néma.

4.2. Máma kvó će da zarabóti žená. U ńívu gúte posádi, posúļ posádi, níšta se ne ráʒa, ŗženícu, ovás poseé, ečmík poseé, tová néma níšta. Vŗšémo cél dán na žégu, svárimo po ednó jajcé tə izedémo, i drúgo néma. Ne znám drúgo.

8.1. Íma góre nadi nás Mílenovi, níe smo Boíšinčeńe, Kačaróvi, Cvéinčeńe, Ješékovčeńe, Ráj[i]na malá, Čukárci, Ridárčeńe, své tová je Síkovica támo, súde rédoma u krúg; dóle u seló - Srét-selo. I túva se zbéremo, ímamo sálu, i sá se i ne zbíra, néma kój. Sámo déda i bába po kúće i tová, mladińá otišlá, otselíla se i. I drúgo néma.

8.2. Já i máma. Ímamo golemó imáńe, nó ga néma kój rabóti. Četŗnáes éktara ímamo. Svúde rédoma, svúde po šúmu, svúdɛ. Pə kudé znám, své kó se zovú: Dləga ńíva, Prasíca, Zmenéc, Róvina, Đúrinci košáre, Liváda, Mála Kálna. Odéka své znám, kó se kóje zové. Ímamo šúmu, ímamo své. I šúmu ímamo, i své ímamo, nó go néma kój da rádi. I néprilazno mésto, i ne móže se príjde ni pri šúmu ni pri níšta. Evé níje u kəf smo brég ovdé. Néma níšta. Sámo póres plačúju brájća ʒábe. Némaju dó[h]oda[k] níšta o[t] tová. Drúgo ne znám, gasí si tová, da tí ne gorí.

d) Marija Golubović, geb. 1921.

1.1. Kvó li mí je íme? Maríja, Golúbović Maríja.

Ostála sam siročé. U déved gódine. Óvce sam pásla, govéda, cenı́la sam se, momə́mčila sam bı́la i.

3.1. Pə̊ kəkó je biló. Jók. Nesmó smeáli nı́ da prı́jdemo ednó pri drúgo. Pá ka dojdé iz vójsku, pa já otó da pr̥̍žim kávu, ón dojdé, i u čúturu sklaᵃćámo i oce^{j}ejámo i kávu napravı́mo i pı́mo. Éte təká se upoznámo. Nesə́m ga poznavála.

Dédu sam upoznála u dváese gódine.

4.5. Liták sə̊m oblačı́la, košúļa, liták, čorápci, odᵗ pá ı́z pə̊ od vlačáru ispletémo i nósimo opənci présni.

Pa trébe, onóva smésa, árač, bisér, manı́sta, pa nı́žemo, i naprávimo i nósimo [liták]. S tkanı́cu, s tkanı́ce. Éve i sá ı́mam. Pá li e təká, tikó.

4.5.4. Páə ot svińú kóža, od govédo ot kóe e. Pa súčemo vr̥̍ce od onó^{v}a, sé^{j}emo gr̥̍snice, pa ǵi tópimo, pa ǵi čúkamo, pa ǵi súčemo vr̥̍ce, pa práimo opə́nci, pa nósimo. Ídemo na óro. Na sedéńću, na igránku, ná...

5.2. Na sedéńću. Pə́ sedéle smo, préli smo, pléle smo, své smo radéle kó^{j}e ^{j}e trebálo. É pa, ne znám. Svúde smo išlı́ kudé, kudé ı́ma sedéńća, súde. Bilı́ smo i u nášu i s^{v}úde, kudé ı́ma devojčetı́ja, svúde smo bilé. Išlı́ smo i naə Sobóri. Óro. Svirȧči svı́ru, i ı́gramo, pévamo. Pojémo, pévamo své jédno. Pa sprémamo se u ósam sáta, u újutru, úvečer doódimo u pét sáta. Zavr̥̍ši se kólo, ne sméemo da sedimó dáļe. Ko sá što sedú.

Já i púno, célo, pa Stána, Váska, Stojánka, Julijána, Dobrı́nka, púno smo bilé. Vı́delo, lámpa. Kój kvó imál. Edná lámpa na s túrimo na sredı́nu, na stól, na ostál i sedéńḱujemó [uz okól], ı́gramo, svı́ru, pévamo. Tə́, prı́sno je úbavo je biló napréda, née ko sá š, sá néma ni óro ni nı́šta.

6.1.2. Légamo na tr̥lú u Vr̥̍lo Prisóe. I ı́de, uvapirı́la se žená i dojdé i óbori célo platnó, na tr̥lú. I deté se dı́že, i své zagradı́mo, i sédomo u kolı́bu da

sedimó. I málko posedémo, tṛlá své páde. I níʲe zagradímo i sédomo u kolíbu da sedimó. Í, já glédam, i onó ovcá visnúla [vən] záklana i glédam ovcútu. Ká grínuše óvce i žená préripi préko plót, i plót páde. I deté u kolíbu ulé́ga, já ne sméjem ní da ga óknem ni níšto, onó úskub ka u kolíbu. "Kúku májko, če mále, kudé si mále! ". I já velím: "Pa túva səm, kudé səm". Nó velím: "Ne sméʲem da te ókam, čú te uplášim". I áutobus pošəl, i já míslim da se umiríla onája, otišlá na negdé, a oná ne bilá otišlá, no bilá si túva. Pə tə́gə púšti óvce. I təká, səvnu.

7.3.4. Kvó je biló, znáeš, kvó ʲe u rát biló. Búgari. Kvó pa zapalíše ni, opḷačkáše ni. Kráva ni lipcá, i stárac ju ódra da práimo opənci. I oní dojdóše Búgari pə ponésoše, ón jádan da kríje kóžu, i oní ga spazíše i otkaráše i utepáše i dokaráše i umré.

8.3.I. Išlí smo u Rekítu, nosíli smo onó sa své kordeḷí mə́rúzu dése tóvara smo prenéli iz Rekítu u Préslap. Po kój li pút? ...təgáj níe ídeemo préko Plánu góre. Pá smo proodíli Kálnu, Samár, ónova Bečóv Dol í u Rekítu təgáe smo otišlí zá... U rát ka béše.

600. Košarevo

a) Rajna Sedevčeva Jakimova, geb. 1902.

1.1. Ímeto? Rájna Sedévčeva səm, néli na mužatóga da se káže, a? Rájna Sedévčeva se kážem Jáǩimova. Ko^{j}á li səm godína? Devedesé i ftóra. Təká, tová li te, pósle če... já se séčam.

É pa e, ródena səm pret sám Božíč na ednú nedéļu, tá svr̥šávam tólko čétiri péd dána, tá sestráta šéz gódin bilá, pómni ká na Sírovu ídu, néli ídu na Sírovu. Tá na máǰǩu me ostavļáli. Na Sírovu, elí se právu, dŕnkaju. Tí nesí? Odéka si, kikó si, ot kóju véru? Á, od Rúsiju si, míle, é pa níe smo si bráǰǩa.

Rodéna səm tám. U Košarévo səm si ródena i ženíla səm se pŕvi put tám, túka ftóri put. I baštá mi si je Košaréfčanin. A máǰǩa mi je ot Stańófci se káže. A onó pó nagór selóto.

Ot Košarévo səm já. Žénena túka u Sádovik, a támo səm p^{ə}ŕvijat púd žénena u sεlóto si. Ta momčé mi je žívo biló, dvé gódin ga vodí, i oní mlógo me aresáa. Po síčko sákaja mi privedú, áma já, ne dáde mójad baštá. "Oná je, - réče, - zgodíla, amá eté tíja čovék šče dójde, dá li če ón zgódi?". Tá ne dáde. Néka si íde. Á udofcí doodíja za méne, déka səm se pročúla dobrá na síčko momá.

Áma eté təká me stíže. Ftóri pút dojdó túka ne zatéko deté. Sedéfčo sámo e šes méseci mužət mi vodíl nevéstu i umréla. A já dvé trí gódin tám, áma ón me aresál. Sví me valíli i təká. Í si pominúmo mlógu úbavo. Ni smó se skaráli, ni smó, áko smo bilí požéńuška. I já uméjem své, ón tr̥govúje, já samá z

decáta sam vŗla túka. Samá žńém, samá vŗzujem. A ón stóku kára. Í smo zapečalíli, imót kupímo, kəšču napraímo. U Pérnik trí mésta ímamo.

1.2. A sá níkoj se, déte, ne uvažáva. Pe staríte, déte, mlógo ʲe lóšo səga za nás. Te méne móže mi dávaʲu málko pómoš, áma ne dávaʲu. Dádoše mi málko pónapréd, pə sá manúše. A já da lí da ʲe za ćumúr, da lí da ʲe za léb, da lí da ʲe té, sé skúpo, déte, ne znám.

1.3. Mlát čovék napréd néʲe imálo, déte, da boledúje, da se pláče od níščo. A sá sé mlád naród izmré. A zəštó, já ne znám.

1.4. Te təká je biló, déte. Slobodá béše napréda, á pə i naród néma te ostávi da ulézneš dá te ne napói, ne naráni. Tová ʲe máni ga. Trébe da ulézne, trébe ga úbavo srétneš, trébe, təká smo naviknúli.

1.5. A sá túka imá, áma na Sírovu béše, i oní četvórica, déte, naʲednúš umréše. I ón na Sírovu pivnúl si, pá da si íde. A ženáta mu vražalíca izléze. Móš si razbrál, móže nesí? I kó ʲe pivnúl si, a umóren, karál, ta é do kəmto Bréznik tám. Búne koláta, tá si útepa i ženútu i dvé decá i ón četvórica. Zápusti si dóm. Ednó deténce e ostálo. Pə oná lelí... Páre, tá si íma i partamént. I səgá na devójčeto partaméntət, tə se ženílo onó, pá se slúči petnáes íļadi ʲe uzélo si. Májka mu ščo néja svádbu če prái. Oní umré si i májka i baščá i dvé dečíca. I onó devójčeto isteglílo petnáes íļadi, pə kəkvó su túka zamlatíli dóma, túka si u Sádovik, tá se zapáli kəščata. Kəkó su rabotíli, tə i paréte be izgoréle, té i túka pádlo detéto. Pe néʲe jóšte svŗšíl, túka mu kəšču májka mu béše zapravíla, a íma i u Sóviju kəščunu kupíl. Pri ńú pe narót, ne mógu ti kážem, púno! A [razbirála]! Já idó, ništo [nema]. Idé mójət múž ščo ne béše umrél, níščo ni ne razbrá. Pe kikvó ʲe, déte, ne znám, níščo ne pozná. Te ón si umré.

1.6.2. Á, níšto təkvó ne znám. Ímaše edná Násta,

vláški Cígańe, elí znáeš? É-e, cŗní, cŗní, cŗní. Od tíja ščó ləžu mnógo Cígańe. Číču mi izlə̀gáše, ta mu ukrádoše [suma] páre i końíte mu ukrádoše. Oní mu... ón na dovérije, pa se pósle patí čovék. Tikvíja ímaše. Tá ot təkvíja ímaše edná bába Násta, ta oná zbíraše, seláta doódeju pri ńú. Razbirála li, née li, ne znám, kəkvó e. Doódeše narót.

2.1.1. Bez májku səm bilá, já səm mlógo múčena, déte, a ot štó živéjem ne znám. Čétiri godíne vojná béše, sŗ́pskata, i májka mi, baštá mi idé, tá novobránac ga turíja, tá ón opolčénəc se káeše. Po májka i ne ostála, májka gosíla málečki, baštá i májka mi umréli, tá si gi čuváli čičéte. I ón idé baštá mi novobránec, i təga izmešája, tá go učíše da u Sŗ́biju, deká se sə-Sŗ́biju bíja. Čétiri godíne u Sŗ́biju, i túrskata vojná znáe bába. Síčko znám, áma já ne znám, tí što čé me pitúʲeš, a své če se sétim da ti iskážem.

2.2.2. Léli mi decáta učéna, sá zavŗ́šaju, té trí godine, óšte dvé íma da slédvaju za hoďóžnici, unúcite. A baštá im je izučíl. Ón rabóti da gi izdŗ́ža, tá su ga səkratíli, ta ón pe rabóti tám tová kŗ́stovete štó se právu tám [sé s óro ta s šíše]. Decáta da si izdŗ́ža. I já túka uzímam pénʒiju, dávam da izdŗžímo decáta, mlógo skúpo. Oní dváma, brájka su, áma malóto se šeguvámo: "Móre, če ulézneš tí da si hodóžnik!". Onó pókraj bátko si, tə̀ i onó. Ta ón ótsluži vojník i onó natám navám, ne gá pribráše za málko, t kážem ta mnógo žalí. Dobré ta sá záedno úču. Pómalí je, dve gódin je po ńéga, áma zájedno úču hodóžnici i im vərví. Sá úbavo minúla, dávaju im stepéndiju im dávu na decáta. Úču se, baštá im béše... Dobró, dobró, dobró səm.

Í, á be, sínə̀t šé značká ščó je, síčko, po dŗžávete idé, sín mi idé. Íma ednó četíriese nagóre visokó, ne znám kojá dŗžáva, dónese i za spómen na decáta. Mnógo idé on po dŗžávete u Rúsiju, Germánija

u... Ímam i jedná čérka i déca i igráat, tová trúpa li je grúpa li je tekvóʲa, í oná ígra nájmládata mi čérka. Sá ʲe oná u Plóvdiv.

Sinət mlógo ʲe təkəvija umejátelən, déte, mlógo rabóti, úbavo, mlógo, mlógo. Sá i decáta na ńéga se metnúla. Tríma. Snimáli su ģi u snímku, baščá i dvoíca s...

3. Pe biló e ká si... Já səm se ženíla na sám dən Vídovdən ká e. Vídovdən sa skóro bí. Árno, áma májka mi umré, baštá mi se póženi, a dóməṭ dóbər, dékato otčíńen dváma. A edəniʲət mi déver ubíjen ká vojníg bíl, elí vojná béše. Túrska née, sŗpska təga bé, tá mu gŗbńáčət prebíʲen, tá mu dádoja u Sóviju stája tám da si prodáva, déka ubíjen. I ʲetŗvata támo otidé, a já si ostádo na dóməṭ. Tá nam umré mi momčéto. Ta úbavo bé našlá i dóm i své, áma té təká, se slúči, təká ostáde. Tá na sám dən na Vídovdən səm se ženíla. Á pa na Vídovdən pe túka dojdó. Te təká se slúči u cárevice təkó. É pe, ká se udúma momáta i jerģéninət... Já, baštá me ne dávaše, kúmove nékigəž bilí, tá mi se kára: "Úbavo e mestóto, áma ródnina, néma da se tám. Da ídeš na drúgo mésto". Já ga ne slušá. Za pŗvijat pút ti kazújem, za pŗvijat pút já ti kazújem.

3.2. I pósle pe na dógovor če ídu, áko sa udúmaju s kolá za momútu, áko. Volóve, koj bívoļe íma, kój volóve, karúca née imálo napréd. Čékaj, pósle odimá já ká otidó, móre, ímaše túk tám. Dékato já ojdó, ímaja i oní karúcu, sá se setí. Volóve ne béʲa, karúca. Íma túk tám i karúca, ídu s karúce. S końí, s końí. Séki čúva zárad vŗšídbutu, lelí i žítoto tə óžńemo. Í če ga vŗšémo. Móre! Áma smo se pojáli, déte, i igráli!

3.3. I pŗvijat pút, táta: "D ídemo na Vídovdən víle da si kúpimo, če plástimo", - təgáj təká béše. Víle, senóto što se díʒa, dᵊŗveno. Tám si ģi íma, prodávu se, i tám si nakúpimo i já... "Á be, Rájno, réče, če

ídemo da si kúpiš úbavu vílu, če plástimo". A já izləgá ga: "Gláva me bóli!". "Áma kvó če te bóli, níščo". "Ne mógu, táta, d ídem". A níe udumámo si səs momčéto tíja dən da si otídem za ńega. I já... i ʲóšte je slancéto kólko ʲe dən [ostəne] ímaše da zájde, várkam da me táta, če dójde od Brék, néma me dadé. Tá béga se káže, pobégo si. Í, ká se béga, čé te váne momčéto i drúg drugár zá-ruku i čé si te vódi dóma i tová ti. N íma da néčeš, n íma. Sákaš si i otídeš si i təká. Pósle če práimo ógledi. Baštá mi ʲe došəl, odíl pósle, jaduvál. Áma. É pe, ón méne néʲe vidél, já səm si ošlá, ónija se dóma jadósuva.

(8.1.) Zapucája púšće i kazáli: "Sérǵijo, Rájna ojdé za u Matéini", - se kážu, i ón tová si je. Tíʲe dékato ímeto se káže. Níje túka Jáḱimovi, oní tám Matéini, dóma pa Elíčini bémo níʲe. Elíčini. Bába mi Elíca kóšare imála, bába Elícu se ókali i təká Elíčini voj. Naprekór: Kúḱini, Rísḱini, təká si naprekór na... Təká se ókaju. Maaléte sé se təká ko na staríte. Tíja se prekarál, ímɛ ostáláᵊ druǵíjᵊd, druǵíjᵊt təká, təká se ókaju. I pósle ogledíte, já če səm si dóma, á če ídu na ógledi. Pṛvo ídu na dógovor se káže. Če ídu tám, če dójdu náši dékato səm ošlá, oní če ídu pri baštú mi da udúmau, ká če svádbata. Idóše. I udumáli, ká če e. Drugútu nedéļu sé səm si dárove prigotvíla, své gotóvo, á béše rábotno vréme, ta vednək odᵗ Sóviju mi kúmove. Déver mi tám ot Sóviʲu, ńega venčáli i méne me dojdóše, ta me i méne venčáʲa, naprímo si ógledi. Ídu si u nášite i dójdu, i póp təkóvo vénča, i te təká.

3.5.4. Pósle si gósje práimo. Gósjeto paj pósle če si pokánimo. É pa, kəᵗkvó li su praíli? É pa, právu si, zakóļu si óvce ímaše. Kój si téle zakóļe, kój štó íma. Némaše napréd, mánʒe se práe, mánʒe. Née imálo kəᵗkó sá da práju tṛļano méso dé e. Təkvó néma. Sé si na parčéta i mánʒe, mánʒe si právu, po panícete, néma, sa séḱi odélno, təgáj túka pan... É-e, máse,

tṛpéze se kážu, túka paníca, túka, túka. Tíje o tám če kúsaʲu, tíje o-túka. Təká ʲe biló u stáro vréme. Déka ʲe imálo tekvéja máse, tṛpéze na tekvíja kólci. Napravíli si i te təká smo pravíli. I pósle i gósje si napráimo. É, a ká e prez dógovor... Za píʲeńe smo imáli mánǯe, reḱíu kólko sákaš. Níʲe si pečémo reḱíu, krúše ímamo divé, slíve, módrice.

4.2. Ošəl je mužə́ᵈ da si óre. I pokarál si je sémeto na koláta na prédńišča, néma céla kolá. No sámo na dvé kolá túru i káraju. Plúk, tə̑kóvo, ta rálo, née imálo plúk, dṛveno rálo. I poóre li ńívutu, če úzne da nasée, nabrál tṛńe, ta napraíl braná. Braná se káže. Í če uprégne volóvete, če zakáči səs volóvete če zavlečé žítoto. Səs tṛńeto təj ščó je naturál i si dójde. Pá če íde i trəz drugútu ńivu, páj če si pokára žítoto i če si sée ón. Ón si sée, ón si óre, ón si səs volóvete.

4.3. Imáli smo, míle, óvce smo si imáli, svíńe imáli, kokóšḱe, i túka si ímamo sá pojátu, uzémo si ju tá si dṛžímo. Íma, áma mestóto, a óvce némamo. Sá sví kósu, míle, a níe némamo.

4.3.1. Napréd mlógo je živejál narót, áma bes kóžu néje bíl. [Te elékat já s oblečém, móž da i su lád da já ga oblečém]. A kóžete, staríte si napráju golém, ta dotúka. Kóže oď ovćéte, dadú ta se uščávu, i pósle ǵi onódu odbéru i dadú, šiváčət ušíje kóžu dotúka, i staríte na pojátu sé ovcéte sá na pojátu, néʲe səga na jásle, na livádutu pasú, na livádutu ǵi ránu, metémo livádutu u prólet, čístimo, máni, kikvó béše úbavo, poémo, poémo. Béremo egḷíće, béremo kokóšće se káeše, cəvtú pogór. Nám pa e poʲátata úbava íma i dᵊṛvjé dubíca, znáeš li dubičóvo? Dṛvo. A té tová Dibičóvo. Mnógo u Košarévo dubíce íma. Sédəm koríje ímaemo, dṛvá, dubíce smo goríli, ímamo dṛvá. A túka pátu, túka nému dubíce, drúgoeče tá u tová seló.

Sá ofčárət če zbére i si če pasé na ednó

mésto, i si gnóʲimo, ńívete si gnójimo i si délimo gnojtú. I pósle se zbéru ta ostrižú vúnutu si séḱi pribére. I gnojtú kólko trébe si podrédu, ležú si, séḱi si nagnói mestóto da mu rádža ńívata žíto. Razbrá li? Na ńívutu si tám ležú na ʲegrékət, vúci, pázu nəčəska ókol ovčaréte vúci naletú, odnesú, váčaju vucíte. Mójət múš tṛgová, ta štó ni óvce iznésoše iz ʲegrék! Áma, təká e biló. I níščo. Já če bába ti prekarála stóku, nígde ga néma! Po trísta brávi mužət mi óvce ʲe pásəl. Stánu tṛgóvac, po trísta brávi, kupíja si ǵi, néʲe dá su sé náše. Náše su bíle desetína dváese. Áma ón si stánu tṛgóvac četíres íļad unél i sí tṛgovúje, kára si slobódno stókutu. Te təká ʲe bába túka živejála, áma səgá drúgoʲeče stánu, ta təká živéem.

4.3.2. Bačíja li? É pe, imá, é pe, óvce, bačíja napréda li ká e [bílo]? É, napréd u Košarévo béše təká u stáro vréme. Náš si bogát bíl mój déda si. Ņášite. É, šéz dúš, čétiri dúš brájḱa, i Krúšje ga kážemo, áma úbavo natám s kəkvé úbave krúše, kəkó poļéto u Košarévo póubavo, túka divó Sádovik, a tám úbavo. Tá decá níʲe, i oní ni zbráše če premúzuju ofcéte. Na kúb ǵi zbéru i pósle nagótvu si káce, i jedən mándradžija i ón če si glédame kótļ. I kólko brávi premuzú, kólko se páda na óvcete síreńe dávu, pa ni právu bél múž se káže. Bél múž ga kážu. Ot síreńeto, míle, ot síreńeto právu, a níʲe decá, pa u kńíǵe pa naskuténi natúraju, onó stróšeno žəltuńávo təkóvə stoí. Právea. Bél múž ga kážu. Kəgá zbíru ovcéte, premúzuje, právu, tová če právu da rúčaju. I dadémo káce, i oní nasíru i dóma dokárvu. Dobré, áma nášite...

Síru si síreńe, ta ni napúnu kácete síreńe, hórata si rúčamo. É pe, səs ńéga s mlekóto síru. Síreńe práu, od mlekóto s práᵛi síreńe. Potsíru ga, narézu ga na síreńe, té na grútḱe, i sí ga nasólu sə sól i pósle dávu na hórata, kólko óvce, kólko ḱilá

izmúzət, tólko ĸilá mu dávaa síreńe. Po ovćéte si. Kói kólko si je dávu li, jední pómalko, jední póveče. Ta pómnim i tová. Pósle pe pribéru se ovcéte, májĸa mi, strína mi, koǯá mléko, mómci ímu nášite, donesú s magáre mlekóto, i oné bíju mlekóto, čékaj da ti, na čerán se káže, čerán. Čerán búčkata golemá i túreno dṛvo túka, ta i oné te tə́ká, ne móže oná... Bíju, bíju i maslóto izvádu i si síru i oné. I oní si síru, úrdu si právu, štó sákaju. Mnógo béše úbav živót napréda.

4.3.3. Sá su kúpene zímuska su čúvane. Sá ǵi ránimo s trávu, s trávu, ščo tó da kóḽemo za tləstoto za mastú. I dójde li Mítrovdən véči za Božíč póveče za Božíč se kóḽemo. I təgá é-e po ^{j}ednú pét tləsto réžemo slanína. Po edná péd je sé na gṛbínutu uváti. Po trísta ĸilá nagóre ednó dobíče dójde, mázno e, po sédam tanə́ĸéta od ednó dobíče smo topíli más. Ránimo, ránimo, ímamo si cárevice, sméḽemo nájpósle, ta ^{j}edú morúznoto brášno. Cárevice, lelí znáeš? Á, te tová. O cárevicete morúzno brášno go kážemo. I onó nájdohó^{d} dáva mazninú. Nájposle imáli smo sí po edən čuvál stó i dváes ĸilá, tegḽíli svińáta nájpósle. Íli ǵi várimo, íli ǵi méḽemo. I uranílo se véči ne móže da stáe, ne vídi ne. Uranílo se, ranílo, ne mógu ti kážem. Te təká smo rabotíli.

4.5.1. Strižémo pe vúnutu... Ó, da ti rečém kikvú rábotu smo narabotíli. Kikó li? Ostrižú ofcéte i právimo pe zbéremo se ká se strižú, bánice omésimo, ĸév ni, vúnutu.

Á, vúnata li? Ščóm u ostrižémo, té sá míju, i če nósimo ná-reku, popárimo ju. Če ĸípnemo vodáta da zaĸipí, če u popárimo i če u izmíjemo ná-reku, déka té na vódu, na rekáta što tečé. Dóma si ju súšimo. Sá é-e túka ka se, é túka ka narédim, pá ju na édro razdvóimo rúnoto lelí od ovcútu rascépimo, tá da ní je úbavo. Pe pósle úznemo tá ju vláčimo ná-ruĸe póubávutu za osnóvu se káže. Če snovémo od ńú da

predémo, a pósitnata natkáva, pósle če tká^jemo šájak da nósu mužéte drée, te təká pantolóne. I u vláčimo, napredémo, izətká^jemo, razbój ímamo si níštaļke, síčko si znáemo, tkáemo si. Izətkáemo li, če dadémo da se váļa. Doódi ^jedən vaļávicu íma túka, déda Ǵúro béše Glogóvicu, tám vóda imálo, tová seló, tám nóseše ta váļaše. On doódi ta ón uzíma šájakət, dadé ti belééku, prátiš, u ón ti ga páj donesé. Áma ón si váļa čovékət. I u váļamo i pósle ocŗnimo, bojá íma, oc^əŗnimo, i si šíu mužéte dréete.

4.5.2. Gŗsnicete poséemo. Séme si navŗļamo u cárevicete ^jédro. Čékaj, ká óremo cárevice sémeto da zavánemo, i u ńéga po cárevicete si vŗļimo ot konópnoto séme, séka si čúva, í si ga zavánemo koʒá. Pósle uʒréju li cárevicete, i sémeto odréžemo, onó é-e stébli, stébli, istŗļamo i si zavánemo séme, é-e, po trí čétri pét ḱilá séme izlézne, od gərsnicite. I ^jedən kóren rési, rési mnógo. I istŗļamo ǵi i zbéremo sémeto i naséemo na ednó mésto u ńíva li čé do rekútu, təká póveče do vódu se séju. I tám če nagnó^jimo úbavo mestóto, óti gŗsnicata trébe jáka da é da rasté. I nasé^jemo i oná rasté, rasté, rasté é-e golemá. I pósle če béremo pŗvo belójḱe se kážu. Pŗvo če béremo ščo zabeléle, belójḱete, pósle če béremo cŗnójḱete. Isənu, i od ńí sémɛ íma i istŗļamo, iščístimo, isušimo i če ǵi potópimo, če ǵi tópimo na rekáta. Kudé vóda ne nósi. Néḱigəš i odnesé ni vodáta gŗsnicete. Ká dójde golemá vóda odnesé. I támo če iskópamo vírove, tí, tí nasádiš, já, te natópimo. Isənu li, če dójdemo, če naprá^ju mužéte čukár. Čúkamo, čúkamo, čúkamo povésma, é-e mnógo povésma. I o-táa povésma čúkamo, čúkamo i úbavo. É, íma čétḱe se právu od kózinu li sú, pé če ǵi isčúkamo povésmata, pé če ǵi isčéšamo. Ta za osnóvu. A onó pó... drugóto natkáva, če vláčimo na kudeļčéta ná-ruće, ta če tkáemo pe platnó. Onó mlógo jáko. Od ńéga po trí gódin košúļu

če nósiš, tólko jáko. Te təká smo rabotíli, te ímamo i təkvó platnó. I kúpimo si pamúk, tkáemo si pá ot kļčíšnoto štó kudeļčéta póslábo pa natkáva, a pamúk kúpimo. A ká sákaš da ʲe jáko i osnóvata i natkávata kļčíšno své. Tá da ʲe jáko. Te təká smo rabotíli. Ímam i platnó səm tkála na pamúk kļčíšno, dáže ímam i dvé təkóvo vítќe ostále. Dvé parčéta tkú se, umotálo, ostádoše ríze, pamúk. Manúše tová da rabótu, i o-tá ońádna iznosí túka te tólkava dvé mótana kikó e prédeno o povésmo. I ovčárka səm i sédla si i čéšam povésmo si, pasém si ofcéte. Təká ʲe biló napréd u stáro vréme. Pə kó izléze pamúkət, kəkó izléze édno drúgo, manúše tová kļčíšnoto i níʲe manúmo. É-e, dójdeše edəníʲə dóle pódi Stréᵛicu se dokára po ednú karúcu. Dokára podí tová drúk čovék. Mnógo se ráǯu tám kļčíšča, nám pó se ne ráǯu u Sádovik. A níʲɛ ón si dokára, tə́ od ńéga si kúpimo povésma. I znáeš ščó su jáka, úbava. Nakúpimo i si pósle isčéšamo i si tkáemo platnó i cᵊŕǵe, i te təká e biló. Kóʲ je imál póveče, dokára túka, pa če kupújemo níe. Te təká je se živejálo napréd. Síčko rəká je rabotíla napréd. Za dárove si práimo.

4.5.3. Níʲe pe litáci si tkáemo, litáci se káže, za ženéte tová. Predémo ga tə́nko... Góre mi je. Tə́nko, tə́nko, tə́nko izətkáemo go. Osnóvutu če odbéremo sé nájubavo za nás ženéte, óti onó tə́nko se predé da ʲe úbavo. Ó-o, da ti nesém səsárəć i liták kikəv səm nosíla. Ne mógu da ti kážem nosíja kikvá e. Á-a, təká vúnutu, čékaj, ti kazújem. Pletémo si... Nósimo vúnena rukavčéta dotúka, ǯémќe si pletémo, ǯilétќe si pletémo od və́lnata, ozgóre, ná-ruće si pletémo, čorápi si pletémo, dárove si právimo. Devójќa ka isvŗļi po dváese litáka, po dváese cŗǵe, platnó, po stó košúļe su s vŗļáli hóra, devójќe. Aᵞá, dárove. É, na svádbutu če navŗļaju na...

4.5.4. Pravíli smo, sé smo si... od svińéte kóžata, ot końí. É pe, já si se práee opə́nci óšče deté,

májǩa mi umré, néma kój, já si i práim. Napráimo, natópimo ǵi, razréže se, natópimo, izréžemo túka vṛove, nadúpčimo [sivčíro]. Nadúpčimo opəncite te náokole vṛfcá nadúpčimo i sí usúčemo si ot k^{ə}ḷčíšta vərv i si práimo opənci, i smo sé nosíli opənci. Pósle ká stánu te S^{ə}ṛbija vojnáta, ot təga^{j} poče da se jávḷau pósle néǩigəš kəsno. Te tája uprava sa dosəga štó béše predí túja, te tí móž da znáeš, ta onáa iznésoše tová gúmutu. Áma préči gúmata. Méne ne mógu da nósim níščo, noǵéte mi izéde gúmata, a ká se nóseeše opənci, noǵéte zdráve krakáta. A sá ne sá zdráve. Pózdrávo. Tá te təká ^{j}e biló, pósle kupújemo gúme sé nósimo, áma... Níkoə če, tojáǵe nósu i sé krívu. A napréd né^{j}e krivíl čovék, né^{j}e imálo krivó. Imálo ^{j}e túk tám.

5.1. É pa təká se káže. Á če igráemo na svírću. A onó te tólkavo dṛfcé, ígra, šíba, i tíja šíba, tíja šíba. Təká se igrála decá.

5.2. Sedéńǩe ká smo pravíli, dá ti sək kážem, veselbé ^{j}e mlógo imálo. ^{j}Erǵéńe doódu pri nás, svíru səs ciǵúḷǩe, z gájde svíru. Svú nóč vrí selóto, pojémo. É, ájde, če béremo cárevice, če ni óka^{j}u na tlaká se káže. Da ońím pomógnemo za šúšpu devójǩete, gótvu ni cárevice ni váru, gótvu ni méso, jedémo, srétnu li, níe im šúšpimo, koí sa samí čovéci da si pribéru rekóltata da ne záli^{j}e dəž. Tá smo i tová, zbéremo se, igráemo óro, po^{j}émo, veselbá béše mnógo naprét. Sá néma véselo.

5.3.2. Ó-o, pe kó ne znáemo Svetəc! Pópət, káže se já mlógo bi te, áma izgubíla sam véči i zbortú. Séko^{j} mi se čúdi kikó pá i pómnim. Devedesé gódin. A pletém, pə se čúdu təká, mílo. Čékaj, Svetəc u Košarévo ní^{j}e iznóseemo na Spásovdən. U Sańóvci Spásovdən Sobór. O-támo méne ^{j}e májǩata ot Stańóvci u Košarévo za baštú mi ženena. Ta ná-običaj mój si ídemo na Sańóvci i se vráčamo otám, i mužéte če, séǩi če dadé brafčé, kój ko obíča na Spásovdən

práznikət dávaju. Tová za stókutu. I zakláli i ugotvíli i če ódu po seló, če zbéru lúk, tə̂kvéja rábote za mánǯutu, dáva naródət, síčko dáva. I oní če zgót... Tə níje, sví če tṛčí céloto seló na Stańóv́ci blíza Sobór. Ídemo. I ídemo li otám, vednə́ga dóma kolačíte smo prigotvíli, a onó e daléko ot cṛkvata, pə e[t] málko [sə́ to tám] čək prestólo u poļéto nósimo. Prestólo se káže, dékato pópə̂t stoí, kámik, tám četí. Tám se, prídemo, prekṛ́stimo se, celívu[j]emo k[ə]ṛ́s sví. Své po ednó če míne tám. Pópə̂d da ga rúsi. I pósle če natúru na rét pogáče, kolačí, če síčko. Oní kotlóve, po pét šés kotlá, mánǯa, céloto. Če donesú vinó. Kotlóvete zamétnu vinó. Nakúpu zaščó zbráli i tová na naródə̂t. I níje na rét, i na sékoga tí[j]e ot stránu če dávu vinó na té, vinó tí[j]e če dávu. Mánǯu se, ponesémo sút, ta mánǯutu ni sípu cṛkóvnu, pa dóma da si odnesémo. I séko kánče ponélo, sípu mu, i dóma ka ójdemo si rúčamo koláč. Polovnícete úzne pópə̂t, po déset, áko vérueš, čuvála napúni rét. Selóto [j]e golemó Košarévo, mlógo pogáče, pə úbave naprét, golemé mésimo.

5.3.6. É-e, ká [j]e ǯúrǯovdən ne ní váča sən mladíte. É, ká za ǯúrǯovdən, na šésti je ón, če ídemo, ofcéte si sé na ǯúrǯovdən séḱi če si íde na pojátutu. I otám s kolá si ídemo. Natovárimo si bánicete omesíli smo i če ójdemo na pojátutu i če... Ní[j]e si u ortáci tám číča mi, tám drúǵi. U ortáci, təká da si veselbú práimo. Blíza ni po[j]átete, če púščimo tṛpézete ponéli smo. Sé nasrét pri náz doódu ední ozgór ední, ta ní[j]e trói se zbéremo, drúǵi pə tám. Í, čékaj da ti káem, pa večertá, za á-veče ídemo decáta če se zbíramo, č-ídemo na cvéḱe da béremo cvéḱe za vénci. I večertá če ídemo na po[j]átete da spímo. Lelí náj smo običáli. Ká ójdemo, ovčarčétata znáu z gájde svíru, kóe s ḱemené kóe. Kád okáču gájdete, pa ká zasvíru, pé če se zbírεmo po po[j]átete, ní[j]e če se

zbíramo. Če se zbéremo, páʲ č ídemo, Pópska padína ga kážemo tám. U táʲa gorá, níʲe ímaemo tám gorá. Mlógo ḱítḱe, úbavo, Petróv kr̥s, mlógo úbave ḱíte tám se čé se zbíramo. I céloto seló se zbéremo mladéžət, ájde pojémo, otídemo tám, svírḱe, igráemo, zavánemo ógań. Dodé i sə́vne, ú-təvninu ójdemo, ḱév ni da si igráemo, təká e biló. I rasəvíńa se, i bégamo u gorútu, nabéremo ḱítḱe, tŗ́gnemo otám. Če zapoʲémo "Kojá momá ostála u cvéʲḱe, komú se ná-ruḱe ospála". Pésni, pojémo, pojémo, poʲémo do dóma. Šóm ójdemo dó-doma [tə vzíńamo] uzímamo báńḱete, koláta, čéku ni nášite, če ímo na pojátutu. Ójdemo i tám, záʲedno če edémo. I jágńiščata če si pokáramo, ta nábŗže várkamo se, otkáramo ǵi dóma. S céli sír ot pojáte, síčḱi, séḱi na pojátata če si íde pri ovcéte. I otám fséḱi si ójde u selóto, zakóļe jágńeto. Čékaj, ti kážem. Turímo mu venə́c, kəgá ǵi muzémo. Já tová zabovarí da ti kážem. Ká níʲe ójdemo, ovcéte su pe puščíli ráno, ne bránimo livádete, lipcáva do túka də́žo, pasú kudé sákaʲu ovcéte oné. E razvíle se ne móž da ódu od mléko. Ráno ǵi pú..., í ǵi muzémo, i kəgá dójdu, nájnapréd na ovcútu če. Ispléli smo venə́c, várkamo, dójdu ovcéte, níe ispletémo decáta i odnéli smo bánice síčko i čékamo. Dadémo na ovcútu venə́c, túrimo na kotə́lət venə́c i za jágneto venə́c, ka púščamo da izmúzemo ǵi. I tŗļamo mlekóto. Če iskópamo dúpku, če zakópamo jajcé, ká baš túru [kə́ de]. Ka pósle raskópamo, íma li bubuléčće, če íma... Kotə́lət ka túrimo da muzémo s venə́cət, iskópamo dúpku i kotə́lət túrimo. I túrimo jajcé ódi... Né, ne ozdól u zemńáta zaríjemo, u zemńáta. I izmuzémo li i koláč, é pré onódemo, máslo smo turíli. Nájnapréd ovcáta če míne túka maslóto, é ga ko da premuzémo koláčət. Pres koláčəd da míne i pŗsten starovrémsḱi, é-e golém, stáro vréme, i kŗz ńéga premuzémo. Í na ofčáro dadémo koláčət ščo premúzuje, ón da ga izrúča. I níščə́, izmuzémo, i áʲt, če púštaju

jágńiščata. Ko^j^é je jágńe nájnapréd, ńému mu túrimo venčéto i ńému. I ščóm sísa^j^u ovcéte, ní^j^e rúčamo, píjemo, oprávimo se, ájde če si poódimo dóma. I jágńeto kojé si ^j^e, onó sé si sísa da ^j^e úbavo mesóto, vánu jágńeto, otídemo dóma. Nájnapred baštá mi če glédu, várkamo, zakółu, onódu, gótvimo, síčko napúnimo, górimo vúrńete do večertú síčko stášemo. Mlekóto ščó smo odnéli, če ga potsírimo, če ga nósimo u cŗkvu. U cedílo. Če ga sípemo i u cedílo če nósimo mlekóto. I dójdemo pə? i mlekóto potsírimo i jágńeto pečú, i təgá nelí cəvtú krúše, slíve cvét. Če ispečémo jágńiščata i če ponesémo kóžutu, ščó od jágneto na pópət se dáva. Á i odnesémo u cŗkvutu i se zbére narót, púno, mlógo. Ženéte če obikáłu. Mlógo úbave pésni znáe starovrémsќi. "Svéti Ǵeórǵi^j^a kikó końá kovál sə zlátna..." Təkóvo zaobikáłu cŗkvutu. I pojú pesentú, áma já ńú ne mogó da zapázim. Póstáre, a já dojdó túka náskoro. Košarévo ne po^j^éa, a té túka po^j^éa, áma mlógo úbava pésen te. Če obikółu, i áde pópət če [pregál] i čé pópət úzne glavútu, ta ozdólńutu čéłes úzne. I si úzne prédńu plečku si odréže péčeno méso. Plečku dávamo prédńutu, ón če odréže i polovín glavútu ón úzne i kóžutu úzne. I sírence úzne si ot své, i síreńe si natúpa. Ščó ostáne onóvo. É ma, kóńi, ón si nabavíl čovéci mu pomágaju. Ká si ídu u cŗkvutu, ká si na prestólət kotlóve təká onódemo, sé si íma čovéci s ńéga, koíto mu pomágaju. Ón i ńím dadé, áma pomágu si mu hóra. Pópət če... máni ga, kóńət se ne uzdŗža, edé lép sé.

5.3.8. Á za Jovándən léb mu dávamo, po seló zbíra, po pogáču dávamo za bereќétət se béše.

6.1.2. É, ne znám za popá.

Kazuvála ni je bába, áma, napréda ni ləžu, vapírje če dávu, če túramo rešéto, túramo sənčoglét, úmre li nékoj, "ó-o, če dávi!". Tekvó smo se,

plašíli su ni decáta. Ne znám, deté, da ti kazújem tekvéja rábote.

6.2.2. Níe smo se mnógo raduváli. Óvce če pasém cél dən smo se, upojálo vrí selóto. Če žńémo, trí, če já nadíʒam, oné če mi slágaju, vrí selóto na žétvu. Pá zastánu ední ta slúšu, koé kvó po^j^é úbavo sélska pésen:

"Zastanálo slənce nasred nébo, ta gledálo čúdo devojčíńo.

Kəkó devójća s lévu rúku kosíla, trïót kosá karála.

Pṛvi ótkos, edén ótkos bíl ļíļak i bosíļak, edən tráva déteļina, edən božúr".

Ta si gledálo devójčino čúdo. Kəkó devójća kosíla səs léva rúka.

Tová be, pojémo təká si. É, páj drúǵe pésni: "A káraj rálo, daléko je krájo". Ká smo karáli ńívutu. I pojémo jedná po jedná.

7. É, pósle ne znám zaščó zagonílja pópət, təká ga namrazíše. Pa ón čovékət. Cígańe pa naprét, mnógo ímaše u Košarévo Cígańɛ, áma svíru mlógo úbavo. Tám kikvó se óro pravílo, kvó e, mlógu úbavo béše. Sá ^j^e grát stanúlo. Košarévo e mlógu úbavo. Íma milíci^j^a, íma rodíļńi dóm, grát. Já sam o-tám, já žálim za ńéga, túka se zabuvá...

7.3.5. Ta pósle popóvete patíše. Nagoníše ǵi ta mlógo, a napréd mlógo živéja úbavo popóve. U Košarévo si ni pób béše, mnógu úbava i kəšča i své béše.

8.3.1. Krúšje se káže. Mestóto Krúšje, a dékato se žení Ráninci ga kážu, maalá, áma tám pojáte, i ímaše i kəšte si živéju. Grabóv Dol íma, páj blíza je. Do Košarévo Grabóv Dol e, i Stańófci, Sekírna, təká smo, te tája su séla do nás. A ozgór pa e kṛz Košarévo svá séla ozgóre mińúju, tám je pútət. S kolá, síčko tám minávа. No^j^évci pá na Pérnik, təká pútət ni je, təká.

8.3.2. Léle, pa tová Mraká ga kážu, što onó Mračúļkete što nósu sá^{j}e. Mračúļke, kážemo, nósu debelé sáe i belé létńo vréme. Sáe. Níe litáci, oní sáe se kážu, beló nósu se oní. Kikó mužéte što nósu šáecite, təká oné pe nósu sáe ga kážemo. Oné pe ší^{j}u im ǵi, éve májstore íma si šivačé. Šíje dóma će u skrói, će ší^{j}e, će ga ráni. Oné pe təkvó, a ní^{j}e si pe tká^{j}emo i si nósimo ní^{j}e kikó sákamo. A oné ne uméju, ne nósu litáci, á, áma mlógo pe úbave tantéle ší^{j}e, nosíjata im úbava, i sé im v grudíte žļtíce.

Natám mnógo slíve se prodávu, módrice. Mnógo prodávu tekvéja rábote i bogáti čovéci ímaše, təká doódu, doódu, doódu. Ta sé ímaju. Tá si kážemo ńim Mráč, Sírišnik, Jalóv Dol, Preznoglávci, a túka pe táa pe Gráovska séla ǵi kážemo, oní pa litáci nósu, šájɛci i mužéte. Oní pe səsém drúgoeče i mužéte nósu, i oní drúgoeče z gajtán, təkvá e ńím pe nosí^{j}a. Áko smo si Bəlgarje, áma drúgoeče nósu. Níe páj drúgoeče, su nósili. Séći kráj, séči će. Tá te təká ^{j}e biló.

Kikó réko səgá ne znám. A léle, kólko vi izumí, deté. Znepólci se kážu tíje nagór seláta. Jérul, Dúšinci, tíje što právu gŗncite - Znepólci, te tíje smo níje Znepólci. A tíje sa Gráofci. Tám ščo sí u Rasník išəl - Gráovo. Á pə səšti su, póubavo nósu, təká tavré tám po do Pérnik. A túka pó néma. Po tŗnskata séla ídu po drúgo. Tél se nóseše, a túka drúgoeče se nósu Gráofcite.

10. Ímamo i paníce, Víļčo e donél, gŗne, é, rukátku da ti iznesém. Ón lelí ^{j}e hodóžnik. Vinǯaļé, təkvéja rábote íma. Íde pri ńí. É, ne gá znám, óno se isprekarája, míle, dávno béše tová. Sá manúemo evé. É ma, ne mú znám ímeto! Gŗnčár. É, u Jérul ídi!

B. Thematischer Textüberblick

1.	Das Leben
1.1.	Zur Person/Vorstellung
1.1.1.	Alter und Gedächtnis
1.1.2.	Gesundheit
1.2.	Probleme des Alltags
1.3.	"Jung" und "Alt"
1.4.	Gutes und schlechtes Benehmen
1.5.	Zwischenmenschliche Verhältnisse
1.6.	Gefahren
1.6.1.	Tiere
1.6.2.	Räuber
1.6.3.	Unwetter
2.	Familie
2.1.	Elternhaus
2.1.1.	Eltern und Großeltern
2.1.2.	Geschwister
2.2.	Familie des Ehemannes/der Ehefrau
2.2.1.	Der Ehemann/die Ehefrau
2.2.2.	Kinder und Enkel
2.2.3.	Andere Verwandte
3.	Heirat
3.1.	Kennenlernen und Werbung
3.2.	Heiratsvertrag
3.2.1.	Brautwerber
3.3.	Brautflucht
3.4.	Brautraub
3.5.	Hochzeit
3.5.1.	Brautschmuck
3.5.2.	Geschenke
3.5.3.	Hochzeitsbräuche

Band 1: *Hermann Popp*: **Ideologie und Sprache**. Untersuchung sprachlicher Veränderungen und Neuerungen im Kontext der politischen und wirtschaftlichen Umgestaltungsprozesse in der ehemaligen Sowjetunion. 1997. X, 273 S., DM 56,- (ISBN 3-932331-05-2)

Band 2: *Andrej N. Sobolev*: **Sprachatlas Ostserbiens und Westbulgariens (I)**. Problemstellung, Materialien und Kommentare, Kartenanalyse. 1998. XX, 420 S., DM 56,- (ISBN 3-932331-08-7)

Band 3: *Andrej N. Sobolev*: **Sprachatlas Ostserbiens und Westbulgariens (II)**. Sprachkarten. 1998. XIII, 300 S., DM 56,- (ISBN 3-932331-09-5)

Band 4: *Andrej N. Sobolev*: **Sprachatlas Ostserbiens und Westbulgariens (III)**. Texte. 1998. XIII, 328 S., DM 56,- (ISBN 3-932331-10-9)

Biblion Verlag • Postfach 1201 • D-35002 Marburg